

Nieuwe spiegel der zeevaart : Nederlandse namen op zeekaarten uit de 16e en 17e eeuw

<https://hdl.handle.net/1874/362522>

A. qu. 192, 1942 (qu. portef.)

**NIEUWE
SPIEGEL DER ZEEVAART
NEDERLANDSE NAMEN OP ZEEKAARTEN
UIT DE 16^E EN 17^E EEUW**

B. C. DAMSTEEGT

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

NIEUWE SPIEGEL DER ZEEVAART

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0738 4591

Desse Utrecht 1942

NIEUWE SPIEGEL DER ZEEVAART

NEDERLANDSE NAMEN OP ZEEKAARTEN
UIT DE 16^E EN 17^E EEUW

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN
DOCTOR IN DE LETTEREN EN WIJSBEGEERTE
AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT,
OP GEZAG VAN DEN WAARNEMENDEN
RECTOR MAGNIFICUS L. VAN VUUREN,
HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER
LETTEREN EN WIJSBEGEERTE, VOLGENS BE-
SLUIT VAN DEN SENAAAT DER UNIVERSITEIT
IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN OP
VRIJDAG 3 JULI 1942, DES NAMIDDAGS TE
3 UUR

DOOR

BOUDEWIJN CORNELIS DAMSTEEGT
GEBOREN TE ROTTERDAM

AMSTERDAM
N.V. NOORD-HOLLANDSCHE UITGEVERS MAATSCHAPPIJ
1942

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

WILHELM
VON HUMBOLDT
UNIVERSITÄT
BERLIN

PROMOTOR: PROF. J. C. M. WARNSINCK.

WOORD VOORAF.

„Alsoo onse Zee-varende luyden uyt Hollandt ende Zeelandt etlijke Fransoysche, Spaensche, ende Engelsche namen van Steden, Eylanden, hauen ende houcken, gheheel absurd, vreemt, ende anders noemen dan deselfde eygentlijk by de Franchoisen, Spaengiaerden ende Engelschen respectiue uytgesproken werden: So hebben wy tot contentemente van een yeghelijken de selue alsulcke namen eerst op Nederduytsch (naer de Schippers wyse) gestelt, daer ieghens so de selue in hare tale van voors. Natien eygentlijk ghe-naempt, gheuseert ende uytghesproken werden.”

LUCAS IANSZ. WAGHENAER.

Geen betere karakteristiek kan ik mijn boek ten geleide geven dan deze woorden, waarmede Waghenaer zijn naamlijstje in de Spieghele der Zeevaerdt inleidde. Zijn doel immers was hetzelfde als het mijne: het verklaren van de Hollandse namen, die in de 16e en 17e eeuw in plaats van de oorspronkelijke werden gebezigd. Ik moest mij voor dit werk wagen in een mij geheel vreemde wereld, mij vertrouwd maken met het lezen van aanwijzingen voor de navigatie, ofschoon ik nooit een scheepsdek heb betreden met een ander voornemen dan het bevaren van onze rivieren of plassen. Ik voelde mij echter in den beginne reeds gesteund door het werk van anderen, die op dit terrein zich geheel thuis gevoelden: schout-bij-nacht S. P. l'Honoré Naber had in zijn uitgave van Het journaal van den Luitenant-admiraal Maarten Harpertsz. Tromp, kapitein-ter-zee J. C. M. Warnsinck in zijn boek over De Vloot van den Koning-Stadhouder reeds een naamlijstje gepubliceerd; de registers van Koppmann en van Knudsen op de leeskaarten waren rijke bronnen van inlichtingen. Zo kon ik, geholpen door hen, de juiste koers bepalen en zee kiezen.

Maar, al lokte de tocht langs al die onbekende kusten mij aan, weinig kon ik vermoeden, toen ik mij zette tot de studie van de namen in Het Kanaal, dat mijn belangstelling steeds verder zou gaan reiken en dat dit onderwerp mijn aandacht geboeid zou houden tot het laatste toe.

En waardoor?

Niet alleen, doordat ieder vraagstuk, iedere duistere naam zijn eigen moeilijkheden bood. Wel waren de vragen die ik mij moest stellen steeds vrijwel dezelfde, maar de omstandigheden wisselden van kust tot kust; de Noorse eilanden stelden mij voor heel andere, hoewel niet minder interessante problemen dan bijvoorbeeld de Vlaamse banken.

Er was echter meer, dat mijn aandacht geboeid hield. Met verbazing eerst, met bewondering daarna, zag ik met welke eenvoudige hulpmiddelen de schippers, die de Republiek groot gemaakt hebben, de zeeën bevoeren. En met niet minder waardering volgde ik de vooruitgang der Nederlandse cartografie van de primitieve leeskaart uit de 16e, tot het veelomvattende, volledig ontwikkelde kaartboek uit de 17e eeuw. Met rustige zekerheid verrichtten Waghenaer, Blaeu en zoveel anderen hun verantwoordelijk werk, waarop stuurlieden en schippers hun navigatie baseerden, nauwkeurig en duidelijk gaven zij hun waarschuwingen voor moeilijke punten. Hun kaarten zijn zorgvuldig en met liefde getekend, met smaak versierd. Het was steeds weer een genoegen die rijk geornamenteerde, met de hand gekleurde atlassen te raadplegen, met hier een scheepje, daar een met goud opgewerkte titel, elders een angstaanjagend zeemonster.

Het lezen van de journalen van mannen als Barents en Van Linschoten gaf inzicht in de bekwaamheid, de moed en de volharding van de grootsten onder onze zeevaarders. Een verslag van een overwintering op Spitsbergen of op Jan Mayen, bijgehouden tot de dag waarop den laatsten man de pen ontviel, doet door zijn aangrijpende eenvoud een gevoel van diep respect ook voor den minderen schepeling opwellen.

Dit alles maakte het bewerken van de stof telkens weer nieuw, telkens weer anders en bijna altijd weer rijker aan inhoud.

De gedachte dat mijn boek kan strekken „tot contentement van een yeghelijcken” die de geschiedenis van Nederland ter zee beoefent, was mij bij mijn onderzoek een voldoening te meer.

* * *

Dit werk heb ik slechts kunnen volbrengen dank zij de hulp die mij van vele zijden geboden werd.

De grootste dankbaarheid gevoel ik jegens mijn hooggeachten promotor, Prof. J. C. M. Warnsinck, van wien het initiatief tot deze studie is uitgegaan. Hij heeft mij gedurende de jaren, waarin ik er aan werkte, voortdurend met zijn kennis en inzicht ter zijde gestaan, van het eerste begin af tot het nalezen der drukproeven toe. Geen zorg of moeite is hem te veel geweest en zonder zijn hulp — ik zeg dit in volle overtuiging — zou dit boek niet tot stand gekomen zijn.

Ook Prof. Dr. G. G. Kloeke te Leiden ben ik veel dank verschuldigd. Hij heeft vooral het taalkundig gedeelte van mijn werk steeds met veel belangstelling gevolgd en ten slotte de copie willen doorlezen. Ik ontving van hem menige waardevolle aanwijzing.

De Heer A. A. Vermeulen te 's-Gravenhage, die met grote zorg en toewijding en met kunstzinnige smaak de kaarten getekend heeft en die nooit aarzelde aan mijn wenssen te voldoen, ben ik zeer erkentelijk.

Voorts gevoel ik mij verplicht door de gastvrijheid, waarmede de Directeur van het Maritiem Museum Prins Hendrik te Rotterdam mij toegang verleende tot zijn verzameling en mij in de gelegenheid stelde daar de atlassen te bestuderen. Ook den Chef van het Bureau Hydrografie te 's-Gravenhage betuig ik mijn dank voor de gulle wijze, waarop hij het mij mogelijk maakte de zeekaarten te raadplegen, die ik nodig had. In dit opzicht heeft het Meteorologisch Instituut te Rotterdam mij eveneens vele diensten bewezen.

Ten slotte denk ik met grote erkentelijkheid aan de hulp die mijn Vrouw en Mej. E. van den Bijllaardt mij hebben verleend bij de correctie der kaarten en drukproeven, groeperen en rangschikken van fiches, samenstellen van het register en dergelijke werkzaamheden.

* * *

Onder dekking van een befaamde naam gaat dit boek de wereld in. Waghenaers Spieghel der Zeevaerdt was onmisbaar voor hen, die de Oosterse en Westerse Zeeën bevoeren; moge deze Nieuwe Spiegel der Zeevaart een trouwe helper zijn voor allen, die aan de werkzaamheid van onze zeevaarders hun studiën wijden.

's-Gravenhage, 8 Juni 1942.

B. C. DAMSTEEGT.

INHOUD.

WOORD VOORAF	Bladz. V
INHOUD	IX
I. KAARTEN.	
1. Indexkaart. — 2. Spitsbergen en Jan Mayen. — 3. Nova-Zembla. — 4. Lapland. — 5. Finmarcken. — 6. Liet van Dronten. — 7. Liet van Berghen. — 8. Noorwegens Zuidkust. — 9. Oslofjord en Stocholmse Liet. — 10. Dageroort en Oesel. — 11. Finse Golf. — 12. Koerland. — 13. Zuid-Zweden en Pommeren. — 14. Zuiddeense kusten. — 15. Noorddeense kusten. — 16. De Duitse Bocht. — 17. De Waddenzee. — 18. De Zuiderzee. — 19. Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden. — 20. Vlaenders Zijde. — 21. Het Kanaal, Oostblad. — 22. Het Kanaal, Westblad. — 23. Ierland. — 24. Englands Oostkust. — 25. Schotland en de Färöer. — 26. IJsland. — 27. Bocht van Frankrijk. — 28. Portugese kust. — 29. Die Straet. — 30. Gelukkige Ellanden.	
II. BESCHOUWINGEN BIJ DE KAARTEN.	
1. Doel en methode	1
2. De bronnen	8
3. Aantekeningen bij de kaarten	24
III. TAALKUNDIGE BESCHOUWINGEN.	
1. Algemene aspecten	71
2. Oorspronkelijke namen in de Noordelijke wateren	89
3. Nederlandse namen	95
4. Engelse namen	100
5. Franse namen	104
BIJLAGE.	
1. Schager Rack en Kattegat	109
2. Calismalis	111
IV. REGISTER	113
LITERATUURLIJST	184

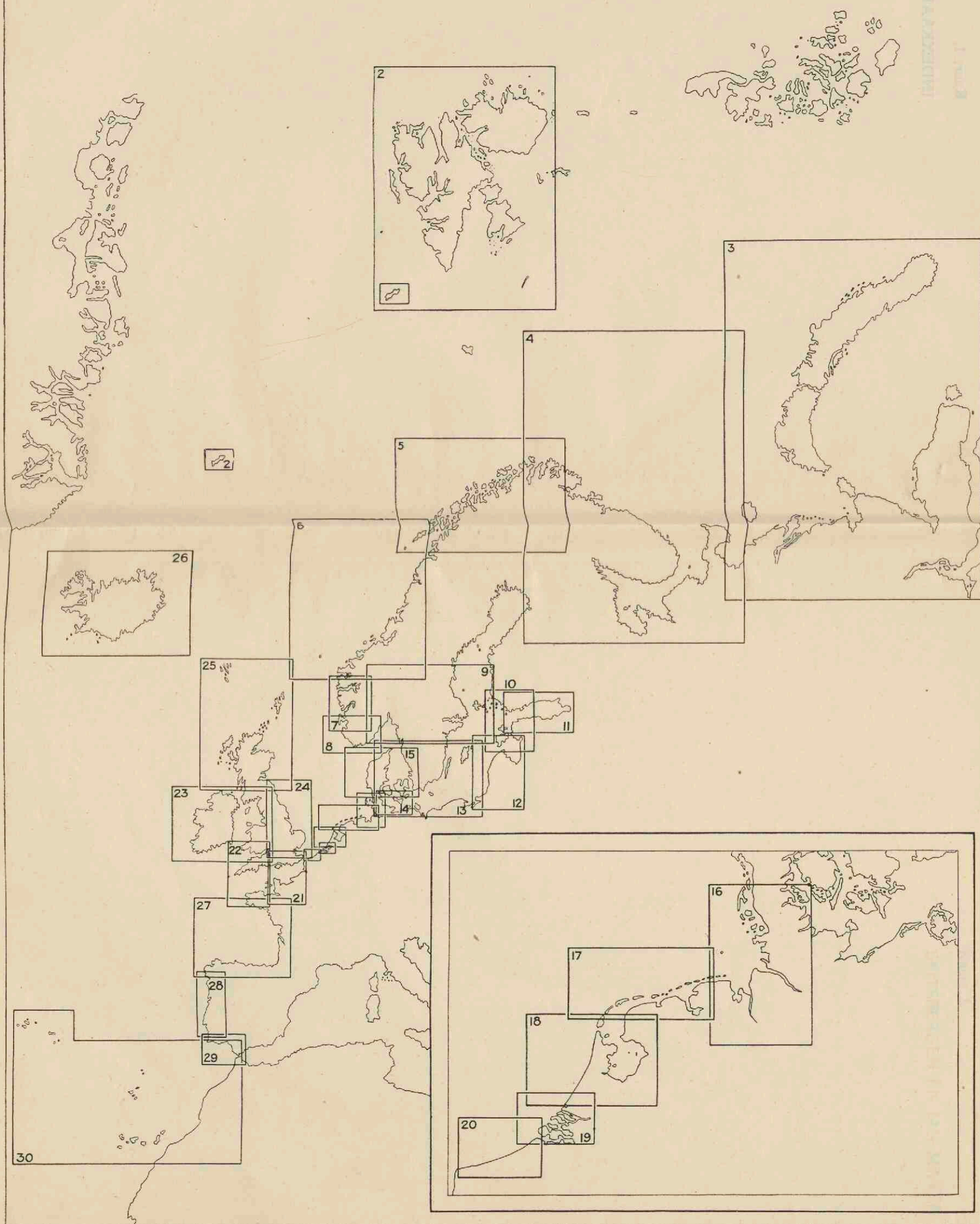
I. KAARTEN.

Kaart 1.

INDEXKAART.

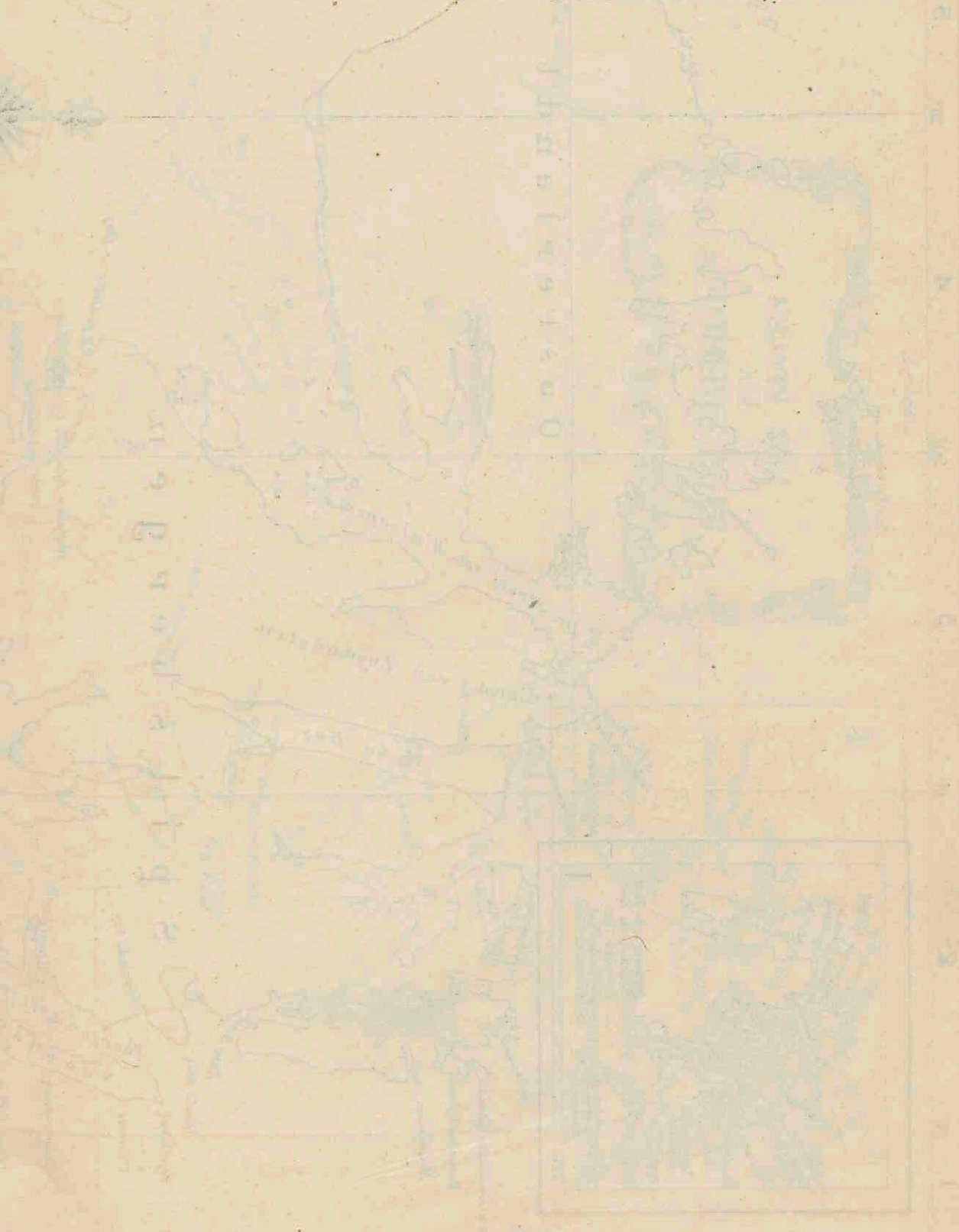

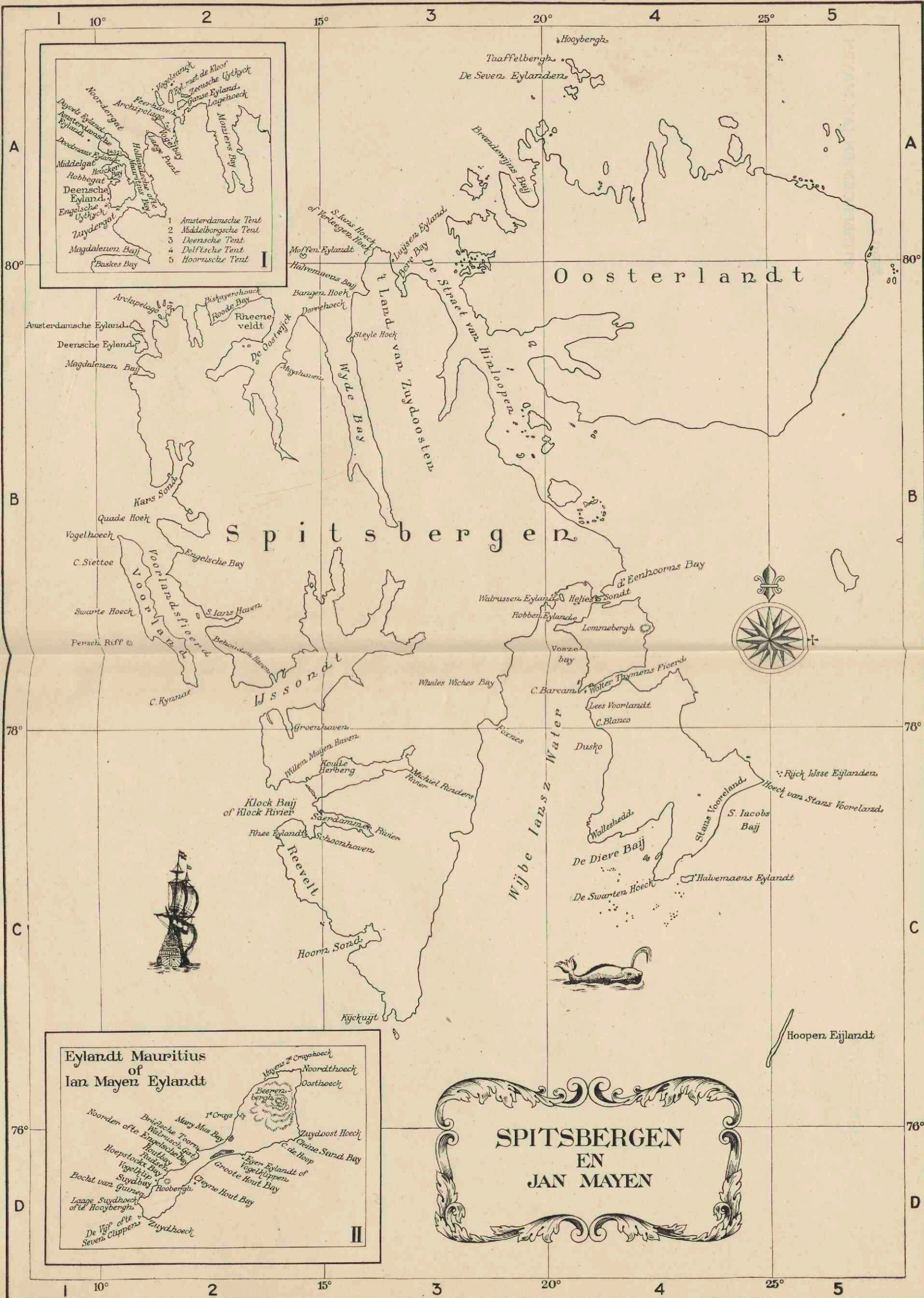
INDEXKAART

Kaart 2.

SPITSBERGEN EN JAN MAYEN.

I

1 Amsterdamsche Tent
 2 Middelborgsche Tent
 3 Deensche Tent
 4 Delftsche Tent
 5 Hoornsche Tent

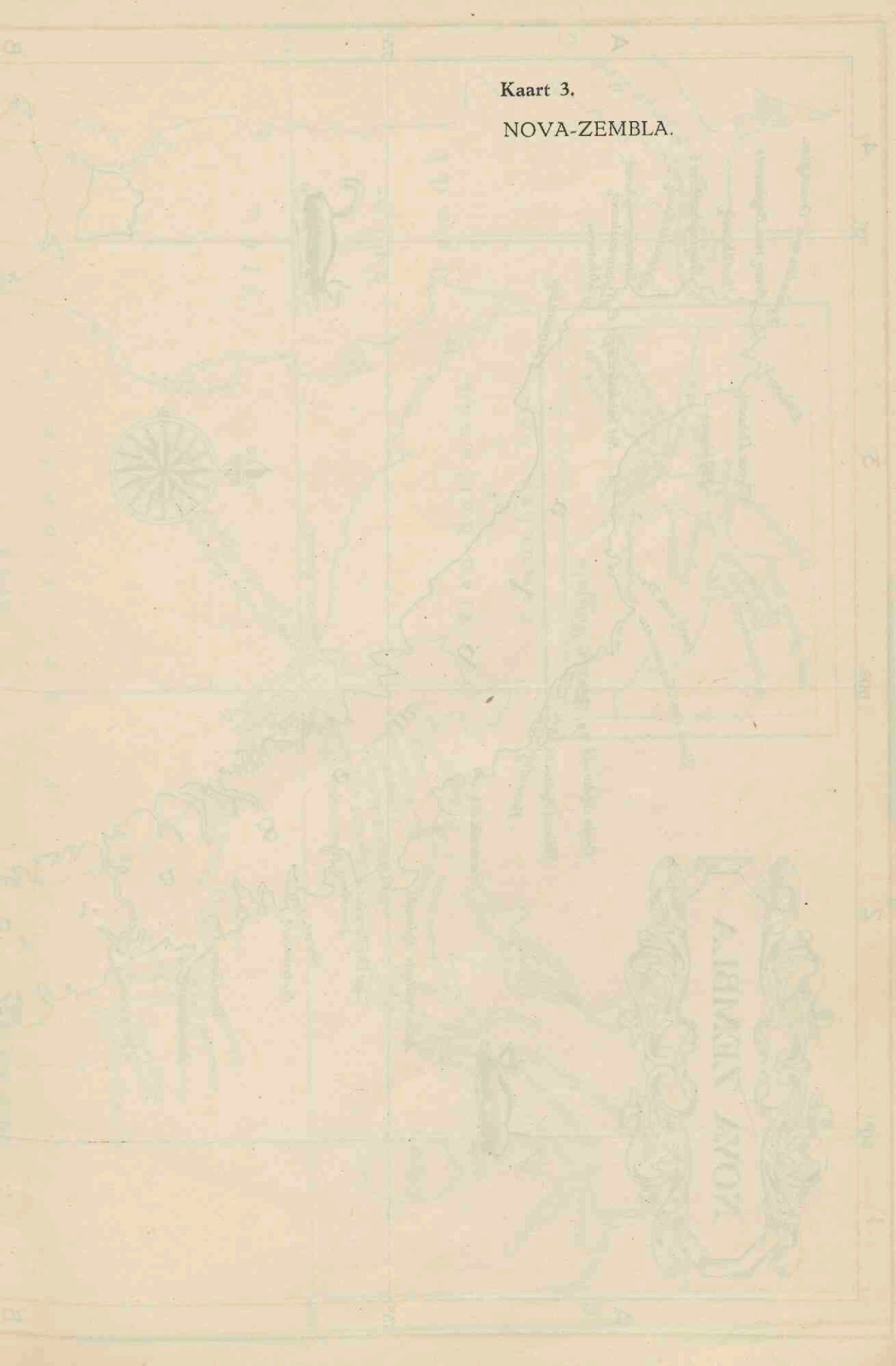
II

Eylandt Mauritijs of Jan Mayen Eylandt

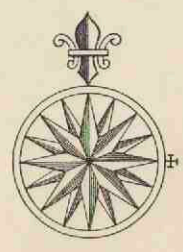
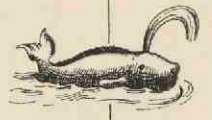
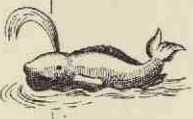
SPITSBERGEN EN JAN MAYEN

Kaart 3.

NOVA-ZEMBLA.

NOVA ZEMBLA

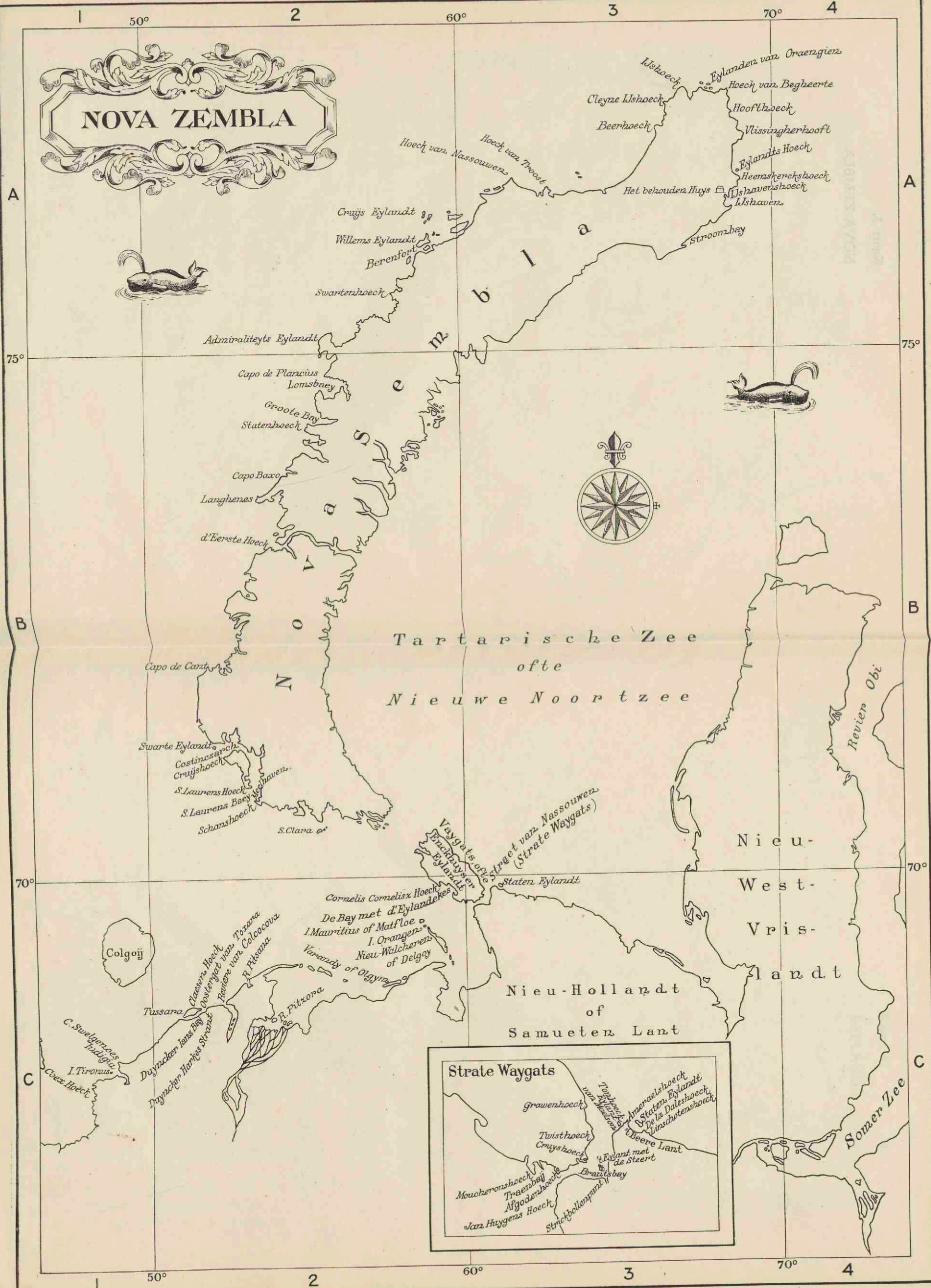
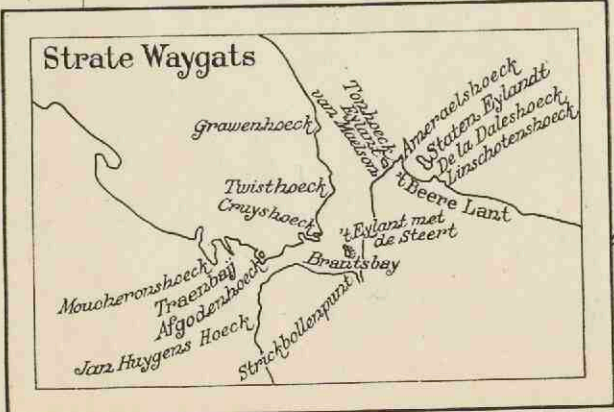

Tartarische Zee
ofte
Nieuwe Noortzee

Nieu-Hollandt
of
Samueter Lant

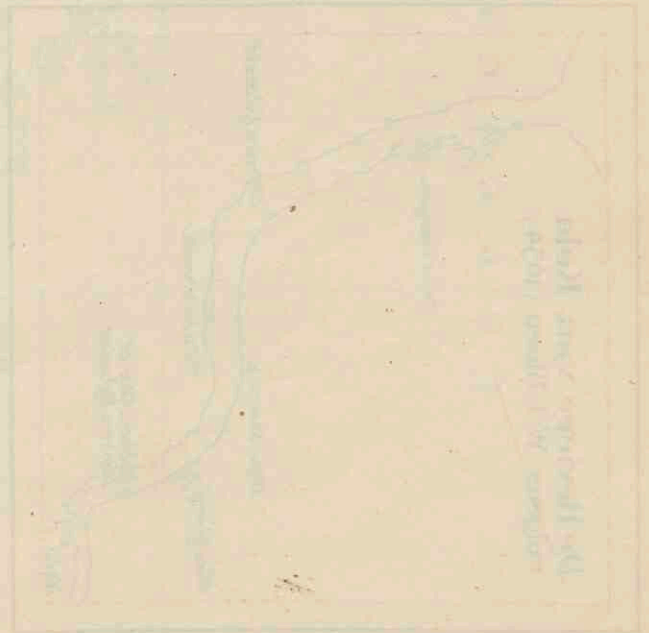
Nieu-
West-
Vris-
landt

Strate Waygats

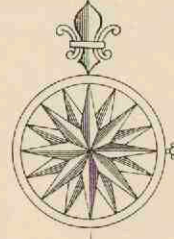
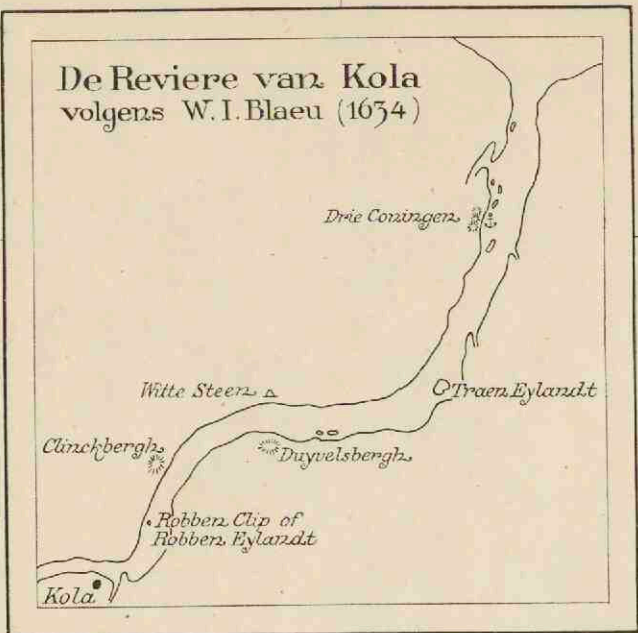
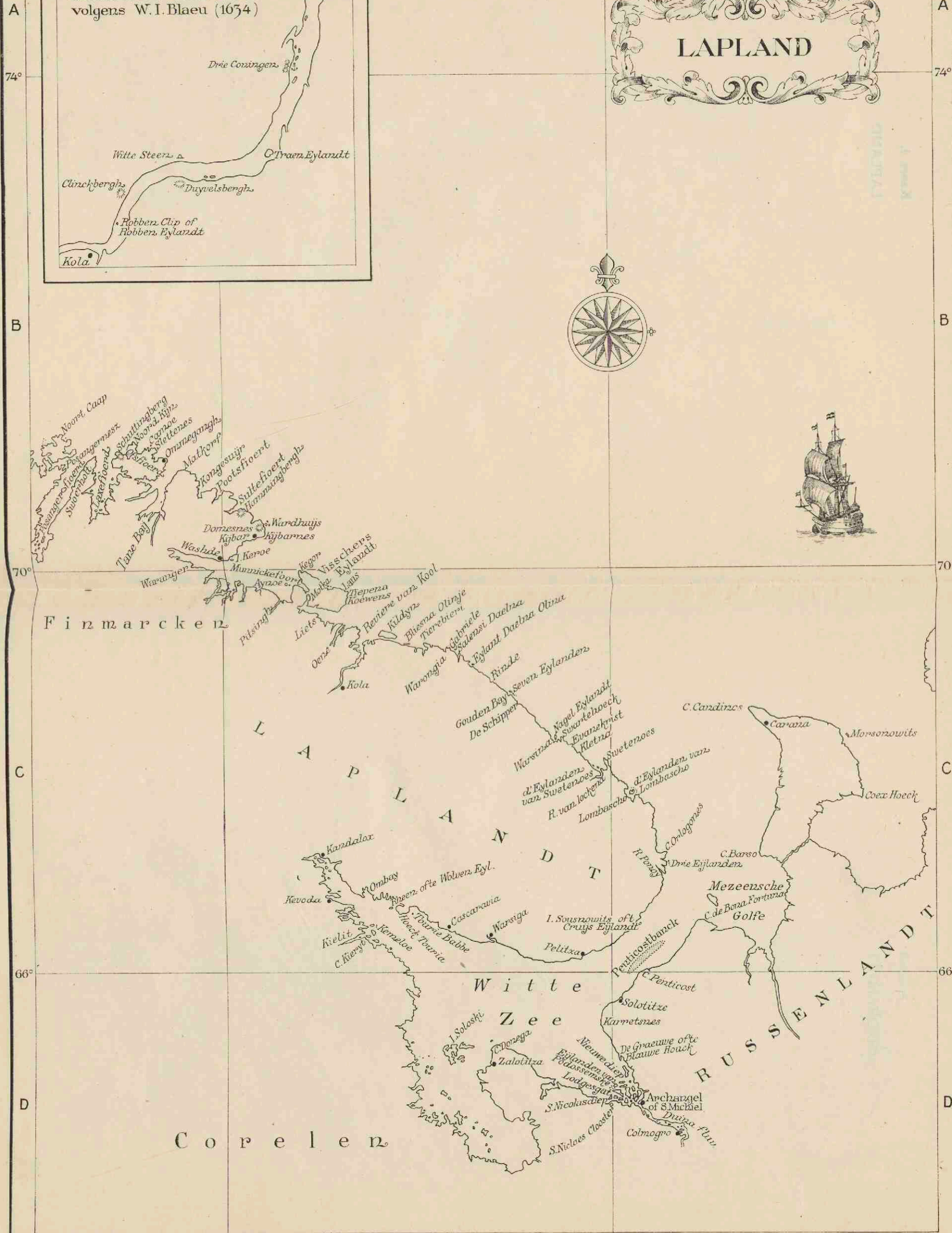
Kaart 4.

LAPLAND.

1 50° 2 40° 3

De Reviere van Kola
volgens W. I. Blaeu (1674)

Finmarcken

L A P L A N D

Witte Zee

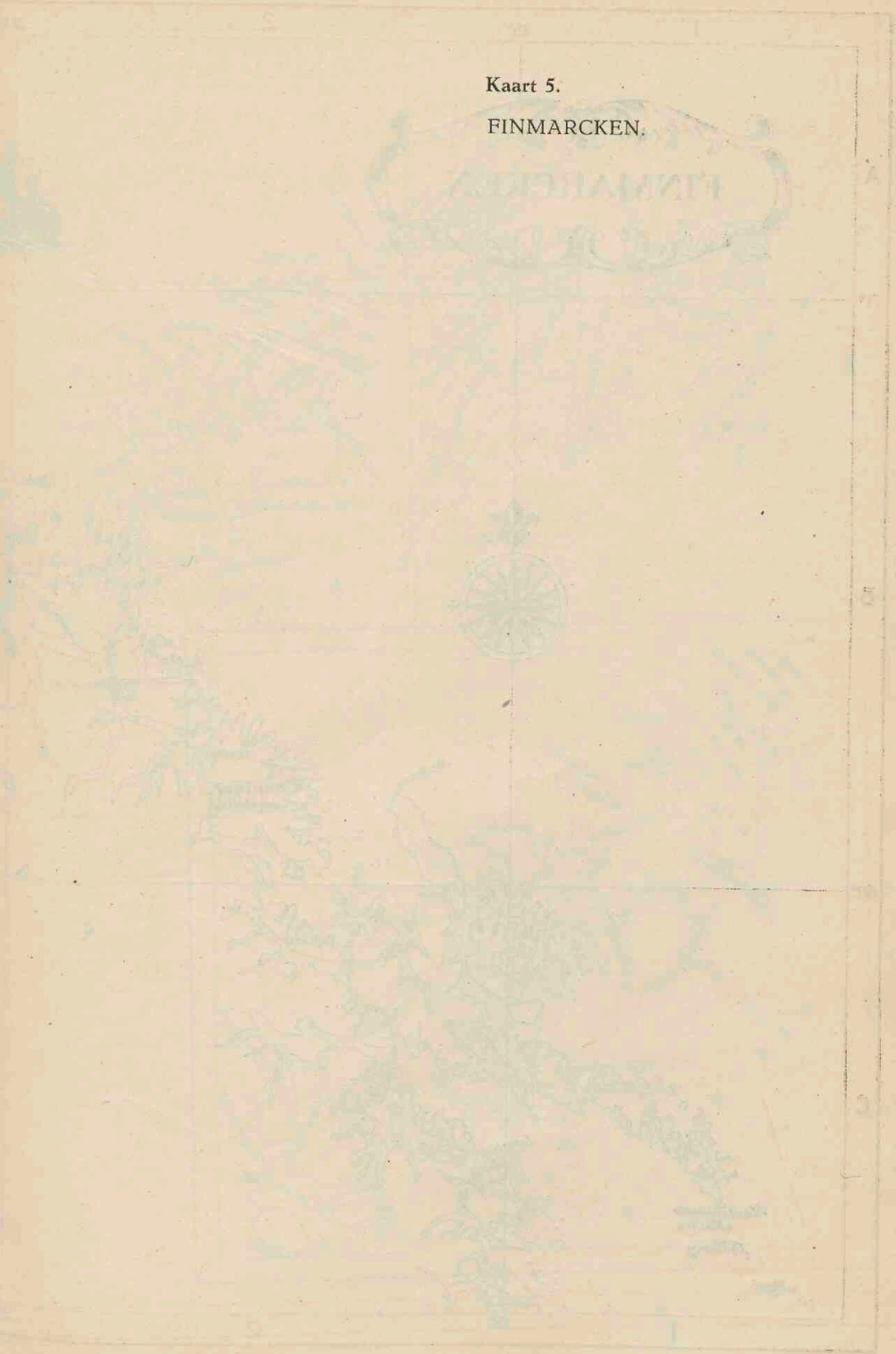
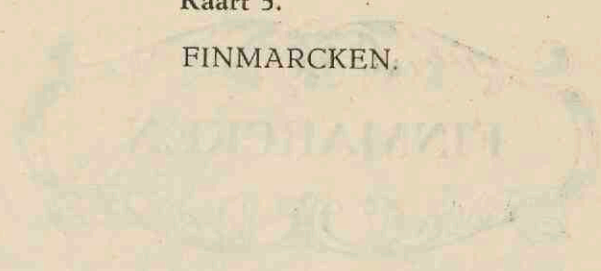
F U S S E N L A N D T

C o r e l e n

1 50° 2 40° 3

Kaart 5.

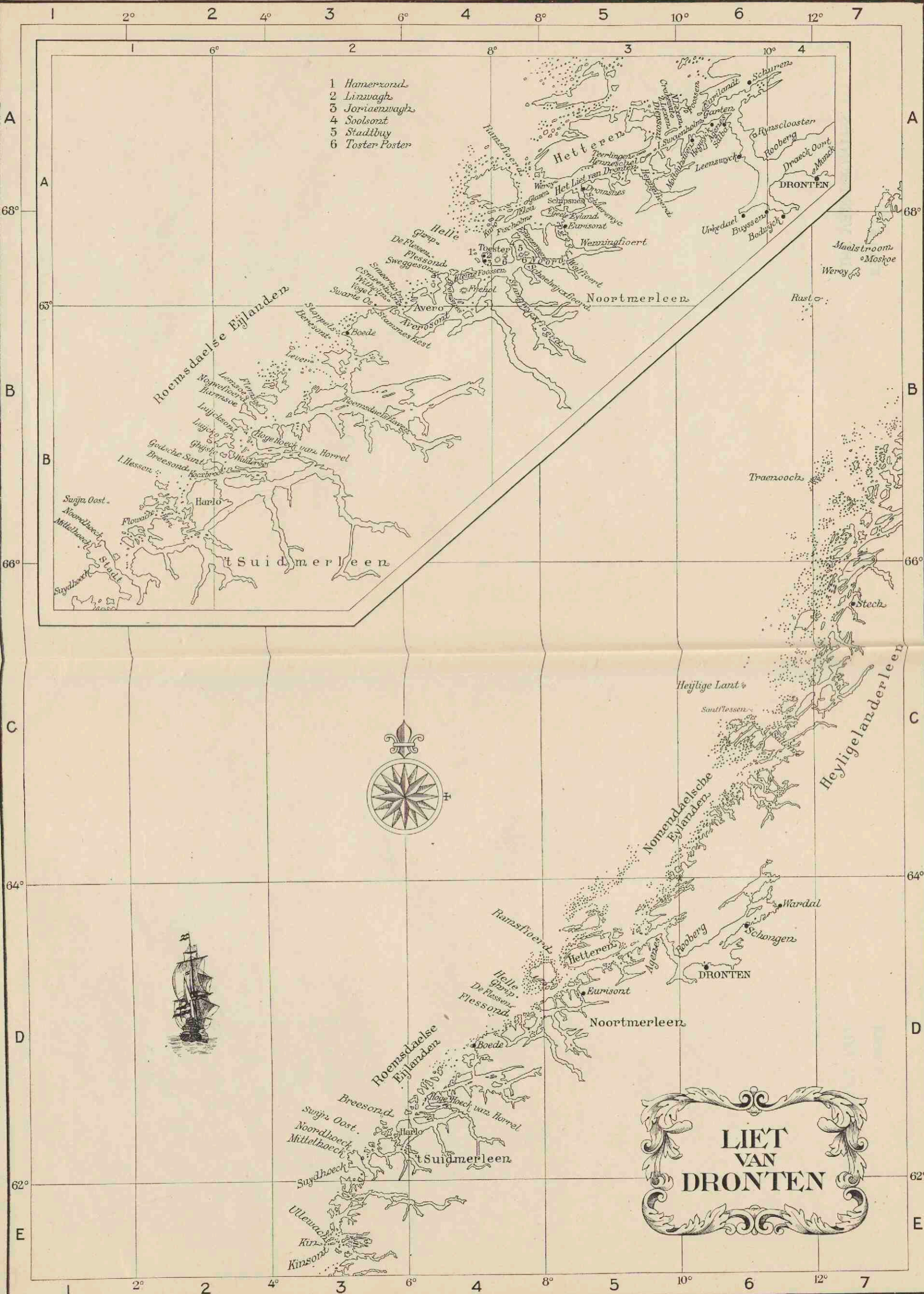
FINMARCKEN.

Kaart 6.

LIET VAN DRONTEN.

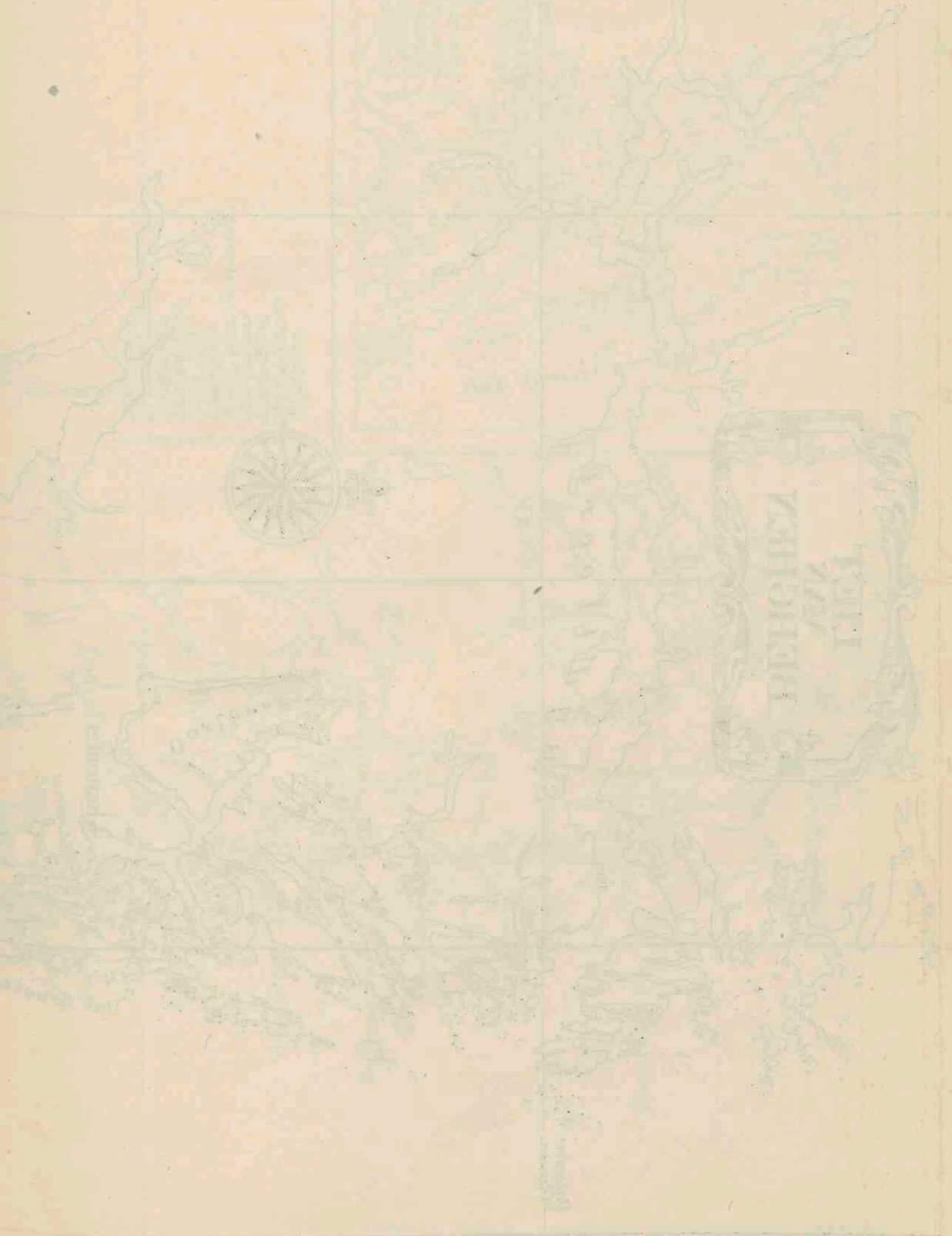

- 1 Hamerzond
- 2 Linzwagh
- 3 Jorjaenwagh
- 4 Soolsonz
- 5 Stadtbuy
- 6 Toster Poster

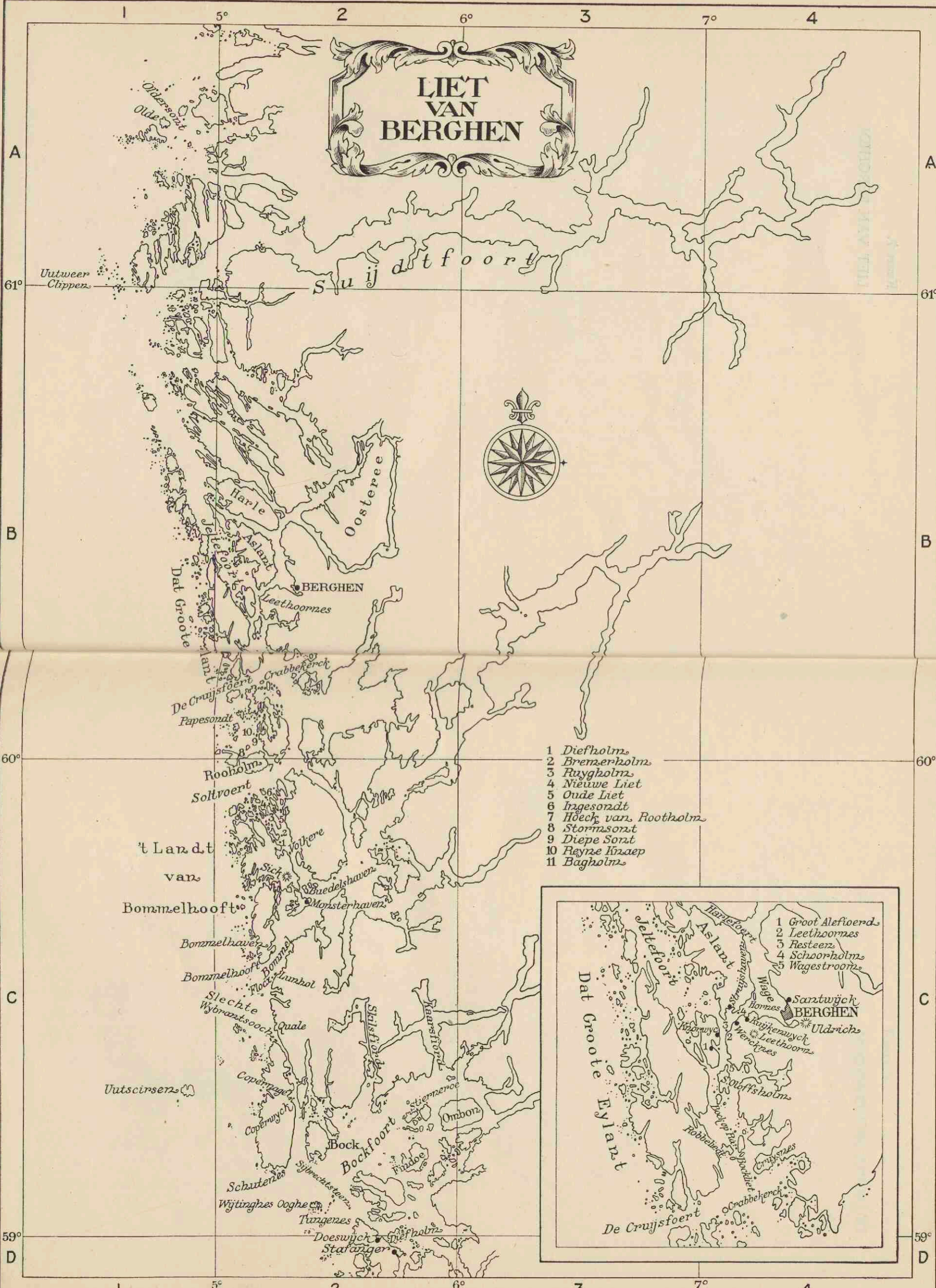
**LIET
VAN
DRONTEN**

Kaart 7.

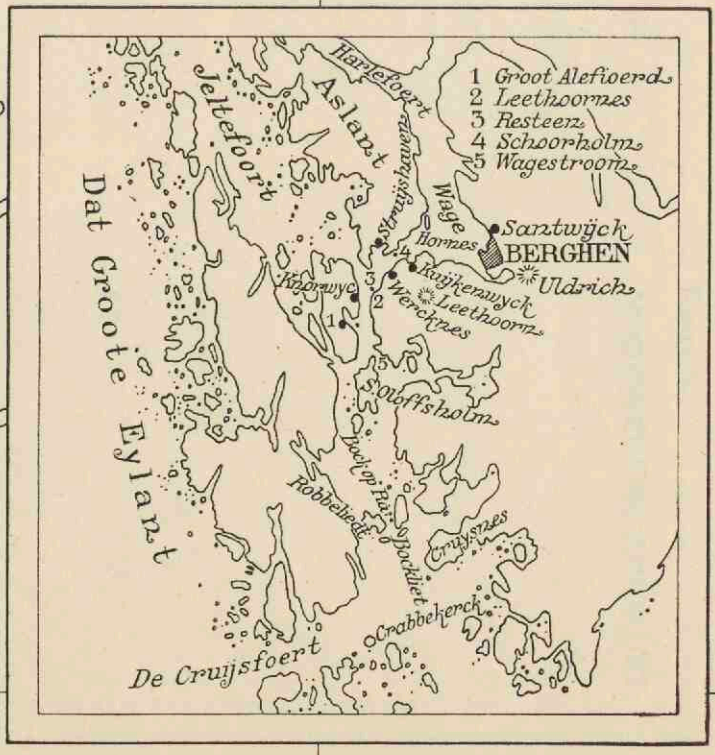
LIET VAN BERGHEN.

LIET VAN BERGHEN

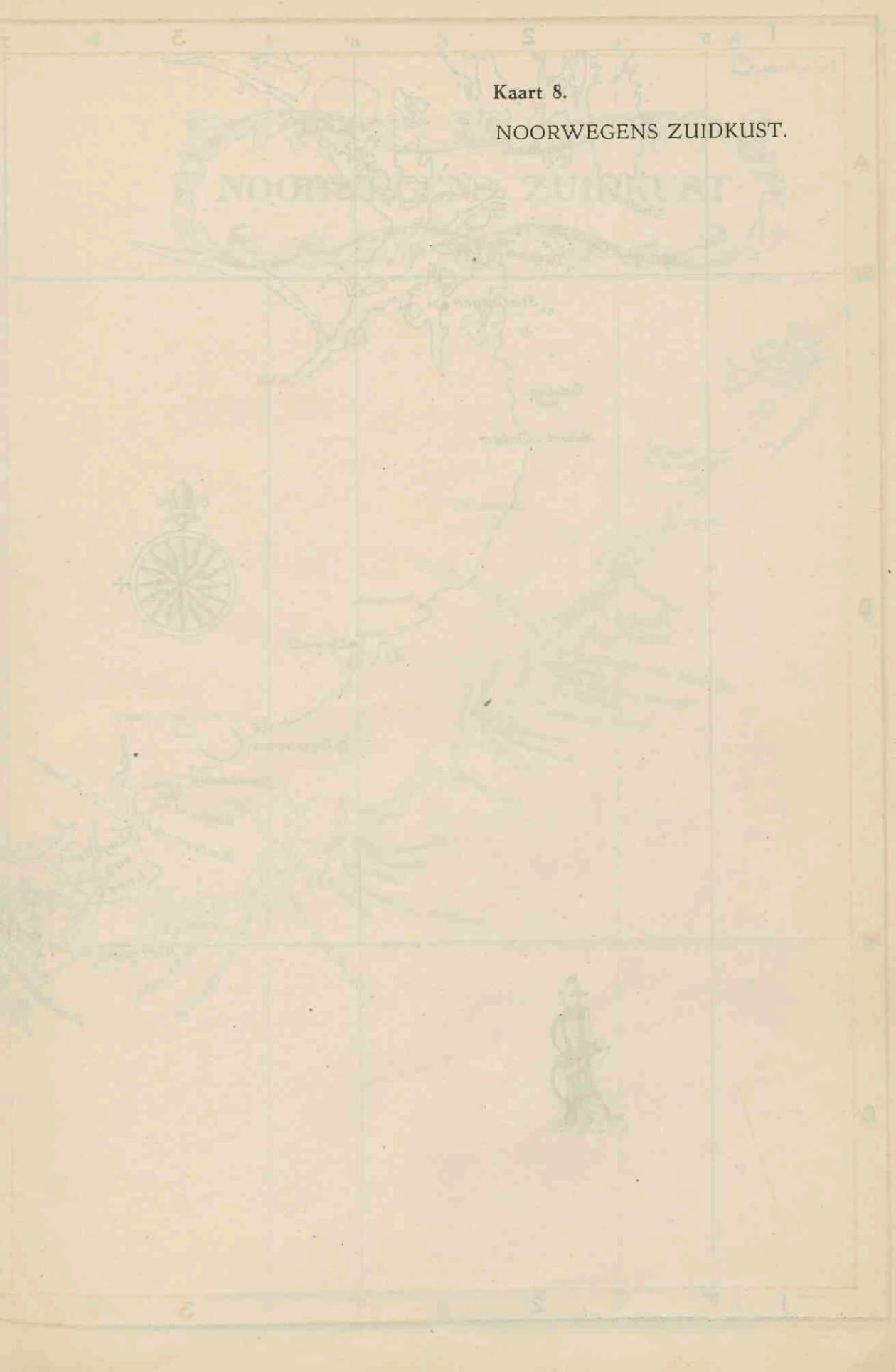

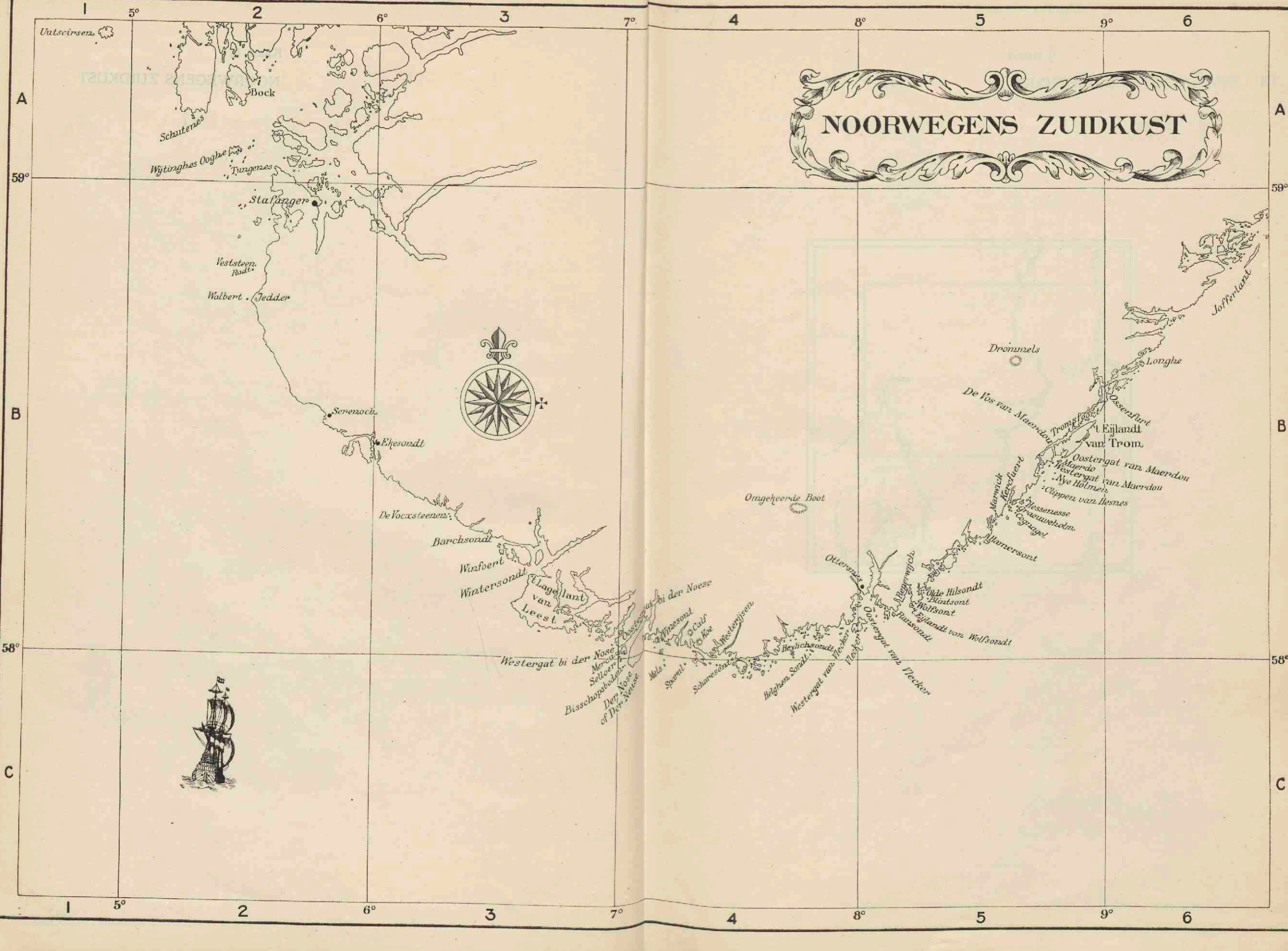
- 1 Diefholm
- 2 Bremerholm
- 3 Ruygholm
- 4 Nieuwe Liêt
- 5 Oude Liêt
- 6 Ingesondt
- 7 Hœck van Rootholm
- 8 Stormsondt
- 9 Diepe Sondt
- 10 Reyne Knaep
- 11 Bagholm

Kaart 8.

NOORWEGENS ZUIDKUST.

NOORWEGENS ZUIDKUST

Uutscirsera

Bock

Schutenes

Wyttinghes Ooghe
Tungenes

Stafanger

Veststeen
Rudt

Walbert
Teddler

Serenock

Ehesondt

De Vocxsteenens

Barchsondt

Winfoent

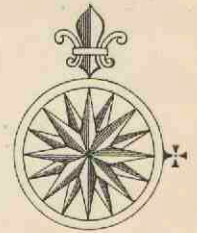
Wintersondt

Lagellant
van
Leest

Westergat bi der Noese

Merced
Selloer

Bisschopsbuden
Der Noese
of Der Noese

Omgeheerde Boot

Drommels

De Vos van Maerdou

Troms
Eijlandt
van Trom

Oostergat van Maerdou

Maerdo
Westergat van Maerdou

Aye Holmen
Clippen van Hesnes

Maerwick
Kerckhuert
Hessenesse
Grauweholm
Coppaget

Alamersont

Ollersont

Heegmych

Oude Hilsont

Blantsont

Wolfsont

Eijlandt van Wolfsont

Funzont

Oostergat van Hecker

Westergat van Hecker

Postergat bi der Noese

Wintersont

Calr
Koe

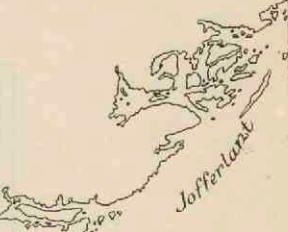
Westbyjsen

Solaresont

Mels
Spoml

Helghem Sondt

Westergat van Hecker

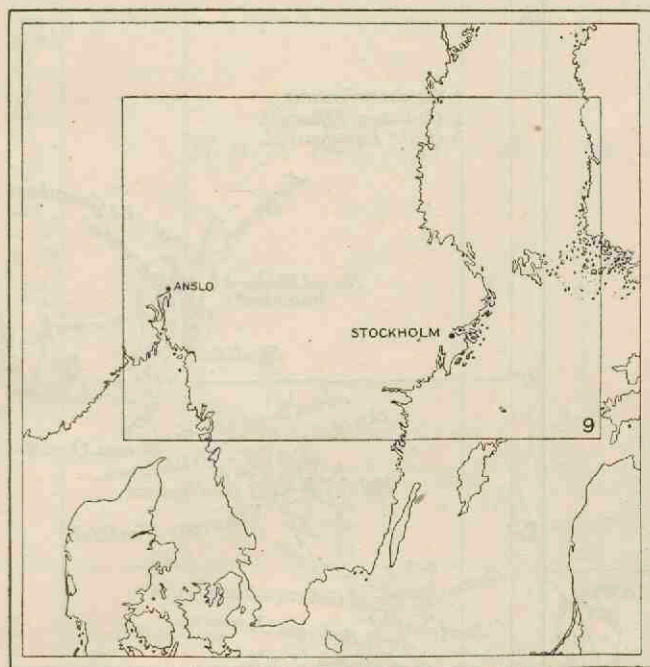
Joffenlandt

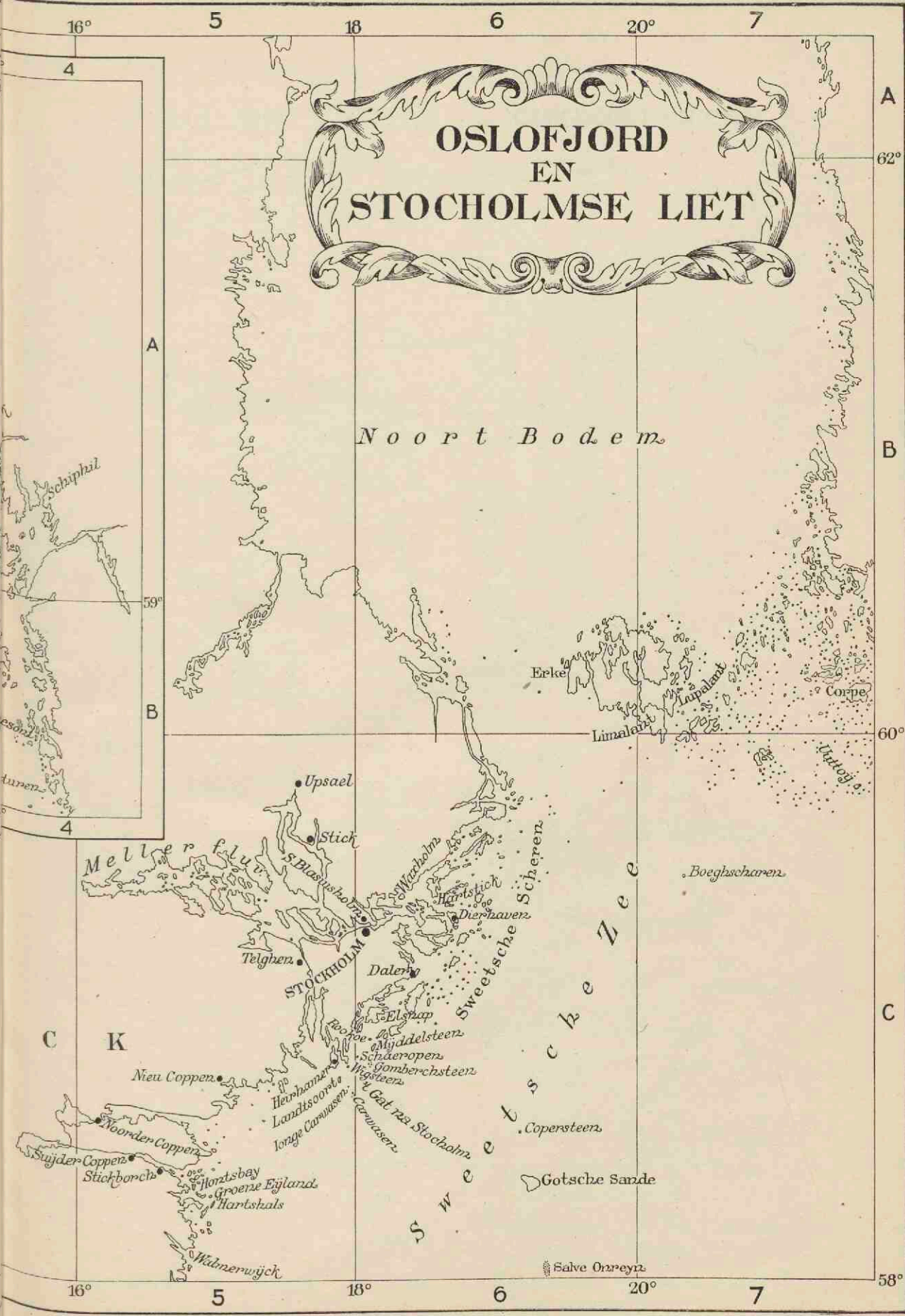
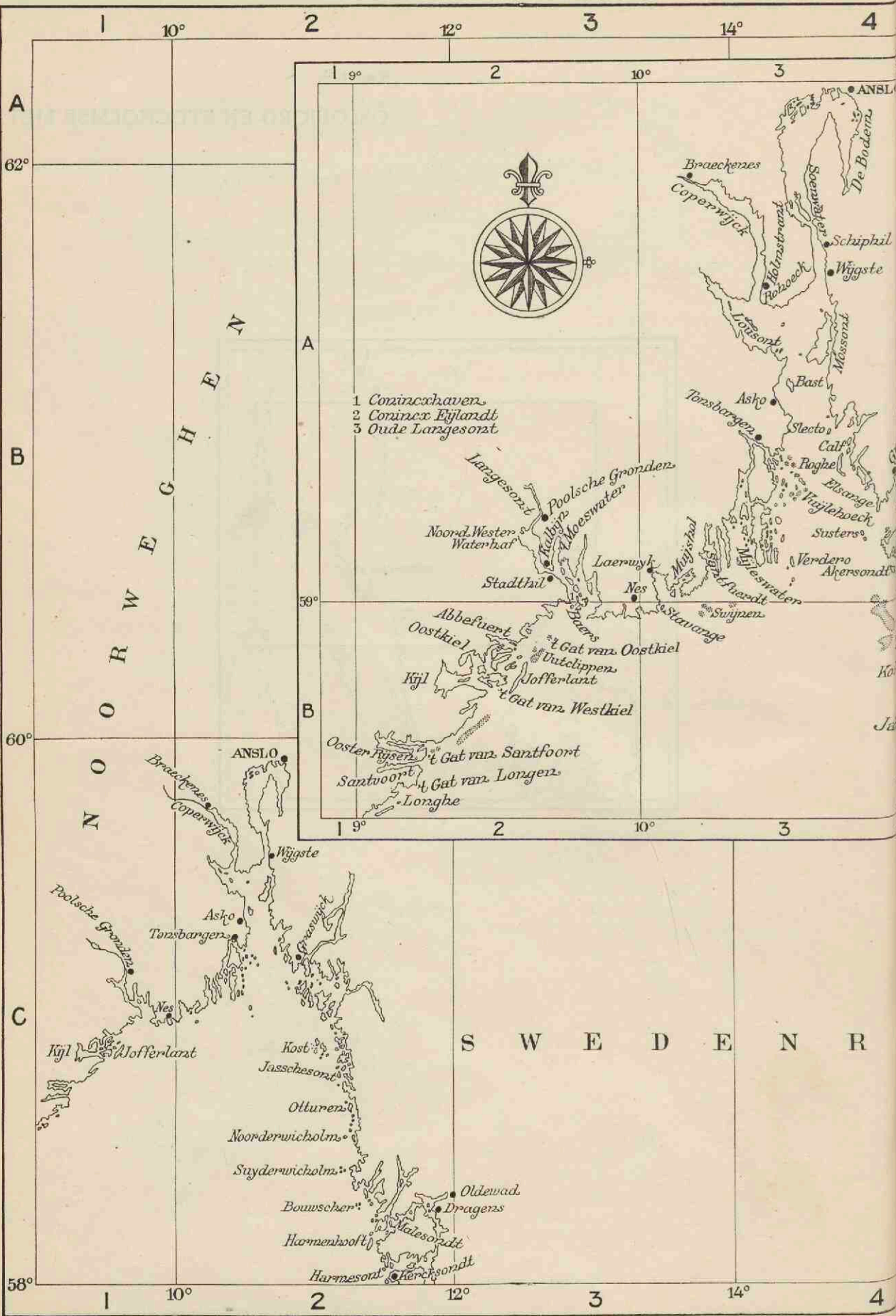
Longhe

Osserfart

Kaart 9.

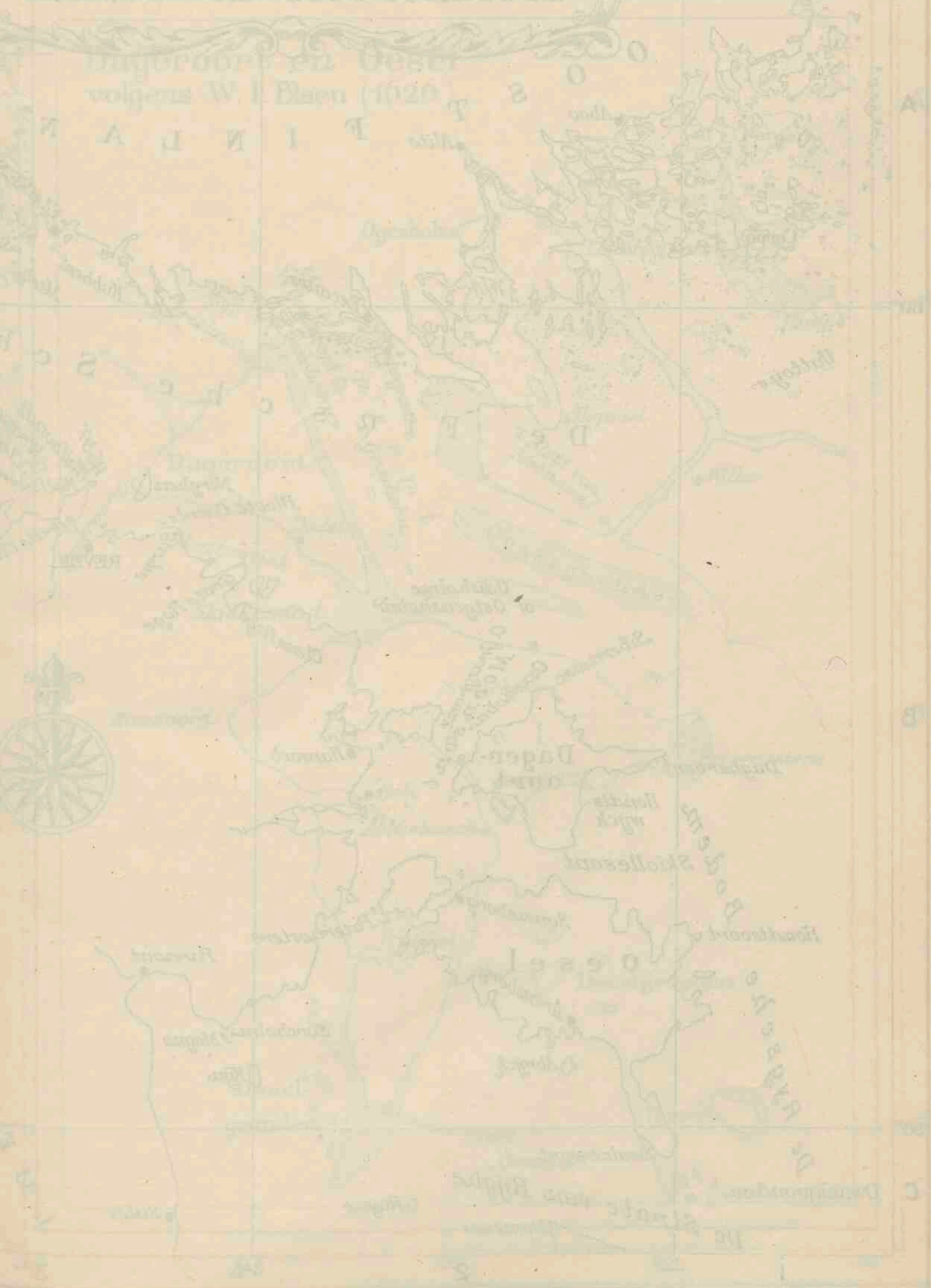
OSLOFJORD EN STOCHOLMSE LIET.

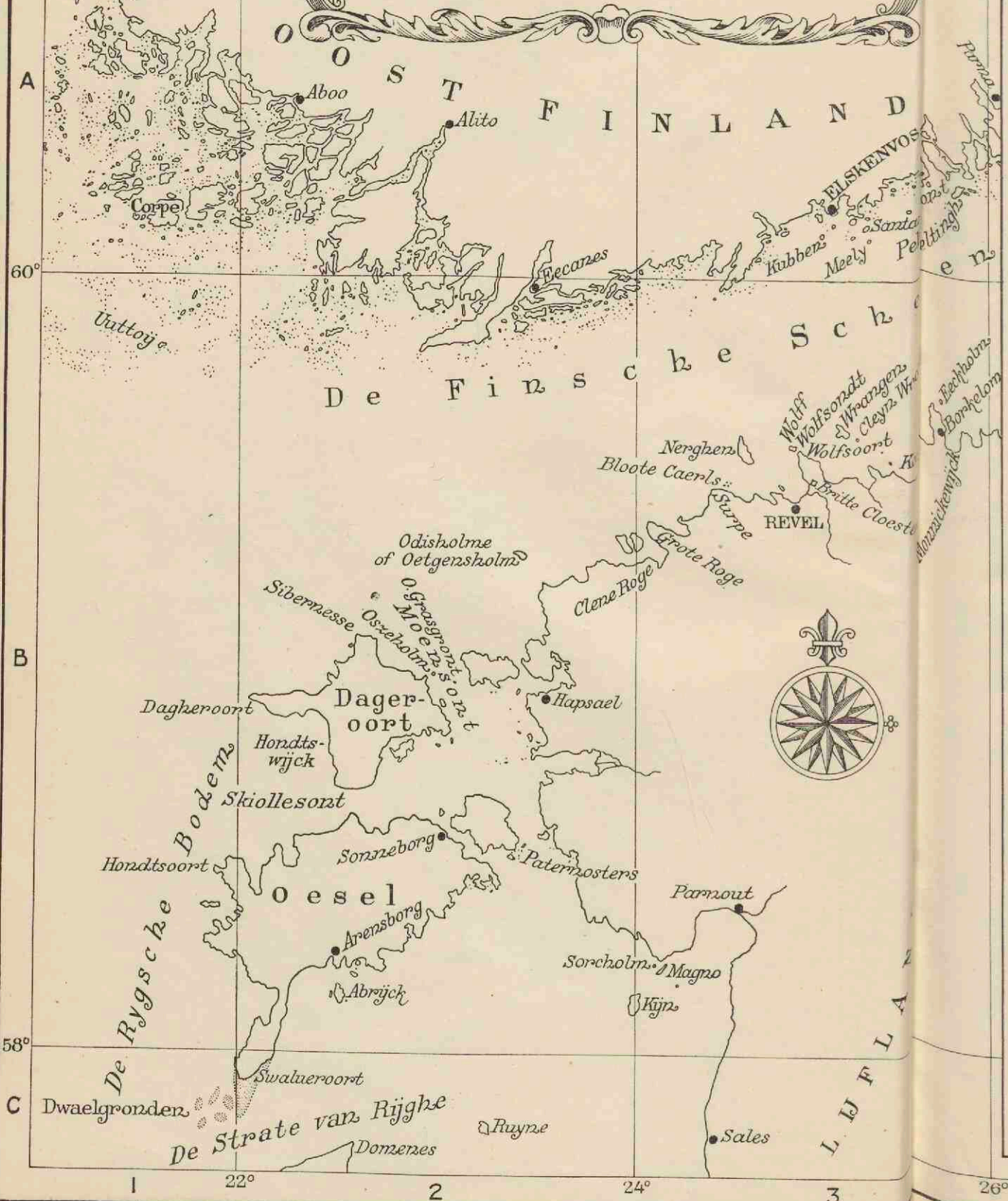

Kaart 10.

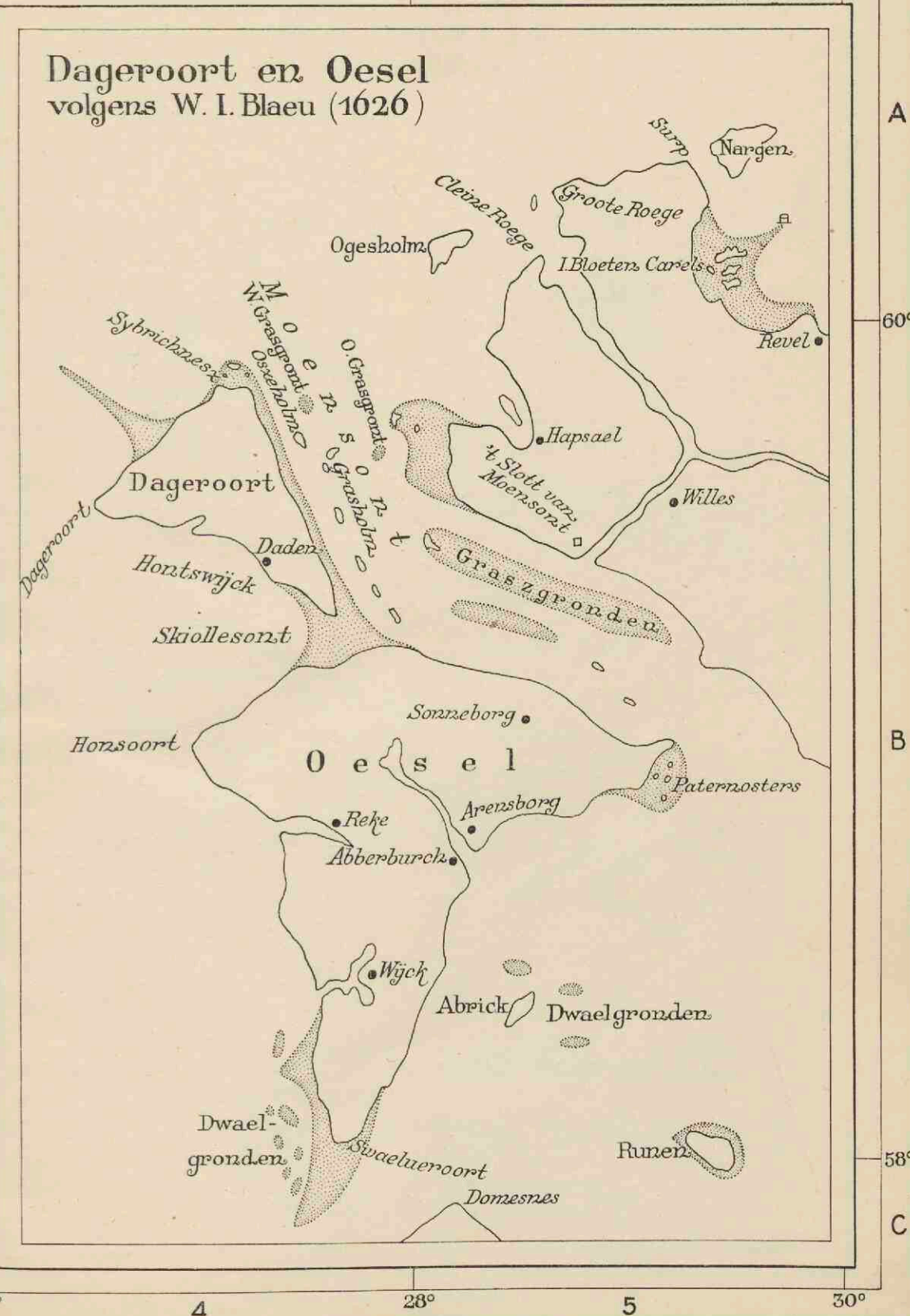
DAGEROORT EN OESEL.

DAGEROORT EN OESEL

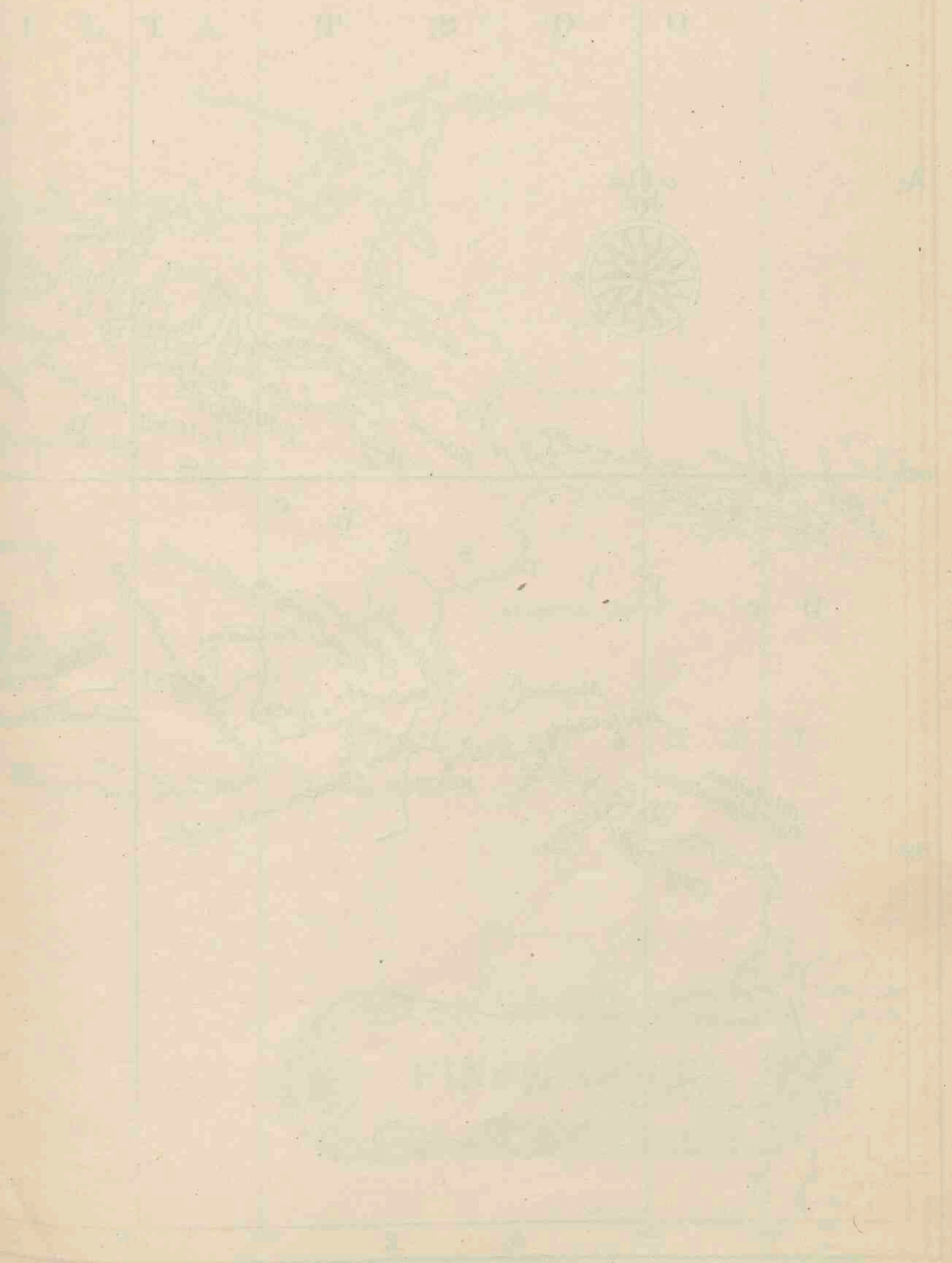

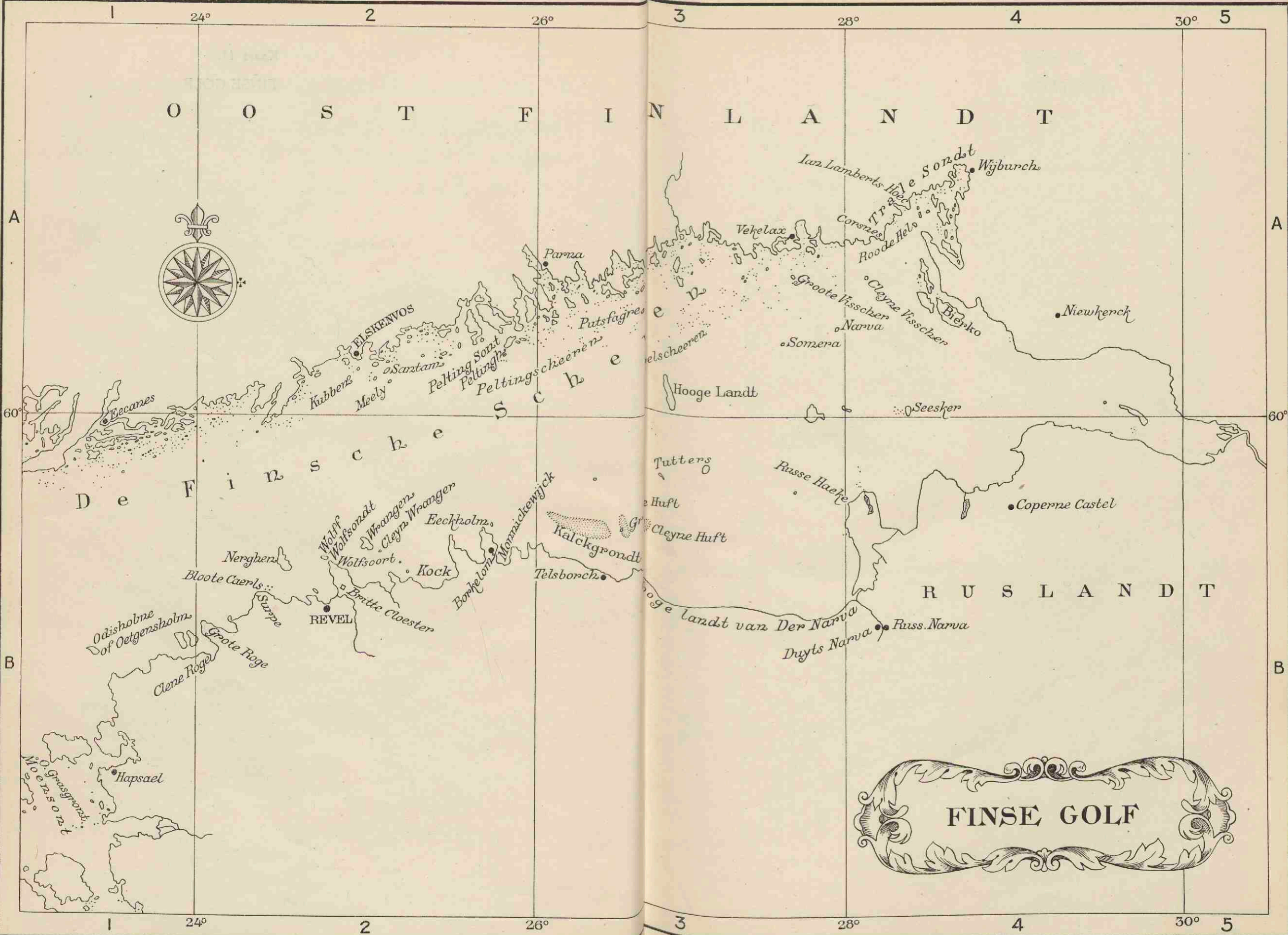
Dageroort en Oesel volgens W. I. Blaeu (1626)

Kaart 11.

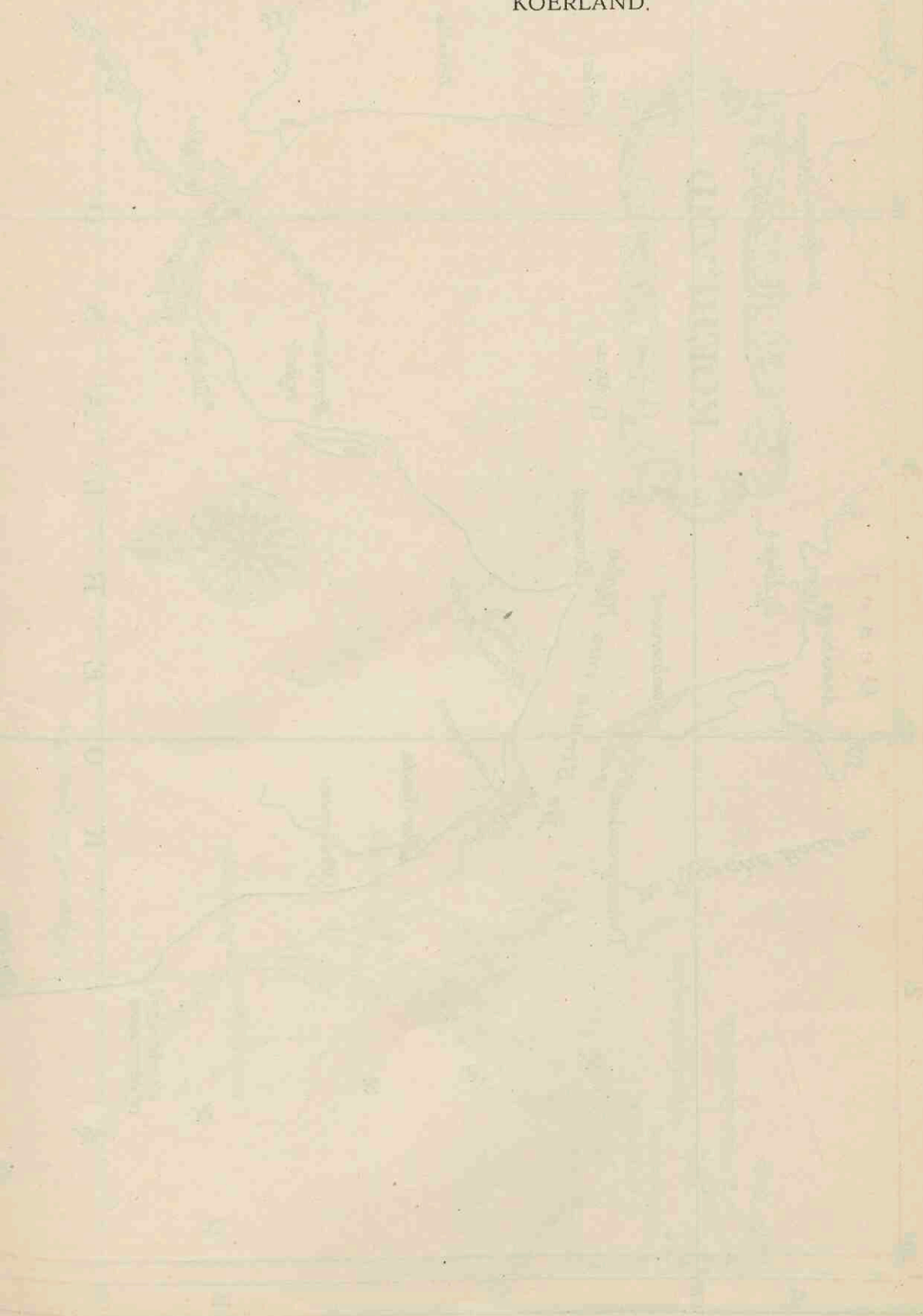
FINSE GOLF.

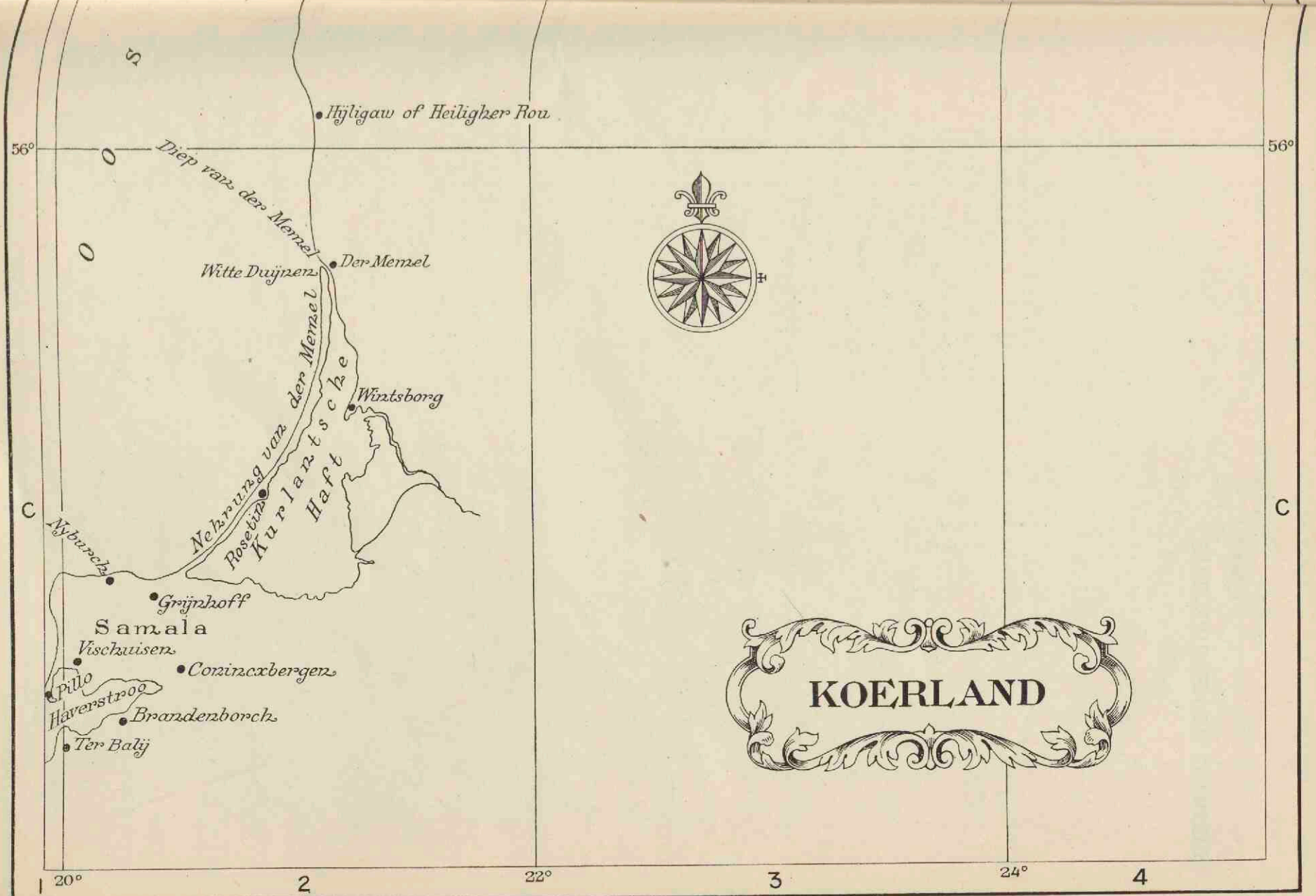
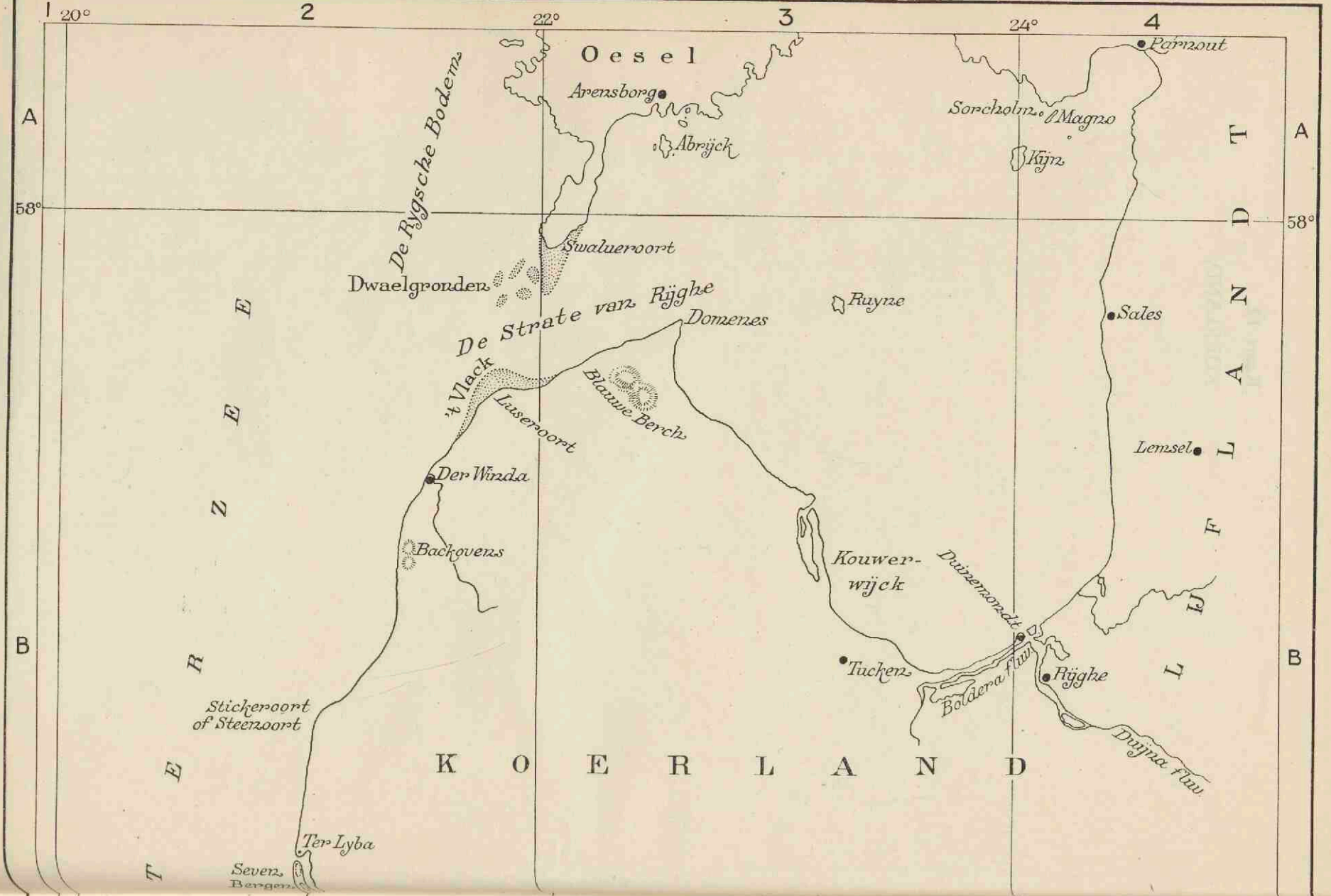

Kaart 12.

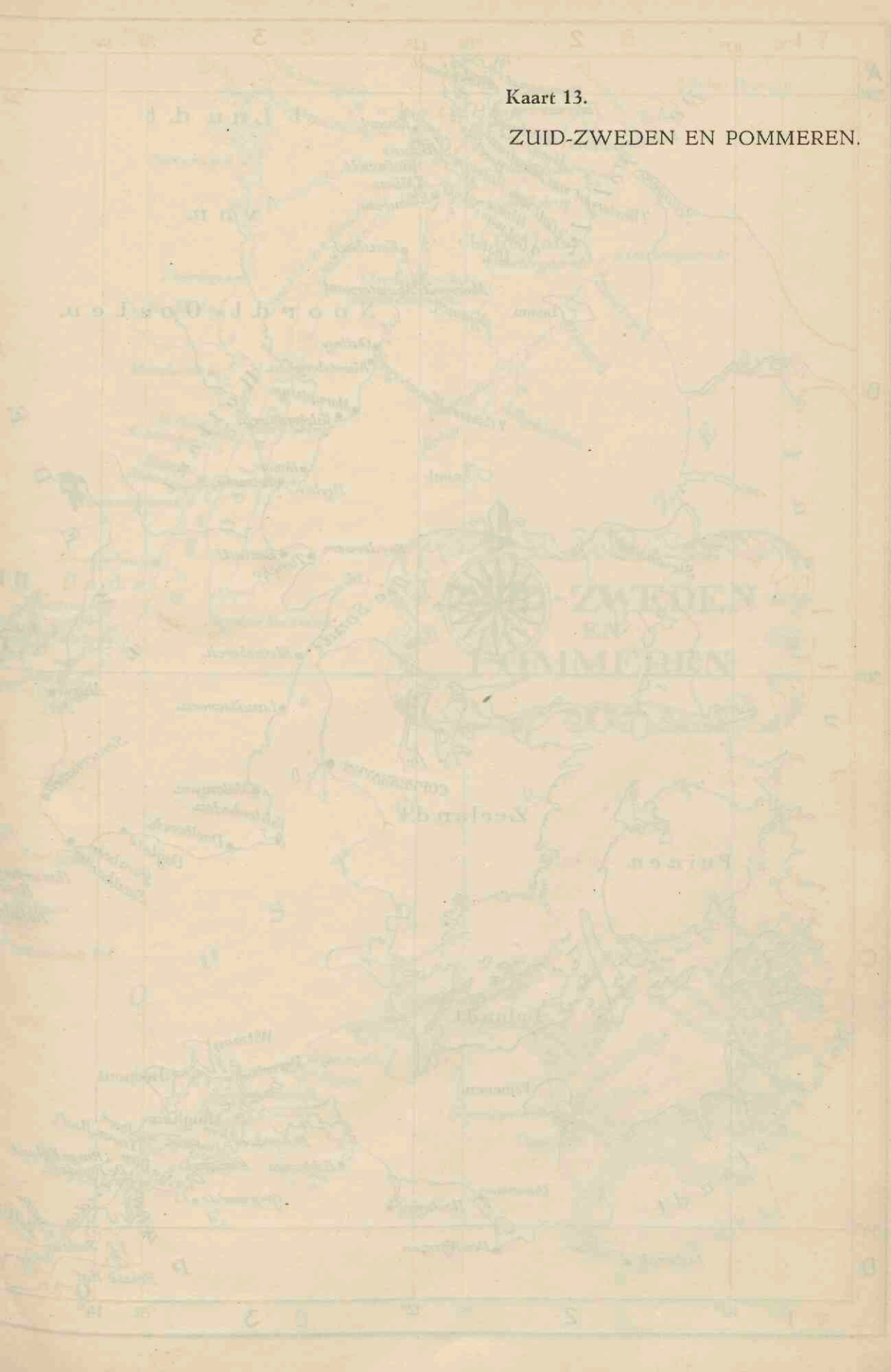
KOERLAND.

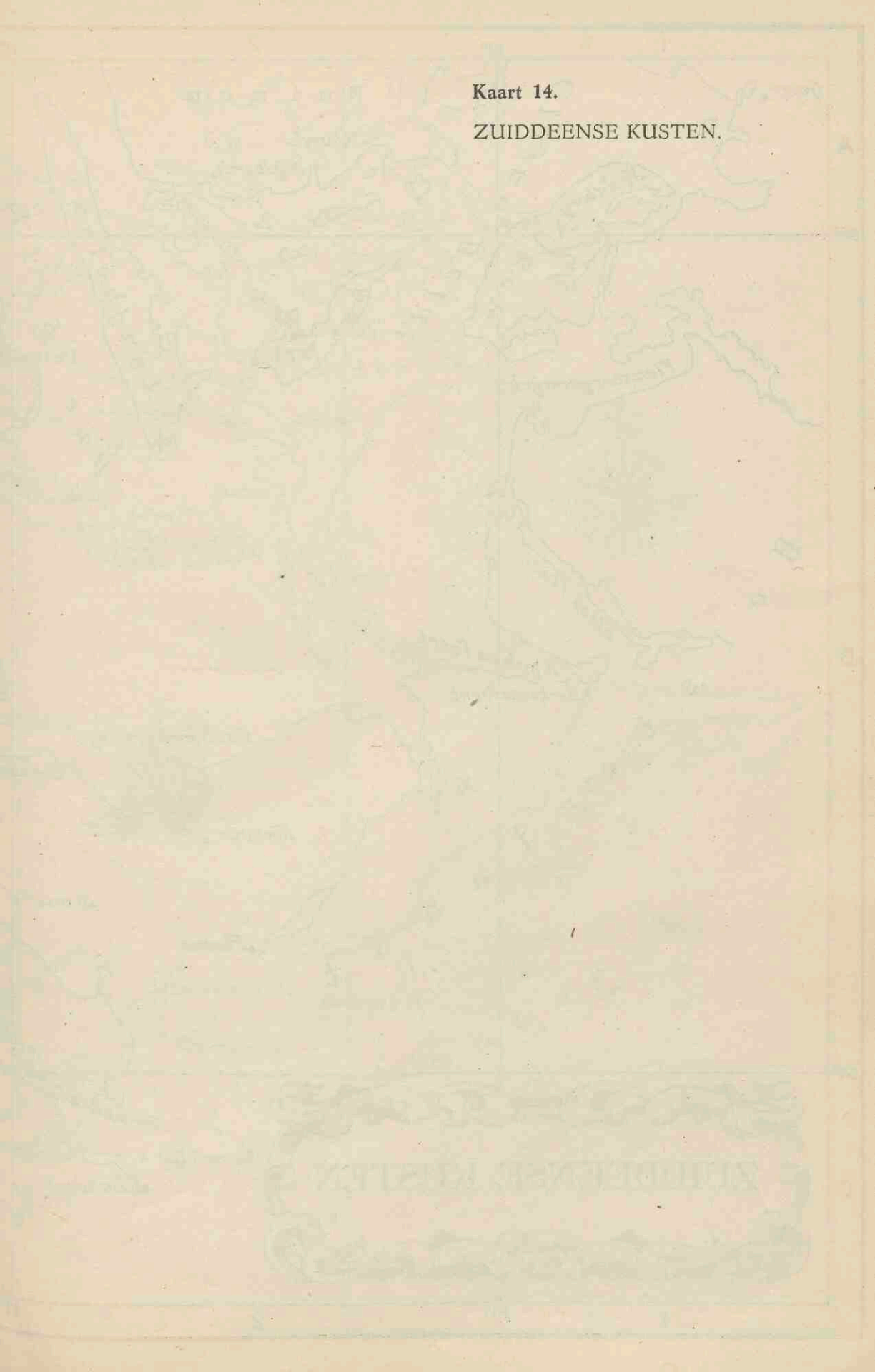
Kaart 13.

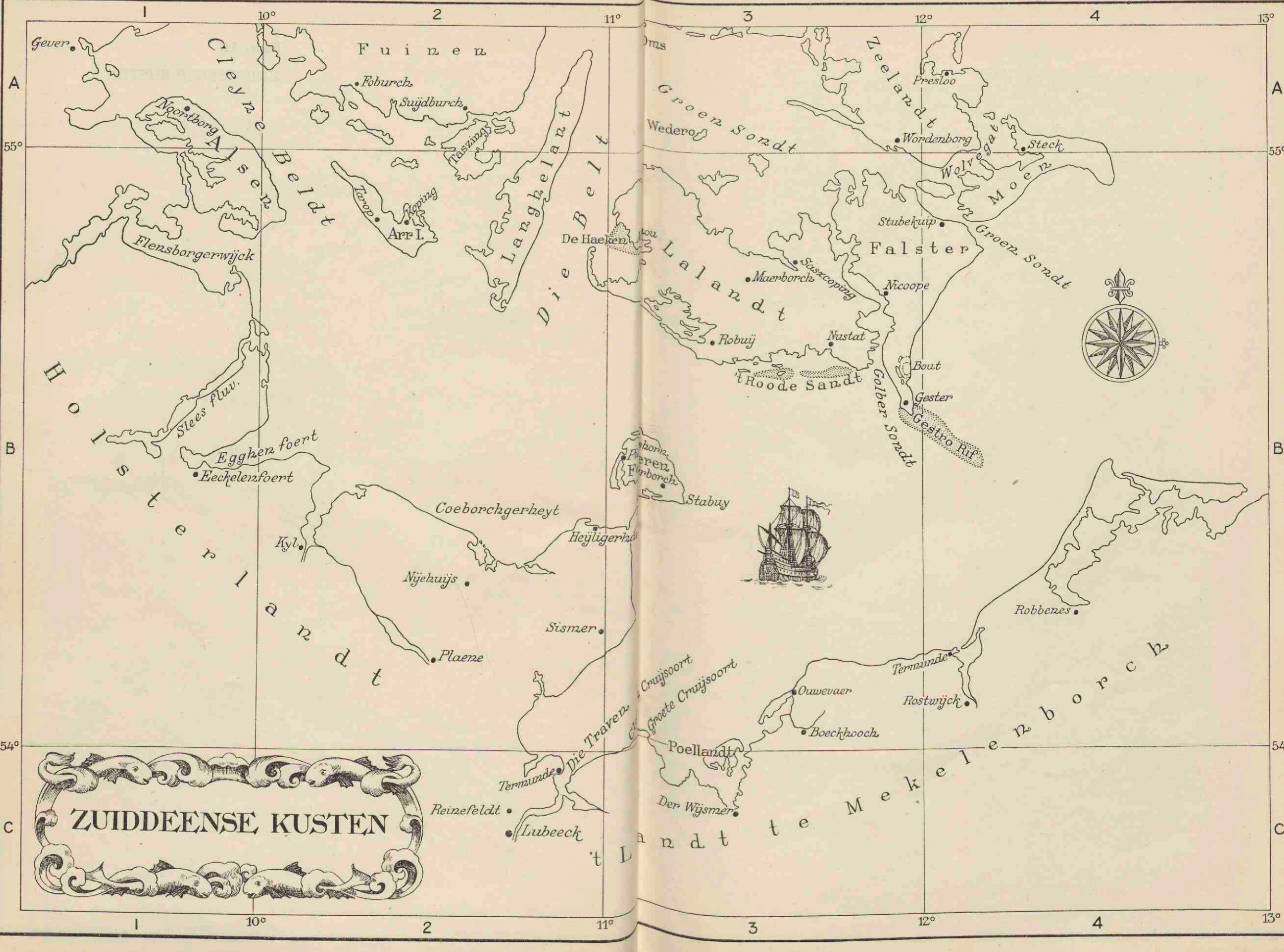
ZUID-ZWEDEN EN POMMERN.

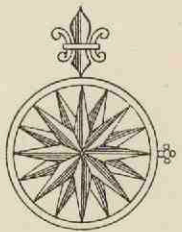
Kaart 14.

ZUIDDEENSE KUSTEN.

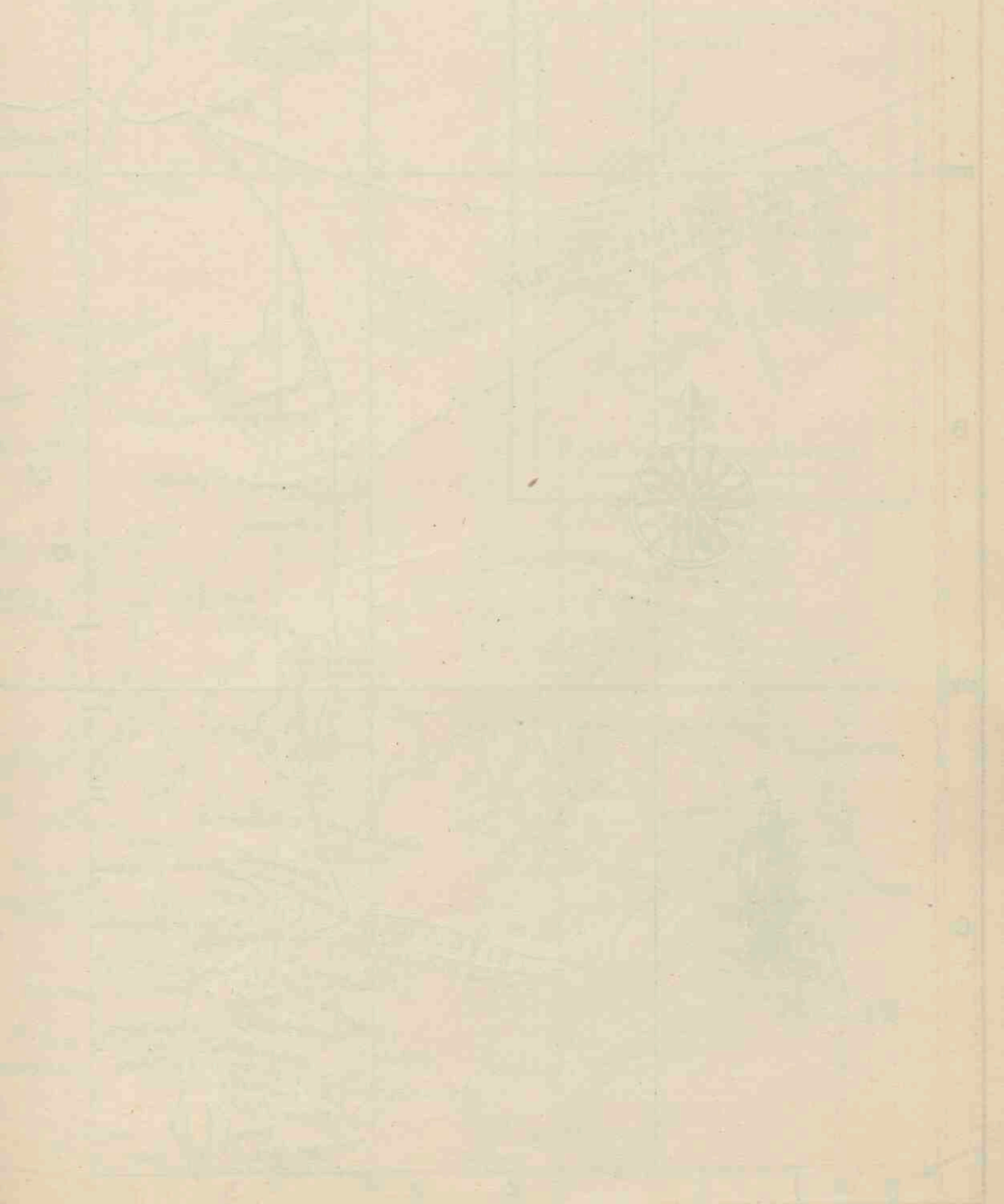
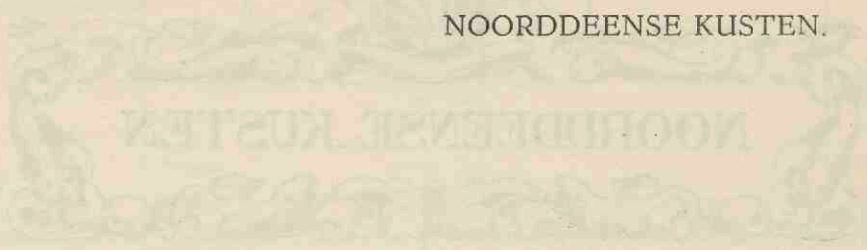

ZUIDDEENSE KUSTEN

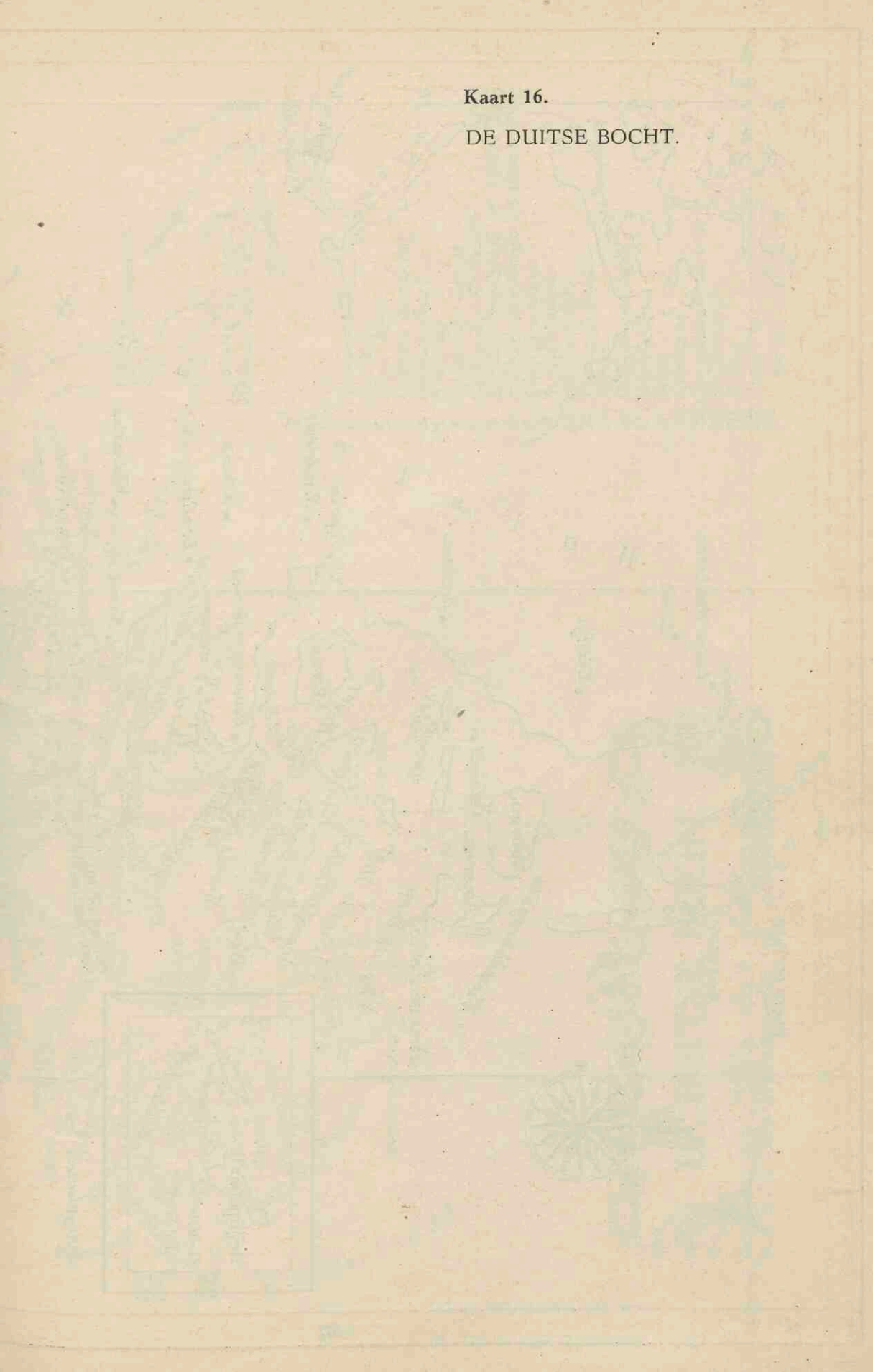
Kaart 15.

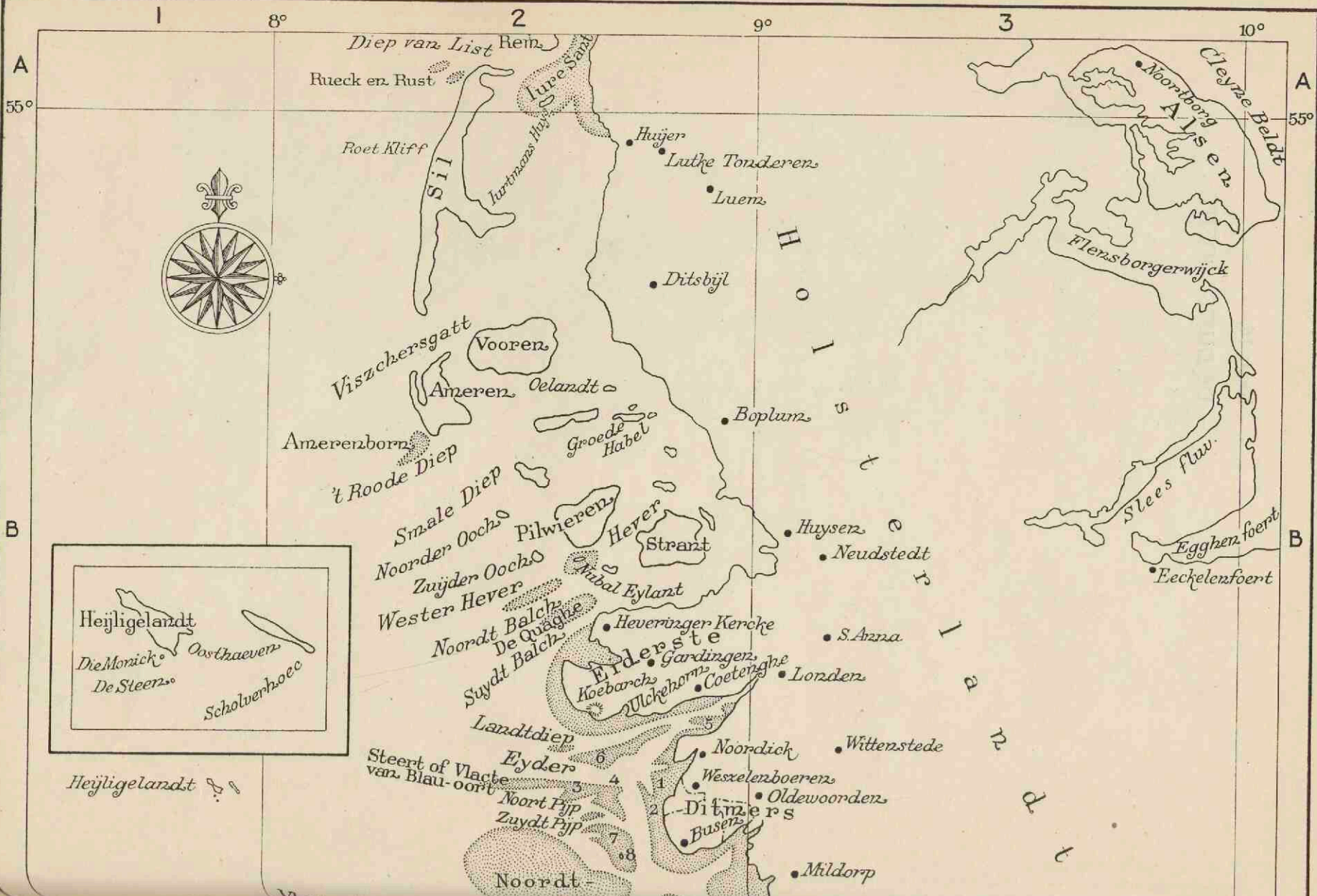
NOORDDEENSE KUSTEN.

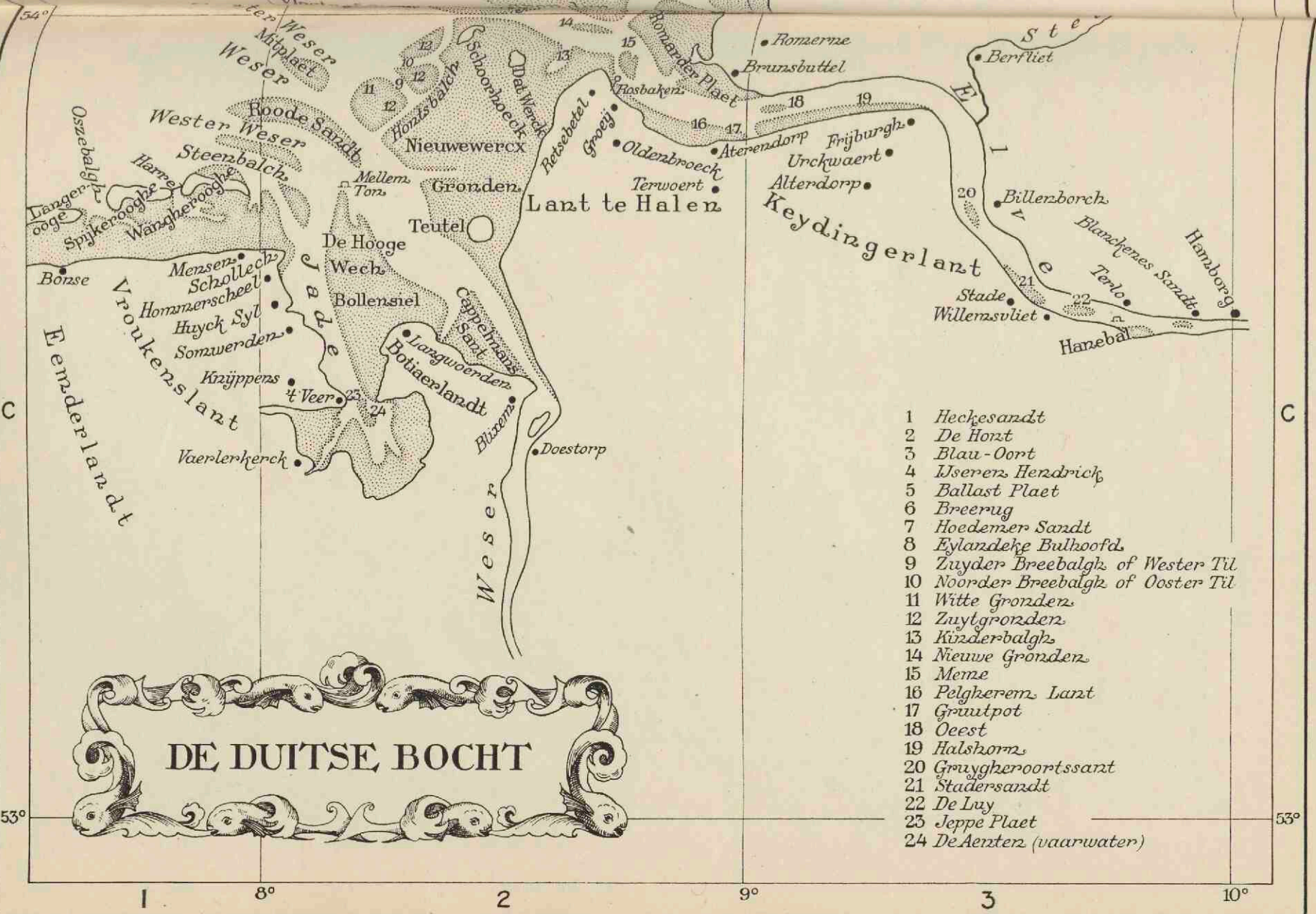
Kaart 16.

DE DUITSE BOCHT.

Heiligelandt

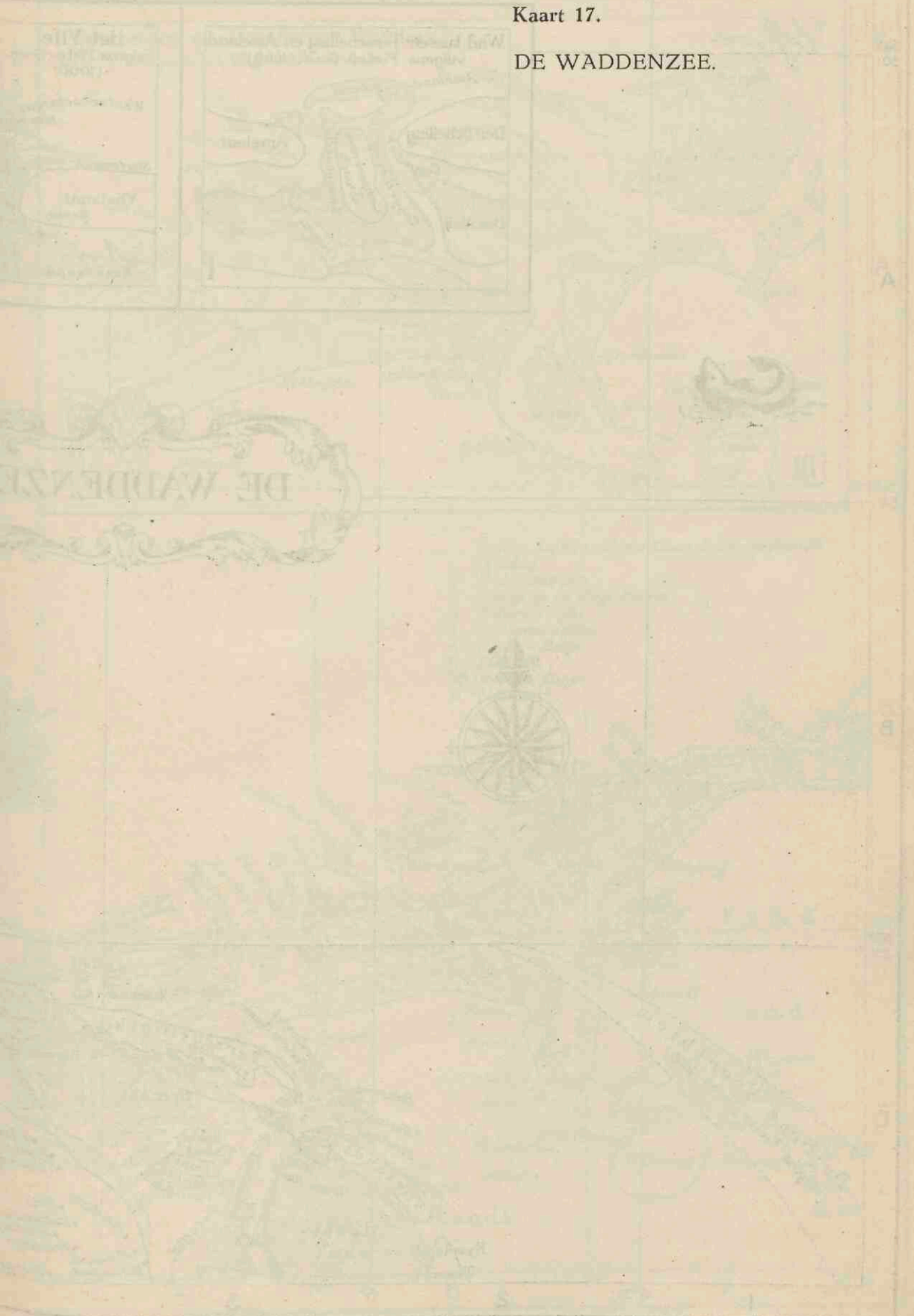

DE DUITSE BOCHT

- 1 Heckesandt
- 2 De Horst
- 3 Blau-Oort
- 4 IJseren Hendrick
- 5 Ballast Plaet
- 6 Breerug
- 7 Hoedemer Sandt
- 8 Eylandke Bulhoofd
- 9 Zuyder Breebalgh of Wester Til
- 10 Noorder Breebalgh of Ooster Til
- 11 Witte Gronden
- 12 Zuytgronden
- 13 Kinderbalgh
- 14 Nieuwe Gronden
- 15 Meme
- 16 Pelgherem Landt
- 17 Gruutpot
- 18 Oeest
- 19 Halshorn
- 20 Gruygheroortssant
- 21 Stadersandt
- 22 De Luy
- 23 Jeppe Plaet
- 24 De Aentzen (vaarwater)

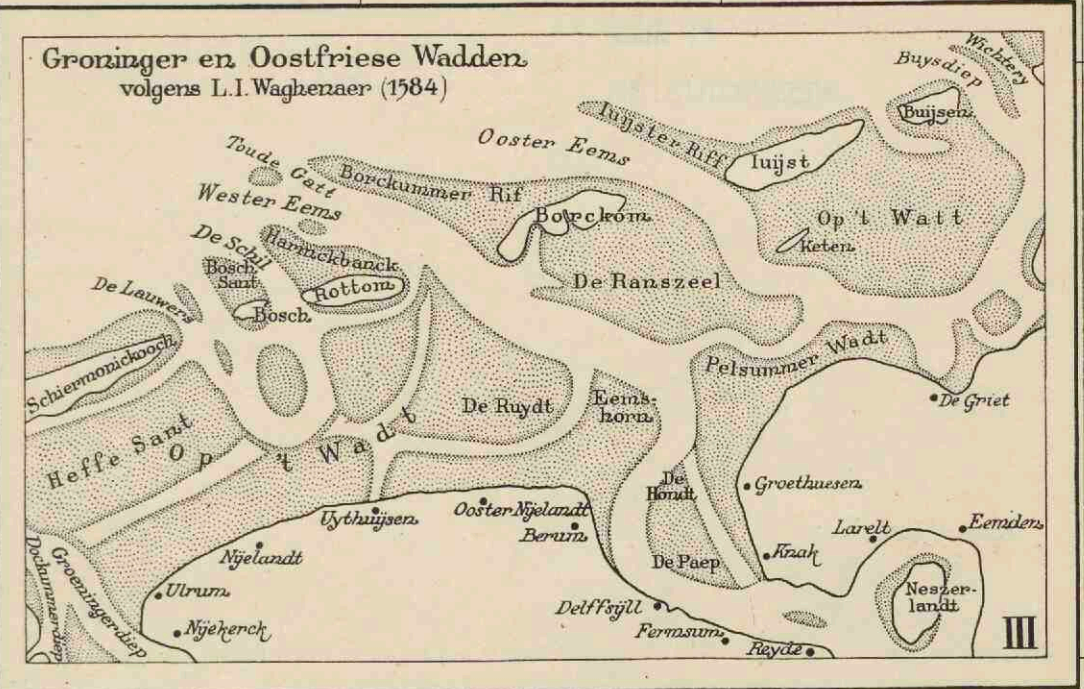
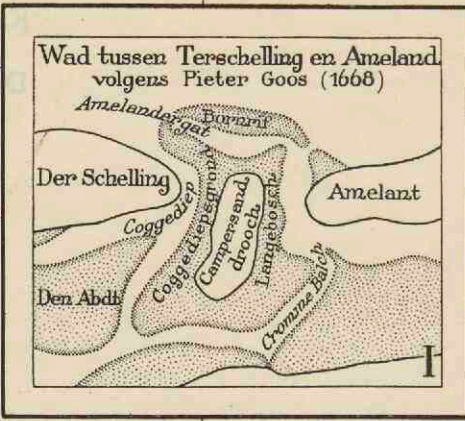
Kaart 17.

DE WADDENZEE.

1 4°30' 2 5° 30' 3 4 6° 5 30' 6 7° 7 7°30'

54° 30' 54° 30'

A

A

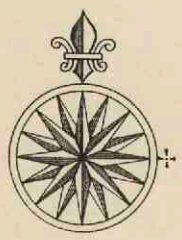
DE WADDENZEE

54°

54°

B

B

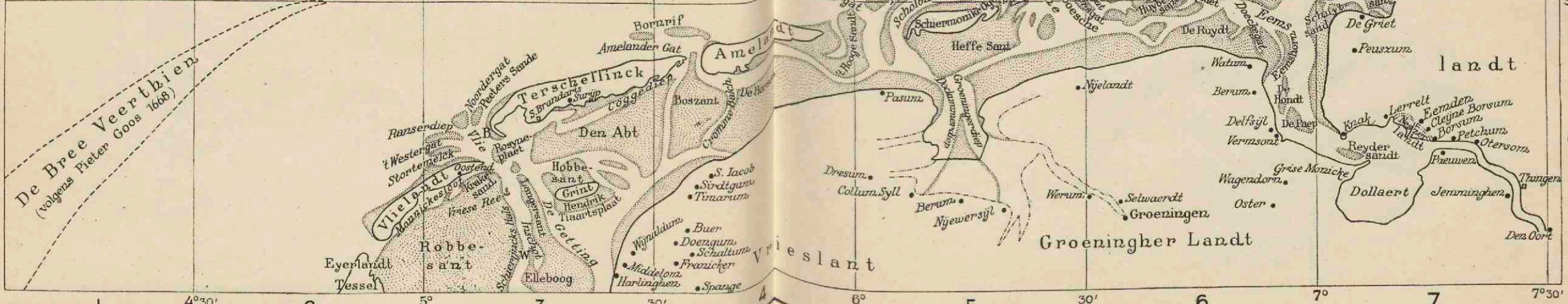
- Kustlijn in 1584 volgens Lucas Jansz. Waghenaar
- 1 De Inzing
 - 2 Brouwersplaet
 - 3 Baecke op de Hooge Hoern
 - 4 Butjers Balgh
 - 5 De Conincxplaet
 - 6 Huybers Balge
 - B De Bosch
 - BB Bremer Balge
 - W Wolfshoeck

53° 30'

53° 30'

C

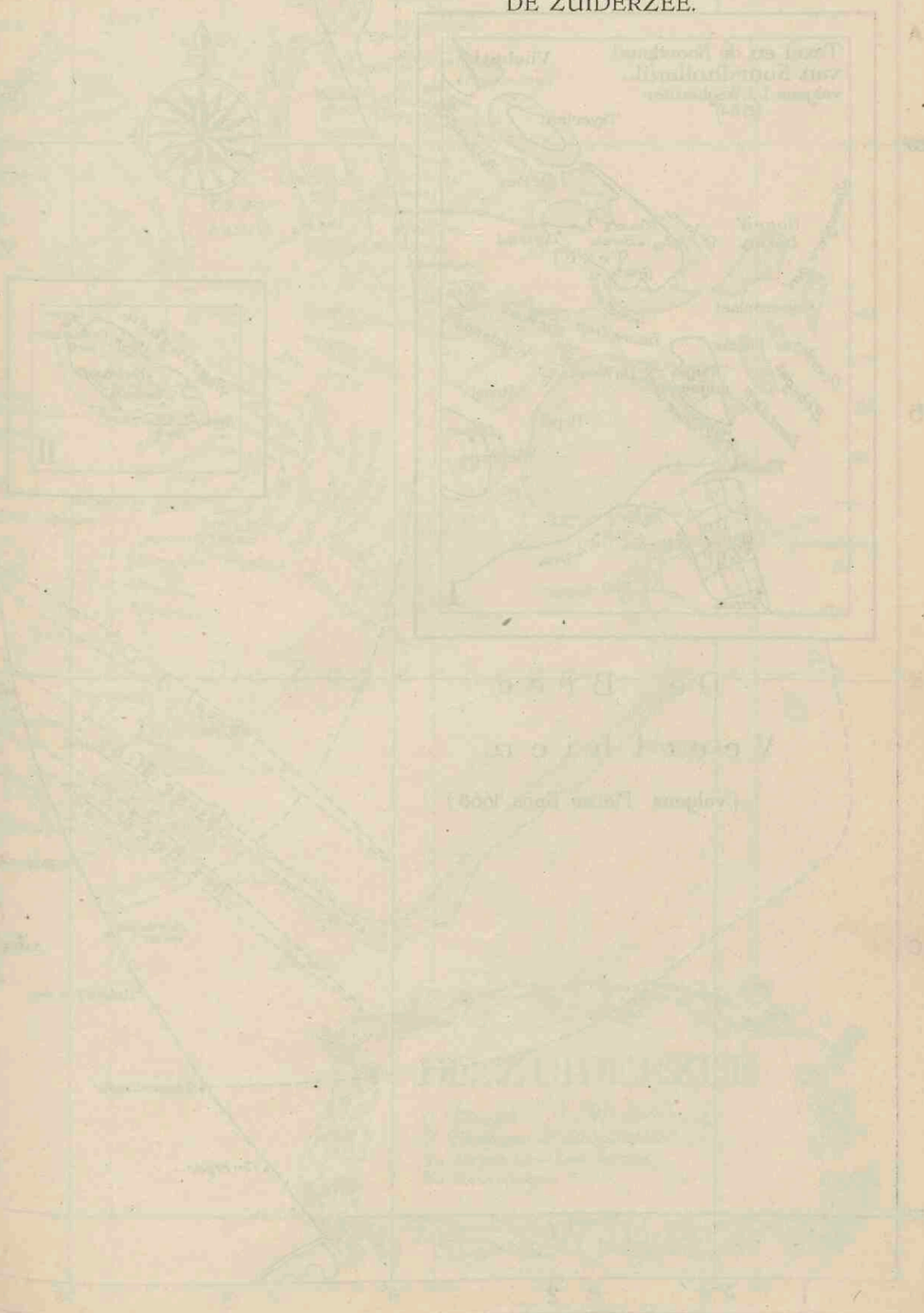
C

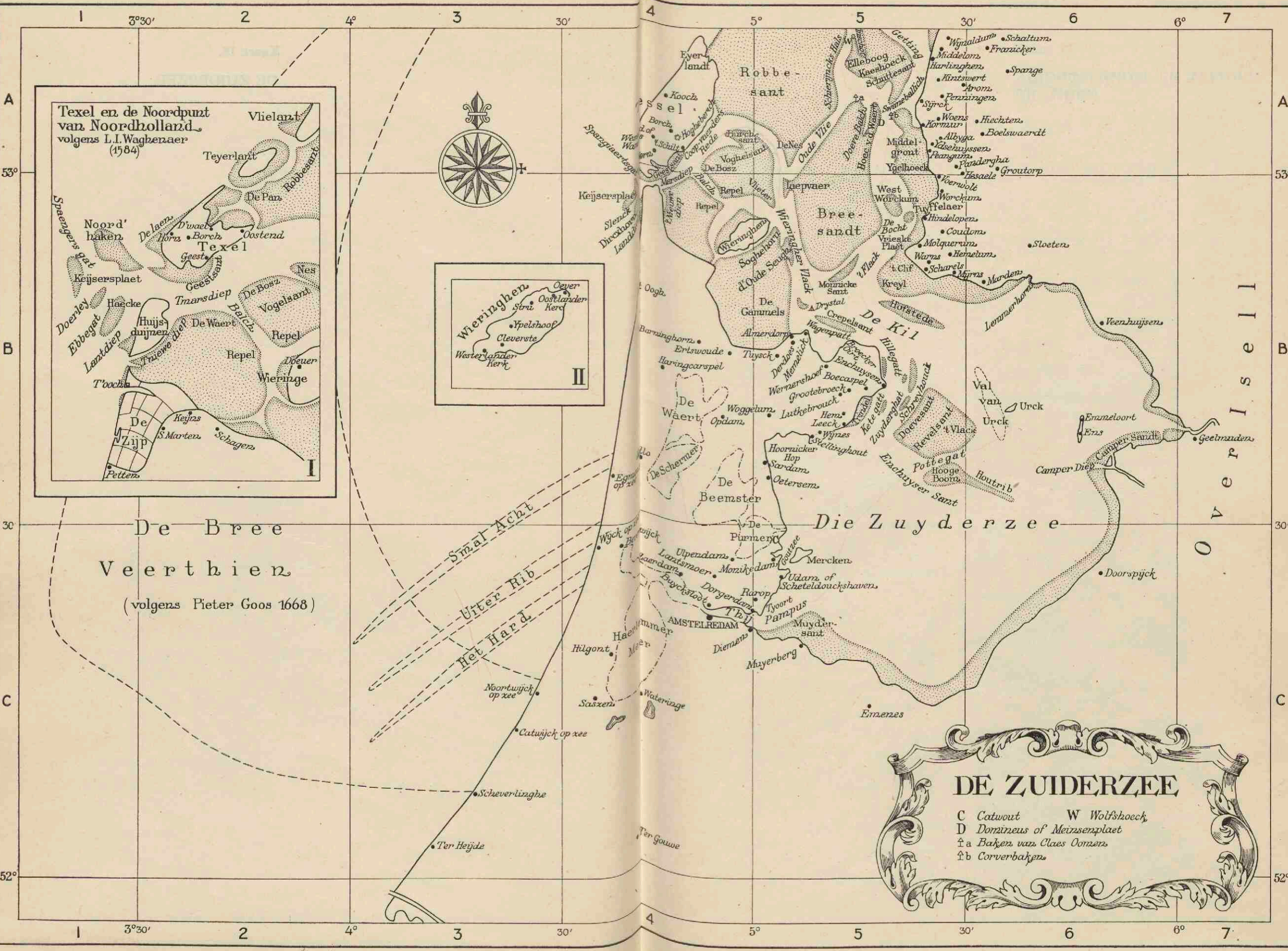

1 4°30' 2 5° 30' 3 4 6° 5 30' 6 7° 7 7°30'

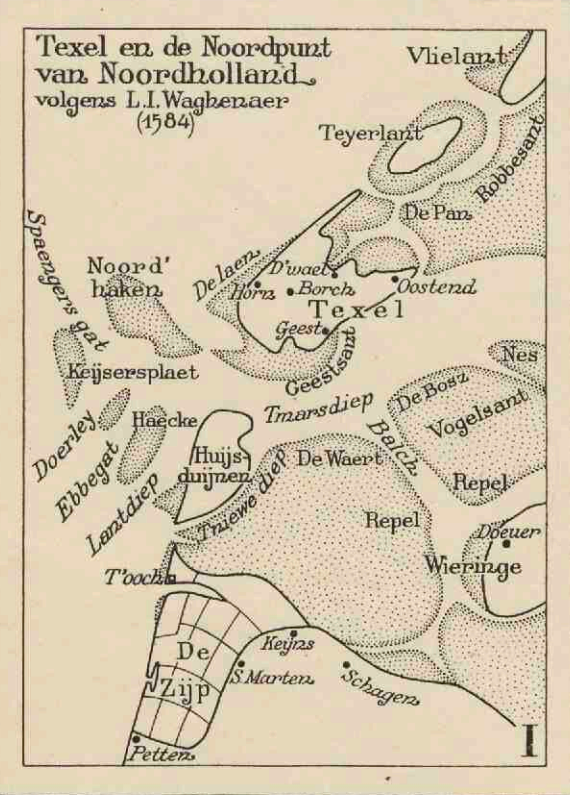
Kaart 18.

DE ZUIDERZEE.

Texel en de Noordpunt van Noordholland, volgens L.I. Waghenaeer (1584)

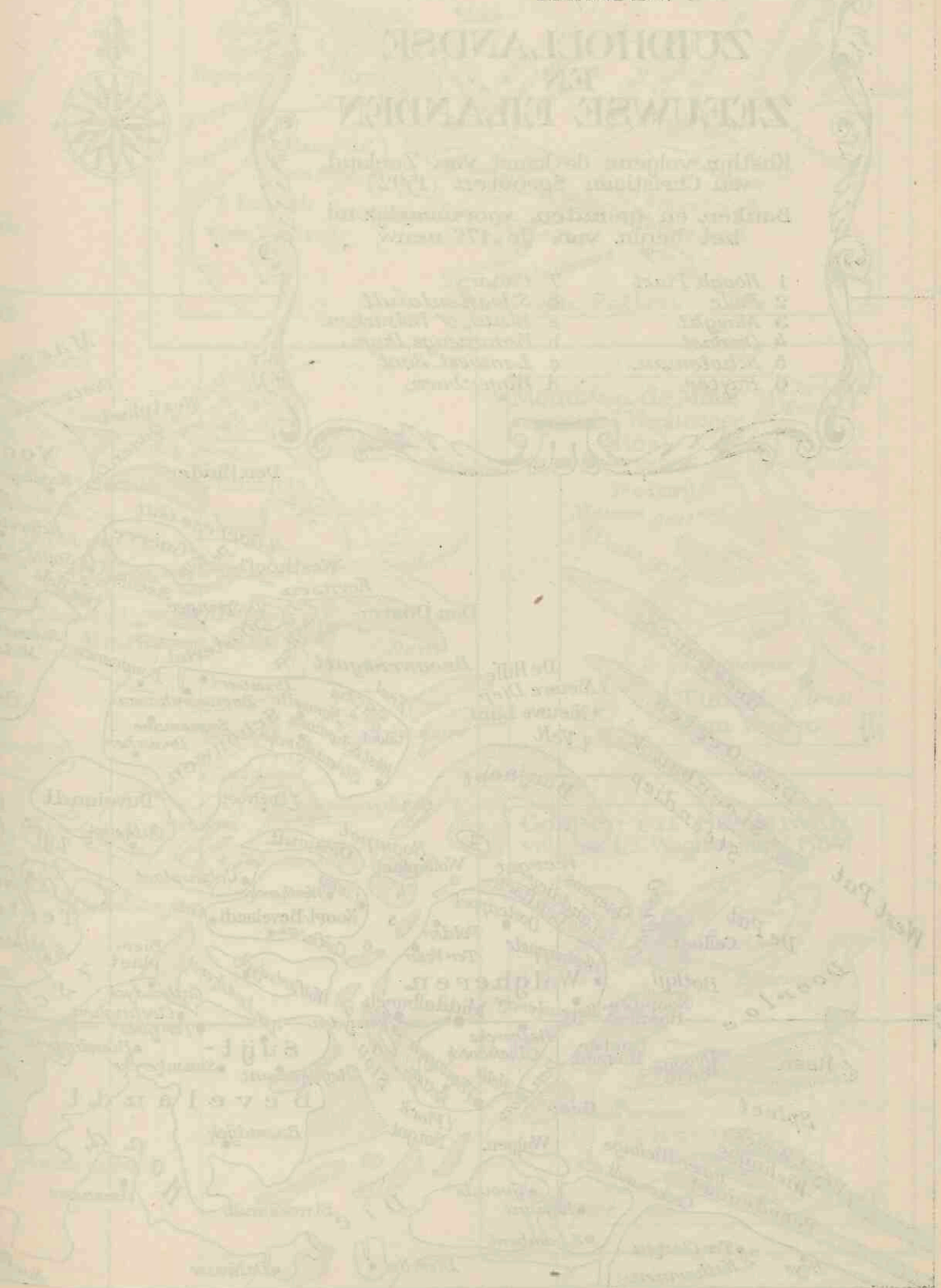
De Bree Veerthien (volgens Pieter Goos 1668)

DE ZUIDERZEE

- C Catwout
- D Domineus of Meinsenplaet
- †a Bakken van Claes Oomz.
- †b Corverbakken

Kaart 19.

ZUIDHOLLANDSE EN ZEEUWSE
EILANDEN.

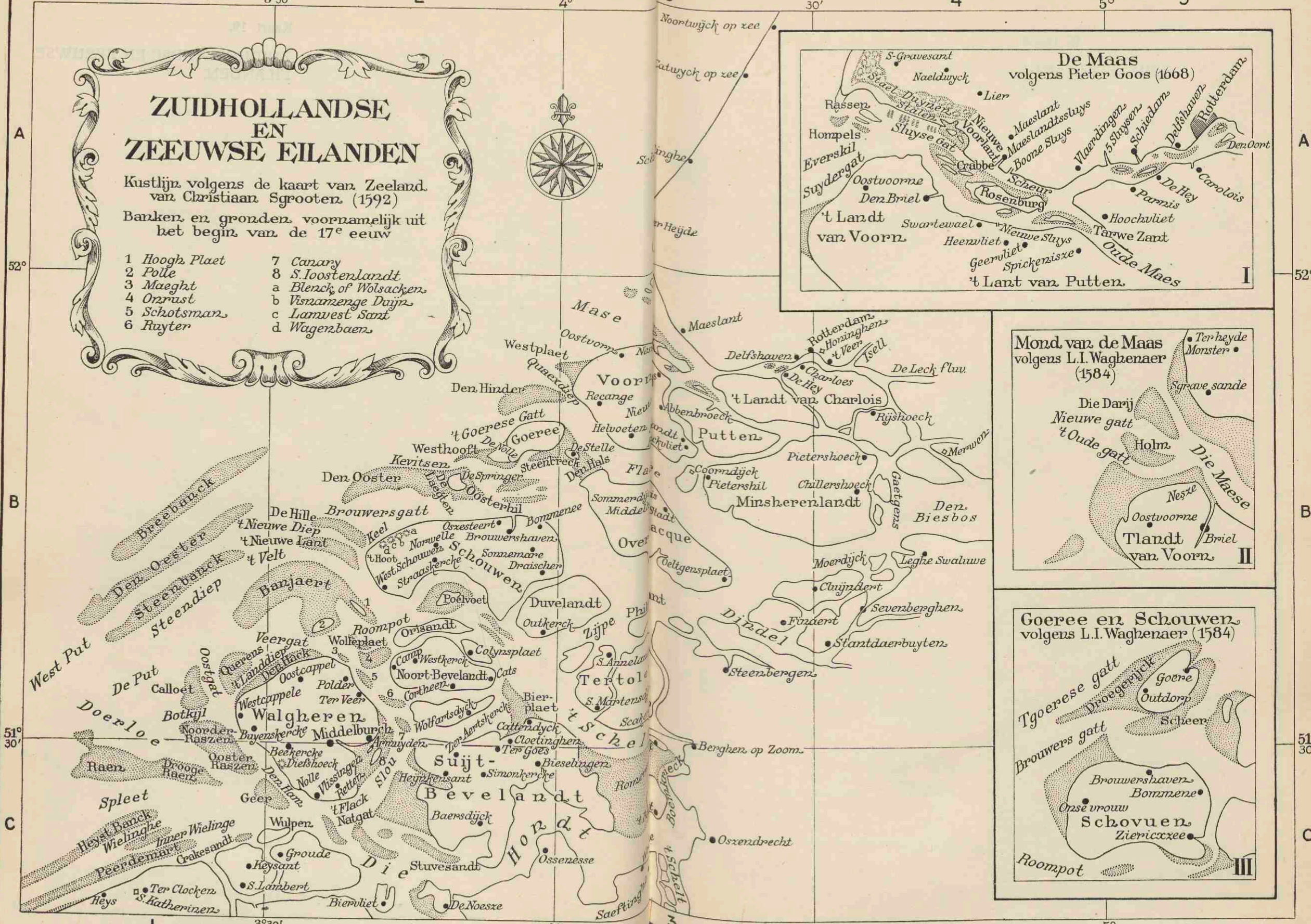
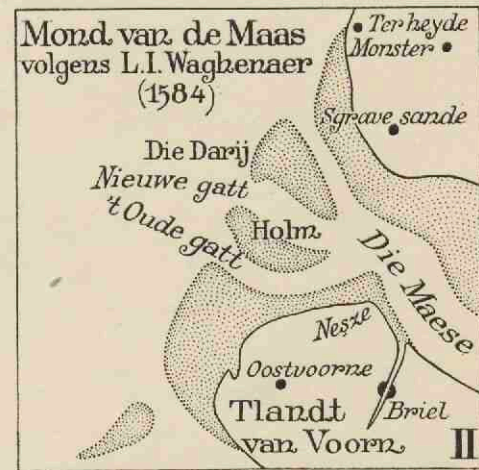
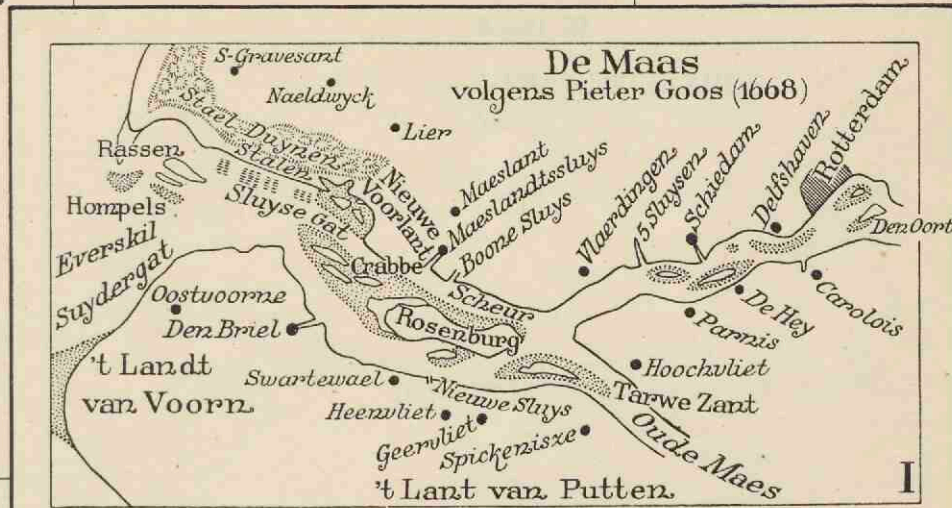
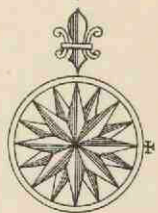

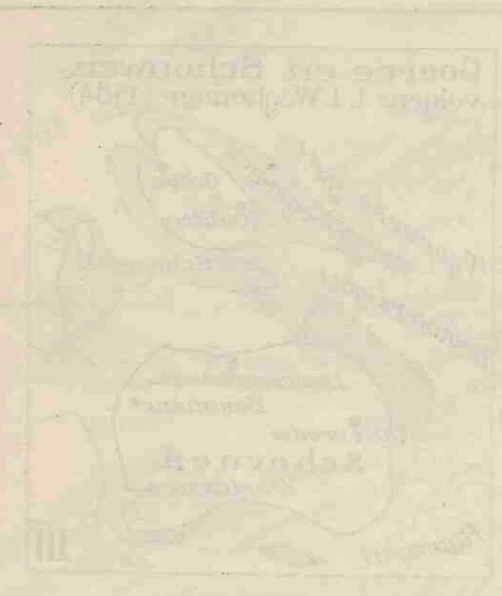
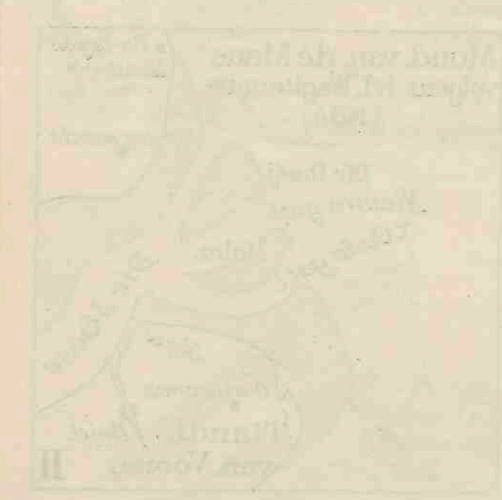
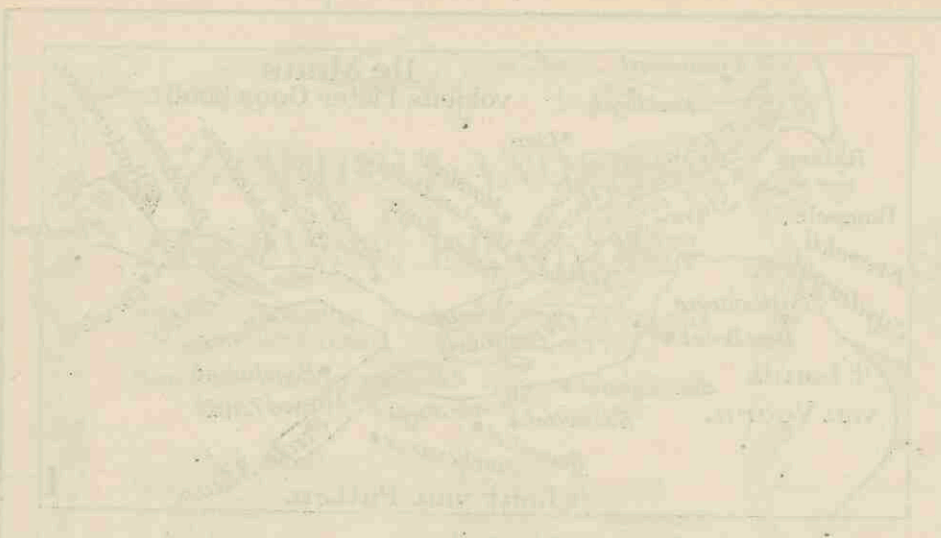
ZUIDHOLLANDSE EN ZEEUWSE EILANDEN

Kustlijn volgens de kaart van Zeeland van Christiaan Sgrooten (1592)

Banken en gronden voornamelijk uit het begin van de 17^e eeuw

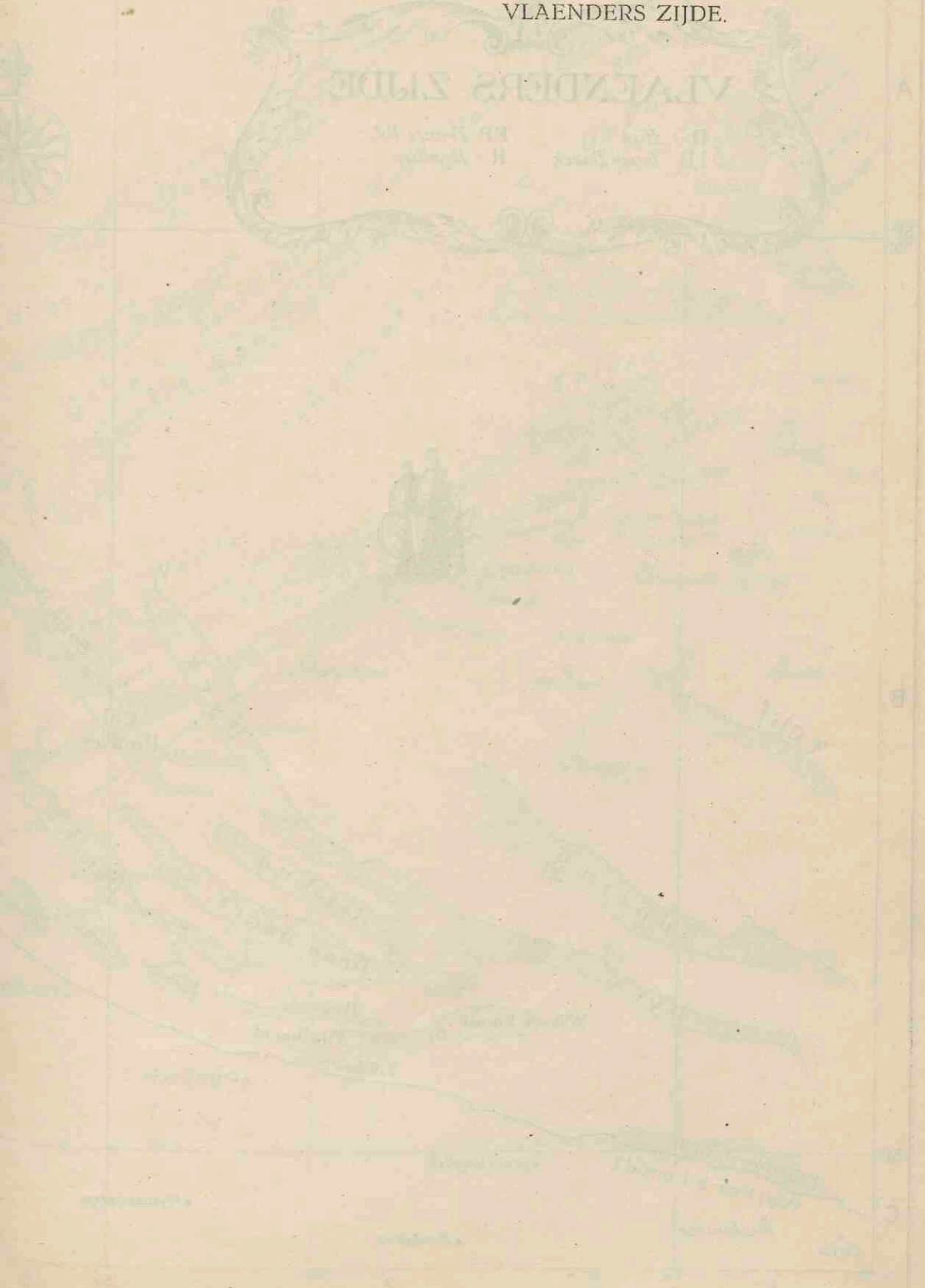
1 Hoogh Plaet	7 Canary
2 Polle	8 S. Iooftenlandt
3 Maeght	a Blenck of Wolsacken
4 Onrust	b Visnamerige Duijn
5 Schotsman	c Lamvest Sant
6 Rayter	d Wagenbaen

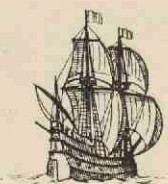
Kaart 20.

VLAENDERS ZIJDE.

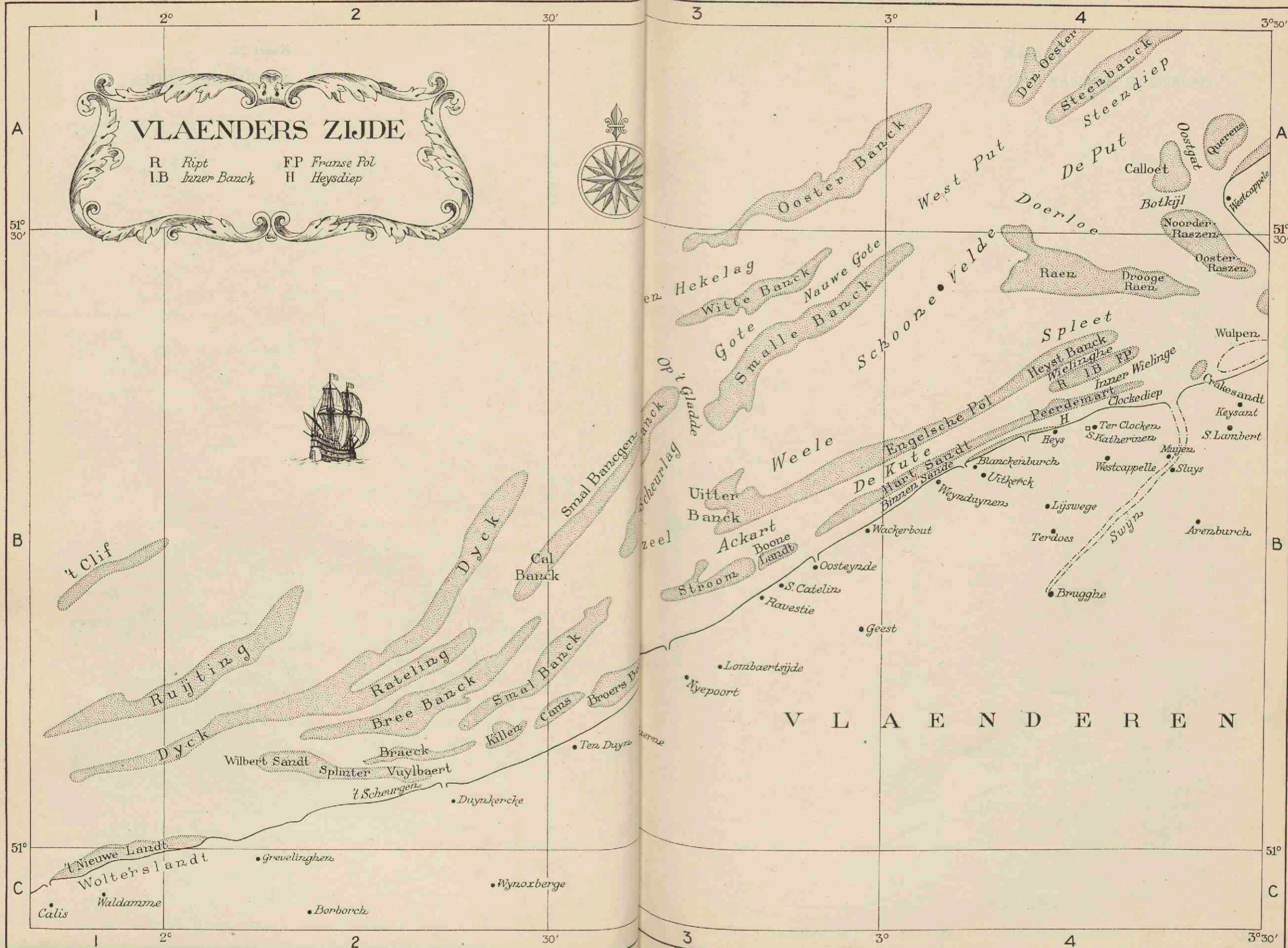

VLAENDERS ZIJDE

R Ript FP Franse Pol
 IB Inner Banck H Heysdiep

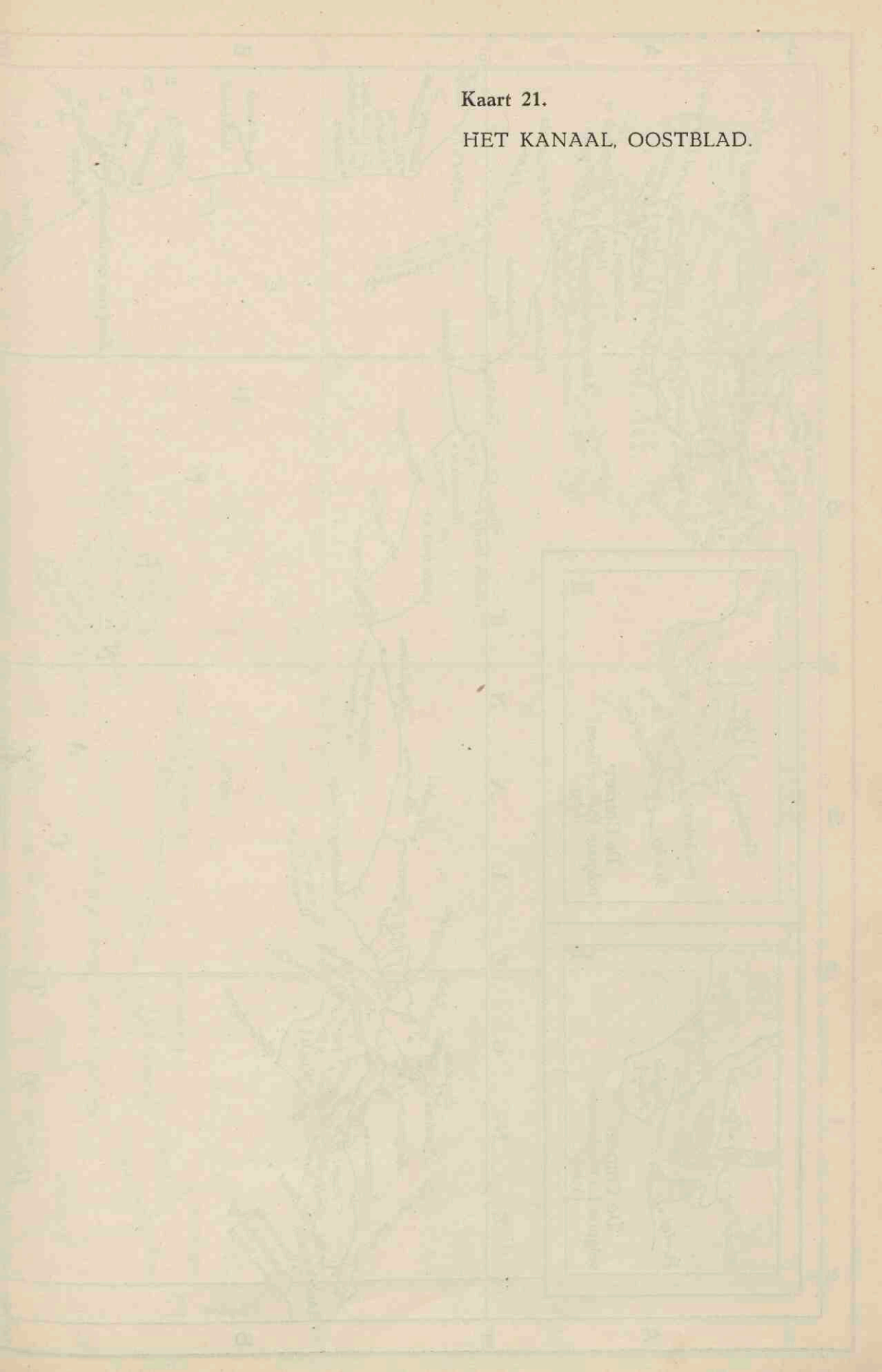

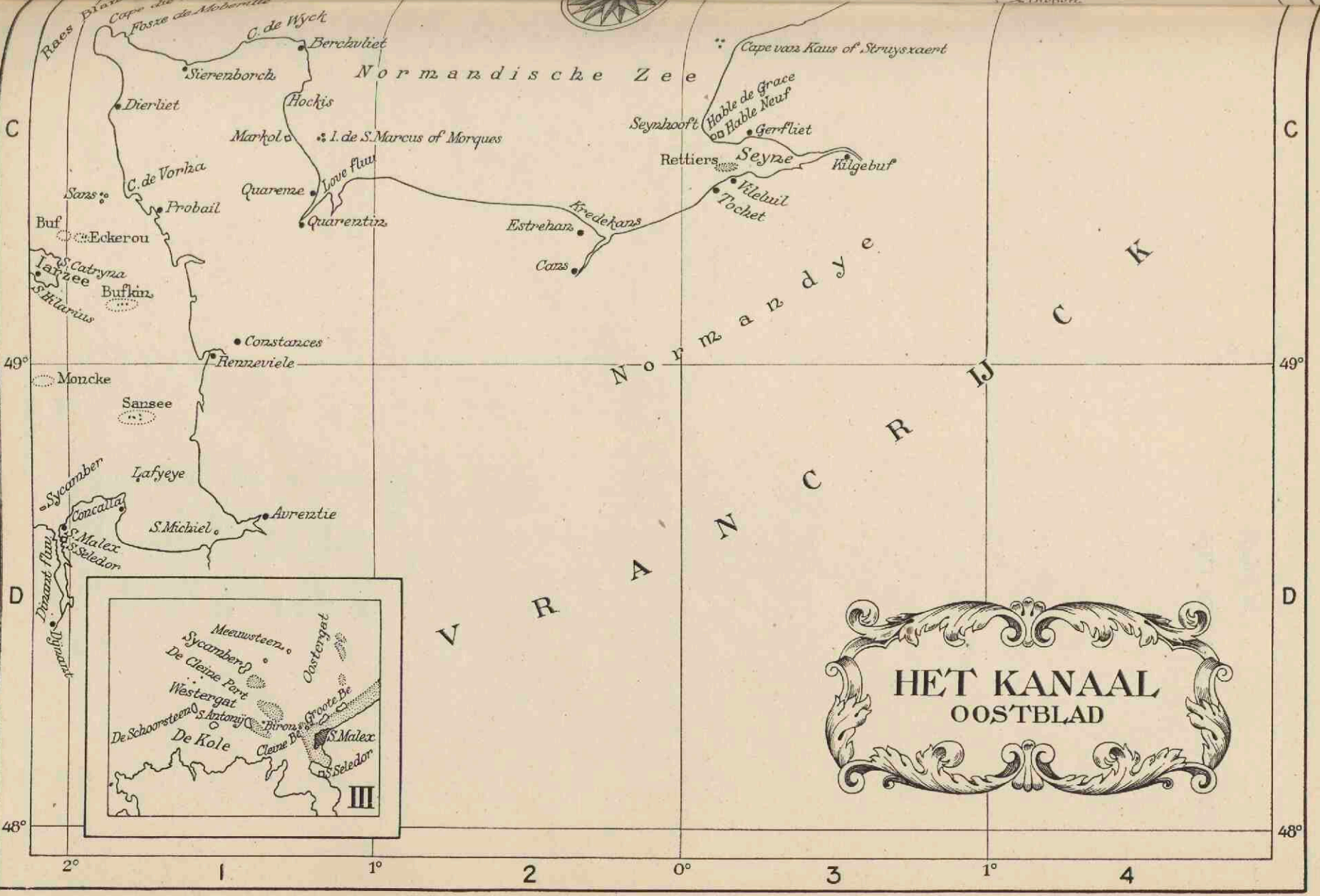
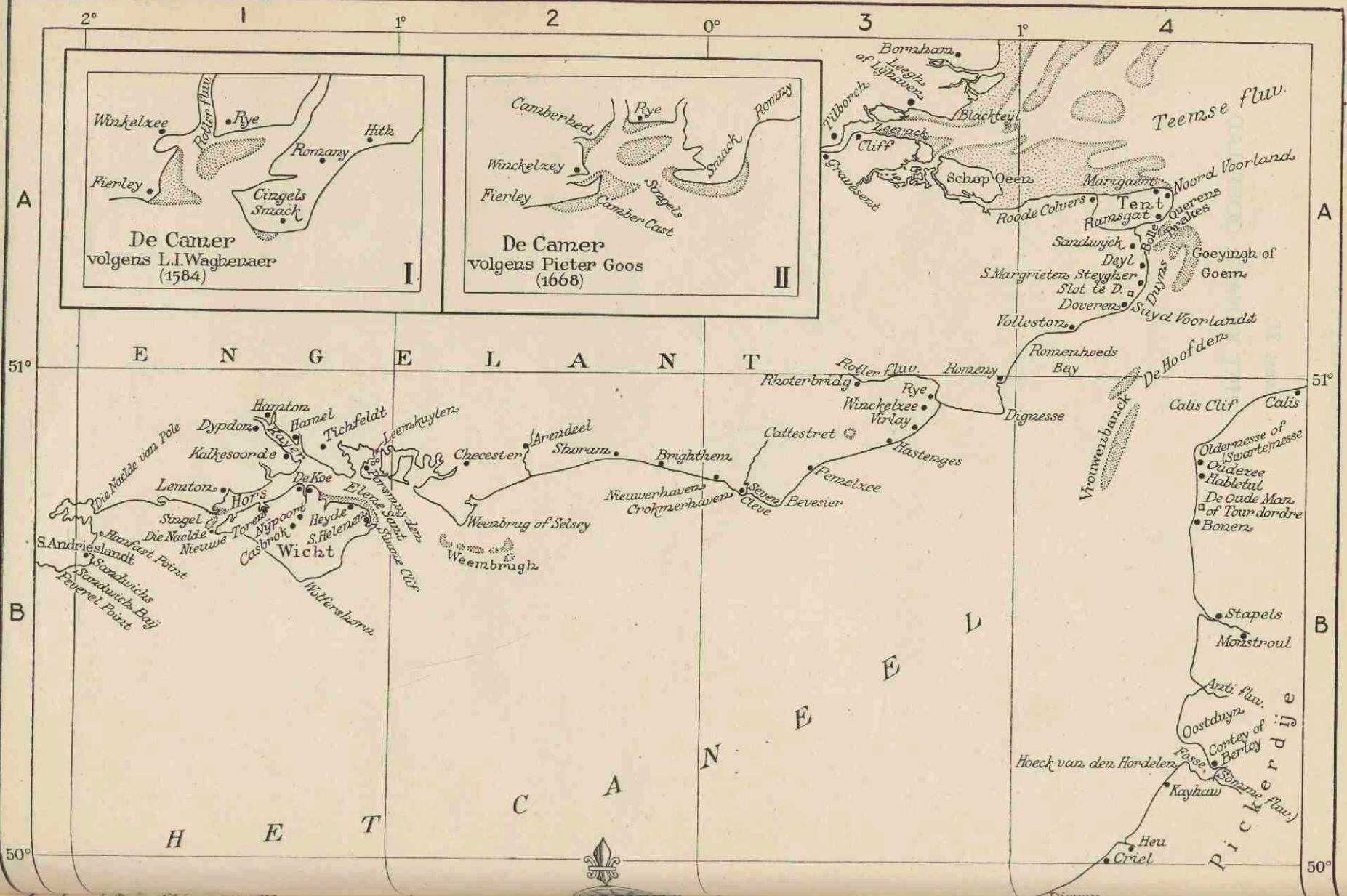
V L A E N D E R E N

Kaart 21.

HET KANAAL, OOSTBLAD.

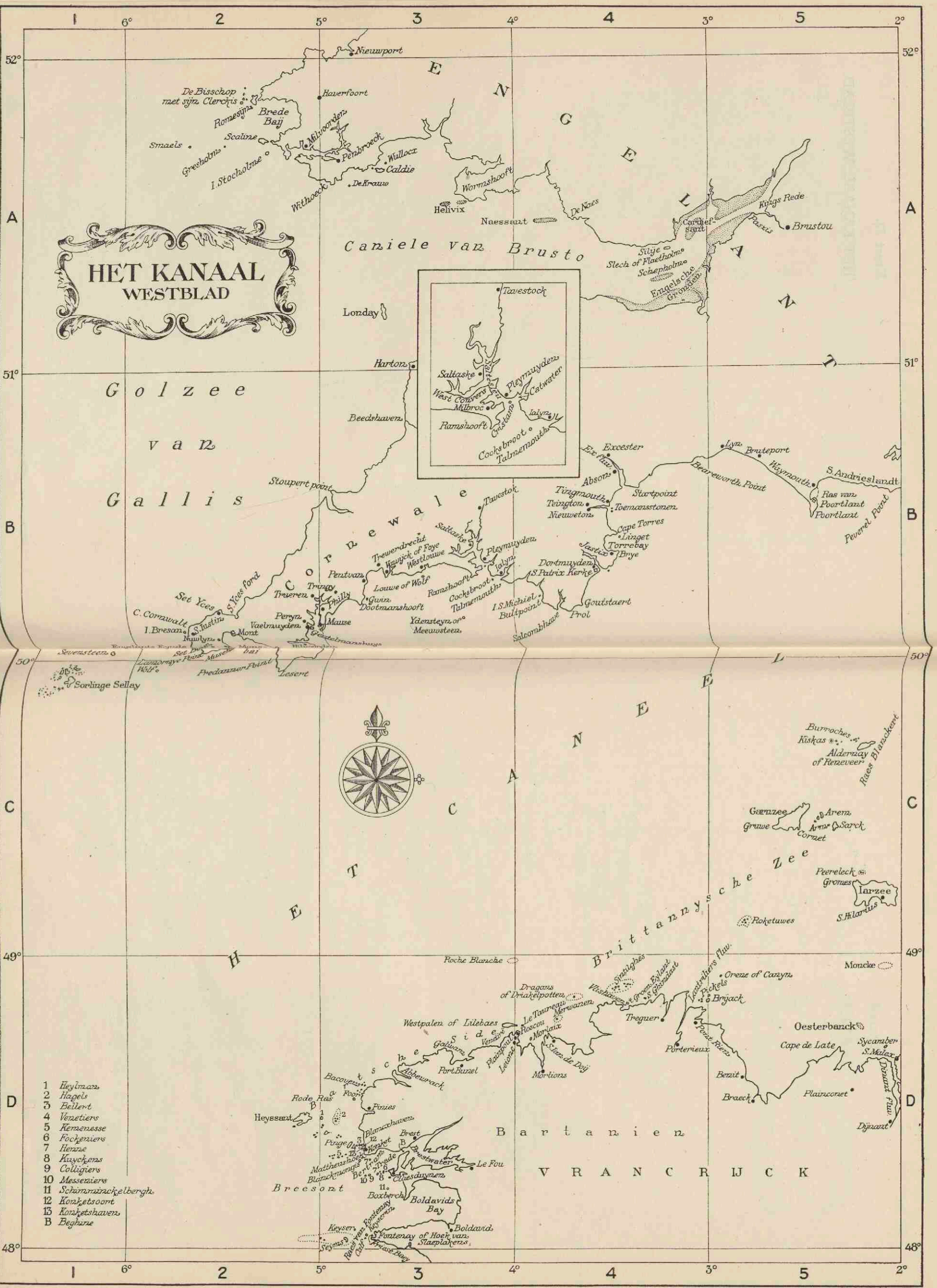

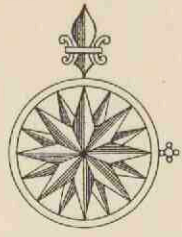
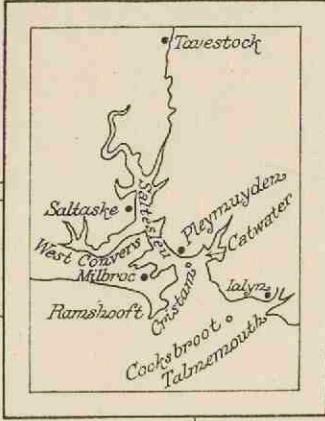
Kaart 22.

HET KANAAL, WESTBLAD.

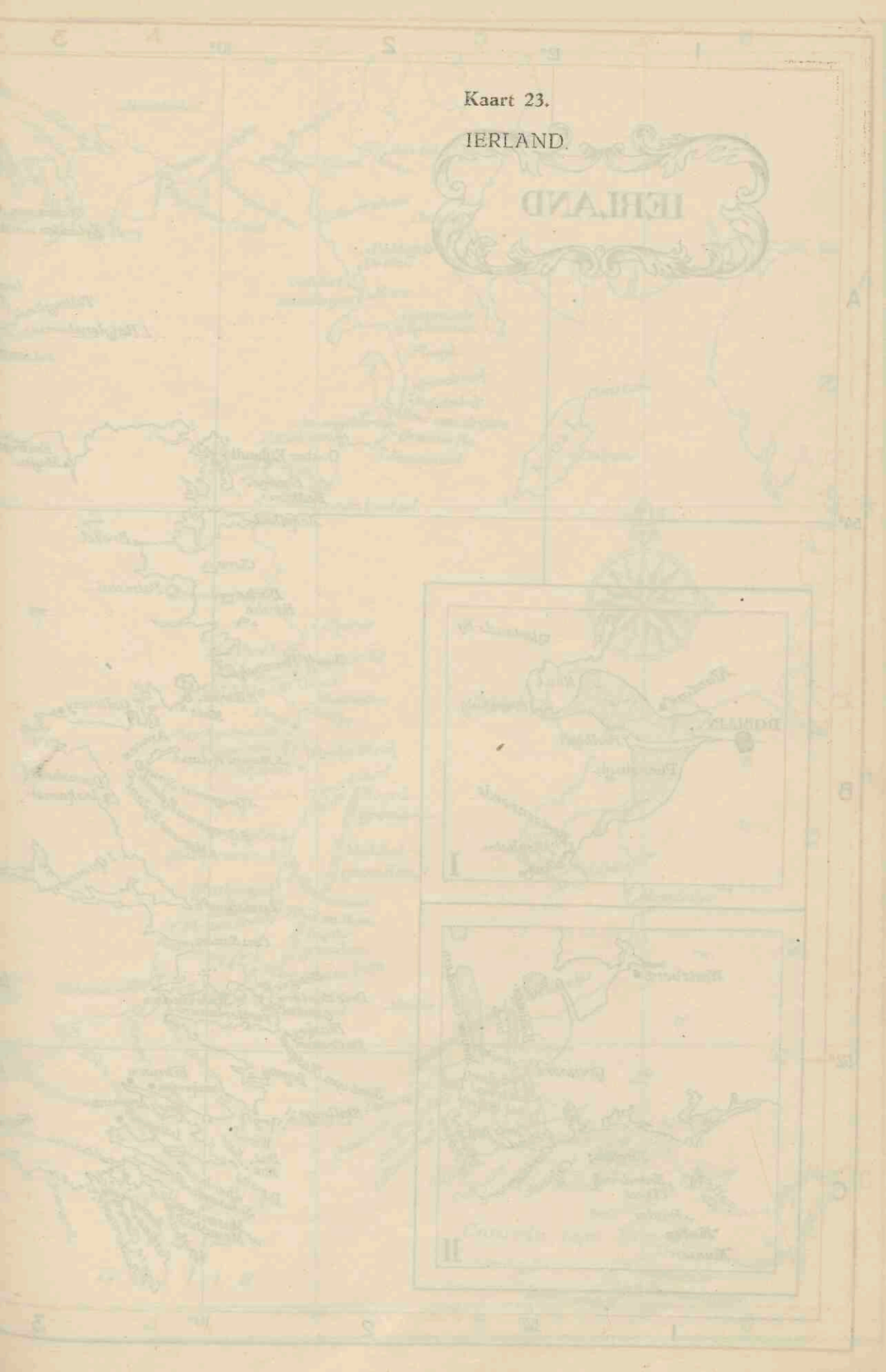
**HET KANAAL
WESTBLAD**

- 1 Heylman
- 2 Hagels
- 3 Bellert
- 4 Venetiers
- 5 Kemensse
- 6 Fockeniens
- 7 Hazne
- 8 Kuyckens
- 9 Colligiers
- 10 Messeniers
- 11 Schammatrackelberghs
- 12 Koncketsort
- 13 Koncketshaven
- B Beghare

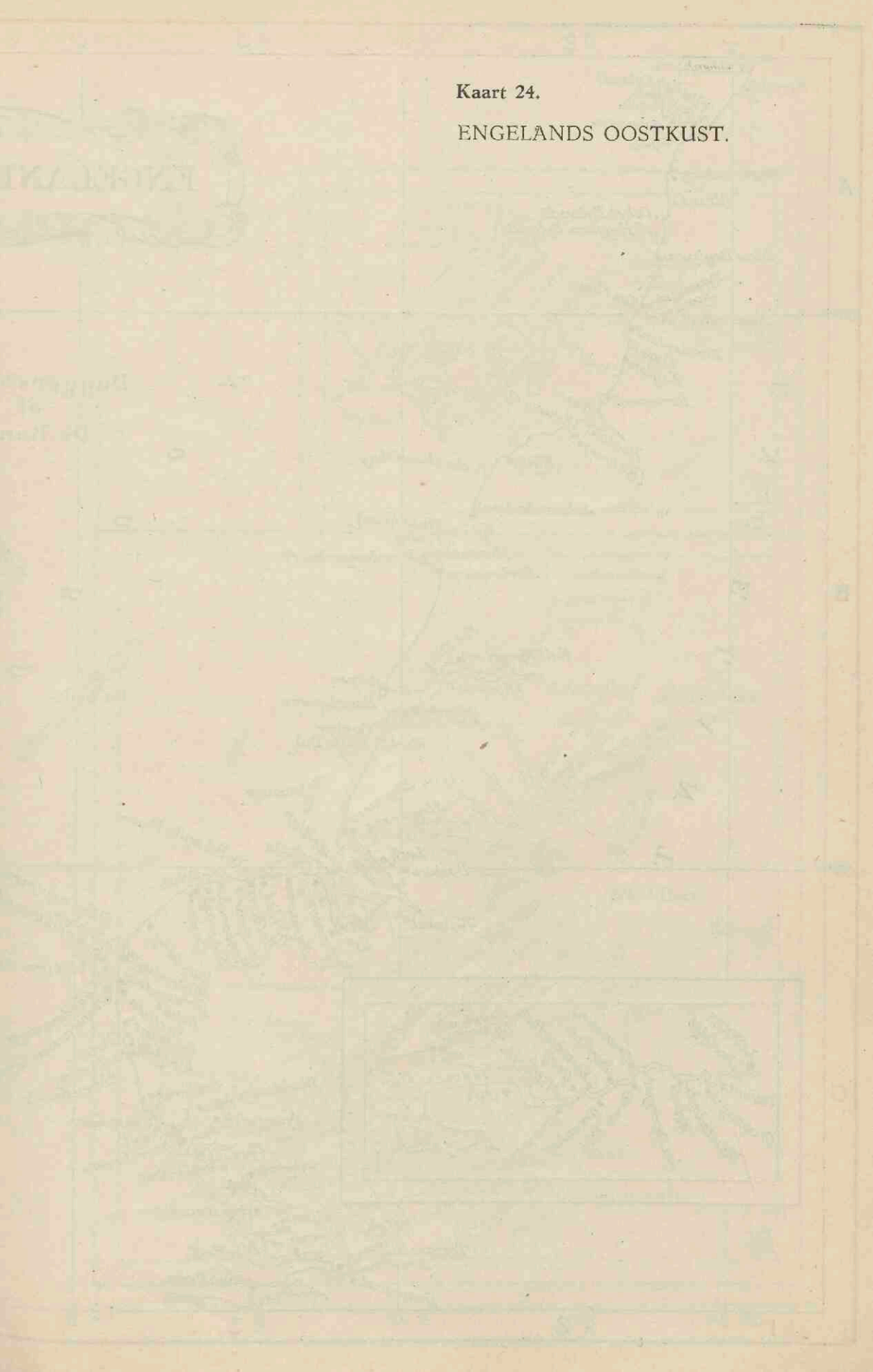
Kaart 23.

IERLAND.

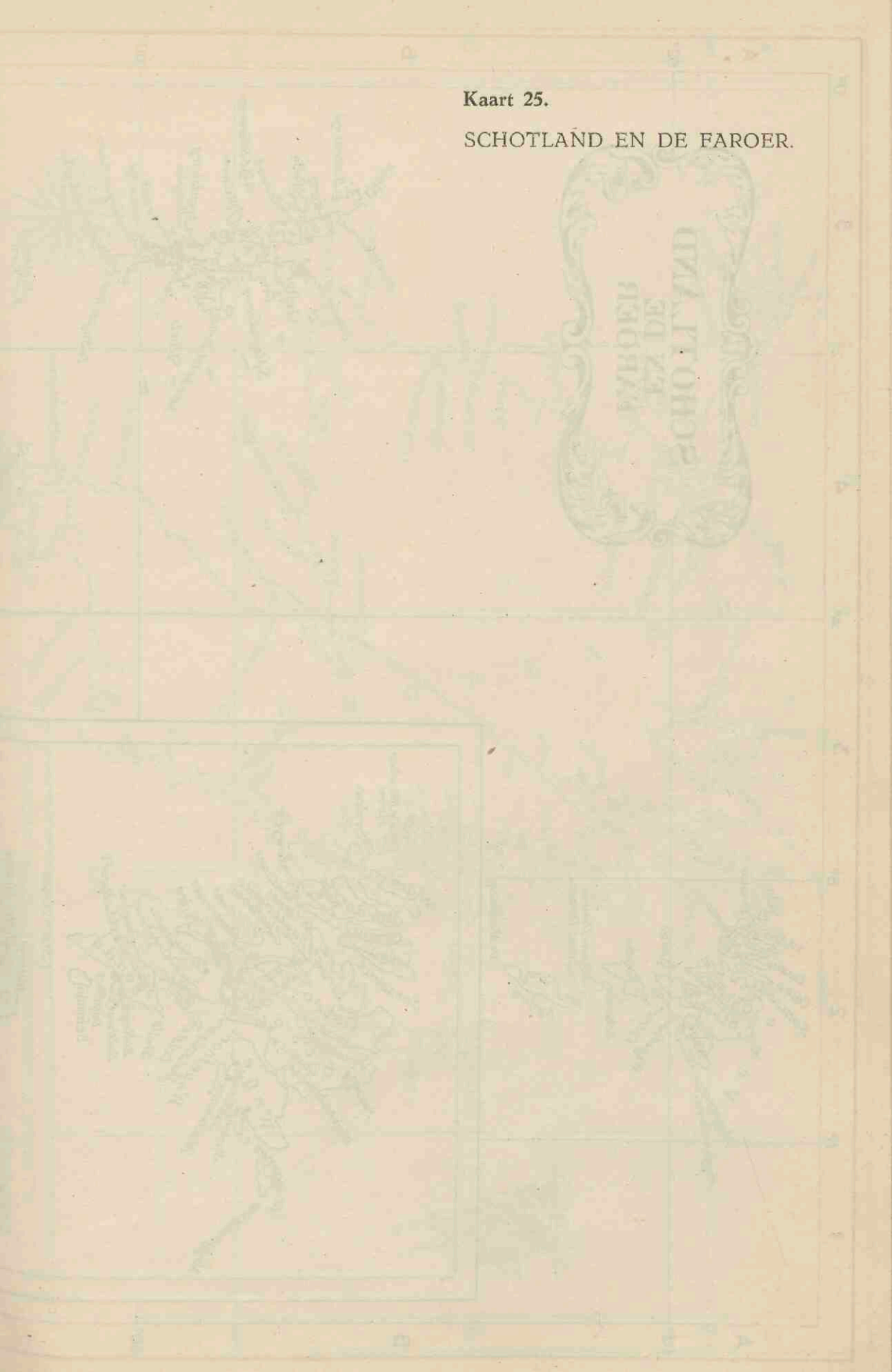
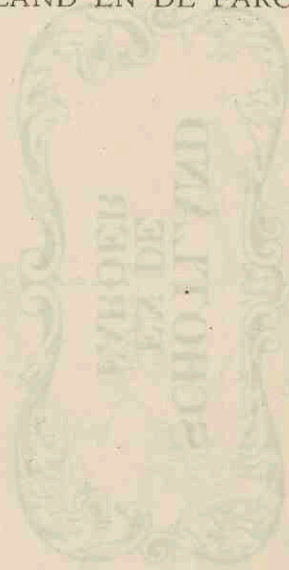
Kaart 24.

ENGELANDS OOSTKUST.

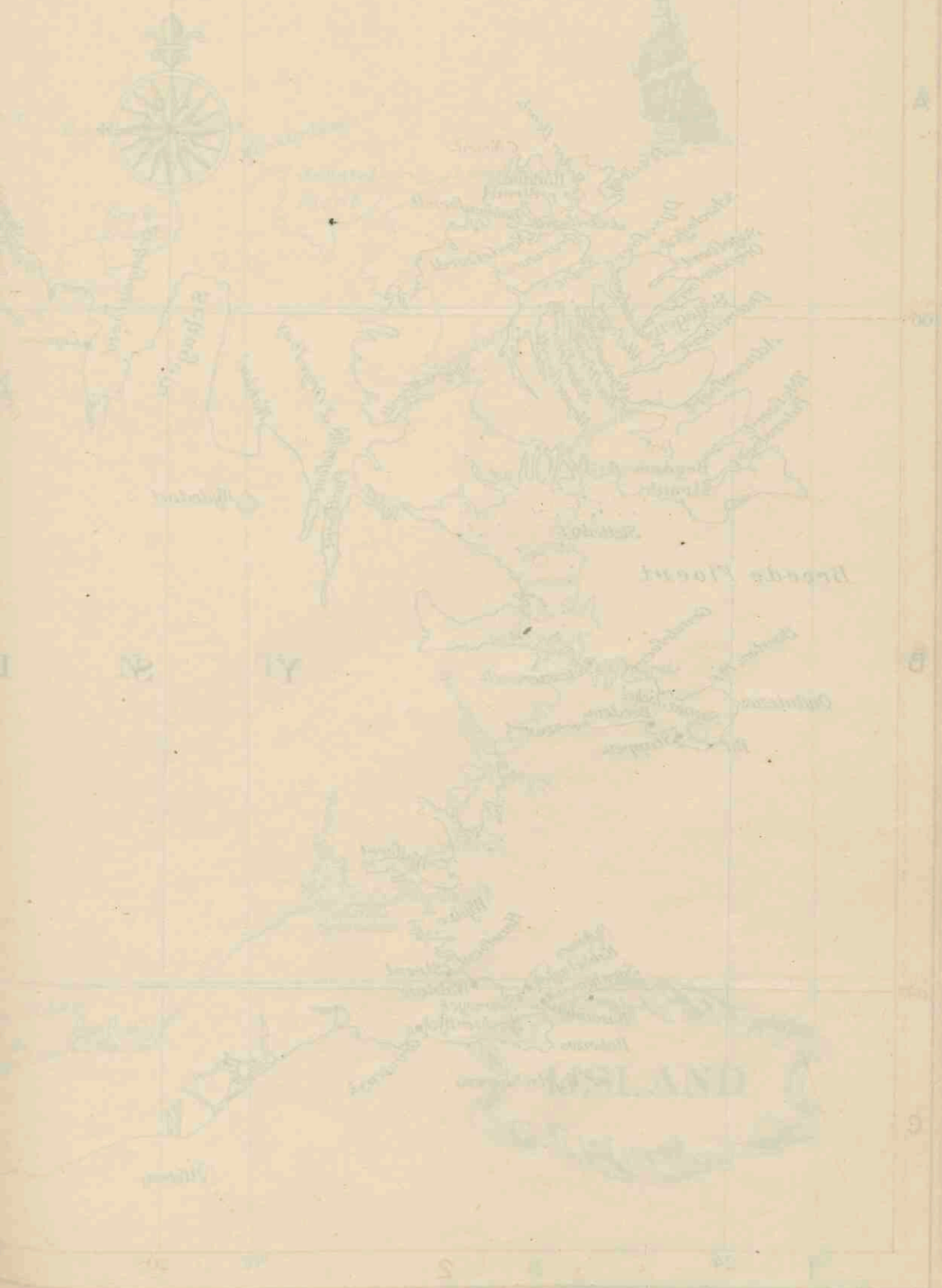

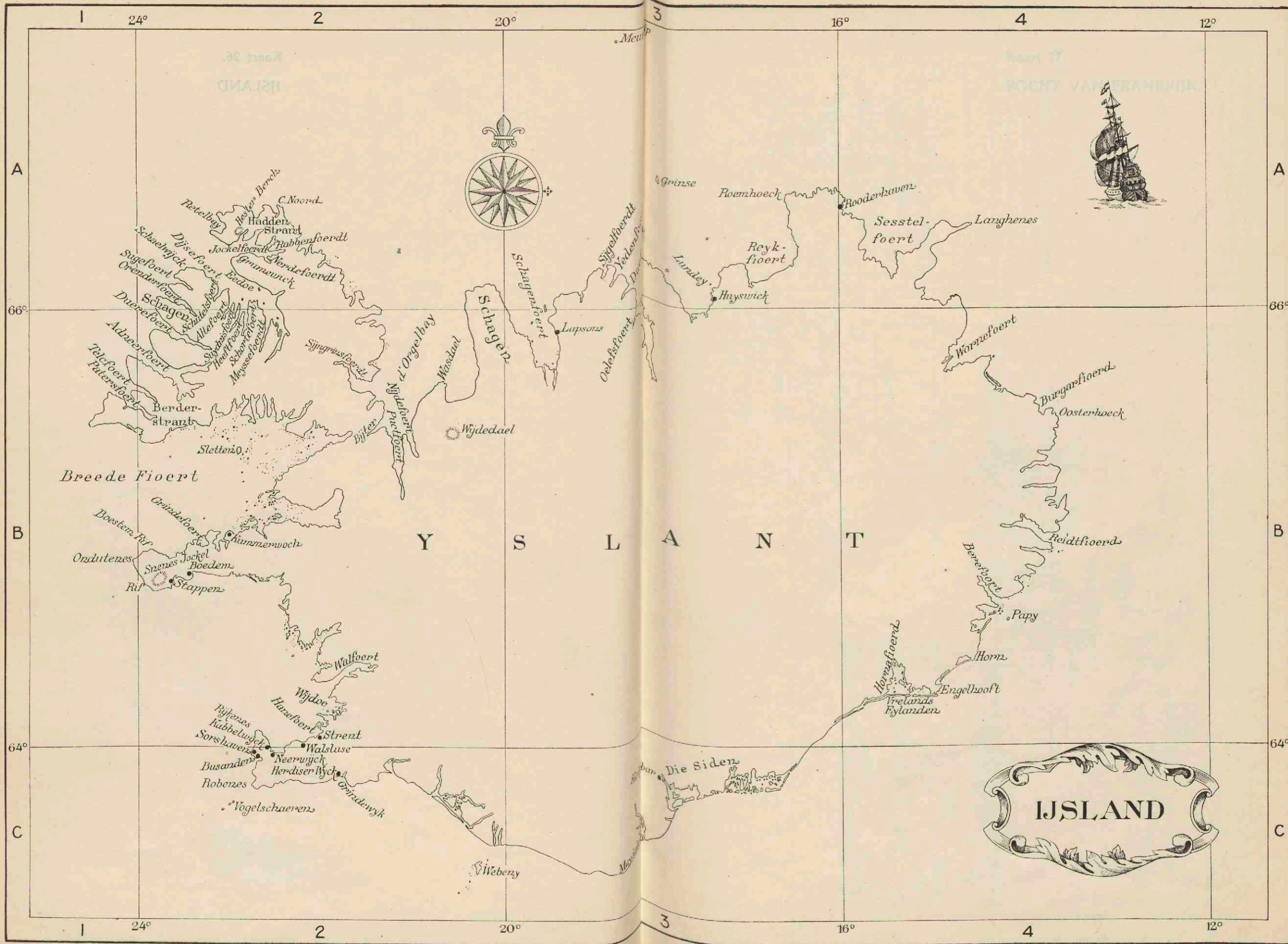
Kaart 25.

SCHOTLAND EN DE FAROER.

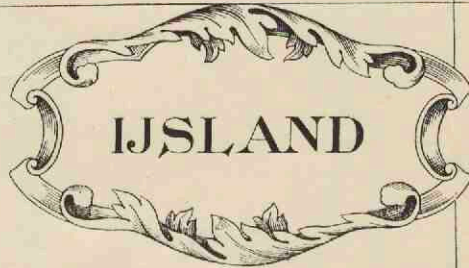
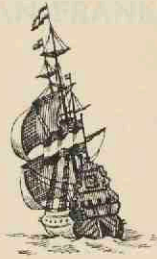
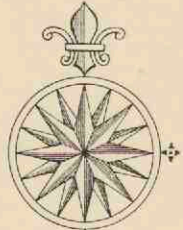
Kaart 26.
IJSLAND.

Kaart 26
IJSLAND

Kaart 27
ROOFT VAN FRANKRIJK

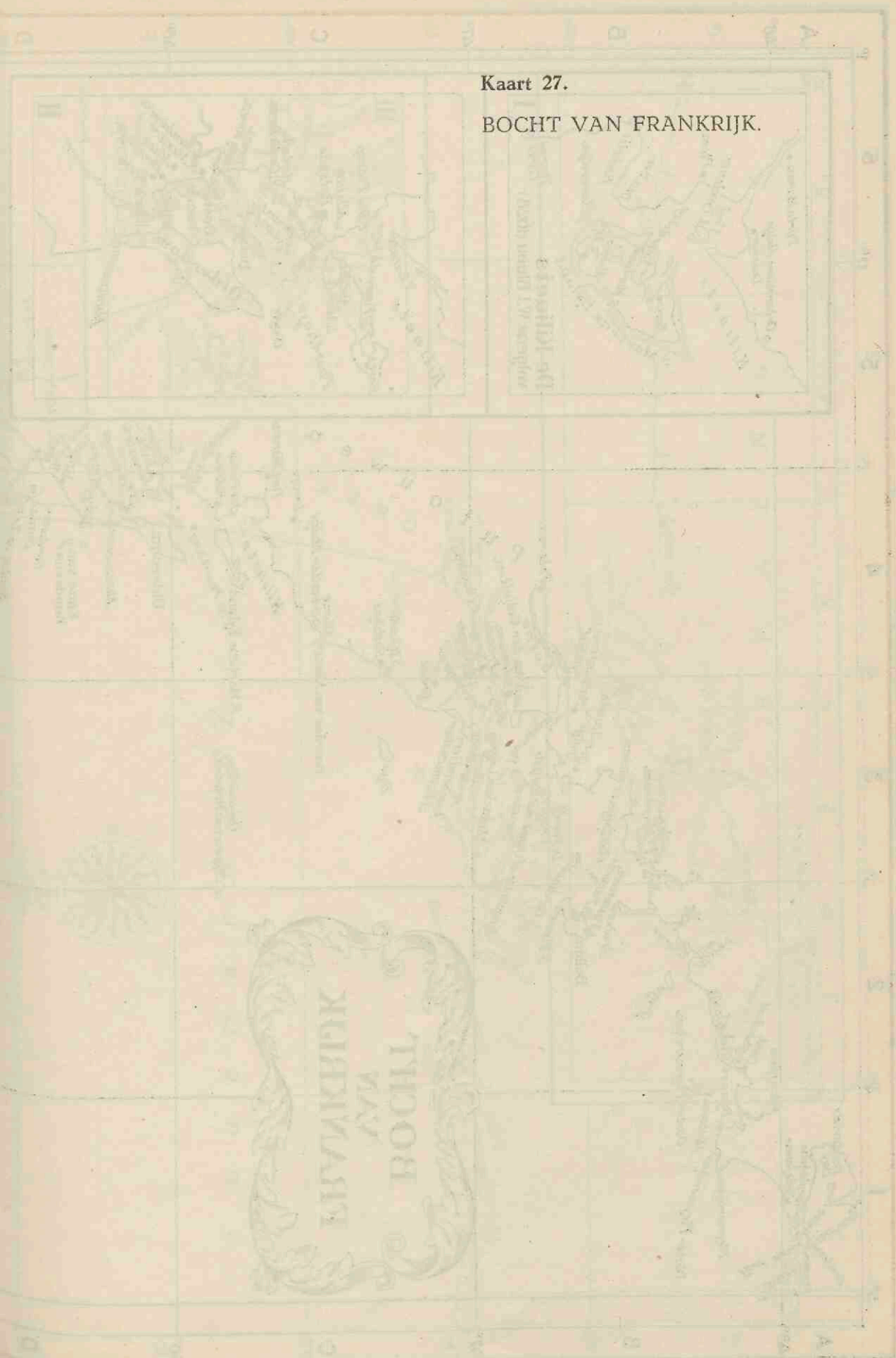

Y S L A N D

IJSLAND

Kaart 27.

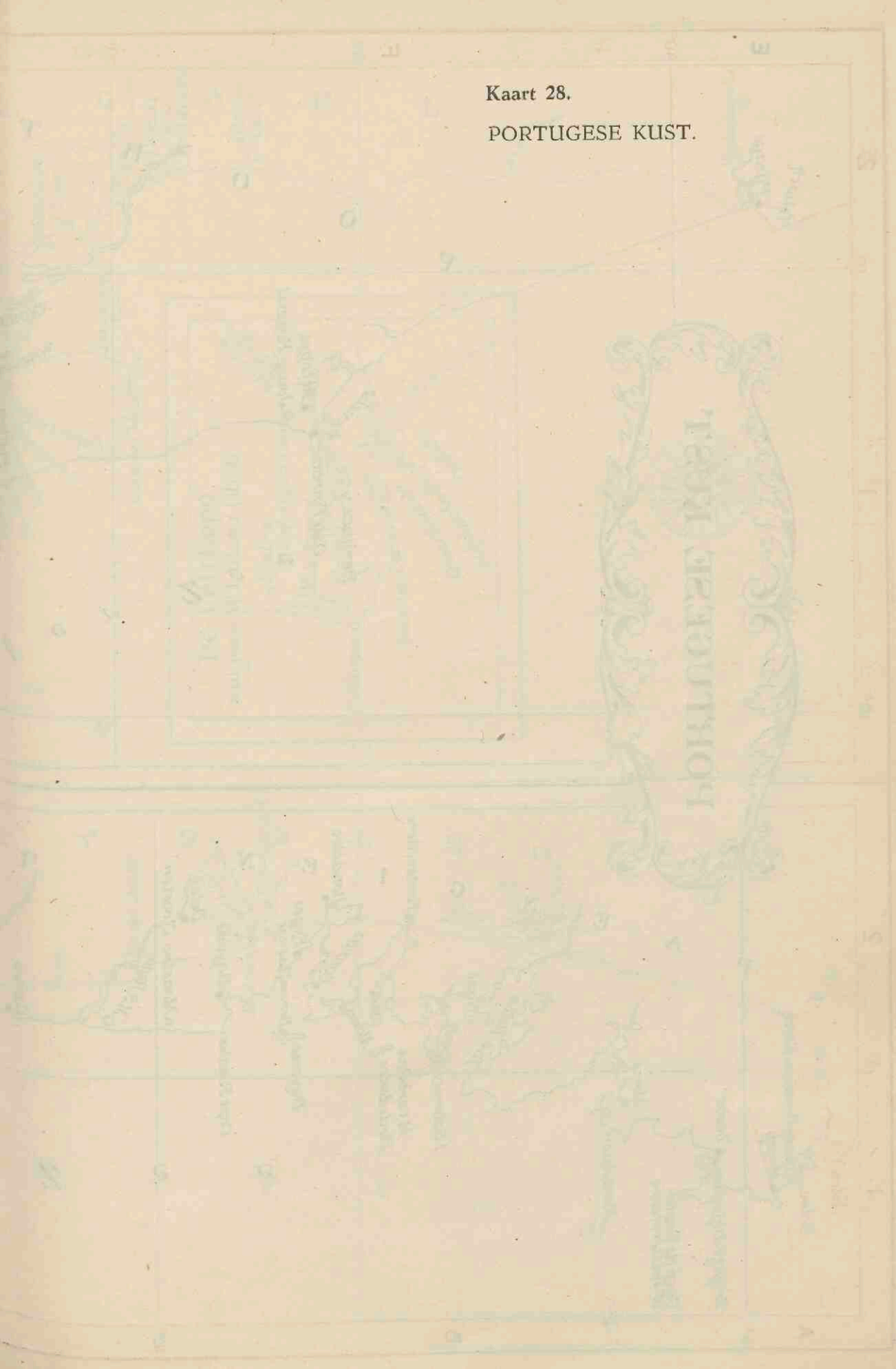
BOCHT VAN FRANKRIJK.

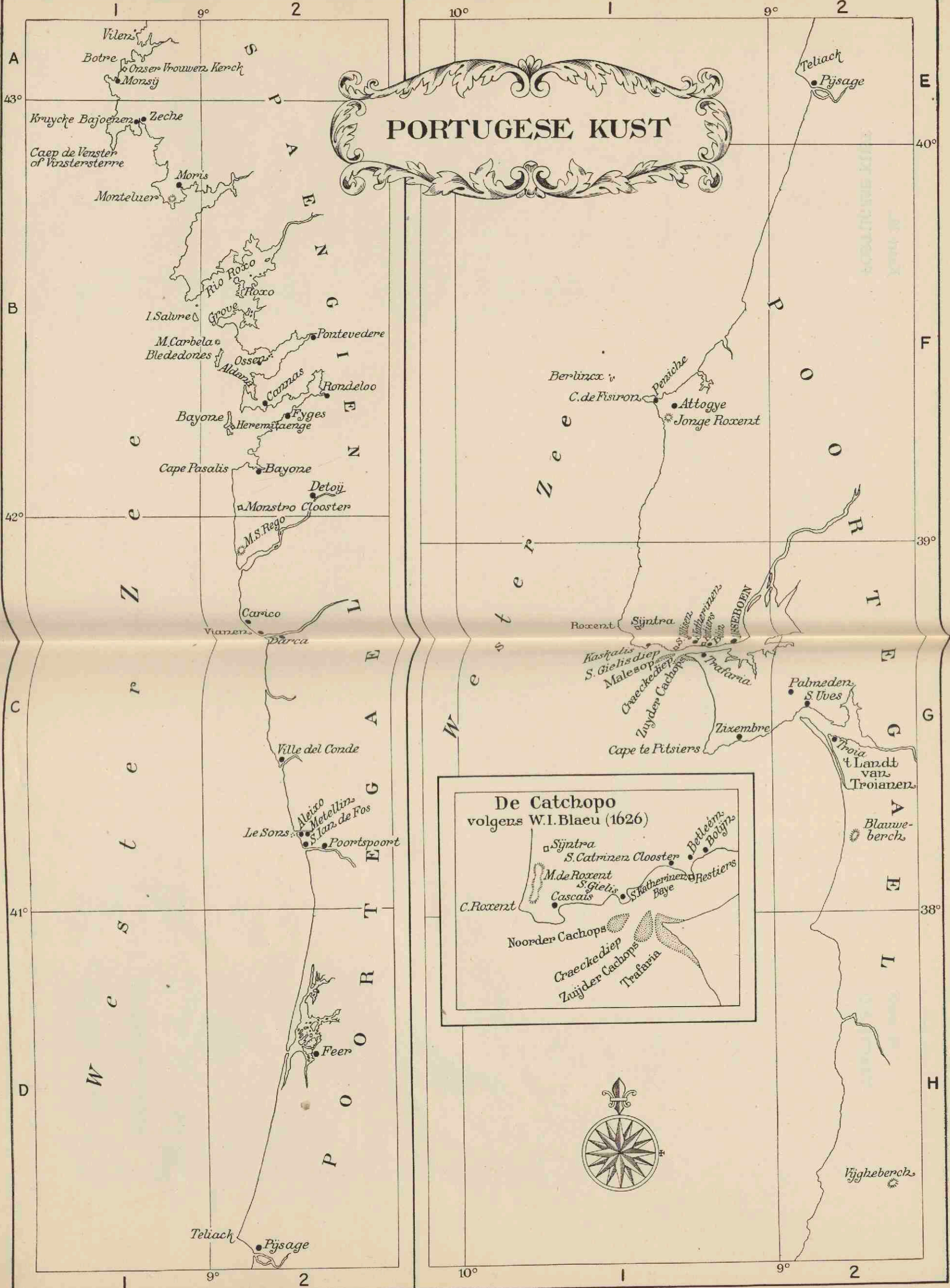

БЪЛАКЪРЪКЪ
ИЛИ
БОСЪНЪ

Kaart 28.

PORTUGESE KUST.

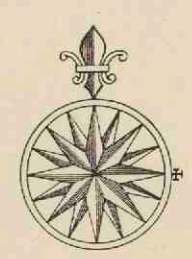

PORTUGESE KUST

De Catchopo
volgens W.I. Blaeu (1626)

Sijntre
 S. Cathrinenz Clooster
 M. de Roxent
 S. Gielis
 Cascais
 S. Katherinen Baye
 Restiers
 Noorder Cachops
 Craeckediëp
 Zuïjder Cachops
 Trafaria

43°
 42°
 41°
 40°
 39°
 38°
 37°

A
 B
 C
 D

10°
 9°
 8°
 7°
 6°
 5°
 4°
 3°
 2°
 1°

W e s t e r z e e
 A z o r e s
 I s l a n d e n
 P o o r t u g a l s c h e
 K u s t
 G o u v e r n e m e n t
 v a n
 P o r t u g a l
 T r a f a r i a
 S i j n t r a
 C a s c a i s
 M. d e R o x e n t
 S. G i e l i s d i e p
 K a s h a l i s
 R o x e n t
 S i j n t r a
 P e z i c h e
 C. d e F i s i r o z
 B e r l i n c x
 A t t o g y e
 J o n g e R o x e n t
 R o x e n t
 S i j n t r a
 K a s h a l i s
 S. G i e l i s d i e p
 M a l e s o p
 C r a e c k e d i e p
 Z u i j d e r C a c h o p s
 C a p e t e F i t s i e r s
 T r a f a r i a
 T i x e m b r e
 P a l m e d e n
 S. U v e s
 T r o i a
 L a n d t
 v a n
 T r o i a n e n
 B l a u w e
 b e r c h
 V i j g b e r c h

10°
 9°
 8°
 7°
 6°
 5°
 4°
 3°
 2°
 1°

E
 F
 G
 H

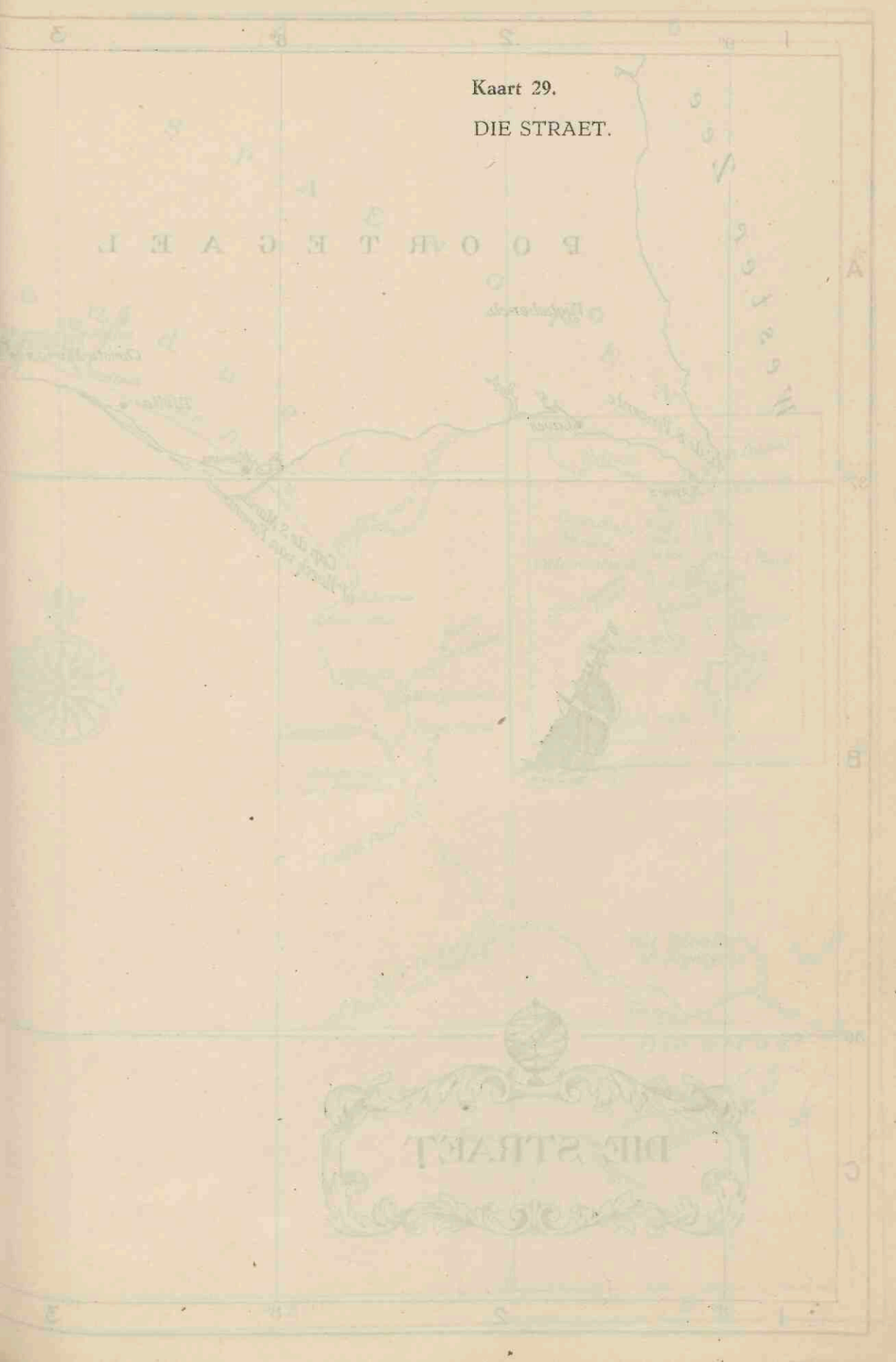
10°
 9°
 8°
 7°
 6°
 5°
 4°
 3°
 2°
 1°

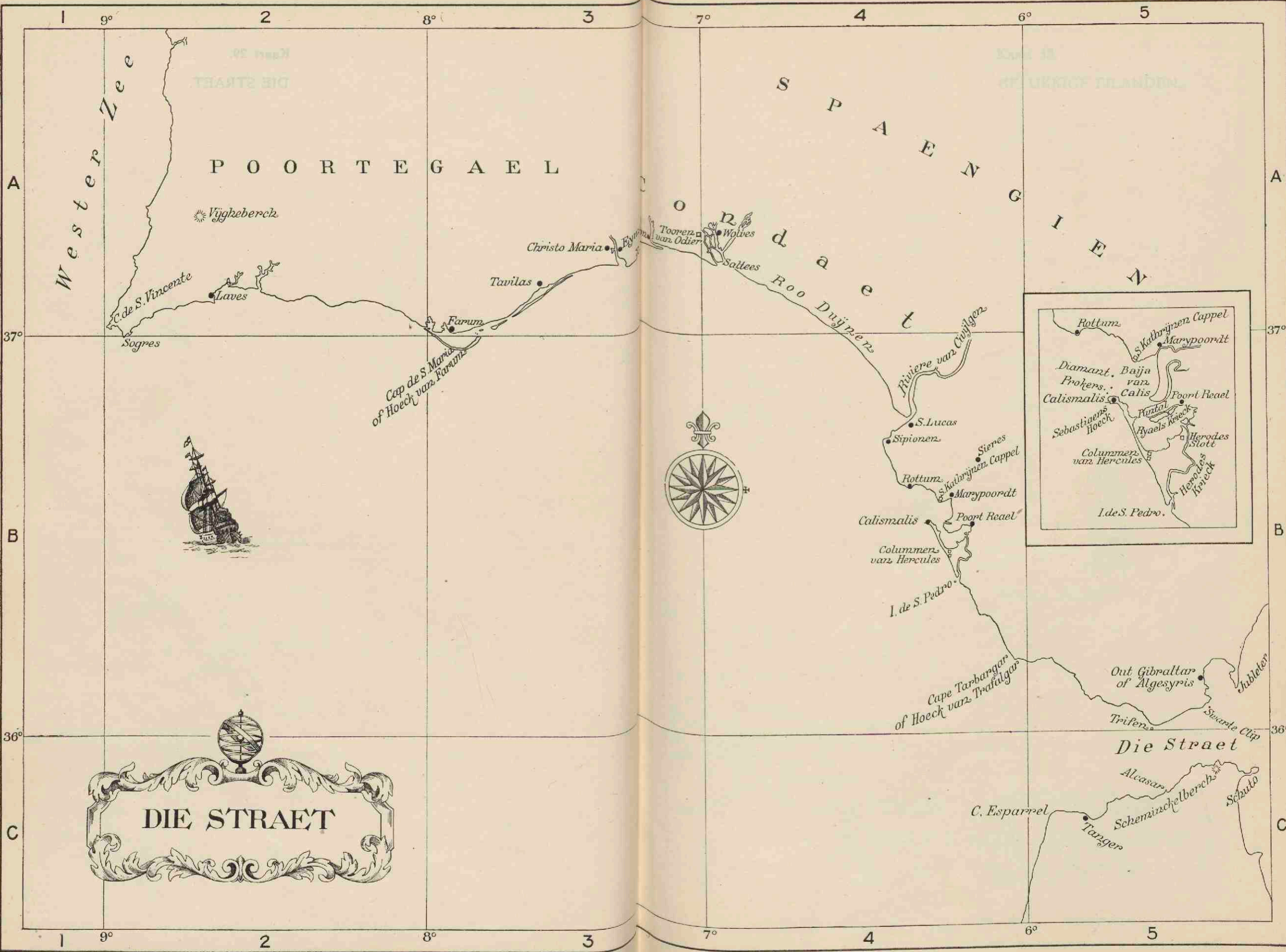
T e l i a c h
 P i j s a g e
 V i l e n z
 B o t r e
 O n z e r V r o u w e r z K e r c h
 M o n s i j
 K r u y c h e B a j o e t z e n
 Z e c h e
 C a e p d e V e n s t e r
 o f
 V i n s t e r s t e r r e
 M o n i s
 M o n t e l u e r
 R i o R o x o
 I. S a l v e d
 M. C a r b e l a
 B l e d e d o n e s
 O s s e r
 P o n t e v e d e r e
 C a m m a s
 R o n d e l o o
 B a y o n e
 H e r e m i t a e n g e
 F y g e s
 C a p e P a s a l i s
 B a y o n e
 D e t o i j
 M o n s t r o C l o o s t e r
 M. S. R e g o
 C a r i c o
 V i a n e z
 D a r c a
 V i l l e d e l C o n d e
 L e S o n z
 A l e i x o
 M e t e l l i n z
 S. L a n z d e F o s
 P o o r t s p o o r t
 F e e r
 T e l i a c h
 P i j s a g e

Kaart 29.

DIE STRAET.

B O O R T E G A E L

Wester Zee

P O O R T E G A E L

S P A E N

G I E N

O n d a e t

Roo Duynen

C de S. Vincente

Laves

Tavilas

Christo Maria

Tooren van Odiere

Wolues

Saltees

Sogres

Farum

Cap de S. Maria
of Hoeck van Farum

Riviere van Civijgen

S. Lucas

Sipionen

Rottum

Sieres

S. Kathrijnen Cappel

Marypoordt

Calismalis

Poort Reael

Colummen van Hercules

I. de S. Pedro

Cape Tarbargar
of Hoeck van Trafalgar

Out Gibraltar
of Algeyris

Jubleten

Trifera

Swarste Clip

Die Straet

Alcasar

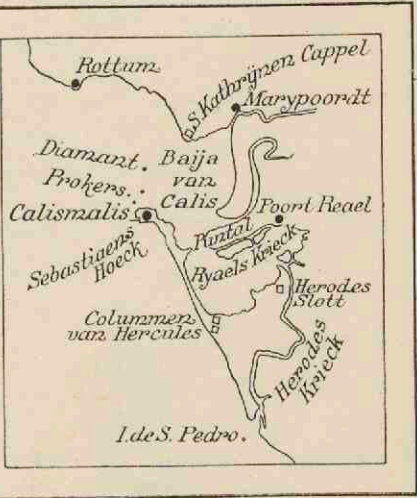
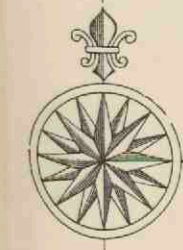
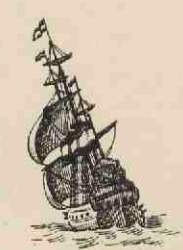
Scheminschelberck

Schutz

C. Esparnel

Tarnger

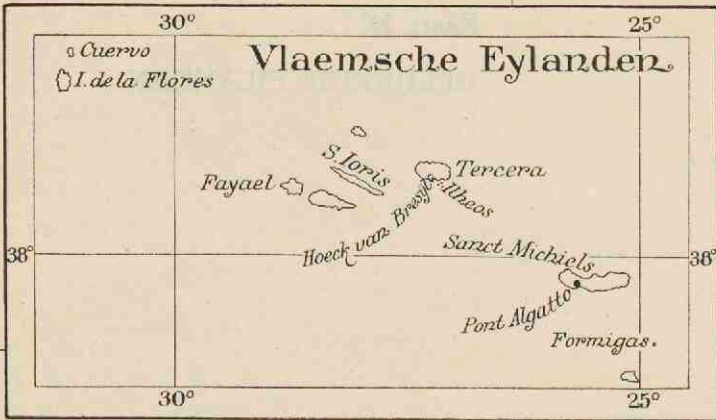
DIE STRAET

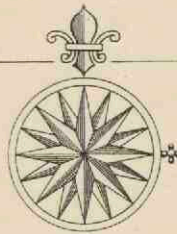
Kaart 30.

GELUKKIGE EILANDEN.

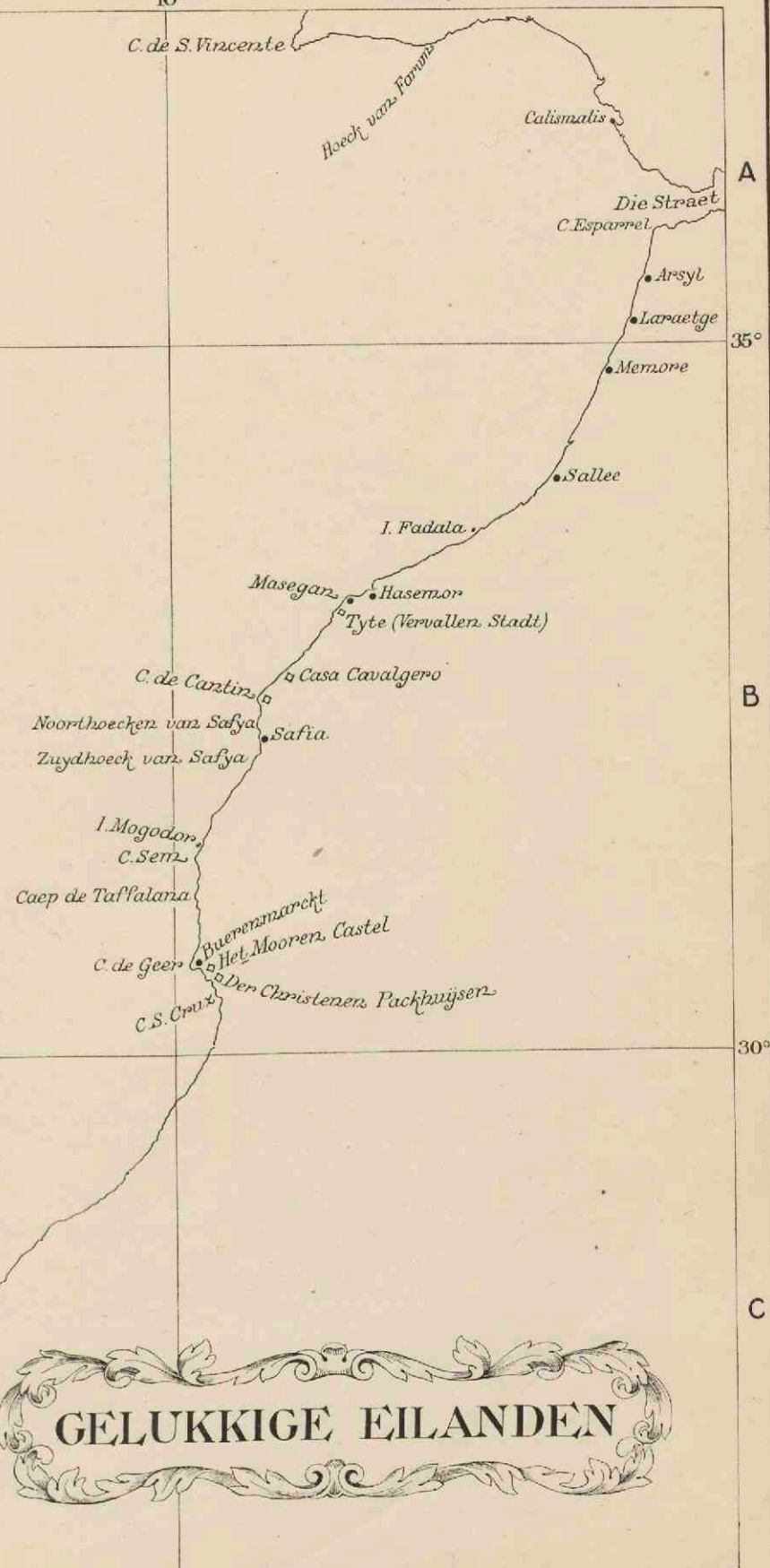

Gelukkige Eilanden of Eilandjen van de Canarijen

GELUKKIGE EILANDEN

II. BESCHOUWINGEN BIJ DE KAARTEN.

1. *Doel en methode.*

Telkenmale stuit de onderzoeker die zich begeeft op het zo ruime terrein van de zee-geschiedenis van ons land bij lezing van journalen en reisgeschriften op namen voor havens, eilanden, banken en riffen, die hij op de moderne kaarten niet vinden kan, zelfs niet op de meest gedetailleerde zee-kaarten. Is het begrijpen van de naam voor het volgen van de reis of het tekenen van een zeiltrek noodzakelijk, dan is een soms urenlang zoeken in oude atlassen en op oude kaarten, veilig bewaard in musea en archieven, het enige middel om de begeerde gegevens te verkrijgen. Deze „Nieuwe Spiegel der Zeevaart” nu is een eerste poging om den zeehistoricus een hulpmiddel te verschaffen, zoals de geschiedkundige die zich bepaalt tot de geschiedenis te land in de historische atlas reeds lang tot zijn beschikking heeft.

Dit practische doel heeft bij het bewerken van de stof steeds op de voorgrond gestaan en de vorm van mijn boek geheel bepaald; tegelijkertijd echter wordt hier een merkwaardig deel van de taalschat van de 16e en 17e eeuw voor het eerst opzettelijk te voorschijn gebracht. Niet dat dit materiaal nieuw licht zou werpen op taalkundige vraagstukken, niet dat het de mogelijkheid opent voor ver strekkende conclusies van welke aard dan ook; dit werk is niet meer dan „maar een verzameling”. Maar zo goed als de technische termen van den wapensmid en de vaktaal van den koopman behoren tot ons taalbezit — en dus tot onze cultuur — zo behoren ook de geografische namen daartoe. Zij hebben immers lange tijd deel uitgemaakt van de woordenschat van de zeevarenden en waren tot in het buitenland bekend. Nog in 1684 verscheen in Hâvre de Grace een leeskaartboekje: *Le Petit Flambeau de la Mer ou le véritable guide des Pilotes Cotiers* door R. Bougard, Maître de Navire. Herhaaldelijk worden daarin ter verduidelijking bekende Nederlandse namen genoemd: „*Le Cap de Calais nommé par les Hollandois Calis Clif*” (p. 1); „*les Triagots ou Triaguels Potten*”

(p. 39); „*Cap Dootmans que veut dire en François Teste d'Hommes Morts*” (p. 78). En al weten wij nu nog zo goed, dat de Nederlandse scheepvaart in deze eeuwen alle andere landen ten voorbeeld strekken kon en dat het dus geen wonder is, dat we Hollandse namen in vreemde zeeboekjes aantreffen, toch streelt dit even onze trots. En misschien ook is het voor ons, moderne Nederlanders, die zo graag ons best doen om een vreemde naam „correct” uit te spreken¹⁾, wel eens een tikje beschamend te ervaren, hoe vrij en onafhankelijk onze grote cartografen en stuurlieden in dit opzicht dachten. Begrijpelijk is het dus, dat ik mij bij het bewerken van de stof herhaaldelijk de vraag gesteld heb: „Hoe en waardoor konden deze vervormingen ontstaan?” Daardoor vindt men in dit boek ook enige hoofdstukken, die aan deze taalkundige vragen zijn gewijd.

Zoals iedere doelstelling houdt ook de hierboven staande een begrenzing in. Ieder die met oude kaarten en atlassen werkt, ontmoet op zijn wegen de geschriften van C. P. Burger Jr. en F. C. Wieder, die daaraan tal van bibliografische studies hebben gewijd; de eerstgenoemde vooral in het Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen, de laatste in het Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap. Herhaaldelijk moet hij dan weerstand bieden aan de verleiding om op het voetspoor van deze geleerden zich te gaan verdiepen in allerlei bibliografische kwesties. Het voortdurend vergelijken van kaarten en atlassen — een belangrijk deel van mijn taak — bracht mij vele malen reeds ten halve op dit pad. Ik heb echter gemeend mij hierin strikt te moeten beperken, daar het inslaan van die zijpaden mij veel te ver zou voeren. De bespreking van mijn bronnen wil dus geenszins een bibliografische studie zijn, te minder omdat veel van wat ik gebruikt heb reeds door anderen bestudeerd is.

Ook in de taalkundige beschouwingen was ik aan beperking gebonden. Aanvankelijk was het mijn bedoeling de wordingsgeschiedenis na te gaan van alle daarvoor in aanmerking komende namen, maar dit bleek, nu het aantal zo groot is, niet mogelijk te zijn, daar het noodwendig tot zeer opper-

1) Men leze hiervoor A. J. Schreuder, Lijst van Nederlandsche plaatsnamen buiten de landsgrenzen, p. 8 vlg. Middelburg, 1939.

vlakke notities zou leiden. Wanneer wij zien, welk een diepgaande studie nodig is voor het verklaren van de ene naam *Calismalis* ¹⁾, dan zal men het kunnen billijken, dat ik mij in hoofdzaak bepaal tot het bespreken van enkele algemene aspecten. Slechts die namen heb ik afzonderlijk behandeld, waarvoor in het namenmateriaal zelf of in de beschikbare toponymische werken de nodige gegevens te vinden waren. Door onvoldoende bekendheid met de taal en de historische grammatica moest ik mij onthouden van een bespreking van de namen uit het Spaans, het Russisch en de Scandinavische talen.

Hierboven vergeleek ik mijn werk met een historische atlas; er is bij alle overeenkomst één belangrijk verschil. Terwijl de historische atlas, vooral voor een gebied als dat van ons eigen land, zijn kaarten baseert op de toestand van het land zoals die in de betreffende tijdvakken was, zijn al mijn kaarten gebaseerd op de moderne kustlijnen. Het gemakkelijkst immers is een reisroute te volgen, wanneer men met het kaartbeeld vertrouwd is; op die wijze wordt ook het vergelijken met de moderne zeekaart, dat in sommige gevallen wellicht gewenst kan zijn, vergemakkelijkt. Voor verreweg de meeste kaarten leverde dit trouwens geen enkel bezwaar op, daar de kustlijnen van Europa na de 16e eeuw slechts op weinige plaatsen zó veranderd zijn, dat het op mijn kaarten op kleine schaal merkbaar is. Alleen de geografische gesteldheid van de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden stelde mij voor onoverkomelijke moeilijkheden, zodat ik daar de moderne kustlijn niet als grondslag voor mijn kaart kon gebruiken. In de commentaar op deze kaart wordt dit nader besproken.

Ook bij het tekenen van banken en zanden kon ik niet altijd vasthouden aan de moderne figuratie. Weliswaar is de ligging van de meeste ondiepten in overeenstemming met wat de moderne zeekaart te zien geeft, maar de dieptelijnen hebben slechts zelden een verloop dat op de moderne kaart nog te volgen is. Niet altijd behoeft dit te duiden op wijzigingen in de situatie; in vele gevallen zullen de oude dieptelijnen onjuist zijn, doordat het aantal lodingen onvoldoende was en

¹⁾ Zie A. Kluyver, *Verrepreide Opstellen*, p. 358. Groningen, 1929.

doordat men, vooral wanneer men wat ver uit de kust was, de plaatsen waar de lodingen geschieden niet altijd zuiver kon bepalen. Soms ook krijgen we de indruk, dat de oude kaartmakers vooral bij zanden van grote uitgestrektheid meer waarde hechtten aan een decoratieve lijn, dan aan een juist, maar grillig verlopend complex van dieptelijnen. Herhaaldelijk rees dus de vraag wat op de kaart getekend moest worden: de 17e-eeuwse of de moderne figuratie. Een vast systeem heb ik hierbij niet gevolgd: in enkele gevallen kon ik de lust niet weerstaan een mooie 17e-eeuwse dieptelijne over te nemen — zo bij de *Bree Veerthien*, de *Rifhorn* en het *Jutsche Rif* — daar in deze gevallen toch slechts een vage aanduiding van de werkelijke situatie gegeven zou kunnen worden. Ook de banken in de Zuiderzee en de Waddenzee vertonen voornamelijk de oude omlijnningen. Elders koos ik voor de grote banken een moderne dieptelijne die het meest met de oude kaart overeenstemde. Op deze wijze zijn bijvoorbeeld de Vlaamse banken getekend. Bij ondiepten van kleinere omvang heb ik de lijnen slechts globaal geschetst, daar de schaal van mijn kaarten veelal te klein was om de figuratie nauwkeurig weer te geven; zelfs kon bij kleine riffen en rotsen, die soms op de meest gedetailleerde zeekaarten slechts enkele millimeters oppervlakte beslaan, niet eens een juiste verhouding gehandhaafd blijven. Is het dus noodzakelijk nauwkeurig de omvang van een ondiepte te kennen — het zal slechts uiterst zelden het geval zijn — dan is de moderne zeekaart onmisbaar. Meestal echter zullen mijn kaarten voldoende zijn; zij geven een indruk van de wijze waarop de oude cartografen de banken tekenden en welke ondiepten toen voor de scheepvaart gevaarlijk en dus van belang waren. Verschillende bijkaarten geven bovendien de nodige detailvoorstellingen.

Het bewerken van een periode van anderhalve eeuw brengt onvermijdelijk met zich mee, dat de kaarten anachronismen bevatten. Namen die alleen in de 16e eeuw gebruikelijk waren, staan naast andere die eerst in de 17e eeuw opgekomen zijn. Men zij zich dus bij het gebruik van de kaarten voortdurend bewust, dat het daar gegeven materiaal een verzameling vormt, die in deze omvang wellicht nooit

bestaan heeft. Hier staat echter tegenover, dat de meeste namen wel een zo lange levensduur hadden, dat zij tijdens het gehele hier behandelde tijdvak in gebruik zijn geweest.

Uit de veelheid van vormen — vaak een overstelpende verscheidenheid — die voor één naam voorkomt, moest ik een keuze doen, omdat er op de kaart immers maar één opgenomen kon worden. In de regel heb ik daarvoor de oudste gekozen; wanneer we de naam in alle leeskaarten vinden ook wel de meest voorkomende, daar de namen in het boekje van 1532, de oudste Hollandse bron, vaak door afschrijvers of drukkers bedorven zijn. Dit heeft wel eens tot gevolg dat een karakteristieke vorm niet op de kaart opgenomen kon worden; zo kwam de naam *Boswijck* ¹⁾, d.i. 'Burgsviken', waarschijnlijk wel meer voor dan *Buswyghe* uit de leeskaart van 1566. Ik meende echter desondanks mijn systeem te moeten handhaven, te meer daar immers alle vormen in het register opgenomen zijn. Slechts in die gevallen waarin de oudste naam een schrijfvorm is en de jongere de gesproken vorm, ben ik van de regel afgeweken. Zo zal bijvoorbeeld de vorm *Consberghen* uit 1566, ofschoon twee maal voorkomende, wel een verschrijving zijn — oorspronkelijk een afkorting — voor *Coningsberghen*; waarschijnlijk heeft een afschrijver of drukker het afkortingsteken over het hoofd gezien ²⁾. In alle atlasen vinden we *Conincxbergen* of *Coningsbergen*. Ook voor 'Lochstädt' vinden we in 1566 een afwijkende vorm: terwijl de atlasen *Loocstede* hebben, staat in 1566: *Lobstedt*. Op de kaarten heb ik dus de waarschijnlijk juiste en in elk geval meer gebruikelijke namen *Conincxbergen* en *Loocstede* aangebracht.

De spelling van de namen heb ik natuurlijk op de kaarten ongewijzigd overgenomen, behalve in drie gevallen:

1. wanneer de *u* de klankwaarde van *v* heeft, heb ik een *v* geschreven, omdat dit verwarring kan voorkomen. In sommige gevallen immers kan alleen iemand, die de oorspron-

¹⁾ Het Licht der Zeevaart, krt. 28.

²⁾ De vormen *Kemes* (1566 : 20, 36) en *Kennisse* (1532 : 15, 11) voor *Kemenesse* zullen wel op dezelfde wijze ontstaan zijn. We mogen immers wel aannemen, dat Knudsen, die de boekjes opnieuw uitgegeven heeft, de afkortingstekens opgemerkt zou hebben, indien zij er stonden.

kelijke naam kent, beoordelen, hoe de Hollandse vorm uitgesproken moet worden.

2. de dubbele *v* (*w*) met de klankwaarde van de dubbele *u* heb ik getranscribeerd: *Wtscirsen* wordt dus op de kaart gespeld als *Uutscirsen*.

3. wanneer de *I* aan het begin van een naam de klankwaarde van *j* heeft, heb ik een *J* geschreven, wanneer de eerstvolgende letter een *e* is; in andere gevallen immers is misverstaan uitgesloten. De naam *Ietting* wordt dus op de kaart geschreven als *Jetting*, maar *Iaepvaer* blijft in de oorspronkelijke spelling.

Hier en daar zal men op mijn kaarten namen aantreffen, die iederen historicus zonder meer duidelijk zijn. Dat is vooral het geval bij de kaarten van Nederland en bij die gebieden die uitsluitend, of vrijwel uitsluitend, uit de atlassen bewerkt zijn. In het bijzonder hebben deze moeilijkheden zich voorgedaan bij de kaarten van de Engelse en Ierse kusten. Op de atlassen immers zijn de oude spreekvormen vaak reeds verdrongen door latere schrijfvormen, die sterk op de moderne naam gelijken. De beslissing: opnemen of niet, was daarom dikwijls heel moeilijk. Immers een te groot aantal namen maakt het kaartbeeld onduidelijk, maar het ontbreken van vele namen kan de oriëntering op de kaart zeer bemoeilijken. Op de meeste kaarten zijn alle namen gehandhaafd die afwijken van de moderne vorm; was het verschil echter zeer gering dan zijn ze geschrapt, indien zij voor de oriëntering van geen belang waren. Gehandhaafd heb ik dus een naam als *Santa Cruz* op Palma (Canarische eilanden), omdat zij noodzakelijk is om de ligging van de *Rammelreede* te bepalen. De naam *C. S. Cruz* op de Afrikaanse kust heb ik behouden, omdat deze kaap, die thans nog 'C. S. Cruz' heet, meestal wordt aangeduid met haar tweede naam 'Agadir'. *Santa Cruz* op Tenerife is opgenomen, omdat de plaats blijkens de zeilaanwijzingen in de atlassen van veel belang was. Het weglaten van deze naam zou ten onrechte de indruk kunnen vestigen, dat de plaats in de 17e-eeuwse atlassen niet voorkomt en dus toen niet belangrijk was. De namen van de Canarische en van de Deense eilanden, hoewel voor een belangrijk deel gelijk-

luidend aan de moderne namen, heb ik opgenomen om de oriëntering te vergemakkelijken.

Deze richtlijnen heb ik op alle kaarten, behalve op die van de Nederlandse kusten gevolgd, maar met de nodige soepelheid. Op een kaart met veel namen moest iets meer geschrapt worden dan op een kaart met weinig namen.

Op de kaarten van Nederland zijn die plaatsnamen behouden die uit taalkundig oogpunt interessant zijn, ook al zijn de vormen volkomen begrijpelijk. Een naam als *Doorspijck* voor 'Doornspijk' is opgenomen, daar *-spijk*-vormen zonder *-n*- elders niet gevonden zijn; wel is een vorm *Doorspeet* aangetroffen ¹⁾. Verder zijn vooral in Friesland tal van namen opgenomen van plaatsen, welker torens belangrijke landmerken waren bij het zeilen tussen de banken van de Zuiderzee.

Door deze richtlijnen zoveel mogelijk te volgen meende ik het practische doel dezer uitgave het best te dienen, zonder aan de wetenschappelijke zuiverheid te kort te doen.

Mijn bedoeling was uiteraard uit de bronnen alle oude namen op te nemen, die geïdentificeerd konden worden. Dat er echter bij de grote omvang van het materiaal wel eens namen zullen ontbreken, die waard waren om opgenomen te worden was niet te vermijden; niet alle namen uit de 16e en 17e eeuw heb ik binnen mijn gezichtskring kunnen brengen. Herhaaldelijk deed ik dan ook bij het raadplegen van een nieuwe atlas de teleurstellende ervaring op, dat ik toch weer namen vond, die niet op mijn kaarten voorkwamen. Natuurlijk moest ik echter te eniger tijd tot een afsluiting komen; een onderzoek van alle beschikbare kaarten en atlasen zou nog vele jaren hebben gevergd. Wel meen ik bereikt te hebben, dat het belangrijkste deel van de namen uit de 16e en 17e eeuw — de kaarten bevatten er ongeveer 3250 — onder mijn aandacht is gekomen en heb ik mijn bronnen zo gekozen, dat de hier bijeen gebrachte verzameling mag gelden als representatief voor het namenmateriaal van het door mij bestudeerde tijdvak.

¹⁾ *Nomina Geographica Neerlandica*, dl. III, p. 182.

2. *De bronnen.*

De bronnen waaruit ik de namen geput heb zijn de kaarten en atlassen, waarvan de zeeman uit de 16e en 17e eeuw zich bediende bij zijn reizen langs Europa's kusten. Dit materiaal is van drieërlei aard; het bestaat uit leeskaarten, atlassen met een min of meer uitvoerige tekst en atlassen zonder tekst. Een korte bespreking dezer drie groepen — gelijk gezegd valt een uitvoerige bibliografische en historische studie buiten het kader van dit werk — moge hier volgen.

De eerste groep, die der leeskaarten, is de oudste. Het zijn kleine boekjes, gedrukt of in handschrift, waarin meer of minder nauwkeurig beschreven wordt, welke koers men volgen moet om een bepaalde haven te bereiken, hoe men de haven moet binnenlopen, welke rotsen en zandbanken er liggen, hoe de getijden lopen, hoe de gesteldheid van de bodem is, enz. Enkele citaten zijn voldoende om een indruk te geven van de aard van deze werkjes:

„Item al Zeelants zijde strect dat lant zuydwest ende noortoost ende maect hooch water een zuytzuytwest ende zuyden maen.” (1541 : 9, 1)

„Item als ghi seylen wilt op die Elue ende van bi westen aen soecken wilt, soo loopt op. xiiij. vadem aent zuytlant, also langhe als ghi crijcht slijckgront, so zijt ghi op die Elue.” (1541 : 4, 6)

„Westpalen leyt van Heysandt oost ten noorden verscheyden .xij. mijlen.” (1541 : 19, 5)

„Die dat oosteynde van Wicht in seylen wil die wacht hem van Wegenbrugge, ende neem den slach vanden west cant vant diepte. Ende voor sinte Helenen kerc mach men rijden op .vij. of acht vadem, ende die in seylen wil die houde die Leemkuyl die bouen Poorsmuyden leit ende den toren van Poorsmuyden ouer een ende seylt in went die twedeel waters aen backboort is ende seyle also in tot Kalkers oorde toe.” (1541 : 31, 4)

De leeskaarten zijn echter niet alleen voorlopers van de getekende kaarten of „paskaarten”¹⁾, maar ook aanvullingen. Ook de moderne stuurman kan niet alleen op zijn zeekaart vertrouwen, de hulp van zeemansgidsen — boeken

1) De getekende kaarten werden zo genoemd, omdat de stuurman er met behulp van twee passers de afgelegde afstanden (de zeeman spreekt van de „gezeilde verheid”) op kon afpassen en er zijn koersen op kon afzetten. Waghenaer geeft in de inleiding op de Spieghel der Zeevaerdt, p. 24 en 25, een beschrijving van de wijze, waarop men te werk moest gaan.

met aanwijzingen omtrent de getijden, de betonning, de kustlichten enz., in wezen dus dezelfde werken als de oude leeskaarten — is onmisbaar. Trouwens, ook in de 16e eeuw kende men paskaarten, reeds vóór het oudste Nederlandse boekje gedrukt werd, zoals blijkt uit de titel van de Kaert vander Zee van Jan Severszoon: „Item dit is dye kaert vander zee. . . . ende is ghecorrigeert van de beste peloot vander zee ende is wter paessekaerte ghecorrigeert”. Deze paskaartjes, de z.g. „portolanen”, waren vaak zeer primitieve schetsjes, die voor de vaart in de Middellandse Zee voldoende waren. Maar in de noordelijke zeeën is het getij één van de voornaamste factoren, waarmee bij de navigatie rekening gehouden moet worden en die steeds wisselende invloeden maken het noodzakelijk, dat de zeilaanwijzingen zeer uitvoerig gesteld worden. Daardoor bleven de leeskaarten onmisbaar, ook toen in de loop van de 16e en 17e eeuw de paskaarten — toen gebundeld in atlanten — steeds beter en betrouwbaarder werden ¹⁾.

Enkele van deze leeskaartboekjes zijn bewaard gebleven en opnieuw uitgegeven. De oudste teksten zijn twee grotendeels aan elkaar gelijke Nederduitse handschriften, die reeds in 1876 gepubliceerd zijn onder de titel “Das Seebuch”. Wat jonger zijn drie Nederlandse leeskaarten:

1532: Die kaert vander Zee van Jan Severszoon;

1540/41: Die caerte vander Suydersee totdat Ranserdiep toe, met: Die caerte vander see: om Oost ende West te zeylen;

1566: het z.g. Leeskaartboek van Wisbuy.

Van later datum is een handschrift ter stedelijke boekerij te Antwerpen, in 1936 uitgegeven onder de titel Het Zeeboek ²⁾.

Wanneer we deze boekjes met elkaar vergelijken blijkt onmiddellijk, dat zij, kleinere en grotere verschillen daargelaten, onderling veel overeenkomst vertonen. De Nederlandse boekjes behandelen alle drie ongeveer dezelfde stof, die met elke nieuwe uitgave wel iets, doch slechts weinig gewijzigd, en alleen tussen 1541 en 1566 belangrijk vermeerderd werd. Zij geven zeilaanwijzingen voor de vaart langs de Westeuropese kust van Bergen in Noorwegen tot Spanje. De

1) Zie Das Seebuch, p. XXXVII en XXXVIII.

2) Voor de volledige titels zie men de literatuurlijst.

indeling is in de drie boekjes ongeveer gelijk: zij beginnen met de Duitse Bocht, gaan dan zuidwaarts tot Cadiz en behandelen daarna de Noorse kust en de kusten van de Oostzee. Het oudste boekje, het Nederduitse Seebuch, heeft dezelfde inhoud. Het is echter anders ingedeeld: het geeft de stof met Vlaanderen als uitgangspunt — dit maakt het waarschijnlijk, dat het op een Vlaams voorbeeld terug gaat — en gaat eerst naar het Zuiden, dan naar het Noorden. Tal van aanwijzingen in Das Seebuch zijn echter woordelijk gelijk aan de instructies uit de Hollandse leeskaarten¹⁾.

In de inleiding op het boekje van 1532²⁾ geeft Knudsen een verklaring voor de grote overeenkomst die er tussen de verschillende boekjes bestaat. Hij neemt aan, dat zij ontstaan zijn uit losse aantekeningen van stuurlieden, die verzameld en gebundeld werden. Men leende die notities uit, schreef ze van elkaar over, ruilde met vreemde zeelieden. Toen de verzamelingen steeds aangroeiden, werden ze overgeschreven door afschrijvers van beroep, die door gebrek aan kennis van de zeevaart fouten maakten. Zo vinden we bijvoorbeeld in 1541: 13, 9, 17, 13 en 18, 1 het woord *Bartebart*, *Bertebart*. Burger vestigde er reeds in zijn eerste artikel over deze boekjes³⁾ de aandacht op, dat deze vormen afkomstig zijn uit "*bort an bort*", dat door drukkers of afschrijvers als plaatsnaam beschouwd werd. De oorspronkelijke vorm vinden we nog in Das Seebuch (2, 10 en 10, 41) en 1532 (18, 9). In 1566 is de vervorming nog verder gegaan; we lezen daar *Barcebar*, *Barcebartam* (19, 21; 23, 11; 24, 1).

Een ander voorbeeld vinden we in 1532: 13, 2: „Ende als ghi wilt seilen in Heysdiep, so suldi die .iiij. bancken van Heys, die by die molen staet, brenghen ouer choor tot Heys, soo seylt ghi dat beste van dat diepe". Ook zonder de parallellen in Das Seebuch (11, 37: *vurbaken*) en 1541 (11, 2: *vier bakenen*) zou het duidelijk zijn dat „.iiij. bancken" staat voor „vierbaken", d.i. 'lichtbaken'.

1) Uitvoerige studiën over deze boekjes schreef Dr. C. P. Burger Jr. in het Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen: 1908, p. 246; 1909, p. 2 en 49; 1910, p. 255; 1911, p. 68. Verder in Het Boek: 1913, p. 113 en p. 273; 1919, p. 255. Zie ook Het Boek 1917 over de uitgaven van Knudsen.

2) Pag. VIII en vlg.

3) Tijds. voor B. en B. 1908, p. 258.

De geschreven verzamelingen nu werden de grondslagen voor de gedrukte: de vier teksten, die wij in moderne uitgave voor ons hebben zijn dus, zo zegt Knudsen in de bovengenoemde Inleiding, „zelfstandige, van elkaar geheel onafhankelijke redacties van dezelfde grondstof”. Zelfs neemt hij aan, dat tussen de eerste twee gedrukte uitgaven (1532 en 1540/41) „geen rechtstreeksche bronnensamenhang” bestaat. Dit is echter onwaarschijnlijk. Burger komt in een van zijn artikelen over „Oud-Hollandsche Zeevaartuitgaven” ¹⁾ tot de conclusie, dat 1540/41 geschreven is door Cornelis Anthoniszoon, een zeeman, die werkzaam is geweest als schilder, xylograaf en cartograaf. Deze zou ook de stoot gegeven hebben tot de uitgave van 1532 en zal in elk geval als oudstuurman die kaart hebben gekend. Dat desondanks 1540/41 er geheel onafhankelijk van zou zijn, is niet aan te nemen.

Cornelis Anthoniszoon is ook de auteur van 1566, zoals Burger in een zeer scherpzinnig betoog concludeerde ²⁾. Er is tusschen de kaart van 1566, die, volgens Burger, in 1551 voor het eerst in druk verschenen moet zijn ³⁾, en de vroegere boekjes een belangrijk verschil: er zijn illustraties opgenomen. Het zijn primitieve houtsneden, die een voorstelling trachten te geven van de kust, zoals de zeeman haar bij het langsvaren ziet opdoemen. Deze nieuwigheid was belangrijk, omdat de bruikbaarheid der boekjes zeer toenam. Ook op de paskaarten en in de atlasen worden deze „landverkenningen” in groten getale opgenomen, en de moderne zeemansgidsen, een enkele maal ook een moderne zeekaart, worden er mee geïllustreerd. S. P. l'Honoré Naber deelt ons uit zijn rijke ervaring mede, dat bij de aanvang der 20e eeuw „de kartografische instellingen heele verzamelingen landverkenningen,” gemaakt naar panoramafoto's, gingen uitgeven ⁴⁾.

Het Zeeboek vertoont weer een verdere ontwikkeling: het

¹⁾ Het Boek 1913, p. 273.

²⁾ Inleiding op 1566, Tijds. voor B. en B. 1909 en Het Boek 1913. De uitgave van 1566 wordt besproken in Het Boek 1920 door Timeëis (S. P. l'Honoré Naber).

³⁾ In Het Boek 1919, p. 225 kon hij vermelden, dat een druk van 1560, waarvan hij eveneens het bestaan had vermoed, terug gevonden was.

⁴⁾ Tijdschrift van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap 1914, p. 348.

is een boekje met zeer primitieve paskaarten en landverkenningen van betrekkelijk kleine kustgedeelten. Het heeft oorspronkelijk evenals de leeskaarten van 1532, 1541 en 1566 aanwijzingen gegeven voor de vaart van de Oostzee tot Cadiz. Het gedeelte, waarin de Oostzee behandeld moet zijn, ontbreekt echter; het boekje begint pas bij Helgoland. De ontbrekende hoofdstukken zijn te vinden in een Antwerps handschrift, dat op hetzelfde origineel schijnt terug te gaan als het Brusselse ¹⁾. Het Zeeboek geeft de stof van Helgoland zuidwaarts gaande langs de Hollandse kust, het Kanaal, de Franse kust en de Spaanse kust tot Cadiz.

De tekst bestaat slechts uit notities en aanwijzingen bij de kaarten; op de kaarten zijn geleidelijnen aangebracht, zoals dat in de latere kaartboeken en atlassen algemeen zal geschieden. De uitgevers hebben het handschrift niet gedateerd; zij nemen aan, dat het slechts „enkele jaren” jonger is dan de Spieghel der Zeevaerdt ²⁾.

Met het verschijnen van de Spieghel, waarvan het eerste deel in 1584, het tweede in 1585 bij Christoffel Plantijn in Leiden werd uitgegeven, begint een nieuwe periode in de geschiedenis van de Nederlandse cartografie. De geschreven zeilaanwijzingen worden verduidelijkt door paskaarten, die steeds nauwkeuriger bewerkt worden. Aanvankelijk blijft de tekst nog zeer belangrijk, belangrijker dan de kaarten, maar reeds in het midden der 17e eeuw zullen de eerste atlassen zonder tekst verschijnen, die dan op den duur het karakter van de moderne zeekaarten zullen krijgen.

In de Spieghel der Zeevaerdt — de oudste van de tweede groep van bronnen — staan kaart en tekst vrijwel gelijkwaardig naast elkaar. De schrijver van dit baanbrekende werk was de beroemde Enkhuizer stuurman en cartograaf Lucas Iansz. Waghenaer. Toen hij vijf-, zes en veertig jaar was, heeft hij de zee vaarwel gezegd en in 1579 blijkt hij ontvanger der licenten in Enkhuizen te zijn. Klaarblijkelijk was het zijn bedoeling de zeevaart op andere, niet minder profijtelijke wijze te gaan dienen. In 1580 immers verwierf hij het privilege

¹⁾ Zie het Zeeboek, p. 58-65.

²⁾ Het Zeeboek, p. 54.

van de Staten van Holland voor zijn Spieghel; reeds toen moet hij dus aan zijn atlas gewerkt hebben¹⁾).

De stof is op practische wijze verdeeld: het eerste deel bevat paskaarten voor de Westerse vaart, dat is dus langs de West-europese kust, beginnende bij het Vlie en vandaar zuidwaarts gaande tot Teneriffe, het „Beginsel van de straet Gibraltar” en van de Engelse kust van *Engelants Eynde* tot *Orfordnesse*. Het tweede deel bevat kaarten van de Engelse kust, van de Theemsmonding tot *Aberdin*, en van de Noordepse kusten van *Serenoch*, d.i. ‘Sierevaag’, in Noorwegen naar het Zuiden en Oosten gaande tot in de Oostzee bij *Wyburgh* en vandaar weer terug en langs de Duitse Bocht naar het Vlie.

Aan de atlas gaan verschillende tabellen vooraf, die voor zeevarenden noodzakelijk waren: een tafel „Omme de Nieuwe Maen te vinden”; tabellen voor de declinatie van de zon, opgesteld door Adriaen Anthonisz., „Ingenieur der Staten Graeffelijcheyts van Holland”, de „Stercktebouw-meester der Vereenichde Nederlanden”; verder een beschrijving van de loop der voornaamste sterren, afstandstabellen, getijtafels en ten slotte een lijst van „Diepten en gronden van de Noordzee”.

De Spieghel is de eerste zee-atlas, waarin een stel redelijk goed uitgewerkte kaarten wordt gegeven van de Europese kusten die voor de Hollandse scheepvaart van belang waren. Op de rugzijde der kaarten vindt men zeilaanwijzingen die het binnenlopen in bepaalde havens nader toelichten, die waarschuwen voor sommige riffen en banken, enz. De tekst is wel wat beknopter dan in de leeskaartboeken, maar de kaarten maakten vele aanwijzingen overbodig. Zien gaat voor zeggen, zeker in dit geval.

In Waghenaers tweede kaartboek, het Thresoor der Zeevaart, is de tekst aanmerkelijk verbeterd. Het verscheen het eerst in 1592 bij François van Raphelengen te Leiden en werd in korte tijd vele malen herdrukt, wel een bewijs dat Waghenaers werk de verlangens der zeevarenden in tal van opzichten bevredigde. Waghenaer geeft uitvoerige aanwijzingen, nauwkeuriger en beter geformuleerd dan in de leeskaarten en veel overzichtelijker geordend. Na een inleiding over

¹⁾ Zie Het Boek 1931, p. 150; R. D. Baart de la Faille, Nieuwe gegevens over Lucas Jansz. Wagenaer.

de stuurmanskunst, zoals hij ook in de Spieghel had gegeven en zoals na hem in welhaast ieder kaartboek opgenomen zal worden, gaat hij systematisch de westkust van Europa langs van de Zuiderzee tot *Cape de Geer*; vervolgens behandelt hij Ierland, gaat langs de Engelse zuid- en oostkust en de Orcaden naar *Hitlandt* en IJsland en dan van de Witte Zee langs de noordkusten van Europa en langs de Oostzeekusten terug naar de Duitse Bocht en de Waddenzee. Het is een eenvoudige, praktische indeling, die den gebruiker alle zoeken bespaart. Ter correctie van de leeskaarten, die nog in omloop waren, laat Waghenaer aan zijn tekst voorafgaan een opsomming van de fouten, die hij gevonden heeft in het Leeskaartboek van Wisbuy, in het zeeboek van Govert Willemsz. en in De Zeevaart van Adriaen Gerritsz.

Deze tekst nu maakt het Thresoor tot een werk van de grootste waarde; doordat hij aanmerkelijk uitgebreider is dan in de Spieghel, is het accent, dat dáár eigenlijk geheel op de kaarten viel, in het Thresoor weer enigszins verlegd. Daar komt nog bij, dat de kaarten van Waghenaers tweede werk niet zo goed aan het doel beantwoordden als die van de Spieghel. Er is ongetwijfeld buitengewoon veel zorg aan besteed — dit blijkt alleen al uit het invullen van het achterland, al doet dat een zeekaart niet in waarde stijgen — en de kaarten zijn daardoor in sommige opzichten verbeterd; verschillende fouten zijn gecorrigeerd, maar het grote gebrek van het Thresoor is dat de kaarten op te kleine schaal getekend zijn. De kaart van de Nederlandse kusten van Borkum tot Calais heeft eigenlijk alleen waarde voor iemand voor wien de kaart niet méér behoefde te zijn dan een summiere illustratie van de tekst en een steun voor het geheugen. Het kaartbeeld van de banken van de Zuiderzee, van de Zeeuwse eilanden, van de Vlaamse banken, is bepaald onvoldoende te noemen, ook wanneer wij meten met de maatstaven van het laatste decennium van de 16e eeuw. Maar hier staat iets anders tegenover: Waghenaer geeft ons in zijn Thresoor voor het eerst een behoorlijke kaart van de Färöer, hij geeft een kaart van de kusten van Lapland, een goede kaart van de monden van de Theems. Deze kaarten zijn op grotere schaal uitgevoerd dan de overige, en hier toont Waghenaer zich als cartograaf in zijn volle kracht, hier staat zijn werk

op één lijn met dat van Willem Iansz. Blaeu in de 17e eeuw.

En wanneer we over het grootste deel van de kaarten van het Thresoor helaas een minder gunstig oordeel moeten uitspreken, mogen we niet vergeten, dat Waghenaers werk pionierswerk was en juist daardoor in vele opzichten nog onvolkomen. Al zijn dan zijn kustlijnen nog lang niet betrouwbaar en vaak sterk vertekend — zijn werk heeft de weg gebaad voor de voortreffelijke kaartboeken van Blaeu en voor alle latere atlassen; en de baanbreker hiervoor heeft recht op onze grootste waardering. Het heeft Waghenaer daaraan gelukkig niet ontbroken. Het eerste deel van zijn Spieghel, voorzien van een sonnet van Ianus Douza en een Ode van Jan van Hout, mocht hij opdragen aan Prins Willem, het tweede deel aan de Staten van Holland, die hem bovendien een belangrijk bedrag uitbetaalden. Het Thresoor der Zeevaart werd opgedragen aan Prins Maurits, terwijl hij voor zijn derde werk, het Enkhuizer Zeekaartboek, eveneens een stoffelijk blijk van waardering ontving van de Staten van Holland en van de Staten Generaal ¹⁾. En hoe de zeevarenden zijn werk ontvingen is geen vraag meer, wanneer wij lezen, dat „men nog in de achttiende eeuw Engelsche matrozen vaak (zeekaarten) „a Waeghener” hoorde noemen” ²⁾.

Willem Iansz. Blaeu gaat verder op de weg door Waghenaer geweest. In 1608 ³⁾ geeft hij een groot kaartboek uit: Het Licht der Zeevaart, dat ik heb geraadpleegd in een editie van 1627, „Ghedrukt bij Ian Ianszoon, wonende op 't water in de Pas-kaert”. Vóór de tekst van het boek is een sonnet van Hooft en een opdracht aan de Staten Generaal en Prins Maurits geplaatst. Na een „Corte ende Clare Inleydinghe tot het verstant van de Hemelsche Sphaerae, in soo veele, als tot de conste der zeevaart van noode is” volgen de kaarten met de tekst.

Het eerste boek geeft een uitvoerige beschrijving van de *Westersche Zee* en van de zuid- en westkust van Engeland

1) Zie Het Boek 1931, t.a.p.

2) E. W. Moes, *Amsterdamsche Boekdrukkers in de zestiende eeuw*, II, p. 61. Amsterdam, 1896-1915. De Engelsen spraken van „a waggoner”.

3) De eerste druk wordt beschreven in het Tijds. v. B. en B. 1908, p. 119 en vlg.

en Ierland, geïllustreerd met 19 kaarten. Het tweede boek bevat de kaarten 20 tot en met 41 en geeft een beschrijving van de *Noordsche* en *Oostersche Zeeën* met de rest van Engeland en Schotland.

In 1624 ¹⁾ laat Blaeu een tweede werk van dezelfde aard volgen, de *Zeespiegel*; ik heb hiervan een druk van 1643 gebruikt, uitgegeven door den zoon van den schrijver, Johannes Blaeu. Dit werk is verdeeld in drie delen, waarvan de laatste twee in verschillende boeken zijn onderverdeeld. Het eerste deel bevat alleen „Een korte Onderwysinghe in de Konst der Zeevaart”; het tweede deel beschrijft de „Oostersche en de Noordsche Schipvaart” van Amsterdam naar het Noorden tot in de Witte Zee; het is verdeeld in zes boeken en geïllustreerd met 56 kaarten. Het derde deel beschrijft de „Westersche Schipvaart” van Texel naar het Zuiden tot en met de Canarische eilanden; het bevat 52 kaarten.

Beide werken zijn verlucht met landverkenningen in de tekst, terwijl in de *Zeespiegel* bovendien nog plans zijn opgenomen van enkele havens en kustgedeelten.

Blaeu's kaarten berusten voor het grootste gedeelte, althans in *Het Licht der Zeevaart*, op de kaarten die Waghenaer in het Thresoor gegeven had. Ze zijn slechts op groter schaal getekend, hetgeen op zichzelf een belangrijke verbetering is, en bovendien op verschillende punten gecorrigeerd. Blaeu vult het achterland niet in en besteedt alle zorg aan de kustlijn. In de *Zeespiegel* is hij daarbij minder afhankelijk van zijn voorbeeld dan in zijn eerste werk. Hij geeft een reeks van kaarten van kleine kustgedeelten, met de grootste zorg getekend, die vaak een zeer reëel beeld vertonen. Natuurlijk, ze zijn nog dikwijls vertekend, al was het alleen maar doordat de geografische lengte onbekend was, maar toch niet meer in die mate als in de 16e-eeuwse atlassen.

Daar komt nog bij, dat de tekst van Blaeu veel uitvoeriger is dan die van Waghenaer. Reeds in *Het Licht der Zeevaart* is het aantal aanwijzingen uitgebreid, vergeleken bij het Thre-

1) Tiele (No. 124) noemt het jaartal 1623, het jaar waarin het privilege verleend werd. P. J. H. Baudet neemt op goede gronden aan, dat het werk eerst in 1624 verschenen is. Zie zijn: *Leven en werken van Willem Jansz. Blaeu*, p. 64. Utrecht, 1871.

soor, en in de Zeespiegel heeft Blaeu het materiaal op vele punten nog aangevuld en ook verbeterd.

Het lijkt mij daarom toe, dat Baudet, Blaeu's biograaf, zich te zwak uitdrukt, wanneer hij zegt: „Vergelijkt men de kaarten van Blaeu met die van zijn voorgangers Lucas Jansz. Waghenaer en Willem Barendsz., dan is de vooruitgang niet geheel te miskennen” ¹⁾. Deze zeer voorzichtige formulering moge wellicht gelden voor de vergelijking van Blaeu's werk met dat van Barents, maar zonder aan Waghenaers verdienste ook maar in enig opzicht te kort te doen, mogen we toch wel zeggen, dat Blaeu's kaartboeken een aanmerkelijke vooruitgang betekenden. Blaeu heeft Waghenaer in vrijwel alle opzichten nagevolgd en Waghenaer is onbetwistbaar de grote vernieuwer, maar wanneer we zijn beste werk, het Thresoor, vergelijken met Blaeu's chef-d'oeuvre, de Zeespiegel, moeten we toch erkennen, dat dit laatste veel rijper is. En niet alleen voor de Zeespiegel geldt dit. Beide werken van Blaeu, ook Het Licht der Zeevaart, zijn zware delen geworden met nauwkeurig uitgevoerde kaarten — in de Zeespiegel door de grotere schaal nog beter dan in Het Licht der Zeevaart — en met een uitgebreide en met zorg geredigeerde tekst. Het zijn boeken met een ongekennde rijkdom aan gegevens, zorgvuldig verantwoord in de tekst en grotendeels nauwkeurig op de kaarten aangegeven. De vooruitgang van de Hollandse cartografie in die laatste vijftien jaren van de 16e en de eerste decennia van de 17e eeuw, die tussen het verschijnen van de Spieghel der Zeevaerdt en de Zeespiegel liggen, was wel groot.

Eigenlijk lijkt deze soort van boeken van meer waarde voor den stuurman dan een werk als de Zee-Atlas ofte Water-Wereld, het oudste werk van de derde groep van mijn bronnen. Het werd in 1666 uitgegeven door den drukker en plaat-snijder Pieter Goos ²⁾; ik heb de tweede druk gebruikt, die in

¹⁾ Baudet, t.a.p., p. 71.

²⁾ Pieter Goos is geboren in 1615 of 1616 en werd in 1664 in het boekverkoopersgilde opgenomen. In 1656 woonde hij „op 't Water, in de Vergulde Zeespiegel”; toen hij zijn Zee-Atlas uitgaf woonde hij „op de Texelsche Kay, bij de Sparendammerbrugh, in de Zee-Spiegel”. Zie M. M. Kleerkooper en W. P. van Stockum Jr., De Boekhandel te Amsterdam voornamelijk in de 17e eeuw, dl. I, p. 238. 's-Gravenhage, 1915.

1668 uitgekomen is. In plaats van de handige formaten van Blaeu geeft Goos een enorme atlas in groot folio; in plaats van de dunnere, lichte delen van een Spieghel der Zeevaerdt een dik, zwaar boek, reeds moeilijk te hanteren op de grote tafels van onze musea of bibliotheken en zeker onhandig in de bekrompen kajuitsruimte, die de 17e-eeuwse schipper tot zijn beschikking had ¹⁾).

De kaarten zijn weliswaar verbeterd, ze zijn zeer nauwkeurig — de figuratie van Pieter Goos benadert vaak het moderne kaartbeeld — maar de meeste kaarten zijn op veel te kleine schaal. Terwijl bijvoorbeeld Blaeu in zijn Zeespiegel Het Kanaal in 11 bladen verdeelt, geeft Pieter Goos er één kaart van. Tal van details, die voor den zeeman van uitnemend belang zijn, moesten daardoor verwaarloosd worden: een kleine rots voor een haven, een rif dat ook bij lage waterstand niet droog valt, een kleine maar steil afvallende zandbank, die niet aan te loden is — dergelijke finesses vindt men bij Blaeu, zoekt men echter tevergeefs bij Pieter Goos. In de Zeespiegel geeft Blaeu een detailkaart van St. Malo (III ², p. 9); op Pieter Goos' kaarten zijn de bijzonderheden die Blaeu uitvoerig bespreekt maar nauwelijks te vinden. Deze atlas geeft prachtige overzeilers, mooi en met zorg gegraveerd, nauwkeurig uitgevoerd, met een ornamentiek die een lust voor de ogen is, maar de kaarten zijn voor het bezeilen van moeilijke vaarwaters niet geschikt. Een schipper, die alleen een Goos tot zijn beschikking zou hebben, zou in het algemeen betrouwbare koersen kunnen afzetten, maar zou toch niet moeten trachten op zijn kaarten de haven van Brest binnen te lopen of het Liet van Berghen te bezeilen. Naast zijn zeekaart had hij een leeskaart nodig, zo goed als de moderne stuurman een zeemansgids.

In deze bronnen voornamelijk heb ik de namen gevonden die op mijn kaarten zijn opgenomen. Daarenboven heb ik echter gebruik gemaakt van hulpbronnen uit elk der drie groepen, die mij gegevens verschafte voor het beantwoorden

¹⁾ Was Goos zich hiervan bewust? In de titel van zijn Atlas staat: „Seer dienstigh voor alle Heeren en Koopliden, als oock voor alle Schippers en Stuurlieden”. De zeelieden worden dus in de tweede plaats genoemd.

van sommige vragen, waaromtrent de hoofdbronnen geen uitsluitel gaven.

Enkele bijzonderheden vond ik in het Franse leeskaartboekje van R. Bougard, *Le Petit Flambeau de la Mer ou le véritable guide des Pilotes Cotiers*, in 1684 in Håvre de Grace verschenen. Het is een vrij primitief uitgevoerde leeskaart van het type van 1566; tekst met eenvoudige hout-sneden. Het geeft echter niet alleen landverkenningen, maar ook kleine schetsjes van haveningangen, van de ligging van sommige rotsen, enz. Dit werk staat op aanmerkelijk lager peil dan het Nederlandse werk uit veel vroeger jaren der 17e eeuw.

Voorts heb ik een enkele maal gebruik gemaakt van een tweetal Engelse zeemansgidsen voor de kustvaart in Het Kanaal en langs de Franse kust. Het zijn *The Channel Pilot, Sailing directions for navigating the British Channel*, in 1792 te Londen uitgegeven en *Le Petit Neptune Français, or French Coasting Pilot*, in 1793 te Londen verschenen. De eerstgenoemde heeft reeds geheel het karakter van de moderne zeemansgidsen; de laatste wijkt er in één opzicht van af: hij is kwistig met kaarten geïllustreerd. Vaak gaven deze boeken mij een overgangsvorm of een aanwijzing die mij op het goede spoor bracht.

Belangrijker gegevens vond ik in de Amsterdamsche Zee-Caerten van Aelbert Haeyen en in de kaartboekjes van Antonij Jacobsz. en Louis Vlasbloem. Vooral voor de Waddenzee en de Duitse Bocht waren zij mij van veel nut. Het werk van Aelbert Haeyen is geschreven voor de vaart tussen de *Hoofden* en *Schaghen* en, in opdracht van het bestuur van Amsterdam, „niet sonder excessiue Costen der seluer Stede, met grooter nersticheit ende moiten, den zeeuarenden ten besten nieuwelijck bij een vergadert”. Het werd in 1585 bij Plantijn te Leiden uitgegeven ¹⁾; de tweede druk, die ik geraadpleegd heb, verscheen bij den vermaarden Cornelis Claesz., „Op 't Water in 't Schrijf-boeck”, in 1605. Het boekje bevat vijf kaarten: 1e. Nieuwpoort tot 's-Gravenhage; 2e. de Zuiderzee; 3e. Terschelling tot Norderney; 4e. Spijkeroog tot Silt; 5e. Silt tot *Tlandt van Numen* (d.i. 'Nyminde' in Jut-

¹⁾ E. W. Moes, t.a.p., p. 82.

land). Dit werk is niet zo goed als dat van Waghenaer: de kaarten zijn schetsmatiger en ook niet overal betrouwbaar; Zeeland bijvoorbeeld is sterk vertekend. De tekst komt overeen met wat de leeskaartboekjes boden, is slechts op sommige punten wat uitvoeriger, zoals in de beschrijving van de Vlaamse banken. Niettemin schijnt het werk van Haeyen, die ten slotte vrijwel tezelfdertijd als Waghenaer een atlas uitgaf, in een zekere behoefte voorzien te hebben. De Amsterdamsche Zee-Caerten echter dragen nog veel meer het karakter van een leeskaart, dan de Spieghel; het werk is evenzeer een verbetering van het oude systeem, maar het is met veel minder durf en bekwaamheid uitgevoerd dan Waghenaers kaartboeken ¹⁾).

Antonij of Theunis Jacobsz. was een drukker en boekverkoper, die op het Water woonde te Amsterdam, „in de Lootsman”. Hij overleed in 1650 op drie-en-veertigjarige leeftijd, maar de zaak werd door zijn weduwe voortgezet ²⁾). Drie jaar na de dood van haar man verscheen de Nieuwe Lees-Caert ofte Loots-mans Wegh-wyser, die een beschrijving bevat van ongeveer dezelfde kusten als de Amsterdamsche Zee-Caerten. Het boekje — vermoedelijk een herdruk van een reeds bij het leven van den schrijver verschenen werkje — is verdeeld in twee boeken: het eerste boek behandelt de Noordse en Oosterse vaart; het tweede de vaart door de *Hoofden*. Het bevat een achttal kaarten: twee van de Zuiderzee, het zuidwestelijk deel en het noordelijk deel met Texel en Vlieland; de Groninger en Oostfriesche Wadden; Bosch tot Norderney; Baltrum tot de Hever; een overzeiler van de Noordzee; een kaart van de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden en één van de Vlaamse banken. De tekst is bovendien geïllustreerd met landverkenningen. Kaarten en tekst zijn geheel van het 17e-eeuwse type. De fouten die de 16e-eeuwse cartografen maakten zijn verdwenen en er is een bruikbare leeskaart ontstaan in een veel goedkopere uitvoering en in een handiger formaat dan de aanmerkelijk betere, maar zeer kostbare kaartboeken van Blaeu.

Louis Vlasbloem gaf zijn boekje de titel: „Nieuwe Lees-

¹⁾ Men zie over Aelbert Haeyen: E. W. Moes, Amsterdamsche Boek-drukkers, II, p. 37.

²⁾ Kleerkooper en Van Stockum, t.a.p., dl. I, p. 387.

Caert, dat is, de ghehele nieuwe Noord-See beschrijvende de Custen der Suydersee, Vlie-stroom, het Watt ende de Jutsche Custen tot aen Schaghen toe: Mitsgaders int tweede Boeck hier aen volght een wytloopige Beschryvinghe vande Sondt, langs Noorwegen aen Berghen toe". Het is verdeeld in vijf boeken. Het eerste boek van het eerste deel behandelt de vaart van Amsterdam tot Schagen en geeft bovendien in een apart genummerd en waarschijnlijk eerst later toegevoegd quatern een kort overzicht van de Noordeuropese kusten tot Archangel. Het tweede boek beschrijft de vaart van Schagen af de Oostzee in. Het eerste boek van het tweede deel geeft de kust van de Zuiderzee, Holland, Zeeland, Vlaanderen, de kusten van de *Hoofden* en de Oostkust van Engeland. De volgorde van het tweede boek is minder overzichtelijk: de stof wordt behandeld van Alderney zuidwaarts gaande tot *Heyssant*, daarna van *Bevesier* tot Cornwall, voorts de Ierse kusten, de Schotse kust en daarop de Franse kust van Heysant af; ten slotte de Spaanse en Portugese kust tot de Straat van Gibraltar. Daarachter volgt nog een Nieuwe ende Klaere Beschrijvinghe van de Middellandsche See. In het exemplaar van het werk, dat ik gebruikt heb, is het Tweede Deels Tweede Boeck gedateerd 1655, de overige drie boeken dragen het jaartal 1650, de beschrijving van de Middellandse Zee is gedateerd 1653¹⁾. De delen zijn dus vermoedelijk eerst afzonderlijk uitgegeven en later van een gemeenschappelijke titel voorzien. Het boekje geeft behalve een achttal kaarten van het gewone 17e-eeuwse type een uitvoerige tekst, die voor het grootste gedeelte wel terug zal gaan op de werken van Blaeu.

Als vergelijkingsmateriaal naast de atlas van Pieter Goos heb ik gebruikt de grote Franse atlas „Le Neptune François ou Atlas nouveau des Cartes Marines, Levées et Gravées par ordre exprés du Roy pour l'usage de ses armées de Mer". De atlas is bewerkt door de Franse cartografen Pene, Cassini „et Autres" en in 1693 uitgegeven door Hubert Jaillot te Parijs. In dezelfde band is gebonden een andere atlas onder de titel „Cartes Marines à l'usage des armées du Roy de la Grande Bretagne"; de kaarten zijn verzameld en gegraveerd

1) Zie ook Tiele, No. 1167.

door Romein de Hooge en eveneens in 1693 uitgegeven door Pieter Mortier. Dit was een boekverkoper op de Vijgendam in Amsterdam, die wellicht van Franse afkomst was — hij liet zijn kinderen in de Waalse kerk begraven¹⁾ — en in elk geval goede betrekkingen met Frankrijk onderhield. Bij hem verschenen ook de Hollandse uitgaven van de beide atlassen onder de titels: „De Fransche Neptunus of Nieuwe Atlas van Zeekaarten” en „Zee Atlas tot het gebruik van de vlooten des Konings van Groot Britanje”.

De Franse en de Hollandse uitgaven van beide atlassen zijn geheel aan elkaar gelijk; alleen enkele bladzijden met verklarende tekst zijn in de Nederlandse uitgave vertaald. De atlas van Romein de Hooge, kwistig versierd in de hem eigen pompeuze stijl, is zelfs in de Nederlandse editie geheel in het Frans geredigeerd, tot de op de kaarten voorkomende aanwijzingen voor de navigatie toe. De opdrachten op elke kaart afzonderlijk, o.a. aan Willem III, Bentinck, Nicolaas Witsen, Simon van Beaumont, zijn in beide edities in het Latijn gesteld. Voor de atlassen werden de privileges verworven zowel van Lodewijk XIV (17 December 1692), als van de Staten van Holland (17 Juni 1693).

Het zal ieder die de atlassen ziet wel duidelijk zijn, dat zij in Holland gedrukt zijn; deze indruk wordt bevestigd door de getuigenis van Kleerkooper en Van Stockum: „Deze Franse uitgaaf schijnt, wat letter, druk, papier en verdere uitvoering aangaan, in Nederland te zijn vervaardigd”²⁾. Klaarblijkelijk hebben dus Pieter Mortier en Hubert Jaillot een overeenkomst gesloten, waardoor ieder deze atlas onder eigen naam in eigen land kon verkopen, waarschijnlijk wel met de bedoeling het debiet van dit kostbaar uitgevoerde werk te verhogen. Helaas is de overeenkomst bij Kleerkooper niet te vinden, zodat wij omtrent de bijzonderheden geheel in het duister tasten. Zelfs weten we niet van wien het initiatief is uitgegaan tot deze commerciële samenwerking in oorlogstijd, die blijkbaar door de autoriteiten van de elkaar vijandige landen volledig werd goedgekeurd. In elk geval danken wij er een atlas aan met tal van zorgvuldig ontworpen kaarten,

1) Kleerkooper en Van Stockum, t.a.p., dl. I, p. 430.

2) Kleerkooper en Van Stockum, t.a.p., dl. II, p. 1588.

die vooral voor de Franse kust, die op zeer grote schaal getekend is, belangwekkende gegevens bieden.

Voor sommige gebieden waren deze bronnen niet voldoende en heb ik naar andere moeten omzien. Dit was voornamelijk het geval voor de kaarten van de Noordelijke IJszee: Spitsbergen, Lapland en Nova Zembla.

Voor de cartografie van Spitsbergen heb ik natuurlijk het voortreffelijke werk van F. C. Wieder, *The Dutch Discovery and Mapping of Spitsbergen*¹⁾, gebruikt. Uit de rijke verzameling van reproducties heb ik er zeven gekozen, die mij het nodige vergelijkingsmateriaal boden en die bovendien met elkaar ongeveer alle namen bevatten, die in de 17e eeuw in gebruik waren. Bovendien maakte ik dankbaar gebruik van de gegevens die ik vond in het boek van Sir Martin Conway, *No Man's Land*²⁾. Hoewel mijn kaart van Spitsbergen na het uitstekende werk van Wieder niets nieuws brengen kon, heb ik gemeend haar toch te moeten opnemen en dat niet uitsluitend ter wille van de volledigheid. Zij biedt immers het voordeel dat de oude namen geïdentificeerd zijn en in een moderne figuratie getekend.

Voor het Jan Mayen eiland gebruikte ik de reproductie van de kaart uit Blaeu's *Atlas Maior*, die in het boek van S. P. l'Honoré Naber, *Walvischvaarten, Overwinteringen en Jachtbedrijven in het Hooge Noorden*³⁾ is opgenomen.

Het eiland Nova Zembla is geheel bewerkt naar de journalen van Gerrit de Veer, uitgegeven in 1598 bij Cornelis Claesz. te Amsterdam, en van Jan Huygen van Linschoten, in 1601 door Gerard van Ketel in Franeker gedrukt, in de voortreffelijke uitgaven van S. P. l'Honoré Naber⁴⁾. Voor zijn verklaringen ben ik hem veel dank verschuldigd.

1) Amsterdam, 1919.

2) Cambridge, 1906.

3) Herdrukken van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, No. 4. Utrecht, 1930.

4) Reizen van Jan Huyghen van Linschoten naar het Noorden; 's-Gravenhage, 1914; Werken van de Linschoten Vereeniging, dl. VIII. En: Reizen van Willem Barents, Jacob van Heemskerck, Jan Cornelisz. Rijp en anderen naar het Noorden; 's-Gravenhage, 1917; Werken van de Linschoten Vereeniging, dl. XIV en XV.

Samenvattende kan ik dus zeggen, dat ik mijn bronnen heb gekozen voornamelijk uit de leeskaarten en atlassen, die tusschen 1532 en 1668 in druk verschenen zijn. Het zijn niet alleen baanbrekende werken als een Spieghel of Thresoor, of werken van de grootsten onder de Hollandse kaartmakers; ook het werk van navolgers heb ik in mijn onderzoek betrokken, omdat zij soms meer of andere namen geven dan hun voorgangers, of kleine fouten verbeteren. In de goedkopere uitgaven van Jacobsz. en Vlasbloem vond ik wel eens een echt Hollandse naam, die zelfs in de zoveel oudere atlassen van Blaeu al voor de vreemde naam had moeten wijken. Deze keuze waarborgde natuurlijk niet, dat mij alle 16e- en 17e-eeuwse namen onder ogen zouden komen; ik hoop echter te hebben bereikt, dat de verzameling een betrouwbaar beeld geeft van wat in de tijd van de snelste opkomst van onze scheepvaart aan namen in gebruik was.

3. Aantekeningen bij de kaarten.

KAART 2 — SPITSBERGEN EN JAN MAYEN.

Verschillende namen in dit gebied stellen ons voor min of meer ingewikkelde vragen; de moeilijkheden ontstaan, doordat iedere nieuwe onderzoeker baaien, kapen, eilanden benoemde, vaak zonder dat hij vroeger gegeven namen kende, of — indien hij ze kende — overnam. Dat Engelse en Nederlandse onderzoekers tezelfdertijd in deze gebieden werkzaam waren, maakte de verwarring nog groter. Een uitstekend overzicht over de nomenclatuur geeft Martin Conway in zijn *No Man's Land* ¹⁾; hij heeft daar over de meeste problemen het beslissende woord reeds gesproken.

Voor het bewerken van mijn kaart koos ik bronnen uit de 17e eeuw, tussen 1623 en 1682. Het zijn kaarten van Willem Iansz. Blaeu (1623), J. A. Colom (1652), Hendrick Doncker (1663), en Johannes van Keulen (1682). Voorts gebruikte ik een detailkaart uit 1651 van de *Hollantsche ofte Mourits Bay* van Jan Jansz. ²⁾, terwijl ik natuurlijk het overige materiaal dat Wieder biedt voortdurend geraadpleegd heb.

¹⁾ Cambridge, 1906, p. 347 en vlg.

²⁾ Het zijn in Wieder, *The Dutch Discovery and Mapping of Spitsbergen* (Amsterdam, 1919) resp. de platen No. 9, 23, 24, 27 en 19.

Doordat de kaarten van Spitsbergen alle uit de 17e eeuw dateren, zijn vele namen op deze kaart jonger dan op mijn overige kaarten; de meeste echter waren reeds in de eerste helft van de 17e eeuw gebruikelijk. Later is het aantal namen nog sterk uitgebreid — vooral de kaart van Giles en Rep uit 't begin der 18e eeuw, de beste oude kaart van Spitsbergen ¹⁾, geeft er veel — maar ik meende mij toch zoveel mogelijk te moeten houden binnen de grenzen der 17e eeuw. De befaamde naam *Smeerenburg*, die eerst later op de kaarten verschijnt, komt dus op de mijne niet voor.

Dit eiland in de *Straet van Hinloopen* treffen we het eerst aan op een kaart van Blaeu van 1662, onder de naam *Riff*; daarna op de kaart van Hendrick Doncker van 1663, daár echter in de *Wyde Bay*. Ook op de kaart van Johannes van Keulen (1682) wordt het eiland getekend. Op de moderne kaart is het niet te vinden. Luijsen
Eyland

Op de kaart van Blaeu van 1662 wordt met de naam *Rhee Eylandt* een eiland in de *Schoonhaven* aangeduid. Later werd de naam ook gebruikt voor de kuststreek ten Z. van de *Klock Baij*; ten onrechte echter, want dit is, naar Conway zegt, „a great glacier area which a reindeer can never have frequented” (No Man's Land, p. 348). Reevelt

De ligging van deze kaap op het eiland *Voorland* is onzeker: op alle kaarten wordt zij even vaag aangegeven en een voor-
uitstekende punt van betekenis is er niet. Swarte Hoeck

KAART 3 — NOVA ZEMBLA.

Bij deze eilanden hebben het schip van Amsterdam en de schepen onder bevel van Nay elkaar de 15e Augustus 1594 op de eerste tocht naar het Noorden weer ontmoet ²⁾. Zij bleven er tot de 18e liggen en hebben volgens het journaal van Linschoten in die dagen de eilanden nader onderzocht. Merkwaardig is het nu, dat in het journaal van Gerrit de Veer gesproken wordt over „de Eylanden Matfloe en Delgoy” ³⁾, terwijl Linschoten niet weet, of *Delgoy*, ook wel *Nieu-Walcheren* genoemd, een eiland of een landtong is ⁴⁾. Wellicht maakt Delgoy en
Matfloe

1) Gereproduceerd in de werken van Conway en Wieder.

2) Zie voor de drie reizen naar het Noorden p. 90 hierachter.

3) Werken Linschoten Vereeniging, dl. XIV, p. 23.

4) Werken Linschoten Vereeniging, dl. VIII, p. 117 en 118.

De Veer, die zijn journaal aan aantekeningen van Barents ontleend had, gebruik van kennis, die hij later heeft opgedaan. Immers wanneer Barents in 1594 had geweten, dat *Delgoy* en *Matfloe* eilanden waren, had Linschoten daaromtrent niet in twijfel verkeerd. De posthume kaart van Barents geeft ons geen zekerheid omtrent diens standpunt: de eilanden komen er slechts als stipjes op voor.

Capo de Cant

Vermoedelijk is dit de 'Noord-Ganzenkaap'; De Veer geeft voor de afstand van deze kaap tot de *Cruyshoeck*, de 'westpunt van Mezduharski', twee verschillende bedragen, nl. 14 en 20 mijlen ¹⁾; wanneer we, op gezag van S. P. l'Honoré Naber, de mijl rekenen op 5,358 km ²⁾, betekent dat resp. 75 en 107 km. Op de moderne kaart is de afstand ongeveer 110 km.

KAART 4 — LAPLAND.

Duina fluv.

De monding van de 'Dwina' wordt op de atlassen op grote schaal gegeven. Verschillende bijzonderheden die op de moderne kaarten niet meer voorkomen, worden als landmerken aangeduid: een bos, een „viszershuys”, een duin. Tussen de eilanden voor de monding loopt een vaargeul, *Lodgesgat* geheten, die blijkens de naam door de Russen met hun lodija's ³⁾ bevaren werd. Aan de zuidelijke oever van de monding wordt één eiland met name aangeduid: het *Soute Eylant* (Thresoor, krt. 110) of *Visschers Eylandt* (Zeespiegel, krt. 55).

Evanekrist

Vermoedelijk is dit de kaap 'Fadyev', naar blijkt uit de aanwijzing die Blaeu in de Zeespiegel (II⁶, p. 13) geeft: „Van Sjornenoes ofte den swarten hoeck, tot Evanekrist ist zuydzuydoost drie ofte vier mylen, dat is een hoeck met veel kruysen, daer onder mach men goede reede maecken voor zuydelijke winden”.

KAART 5 — FINMARCKEN.

Maelstroom

Caspar Lootsman vertelt, dat de *Maelstroom* door de Noren de *Moskoestroom* genoemd wordt en door de zeelieden vaak

¹⁾ Werken Linschoten Vereeniging, dl. XIV, p. 139 en 154.

²⁾ Tijdschrift v. h. Nederl. Aardr. Genootschap 1920, p. 523, noot 1.

³⁾ Russische schepen, waarvan de huidplanken aan elkaar genaaid waren. Zie Werken Linschoten Vereeniging, dl. VIII, p. 68.

„de Nave der Zee”. Waghenaer spreekt in de opdracht van de Spieghel I van de *Mouskeestroom* en van de *Navel der Zee*.

Deze klippen bij de Noordkaap worden o.a. genoemd in het kaartboek *De Zeevaart van Adriaen Gerritsz.*, dat in 1588 in Amsterdam is uitgegeven door Cornelis Claesz. ¹⁾ Hij geeft de ligging aan van deze klippen, die ik op oude noch op moderne kaarten heb kunnen vinden, ten opzichte van de Noordkaap. Uit enkele landverkenningen ²⁾ is op te maken, dat het drie klippen zijn, één grote, geflankeerd door twee kleinere.

Moer mette
Dochters

KAART 6 — LIET VAN DRONTEN.

Blaeu deelt in de *Zeespiegel* (II⁵, p. 17) de volgende bijzonderheid mede: „Aen de zuyder Lexen is een Inwijck daer een ronde klip ³⁾ voor leyt, maeckende daer binnen een schoone haven, gheheeten de Haven van Lexen, de beste van 't gantsche Liedt. Jan Geursz. Boogaert van Amsterdam heeft op zijn eygen kosten, tot gherijf voor Schepen die daer moghen komen, op de voorseyde ronde klip een groote yseren Ringh doen maken”.

Zuyder Lexen

Blaeu tekent *Hetteren* alsof er twee eilanden waren en zegt in de tekst: „Van Ramsfioerde oostwaert leydt dat landt van Hitteren, twee groote lange Eylanden, Noorder Hitteren en Zuyder Hitteren, te samen ontrent vijf mijlen langh” (*Zeespiegel* II⁵, p. 16).

Hetteren

De *Schaerswyc* ontleent haar naam aan het eiland ‘Skarsö’; het is de vaargeul tussen het eiland en de kust ten O. er van. Het eiland, ‘t *Eylandt Schipsnes*, wordt genoemd naar de plaats ‘Skibnes’.

Schaerswyc
en Schipsnes

Dit is een verzamelnaam voor vier bergen: de O. en W. ‘Tusteren’ en de O. en W. ‘Stabben’; in *Het Licht der Zeevaart* noemt Blaeu ze ook *Het Ooster Poster*. Een zeer uitvoerige zeilaanwijzing verklaart ons, hoe deze vier bergen met één naam benoemd konden worden: „Op het lant van Joriaenwagh leyt het hooghe geberchte van Toester aen twee bergen, daer beoosten op 't naeste landt leydt het geberchte van Stadtbuy oock aen twee bergen hooger als Toester. Dese

Toster Poster

¹⁾ Besproken in *Het Boek* 1913, p. 115 en vlg.

²⁾ Blaeu geeft dezelfde figuren in de *Zeespiegel* II⁵, p. 23.

³⁾ De *Storholm*.

bergen van Toester en Stadtbuy, als men uyt de west komt langs het Liedt, legghen recht achter malcander, en schynen dan niet meer als een bergh te zijn, maer daer neffens zijnde op 't Liedt oft in zee, verthoont elck aen tweeden, dat is te samen vier seer hooghe berghen, en werden gemeenlijk met malcander sonder onderscheyt Toester Poester gheheeten" (Zeespiegel II⁵, p. 15).

KAART 7 — LIET VAN BERGHEN.

Deze kaart doet nog duidelijker dan die van het Liet van Dronten zien, dat de vaart binnendoor ging, niet buiten de eilanden om. Liever dan dat men de gevaren van de open zee trotseerde, zocht men moeizaam zijn weg tussen de klippen en eilanden. Van *Stafanger* tot *Wybrantsooch* gingen sommige schippers misschien buitenom, maar bij *Bommel-hoof*t zeilden allen oostwaarts in en geheel binnendoor naar Bergen. Op de kaarten vinden we daardoor een groot aantal namen op een vrij kort traject: de kleinste klippen immers worden benoemd. Het identificeren van deze namen is, hoewel slechts met behulp van de uitvoerigste zeekaarten, vrijwel altijd gelukt.

Crabbekerck

De grootste moeilijkheden gaf de naam *Crabbekerck*. Blaeu geeft in zijn Zeespiegel (II⁵, p. 16) een aanwijzing die Caspar Lootsman later in zijn kaartboek (II, p. 30) heeft overgenomen: „Van Krabbekerck tot Bock op Ra, ist noorden wel soo oostelijc een cleyne mijl, daer tusschen beyden loopt de Kruysvoert westzuydwest en zuydwest ten westen in zee". In Het Licht der Zeevaart (II, p. 87) geeft Blaeu de koers op als „noortwest ten noorden", maar dat is ongetwijfeld onjuist. Nu ligt Z. W. van *Bock op Ra* een klip of een eilandje 'Krabbeholm', ongeveer op dezelfde breedte als *Bagholm*. De naam zou doen vermoeden, dat dit het gezochte *Crabbekerck* is, maar om twee redenen is dat niet mogelijk: 1e. 'Krabbeholm' ligt ten Westen van Hundevaagö, terwijl de vaart ten Oosten daarvan liep en 2e. het ligt te ver zuidelijk, immers Blaeu deelt nog mede, dat het „van Bagholm tot Krabbekerck noorden ontrent twee derdendeel van een mijl" is. Het eiland moet dus liggen tussen *Bock op Ra* en *Bagholm* en ten Z. van de *Cruisvoert*. De enige mogelijkheid is nu nog, dat *Crabbekerck* de naam is voor het eiland 'Skorpa'.

KAART 8 — NOORWEGENS ZUIDKUST.

Dit zijn twee heuvels ten O. van Lindesnaes; zij worden ook Koe en Calf
Cloof genoemd, omdat men in noordoostelijke richting op
 de kust aanzienlijk juist tussen beide heuvels door keek.

Dit zijn twee klippen beoosten Lindesnaes; uit de volgende Mels en Sparul
 aanwijzing uit *Het Licht der Zeevaart* (II, p. 81) kunnen we
 ons enige voorstelling maken van de ligging: „Een stuck
 beoosten der Neuse leyt een Clip met twee Warders ¹⁾ ghe-
 naemt Melijn, en noch een stuck daer beoosten leydt noch een
 uyt-Clip, daer staet oock een Warder op, en die is ghe-naemt
 Sparrels; tusschen dese beyde uyt-Clippen loopt men in de
 Cloof ofte Koe en Kalf”. Het is echter niet mogelijk de ligging
 met zekerheid te bepalen; Knudsen constateert in 1532
 (register), dat ze „het naast (schijnen) overeen te komen met
 Gaeslingerne, Utvaare, Tvisteinen, Ryvingen enz.” Dit zijn
 alle klippen beoosten Lindesnaes. De vermoedelijke ligging
 heb ik op de kaart getekend.

Met deze naam werd de ‘Kvaase Fjord’ aangeduid: „De Reperwijck
 Reperwijck gaet recht bewesten de Wolfsondt noorden ende
 noorden ten westen in, het is een moye wijde Voert, men seylt
 by het landt van Wolfsondt in” (*Het Licht der Zeevaart* II,
 p. 81). De naam is ontleend aan de naam van de plaats
 ‘Ribevig’, die aan de fjord ligt. De *Spieghel* geeft *Reperwijck*
 voor de plaats en noemt de fjord *De sondt van Reperwijck*.

De ligging van het eiland ‘Hitterö’, *Winfoert* geheten, is Winfoert
 door Waghenaer in de *Spieghel* (II, krt. 5) en het *Thresoor*
 (krt. 110) en door Blaeu in *Het Licht der Zeevaart* (krt. 31)
 onjuist weergegeven. Waghenaer geeft een zeer onduidelijke
 figuratie: hij tekent enkele eilanden in een inham van de
 kust, duidt het eiland *Winfoert* niet precies aan en tekent
De Vocxsteenen, die veel noordelijker liggen, op dezelfde
 breedte. Blaeu’s kaart in *Het Licht der Zeevaart* is wel iets
 beter, maar ook daar liggen de ‘Fogsteinene’ op dezelfde
 breedte als Hitterö. In de *Zeespiegel* (krt. 42) geeft hij echter
 een betere figuratie en een juiste tekst; ook de naamgeving is
 nu beter: het eiland noemt hij *Hilteroe* of *Hitteren*; de fjord,

¹⁾ Het woord *warder*, dat in het *Middel-nederlandsch Woordenboek* niet voorkomt, heeft de betekenis van ‘hoog gelegen punt’, ‘heuveltop’, ‘baken’.

die bij Waghenaer *Wintersondt* of *Winterfoert* heet, noemt hij de *Haven van Winfoert* (II⁵, p. 1).

KAART 9 — OSLOFJORD EN STOCKHOLMSE LIET.

Baers

Knudsen geeft in het register op 1532 en 1566 voor deze naam de vertaling 'Björnö', maar dat kan niet juist zijn. Het eiland 'Björnö' immers ligt bij de eerste fjord benoorden *Abbefuerdt*; het is op de kaart getekend zonder naam. De zeilaanwijzing in 1566 (45, 13) luidt: „Die wil seylen in Langesont, die moet gaen Noort noortoost aen van die Ooster wtschaere van dat Jofferlant ende die groote wtclippen van die Nes, ende dan Noort noortwest nae die hooghe Ruyghe ronde Clip, daer die Baers voor leyt, al Noort noortwest in”. Hoewel deze tekst niet volkomen begrijpelijk is — het is niet duidelijk, wat *die Nes* betekent: 'Brunlanes' ligt ten O. van de Langesund en 'Lindesnaes' ligt veel te ver westwaarts — is dit zeker: van de *Baers* zeilt men in noordnoordwestelijke richting in de Langesund; de *Baers* moet dus vlakbij de oostelijke punt van de Langesund liggen. Deze gevolgtrekking wordt bevestigd door Blaeu (*Zeespiegel* II², p. 5): „Van de noordelijkste klippen van 't Jofferlandt nae de Baersse, dat is de zuydelijkste of westelijkste hoek van de Langesont is de cours noordnoordoost een groote mijl”. De *Baers* is dus waarschijnlijk de naam voor de klip 'Skjacreg'.

Calf

'Rauö Kalv' is thans de naam voor het noordelijk deel van het eiland Rauö; in de 16e eeuw bestond dit uit twee delen waartussen een doorvaart was. De leeskaarten van 1541 en 1566 constateren beide: „Ende tusschen Roghe ende dat Calf muecht ghi ooc door”.

Noorder-
wicholm

Blaeu zegt in *Het Licht der Zeevaert* (II, p. 77), dat *Noorder- en Zuyderwiczholm* twee grote eilanden zijn, die liggen aan een grote fjord, waaraan o.a. ook *Oldewad*, d.i. 'Uddevalla', en *Dragens*, d.i. 'Dragsnäs', liggen. Deze figuratie heeft hij overgenomen uit Waghenaers *Thresoor* (p. 117 en 118). Het is echter niet in overeenstemming met 1566: 44, 20, 21, volgens welke tekst de eilanden tussen de *Jasschesont*, dat is vermoedelijk de 'Hafstenssund', en Malö bij Uddevalla zouden liggen. De figuratie in Waghenaers *Spiegel* (II, krt. 6) komt hiermee overeen; zij is daarom op de kaart aangebracht.

KAART 10 — DAGEROORT EN OESEL.

De figuratie van de kust achter de eilanden Oesel en Dagö op de oude kaarten wijkt zo sterk af van de werkelijke toestand, dat het niet mogelijk is alles in het moderne kaartbeeld onder te brengen. Het eiland Moon wordt niet als eiland getekend, maar is, evenals Wormsö, verkeerdelijk met het vasteland verbonden. Het land wordt doorsneden door twee rivieren, zodat *Hapsael* op een eiland komt te liggen. Enkele namen, nl. de plaatsen *Willes* en *Daden*, zijn niet te identificeren, terwijl natuurlijk ook de ligging van de ondiepten niet in overeenstemming is met de moderne kaart.

Het eiland 'Roogö' komt op de oude kaarten niet voor, maar de naam er van gaat over op twee kapen bij het eiland. Misverstaan van de namen is niet mogelijk, daar Blaeu's tekst in *Het Licht der Zeevaart* (II, p. 54) alle twijfel wegneemt: „Grootte Roghe is eenen witten uythoek daer twee ofte drie witte Crijtberghen in zijn. Achter Oetgensholm bezuyden grootte Rooghe, leyt een andere hoeck geheeten kleyne Roge; tussen grootte ende kleyne Roge gaet een wijde Voert in van ses ende seven vadem”. Die „wijde Voert” is de 'Roger Wick'. Roge

KAART 12 — KOERLAND.

Dit is de naam voor een deel van de golf van Riga; Blaeu deelt ons mede, dat de kust bezuiden de landpunt tussen *Domenes* en *Rijghe*¹⁾ „nae 't zuyden (ontvalt), soo dat tusschen desen hoeck en het diep van Ryge een grooten Inwijk is, die ghenoeemt wert de Kouwerwijk” (*Zeespiegel* II³, p. 10). Kouwerwijk

Dit waren in de 17e eeuw twee eilandjes bij Libau, die later aaneen gegroeid zijn en thans het haf afsluiten. Seven Bergen

KAART 13 — ZUID-ZWEDEDEN EN POMMEREN.

Waghenaer en Blaeu maken hier beiden een merkwaardige fout: zij geven de namen aan de westkust van het eiland in omgekeerde volgorde: van N. naar Z. nl.: *Rottum*, *Hasel* en *Hamerhuys*, terwijl *Hamerhuys*, zoals ik ook op mijn kaart Bornholm

¹⁾ Kaap Mescheragezeem.

heb getekend, in het Noorden ligt. Deze onjuiste figuratie is in de Neptune François overgenomen (krt. 5). — Waghenauer geeft bovendien op één zijner kaarten (Spieghel II, krt. 9) 'Svaneke' en 'Neksö' als één plaats „*Snanck nex*”. Deze fout komt echter op kaart 16 niet voor: daar vinden we *Snanex* en *Nex*.

Brande
Boomen

Deze naam wordt verklaard door Blaeu's mededeling: „Ende op beyde zyden van het gat staen dorre boomen als of sy verbrant waren” (Het Licht der Zeevaert II, p. 47).

Fluerbuy,
Steckholm,
Frouwenberch

Een drietal namen tussen *Westerwijck* en *Munsteras* op de oostkust van Zweden is moeilijk te identificeren. Voor de eerste twee, *Fluerbuy* en *Steckholm*, zijn aanknopingspunten te vinden in 'Figeholm' en 'Stängöhamn'. Ik durf echter niet met zekerheid te zeggen, dat dit de corresponderende moderne namen zijn, daar juist het laatste lid van de samenstellingen in de Hollandse vormen afwijkt van de moderne Zweedse. Vormen als **Fluerholm* en **Steckhaven* zouden vrijwel geen twijfel overlaten, maar thans blijft, bij alle waarschijnlijkheid, de onzekerheid toch bestaan. Niettemin heb ik de namen op de kaart aangebracht.

Voor de derde naam, het eiland *Frouwenberch*, is geen enkel aanknopingspunt te vinden. Het enige grote eiland, dat naar de ligging in aanmerking komt is 'Eknö'; dit blijft echter geheel en al een gissing. Dicht bij Eknö, ten Z. er van, ligt een klein eilandje 'Bergö'. Deze naam komt overeen met het tweede lid van de Hollandse naam, maar het blijft twijfelachtig of 'Bergö' inderdaad het gezochte *Frouwenberch* is.

Malesond

Met deze naam wordt het eiland 'Malö' bedoeld, niet de 'Malösund'. Dit blijkt o.a. uit de aanwijzing in 1541: 37, 36: „Item noort ten oosten van Nijdinc leyt een eylandt ende hiet Malesond; daer muecht ghi setten, ende daer achter leit een goede haven ende hiet Munstersont”. Ook de atlassen doelen met *Malesond* op 'Malö'; *Munstersont* slaat zowel op de 'Malösund', tussen de eilanden Malö en Ockerö, als op het water tussen Ockerö en het vasteland. De ingangen van de vaarwaters heten: 't Gat van Malesont en 't Gat van Munstersont.

Malqueren

Dit is een klip bij Hannö, „omtrent een Gotelingschoot noordoost ten noorden” er van, naar Lootsman mededeelt.

Knudsen verklaart de naam *Nerinck*¹⁾ in het register van 1566 als 'Frische en Kurische Nehrung'. Hij is op een dwaalspoor gebracht, doordat de tekst van 1566 : 51, 8 bedorven is. Deze plaats luidt: „Item den Nerinck van Dansick nae der Memel strecket dat lant Noordt noortoost ende Suydt suytwest”. Knudsen beschouwde „den Nerinck van Dansick nae der Memel” als één naam, echter ten onrechte. Immers dan is dit het onderwerp van de zin en wordt „strecket” een transitief werkwoord met als object „dat lant”. Dat geeft geen betekenis en is in strijd met het gewone gebruik. Enkele voorbeelden uit hetzelfde hoofdstuk van 1566 tonen dit voldoende aan: „Item dat Landt van Lobstedt tot der Memel strect Noord noortoost” (51, 10); „Item vander Memel tot die Sevenberghen strect dat landt Noort noortwest” (51, 11) enz. Overal is „strekken” een intransitief werkwoord met de betekenis 'lopen'. De plaats in kwestie had dus moeten luiden: „Item van den Nerinck van Dansick nae der Memel” enz. De *Nerinck van Dansick* is, zoals de atlassen geven, de 'Frische Nehrung'.

Tussen *Walmerwijck* en *Westerwijck* geven de atlassen het eiland *Sijlbuy*. Op de moderne kaart is wel een plaats 'Sundby', waarvoor het eiland 'Askö' ligt. De mogelijkheid bestaat, dat de naam voor de plaats op het eiland is overgegaan. Andere aanknopingspunten zijn niet te vinden.

KAART 14 — ZUIDDEENSE KUSTEN.

Dit is bij Goos en Waghenaer (Thresoor, krt. 143) de naam voor een eilandje aan de zuidoostkust van Falster. Vermoedelijk is het later op zodanige wijze met dit eiland verbonden, dat van de vaargeul, die *Bout* en Falster scheidde, slechts het meer 'Bötönör' over bleef. Op de kaart heb ik het eilandje met een stippellijn geschetst.

Waghenaer geeft in de Spieghele (II, krt. 17) een plaats *Sascopen* op het eiland Falster. Dit zou geen andere kunnen zijn dan 'Stubeköbing', in het Thresoor (krt. 143 en 117) *Stubekuip* en *Stubkoping* genoemd. Het is echter waarschijnlijker, dat

¹⁾ Het woord *nerinck* is ontleend aan het Duitsche *Nehrung*, de benaming voor een lange, smalle landtong aan de Oostzeekust, die een haf afsluit. Het staat in verband met het Oudsaksisch *naru* en het Angelsaksisch *nearu*, 'nauw' (Deutsches Wörterbuch VII).

er verwarring heeft plaats gehad met *Saszcoping*, de naam voor 'Saksköbing' op Laaland.

KAART 15 — NOORDDEENSE KUSTEN.

Kattegadt en
Schager Rack

In een artikel in het Tijdschrift voor Nederl. Taal en Letterkunde (1919) bespreekt R. van der Meulen uitvoerig de geschiedenis van het gebruik van deze twee oorspronkelijk Nederlandse namen. Hij constateert, dat de namen eerst in de 17e eeuw opkomen — ik heb *Kattegadt* alleen in een journal van De Ruyter ¹⁾ aangetroffen, *Schager Rack* bij Blaeu en Goos — en aanvankelijk eenzelfde vaarwater aanduiden: het tegenwoordige 'Skagerrak' en 'Kattegat' samen. De gewone naam hiervoor in de 16e eeuw is *De Pol In* ²⁾.

Gladde Iaap

Op de kaarten van Waghenaer is niet met zekerheid na te gaan waarop deze naam doelt: op de vaargeul of op de bank voor de ingang. Blaeu (Het Licht der Zeevaart II, p. 30) maakt echter duidelijk, dat de naam in de 17e eeuw op de bank betrekking heeft: „Recht voor het gat van Numen leyt een Santplaet, ghenaeamt Gladde Jaep”.

Sonderburch

Waghenaer tekent op krt. 19 van de Spieghel (dl. II) de plaats 'Sonderby' op Fünen als een apart eilandje in de Belt. In het Thresoor (krt. 149) is deze fout verbeterd.

Tons

Ten W. van Samsö liggen twee eilandjes: het noordelijke heet 'Tunö', het zuidelijke 'Endelave'. De Spieghel (II, krt. 19) geeft wel de twee eilandjes, maar de naamgeving is onjuist; Waghenaer noemt het zuidelijke *Tons*; het noordelijke heeft geen naam. In het Thresoor (krt. 149) is de fout hersteld en worden de eilanden resp. *Tons* en *Endelan* genoemd.

KAART 16 — DE DUITSE BOCHT.

De figuratie van de banken in de Duitse Bocht is ontleend aan de kaart in Blaeu's Zeespiegel (krt. 7). Het schijnt, dat deze voorstelling in de 17e eeuw wel algemeen aanvaard werd: ze is o.a. overgenomen door Antonij Jacobsz. in zijn Nieuwe Lees-Caert (1653) en door Louis Vlasbloem in zijn kaart-

¹⁾ Journalen van de Admiralen Van Wassenaar—Obdam en De Ruyter, uitgegeven door G. L. Grove. Werken Historisch Genootschap, 3e Serie, dl. 23, p. 193. Amsterdam, 1907.

²⁾ Zie kaart 13, Zuid-Zweden en Pommeren.

boekje van 1656. De kaart in de Spieghele (II, krt. 20) is, hoe verdienstelijk ook, minder nauwkeurig en stelt ons daardoor nog al eens voor onoplosbare vragen. Merkwaardig is het dat Aelbert Haeyen in zijn Amsterdamsche Zee-Caerten in de druk van 1605 een figuratie geeft, die in grote trekken met het beeld van de 17e eeuw overeenkomt, terwijl over het algemeen zijn kaarten minder goed zijn dan die van Waghenaer. Uit de Spieghele heb ik een enkele naam behouden.

In de Spieghele (II, krt. 20) tekent Waghenaer *Buijsen*, Busen 'Büsum', als een eiland voor de kust van *Ditmers*. In het Threesoor (krt. 155) echter geeft hij aan, dat het eiland door een smalle strook land met de kust verbonden is. Deze figuratie, die op de 17e-eeuwse kaarten algemeen geworden is, heb ik met een streep-stippellijn op de kaart aangebracht.

Het eiland 'Helgoland' bestaat sinds 1720, toen het oostelijk deel, de 'Düne', werd losgeslagen, uit twee delen. Ik mocht er niet in slagen een duidelijke kaart van de toestand in de 17e eeuw in handen te krijgen; op de bronnen wordt het eiland altijd klein getekend en bovendien perspectivisch. Ik moest mij dus bepalen tot het plaatsen van de oude namen in een moderne figuratie. De *Oosthaeven* is de baai tussen de beide punten van het eiland, toen dit nog één geheel vormde; de *Scholverhoec* is de zuidpunt van wat wij thans de 'Düne' noemen.

Waghenaer geeft in zijn kaartboeken *Pilwieren* als een deel Pilwieren van *Strant*, het tegenwoordige eiland 'Nordstrand'.

KAART 17 — DE WADDENZEE.

Mijn kaart van de Groninger en Oostfriesche wadden is ontleend aan de „Pascaerte van de Eemsen” (krt. 5) uit de Nieuwe Lees-Caert van Antonij Jacobsz. Dezelfde voorstelling geeft Blaeu in de Zeespiegel (krt. 6), maar bij Jacobsz. vinden we meer namen. De Spieghele (II, krt. 21) wijkt er in verschillende opzichten van af; ik heb daarom Waghenaers tekening in een bijkaart opgenomen.

De kaart van Aelbert Haeyen in de Amsterdamsche Zee-Caerten (krt. 3) verschilt minder van de 17e-eeuwse figuratie dan de kaart van Waghenaer. Evenals deze geeft Haeyen bij Rottum de *Harinckbanck*, waaromtrent Blaeu in 1627 mededeelt, dat zij „gantsch wech ende verlopen” is (Licht der Zee-

vaert II, p. 10). De naam *Keten* duidt, naar blijkt uit de kaart van Haeyen, op hetzelfde eiland als de naam *Bandt* in de 17e eeuw.

Neszerlandt

Op de 16e-eeuwse kaarten maakt de Oostfrieze kust van de Dollart tussen *Larelt* en *Borsum* een bocht binnenwaarts, zodat *Eemden* niet, zoals later, een eindje landwaarts in ligt, maar aan de kust. In de bocht ligt een klein eilandje, *Neszerlandt*, dat later aan het land vastgroeid is.

Scholbalch

Dit is de naam voor het gat tussen Ameland en Schiermonnikoog. Daarin ligt de bank *Peerdemart*. Op de Amsterdamsche Zee-Caerten van Aelbert Haeyen is de voornaamste vaargeul de eigenlijke *Scholbalch* tussen de *Peerdemart* en *Schiermonike Oge*; het *Noordwestergat* is echter ook bevaarbaar. Blaeu geeft in zijn *Zeespiegel* (krt. 6) alleen dieptecijfers en betoning in de westelijke geul, die twee ingangen heeft, het *Noordwester-* en het *Noordoostergat*; de *Scholbalch* is dan niet meer bevaarbaar en dus niet meer betond.

Het Vlie

Een uitstekend overzicht over de problemen, die zich hier in groten getale voordoen, vinden we in het uitvoerige artikel van Ir. J. H. van der Burgt over de „Veranderingen in de zeebodem van het Vlie en in de kustlijn der Waddeneilanden Vlieland en Terschelling”¹⁾. Twee uitmuntende overzichtskaarten met 19 schetsen van Het Vlie van 1573 tot 1933 toe geven den lezer al het gebruikte materiaal in handen. Uit deze onderzoeken blijkt ten duidelijkste, dat het niet mogelijk is de oude namen voor gaten en gronden in Het Vlie zonder meer te vertalen door de moderne. We hebben in dit zeegat niet te doen met onveranderlijke grootheden, waarvan slechts de namen in de loop der tijden aan verandering onderhevig zijn geweest, maar met objecten, die zelf onophoudelijk verandering ondergingen en nog ondergaan. Het is daardoor ook niet mogelijk de verschillende namen, die in de 16e en 17e eeuw in gebruik zijn geweest op één kaart te brengen.

De kwesties van het Vlie buitengaats zijn het belangrijkste en het lastigst. De figuratie van de Spieghel (krt. 2) heb ik in kaart gebracht. Er liggen in 1584 vier banken en daartussen

¹⁾ Tijdschr. v. h. Nederl. Aardr. Genootschap, 1936, p. 802 en vlg.; zie ook het voornamelijk bibliografische artikel van Mej. A. W. Vlam, t.a.p., p. 795 en vlg.

vier zeegaten. Van Z. naar N. zijn het: de vaargeul *Stortemelck*, de bank van dezelfde naam; het *Westergat*, een onbenoemde bank; het *Ranserdiep*, een onbenoemde bank; het *Noordergat* en weer een bank, die in de Spieghele onbenoemd is, maar elders (1532 en Het Zeeboek, krt. 6/7) *Peeters* of *Pieters Sandt* heet. Tussen deze laatste bank en Terschelling is een onbenoemd en ondiep vaarwater. Tegen de kusten van Vlieland en Terschelling liggen zandplaten, die geen van beide een naam dragen. De plaat tegen Terschelling wordt echter in de tekst bij de kaart en ook elders *De Bosch* genoemd.

Deze ligging is nadien herhaaldelijk gewijzigd, zodat in 1712 bijvoorbeeld de situatie bijna onherkenbaar is. Pieter Goos geeft een kaart, die tot in bijzonderheden gelijk is aan de kaart No. 6 van Ir. Van der Burgt: „Caerte van de zeegaten tusschen Der Schelling ende Vlielandt, volgens verclaringe daervan gedaen voor den drossert ende burgemeesters van Der Schelling. . . . den 14e Marci Ao. 1641”. Een schets van deze figuratie heb ik als bijkaart II opgenomen. Echter is daar de naam *Fey Hoeck*, die bij Goos niet voorkomt, van de kaart van 1641 overgenomen. De situatie is reeds aanmerkelijk anders dan in 1584: de zuidelijke bank *Stortemelck* is sterk naar het N. aangegroeid, de twee middelste banken vormen één geheel, doordat het *Ranserdiep*, dat bij Waghe-naer al niet meer betond was, thans dichtgeslibd is; de noordelijke bank, het *Pieterssandt*, is verdwenen, terwijl tussen *De Bosch*, thans *Fey Hoeck* geheten, en Terschelling een geul is ontstaan. Er zijn nu drie zeegaten: het *Stortemelck*, het *Wester-* en het *Oosterboomsgat*.

Na dit exposé der feiten komt de vraag: „Kunnen wij nu nagaan in hoeverre deze namen corresponderen met elkaar en met de moderne namen?” Ir. Van der Burgt heeft deze vraag beantwoord op p. 812 en 813 van zijn artikel en zijn voorstelling lijkt mij, op twee punten na, geheel juist.

Er zijn, zo zegt hij, op de moderne kaart vier banken te onderscheiden:

1. „De gronden van *Stortemelk*, voorheen bekend onder de namen *Stortemelk*, *Cattegatsgronden* en *Hoy Coyen*”. Deze laatste namen resp. in 1608 en in 1712 en 1781.
2. „De *Westergronden*, oudtijds *Pieterssandt* en *Boomkengronden*”. Dit lijkt mij niet juist te zijn. Op de kaart van

Aelbert Haeyen (1585) schijnt inderdaad het *Pieterssandt* hetzelfde te zijn als de tegenwoordige 'Westergronden', maar het is niet meer dan schijn. We vinden daár, evenals in Het Zeeboek, krt. 6/7 — een zeer primitieve schets —, slechts twee banken. De zuidelijke is weer de *Stortemelck*, het enige vaste punt in deze beweeglijke groeperingen. Het *Ranserdiep* en *Noordergat* van de Spieghel ontbreken en de drie banken zijn samengevallen tot één onder de naam van de noordelijke bank, het *Pieterssandt*. Het is een situatie die in de ontwikkeling van het vaarwater in het geheel niet past en die ongetwijfeld sterk vertekend is.

Blaeu is in Het Licht der Zeevaart veel nauwkeuriger en geeft alle vier de banken: *Stortemelck* echter onder de naam *Cattegatsgronden*; de Westergronden onder de naam *Boomkensgronden* worden hier aan vast getekend (het *Westergat* is verzand, maar begint in 1625 — de Zeespiegel — weer open te komen); verder een noordelijke bank onder de naam *Pieterssandt*. De laatste naam duidt dus niet hetzelfde aan als *Boomkensgronden* (= tegenwoordig 'Westergronden'), maar komt overeen met de tegenwoordige 'Noordergronden'.

3. „De Noordwestgronden, vroeger genaamd Plaetgen, Schorregronden en West droogh sant”.

4. „De Noordergronden, eertijds Bus of den Bos, Ooster Drooghsandt, Schorresandt”. Ook dit schijnt mij niet geheel juist: *De Bosch* is de plaat, die tegen de kust van Terschelling ligt en thans 'Noordvaarder' heet. De 'Noordergronden' vinden wij dus in de 16e en 17e eeuw onder de naam *Ooster Drooghsandt*, *Schorresandt* en *Pieterssandt*.

Rest nog de naam *Fey Hoeck* of *Fayhouck*, die in 1608 en 1623 voor een zuidelijke punt van de Noordergronden schijnt te gelden. Op de boven geciteerde kaart van 1641 wordt de naam gegeven aan de zandplaat *De Bosch*.

Het is thans niet moeilijk meer de vaargeulen te identificeren. Het *Stortemelck* ¹⁾ heeft sedert de 16e eeuw vrijwel geen veranderingen ondergaan: alleen in 1712 schijnt de in-

1) Wellicht ten overvloede wijs ik er op, dat *Stortemelck* de naam is zowel voor de geul, als voor de bank. In de eerste betekenis thans *het* Stortemelk, in de tweede betekenis vermoedelijk wel *de* Stortemelk.

gang er van verzand geweest te zijn. Het *Westerboomsgat* van Goos is hetzelfde als het *Westergat* van de Spieghele; in 1608 is het verzand geweest, zoals ik hierboven reeds constateerde, maar in 1623 weer opengekomen. Het *Oosterboomsgat* bij Goos is ontstaan uit het *Noordergat* van 1584.

Het *Stortemelck* heet dus op de moderne kaart 'Zuider-Stortemelck'; het *Westergat* of *Westerboomsgat* wordt thans 'Noorder-Stortemelck' genoemd; het *Oosterboomsgat* is het tegenwoordige 'Noordoostgat'.

Het lijkt mij echter niet juist, dat Ir. Van der Burgt het *Ranserdiep* eveneens een naam voor het 'Noorder-Stortemelck' noemt (p. 813). Het blijkt naar mijn mening uit het overgelegde materiaal duidelijk, dat het *Ranserdiep* in het begin van de 17e eeuw werkelijk verdwenen is. De twee geulen, die we in de Spieghele vinden: het toen reeds niet meer gebruikte *Ranserdiep* en het wel bevaren en dus wel betonde *Westergat*, zijn niet in elkaar opgegaan door verschuiving van een bank, maar het *Ranserdiep* is verzand, zodat alleen het *Westergat* overbleef.

Tot 1918 is er ook niets te bespeuren, dat aan het *Ranserdiep* doet denken; dan echter ontstaat er een situatie, die merkwaardig veel overeenkomst vertoont met de figuratie van 1584. Van Z. naar N. liggen er dan de vaargeul *Stortemelck*, de *Westergronden*; de geul *Hansegat*, de *Noordwestgronden*; de geul *Noordgat*, de *Noordgronden*; de geul *Noordoostgat*. Aan deze vaargeulen beantwoorden dus resp. het *Stortemelck*, het *Westergat*, het *Ranserdiep* (= 'Noordgat') en het *Noordergat* van Wagheners figuratie. Het enige verschil tussen de toestand van 1584 en van 1918 is dus, dat in de 16e eeuw ten Oosten van het *Noordergat* nog een bank ligt, het *Pieterssandt*, terwijl in 1918 de vaargeul *Noordoostgat* direct langs de kust van Terschelling loopt. Er zijn wel enige ondiepten, die in 1933 tot een bank zijn uitgegroeid, maar in 1918 zijn ze nog niet van belang. Overigens echter komt de situatie van 1584 volkomen met die van 1918 overeen. Zelfs de richting van het 'Noordgat' is in overeenstemming met de aanwijzing in 1532: 7, 1 voor het *Ranserdiep*; daar staat dat het „Ranserdiep oosten noorden strect nu ter tijt”; het *Noordergat* van 1918 loopt ongeveer N.N.O.

Resumeren we dus nu, dan krijgen we voor de zandbanken:

1. Stortemelk — oudtijds *Stortemelck*, *Cattegatsgronden* en *Hoy Coyen*.

2. Westergonden — oudtijds *Boomkensgronden*; veelal vergroeid met de Noordwestgronden onder de naam *Westdrooghsant*.

3. Noordwestgronden — oudtijds *Westdrooghsant*, *Plaetgen* en *Schorregronden*.

4. Noordergronden — oudtijds *Ooster Drooghsant*, *Schorresandt*, *Pietersant* en *Fey Hoeck*.

5. Noordvaarder — oudtijds *Bus*, *De Bosch* en in 1641 *Fey Hoeck*.

Voor de vaargeulen krijgen we de volgende resultaten:

1. Zuider Stortemelk — oudtijds *Stortemelck*.

2. Noorder Stortemelk — oudtijds *Westergat* en *West-boomsgat*.

3. Noordoostgat — oudtijds *Oosterboomsgat*.

4. *Ranserdiep* — in 1918 'Noordgat'.

Binnengaats is de situatie in het Vlie heel wat minder gecompliceerd. Bij Waghenaer vinden we nog niet de *Rosyneplaet* en *De Plaet*, die pas in het begin van de 17e eeuw ontstaan zijn. Ook het *Robbegat* ontbreekt. Overigens is de toestand in de loop der eeuwen weinig veranderd.

Wichterij

In de Spieghel (II, krt. 20) verwisselt Waghenaer de namen *Noorderdiep*, d.i. het 'Norderneyer Seegatt', en *Wichterij*, d.i. de 'Wichter Ehe'. Het eerste, dat tussen *Buisen* en *Norderney* ligt, geeft hij tussen *Norderney* en *Baltrum*. Het vaarwater tussen *Norderney* en *Baltrum* is echter de 'Wichter Ehe', die Waghenaer tussen *Buisen* en *Norderney* plaatst.

KAART 18 — DE ZUIDERZEE.

Doeve Balch

Deze naam — gespeld als in het boekje van 1566 — voor een doodlopende geul in het *Breesandt* komt het laatst voor in *Het Licht der Zeevaart* (krt. 1). Waghenaer noemt hem *Doue Balch*, zonder dat na te gaan is, of hij *Dove* of *d'Ouwe Balch* bedoelt. Aelbert Haeyen geeft op zijn kaart (krt. 2) *Douwe Balch* en spreekt in de tekst van *Doode(n)balch* (p. 20); Blaeu geeft eveneens *Dode Balch*. Op de latere kaarten wordt de geul wel getekend, maar niet benoemd. De oostelijke punt

van het *Breesandt* heet in 1540 *Die stert van de Dove Balch*, op de kaarten in de *Zeespiegel* (krt. 4) en bij Goos en Jacobsz. heet zij de *Hoec van de Waert*. Deze naam is in de *Spieghel*, *Amsterdamsche Zee-Caerten* of in *Het Licht der Zeevaert* niet te vinden; Haeyen noemt de punt *De Kooltuyn*.

Zoals in NGN VI, p. 113, op voetspoor van Beekman wordt geconstateerd, is de naam 'Dorgerdam' ontstaan uit de vorm *Ydorningherdam*, die in de 14e eeuw overgeleverd is. *Ydorningherdam* was een afleiding van 'Y-oord': in 1317 *Yorde*, in 1422 *Ydorn* en later weer *Y-oort*. In mijn bronnen met aanhechting van het lidwoord *Tijoot, Tygoert, Tijcoort*¹⁾.

Het verdient echter de aandacht, dat de namen *Tyoot* en *Dorgerdam* wel met elkaar verband houden, maar dat zij twee verschillende objecten aanduiden. *Tyoot* is de buitenste uitstekende landpunt van de noordelijke oever van de mond van het Y; *Dorgerdam* is een plaatsje op dezelfde oever meer landwaarts in gelegen. Volgens Beekman is *Dorgerdam* ontstaan aan een dijk, die binnen de eigenlijke zeedijk lag en 'Ydorningherdam' werd genoemd²⁾. Deze dijk heeft zijn naam gegeven aan het plaatsje.

In 1540 : 13 is *Driestal* de naam voor het landmerk, dat gevormd wordt door de combinatie van de torens van Bolsward, Ferwoude en Parrega. Hij wordt genoemd in een aanwijzing voor de vaart op het *Flack*: „Item Paenderga is een plumpe torn, ende men sietse bewesten Worcom een stick binnenslants ende Voorwold daer naest an ende staet op twater kant ende die buerthuysen staen tusschen beyde Voorwold naest ende men siet Bolswaert bewesten Voorwold; dese drie toornen hietmen dye *Driestal*”.

Deze instructie kan niet juist zijn voor wat de ligging van Bolsward betreft; immers wil men Bolsward inderdaad bewesten Ferwoude brengen, dan komt men op het *Breesandt* terecht. Zouden we voor „Bolswaert bewesten Voorwold” echter mogen lezen „beoosten Voorwold”, dan is de aanwijzing correct.

Trekt men nu de geleidelijnen, dan blijken deze uit te komen bij het baken, dat Pieter Goos (krt. 5) aangeeft en dat met

¹⁾ Vergelijk de bekende vormen voor 'Het IJ' in 1566 en bij Goos: *Thy en Het Tij*.

²⁾ *Hollandsch Noorderkwartier*, p. 51/52. 's-Gravenhage, 1916.

de naam *Driestal* in 1540 toch wel haast verband móet houden. Dit baken *Drystal*, dat drie armen of uitstekende punten had, lag ten N. van Medemblik aan het noordeinde van het Kreupelzand. Indien men van dit baken in een rechte lijn zeilde naar de *Driestal*, in 1540 genoemd, ging men in de koers in de instructie aangegeven.

Enkhuizer
Zand

Op mijn kaart heeft het Enkhuizer Zand de vorm die het op de 17e-eeuwse kaarten meestal heeft. In de Spieghel (I, krt. 2) ontbreekt de *Houtrib* en is de omvang van het zand minder groot. Het heeft daar een driehoekige vorm; de Z.O.-punt is 't *Vlack*, de westzijde het *Doevesant*; de hoeken zijn afgerond. De ligging komt overeen met die van de 17e-eeuwse atlassen. Het hele zand is op de Spieghel als één bank getekend, maar het draagt de drie namen, die op mijn kaart zijn aangegeven. Pieter Goos heeft deze namen niet, maar geeft door diepte-lijnen (geen cijfers) dezelfde onderverdeling aan.

De *Hooge Boom* is bij Goos niet aangegeven: de zuidelijke begrenzing van de bank is één flauw gebogen lijn. Dit deel van het zand wordt door Waghenaer van de rest gescheiden door het *Pottegat*, dat bij Goos geheel verzand is.

Huijsduijnen,
de Zijp en
't Ooch

De *Zijp* is een polder in de noordpunt van Noord-Holland, die in 1596 bedijkt werd ¹⁾. Waghenaer geeft zowel in de Spieghel (I, krt. 2) als op krt. 1 van het Thresoor aan, dat het land al drooggekomen is (zie bijkaart I).

'Callantsoog' wordt door Waghenaer voorgesteld als een inham in de kust, waarbij een toren staat en waaraan, iets meer landwaarts in, enige huizen staan. Beekman schrijft t.a.p., dat het voormalige eiland 't *Ooch* of *Het Oge* na de bedijking van de *Zijp* door twee dijken aan die polder werd vastgehecht. Bij Waghenaer is daar echter niets van te bespeuren.

Huijsduijnen is bij Waghenaer nog een eiland. Bij Goos in 1668 echter is zowel de *Zijp*, als 't *Ooch* homogeen vergroeid met *Huijsduijnen* enerzijds en het vasteland van Noord-Holland anderzijds.

Ketelduyn

Deze naam komt alleen in 1541 en 1566 éénmaal voor; hij duidt op een duintop tussen Petten en Callantsoog. Waghenaer schrijft in 1592 (Thresoor, p. XVIII), dat het *Ketelduyn* toen reeds 18 jaar verdwenen was.

1) Zie Beekman NGN VI, p. 30/31 in een artikel over Callantsoog.

Het noordelijk deel van Tessel, *Eyerlandt*, is zowel door Tessel Goos als Waghenaer nog als eiland getekend; de Neptune François (krt. 9) geeft echter reeds een verbinding.

Tussen *Eyerlandt* en Tessel ligt een uitloper van de grote plaat *Robbesant, De Pan* geheten (zie bijkaart I).

Op Tessel vinden we de naam *Wammes*, die de toren van het dorp 'Westeind' schijnt aan te duiden: de Spieghele (I krt. 2), het Thresoor (p. 7) en Het Licht der Zeevaert (krt. 1) spreken van *Wammes of S. Ianstoon*. Pieter Goos (krt. 5) en de Zeespiegel (krt. 58) geven drie namen: *De Westen, Westeind, t' Wambas*, bij één figuur, een kerk, die wel een symbool voor de plaats 'Westeind' zal zijn.

Het zeegat tussen Tessel en Noord-Holland biedt geen problemen; bij Goos is reeds duidelijk de driedelige zandplaat 'Haaks' waar te nemen; bij Waghenaer (Spieghele) loopt nog een vaargeul over de *Keijzersplaet* (d.i. de 'Middelrug'): de *Doerley*.

De *Trindel*, thans 'Trintel' geheten, is een bank in de Zuideerzee voor Oterleek aan de kust van Noord-Holland. Waghe- Trindel naer (Spieghele 3) tekent de bank tegen de kust aan; tegenwoordig ligt er een vaargeul tussen de kust en de plaat.

KAART 19 — ZUIDHOLLANDSE EN ZEEUWSE EILANDEN.

Deze kaart is de enige waarbij het onmogelijk bleek aan de moderne kustlijn vast te houden; de veranderingen, die zich in de jongste tijd nog in de vorm van de eilanden hebben voorgedaan, zijn te groot. Ik stond dus voor de taak een kustlijn te tekenen, die practisch bruikbaar en historisch verantwoord is. De kaart van Dr. Beekman in de *Geschiedkundige Atlas van Nederland, „De Zeventien Provinciën in 1555”*, voldoet natuurlijk volledig aan de laatste eis, maar is helaas niet practisch bruikbaar. Immers in de eerste plaats geeft zij de toestand weer, zoals die aan het begin van het door mij bestudeerde tijdvak was, terwijl een kaart van omstreeks 1600 voor mijn doel begrijpelijkerwijze beter geschikt is. In de tweede plaats: Dr. Beekman geeft alleen de hoogwaterlijnen, terwijl voor mij ook de droogvallingen van het grootste belang zijn. In de derde plaats deed zich het zuiver technische bezwaar voelen, dat de kaart op kleine schaal getekend is en dat bij vergroting altijd onnauwkeurigheden optreden.

De kaarten uit de bronnen zelf, uit practisch oogpunt bezien goed te gebruiken, zijn op vele punten te zeer vertekend om als historisch betrouwbaar te kunnen gelden.

Een uitweg uit de moeilijkheden bood mij de kaart van de Hollandse en Zeeuwse eilanden van Christiaan Sgrooten van 1592. Deze kaart behoort tot de atlas die Sgrooten in het laatst van de 16e eeuw op last van de Spaanse regering getekend heeft en die, wat nauwkeurigheid van uitvoering betreft, tot het allerbeste behoort, wat de 16e eeuw aan cartografisch materiaal heeft opgeleverd. Weliswaar kon ik de kaart niet in origineel raadplegen: zij berust in manuscript te Madrid; een onvolledig exemplaar van de atlas wordt in Brussel bewaard¹⁾. Een bruikbare reproductie echter is te vinden in de eerste aflevering van het werk van M. van Empel en H. Pieters, *Zeeland door de Eeuwen heen* (Middelburg z. j.). Het is een kaart op vrij grote schaal, getekend met een waarlijk verbazingwekkende nauwkeurigheid; dit werk is eenvoudig niet te vergelijken met wat Waghenaeer in dezelfde tijd presteerde en is beter dan wat Blaeu in het eerste kwart van de 17e eeuw uitgaf. De kustlijnen die later geen wijzigingen hebben ondergaan, de westkust van Walcheren en Voorne bijvoorbeeld, komen volkomen overeen met de moderne kaarten, terwijl de ligging van de plaatsen — hoewel niet altijd correct — ons de overtuiging geeft, dat de rest van de kaart niet minder betrouwbaar geacht moet worden.

De kustlijnen van deze kaart nu heb ik als grondslag voor de mijne gekozen; de verschillende banken en zanden, die op de 16e- en 17e-eeuwse zeekaarten voorkomen, konden hierin zonder enige moeilijkheid worden aangebracht. Verscheidene bijzonderheden worden hieronder nog besproken.

Banjaert

De figuratie van de 'Banjaard' wijkt op de 17e-eeuwse kaarten aanmerkelijk af van de huidige. Voor de westkust van Schouwen liggen drie banken: de *Hille* of *Hide*, het *Nieuwe Lant* of *Nieuwe Sandt* en de *Banjaert*. De beide noordelijke banken vormen het noordelijk deel van de tegenwoordige 'Banjaard'; de 17e-eeuwse *Banjaert* is het zuidelijk deel van

¹⁾ In een artikel in het Tijdschr. v. h. Nederl. Aandr. Genootschap, jrg. 1914 en 1915, geeft Dr. Wieder een beschouwing over de Atlas te Madrid en bespreekt hij de relatie daarvan tot het Brusselse exemplaar.

de tegenwoordige. Zij buigt echter naar het Z. om met een brede voet aan de westzijde, ongeveer overeenkomende met de moderne banken 'Noordzand' en 'Hompels' en heeft een smalle aftakking in het O., de tegenwoordige 'Middelplaat'.

Dit is een plaats op het Zuidhollandse eiland Putten, die op Spieghel (I, krt. 3), Thresoor (krt. 1) en ook op de Cartes Marines (krt. 1) voorkomt, daár gespeld als *Blinkvliet*. Ook op de kaart van Sgrooten komt *Bleijnckvliet* voor, aan het water dat Voorne en Putten van elkaar scheidde. Dit water stroomde tussen Heenvliet en Geervliet in naar het Z.O. langs Abbenbroek en *Bleijnckvliet* en kwam zo in het Spui uit. Het lijkt mij niet onmogelijk, dat Zuidland (bij Goos *Sudlandt*) en *Bleijnckvliet* één en dezelfde plaats zijn, hoewel ik ze voorzichtigheidshalve nog als twee plaatsen getekend heb. Archiefonderzoek zou hierin misschien licht kunnen brengen.

Het tegenwoordige gehucht 'Bommenede' op Schouwen, een deel van Zonnemaire, is niet hetzelfde als de plaats *Bommenee* uit de 16e eeuw. In NGN IX, p. 18 vinden we een notitie van Dr. Beekman, waaruit blijkt, dat de vroegere plaats *Bommenee* „vijf- à zeshonderd meter ten N. van de N.O. hoek” van de tegenwoordige polder Nieuw-Bommenede lag. In 1575 werd het dorp door de Spanjaarden uitgemoord; „de overblijfselen der plaats zijn in 1682, de kerk is iets later door de zee verzwolgen”. Op de kaart heb ik de oude ligging van *Bommenee* aangegeven.

Dit zijn twee banken bij het eiland Goeree, die in de tekst van Spieghel I (krt. 3) genoemd worden en op de kaart getekend, maar niet met name aangeduid. De zeilaanwijzing licht ons echter voldoende in, hoe de namen moeten worden aangebracht; ik laat ze hier in haar geheel volgen: „Omme t' gadt van Brouwershauen inne te seylen, ende Droegerijck (dat van Goedereede afloopt) niet te onderseylen soo sedt de Capen (staende op t' landt van Schouwen) ouer een, tot dat Outdorp aen den toren van Goedereede comt, ende daer aencomende soo verlaet de Capen, ende seylt dan op de twee toornen, totdat de innerste Caep aen de hooghe Duyn (ghenaemt den witten Blenck ofte tlange Witsandt) comt, ende verlaet dan de toornen soo cort als ghy moecht, om de Scheers wille die vant eynde van Goedereede afloopt. . . .” enz.

De *Witte Blenck* zal wel hetzelfde duin zijn, dat we op de 17e-eeuwse kaarten onder de naam *Blenck of Wolsacken* vinden; de „Capen” (dat zijn bakens) op Schouwen tekent Waghenaer helaas niet. Het is echter duidelijk, dat *Droegerijk* de westelijke, *Scheer* de oostelijke bank is. De gegevens van het Thresoor (krt. 1) zijn hiermee in overeenstemming: de westelijke bank heet daar *Dat Drogerijk*; de oostelijke *Westhooft*.

Sgrooten echter geeft de beide namen *De Scherr* en *De Drogheraeck* zonder dieptelijnen aan te geven juist andersom dan Waghenaer: *De Scherr* westelijk, *De Drogheraeck* oostelijk. Het is natuurlijk mogelijk, dat de banken in het korte tijdsverloop tussen de Spieghele en de Atlas van Sgrooten van naam gewisseld hebben, maar waarschijnlijker is het, dat één der beide cartografen zich heeft vergist.

Op de 17e-eeuwse kaarten heet de westelijke bank *Westhooft*; zij is een deel van de grote plaat *Den Ooster*. De bank *Steenbreck*, die op de 17e-eeuwse kaarten voorkomt, is mogelijk dezelfde als de *Scheer* van de Spieghele.

Flakkee

Dit is oorspronkelijk de naam voor het water ten N. van het eiland Over-Flakkee: later gaat de naam over op een bank tussen *Sommerdijck* en *Helvoeten* in het Haringvliet gelegen (Neptune François, krt. 10); het water heet dan reeds *Harinck Vliet*, het oostelijk deel heet op de Neptune François *Buttervliet*.

Spieghele I (krt. 3) heeft *Flackee* nog als naam voor het vaarwater. Sgrooten geeft aan Over-Flakkee nog de oude naam *Zuijdt Vorn* en noemt het oostelijk deel van het water *Herringhvljet*; het westelijk deel, het eigenlijke zeegat, heet *Flakkee*: „Opt Flacke” schrijft hij. Bovendien heeft hij voor het middendeel van het water nog de oude naam *Beninghen*.

De verbinding van Flakkee met Goeree begint in de 17e eeuw reeds te groeien. Tussen de plaatsen Goeree en Melissant ongeveer ligt een grote zandplaat, die later de verbinding tot stand zal brengen. Het middendeel van de plaat is reeds een eilandje geworden, waarop een gehucht ligt, *De Stelle*, het latere ‘Stellendam’. Tussen *De Stelle* en Flakkee heet de zandplaat *De Hals*.

Coorndijck

Dit is een eilandje in het Haringvliet, dat later met Beier-

land vergroeide en zo de Z.W.-punt van het eiland vormde, ten W. van Piershil. Reeds in 1592, bij Sgrooten, staat er een kerk op, op de plaats, waar thans Goudswaard ligt. De bewoners van Goudswaard noemen hun woonplaats tegenwoordig nog 'Korendijk'. Ook een notitie in het kaartsysteem van het Leidsch Toponymisch Instituut wijst er op, dat de latere plaats Goudswaard dezelfde is als het vroegere *Coorndijk*.

Pieter Goos (krt. 5) geeft *Coorndijck* niet meer als eiland, maar als plaats in Beierland; de kaart is echter niet betrouwbaar, want ook Voorne en Putten worden met Beierland als één geheel getekend, het Spui ontbreekt dus.

De Neptune François en de Cartes Marines geven *Coorndijck* als buitendijkse grond, waar een kerk op staat.

De figuraties van de banken in de mond van de Maas bij Waghenauer (Spiegel I, krt. 3) en de Pieter Goos (zie bijkaart II en I) leveren weinig moeilijkheden op. De noordelijke vaargeul was reeds in 1584 ondiep en is nadien blijkbaar geheel verzand. De bank *Holm* is naar het N. opgeschoven, zodat het *Nieuwe Gat*, de geul ten N. er van, verzandde. Er werd toen een nieuwe geul uitgeschuurd ten Z. van de banken: de *Everskil*. Het *Oude Gatt* van 1584 bleef, maar kreeg de naam *Suydergat*. Het gevolg van deze veranderingen was, dat de riviermond ten Z. van de *Hompels* (= *Die Dary* plus de *Holm* van 1584) geheel bevaarbaar werd ¹⁾. Op de kaart heb ik de figuratie van de 17e eeuw getekend, omdat ook de Zeeuwse banken aan de 17e-eeuwse kaarten ontleend zijn.

De noordelijke oever is tussen 1584 en 1668 reeds sterk aangegroeid, zoals blijkt uit de vergelijking van de ligging van 's-Gravenzande op de bijkaartjes I en II. Nadien is hij nog meer aangeslibd ²⁾.

Stael Duynen was vroeger de naam voor een eiland; bij Pieter Goos is het reeds een duinengroep binnenslands. De naam is vermoedelijk ontleend aan de „stalen”, ‘staken’.

¹⁾ Een overzicht van de ontwikkeling van het vaarwater, geïllustreerd met talrijke reproducties, geeft W. A. Engelbrecht in een artikel over Het ontstaan van Hoek van Holland in het Rotterdamsch Jaarboekje, 1934.

²⁾ In het Tijdschr. v. h. Nederl. Aardr. Genootschap, 1919, geeft Dr. A. A. Beekman een overzicht van de gehele ontwikkeling van deze oever van de „Masemude”.

waaraan de vissers hun netten vastmaakten ¹⁾. Die „stalen” duidt Pieter Goos nog met kleine streepjes in het water aan.

Natgat

Op de kaart van Sgrooten is dit de naam voor de ingang van het Sloe bij Walcheren; ook op Spieghele I (krt. 3) is mogelijk het vaarwater bedoeld. Bij Pieter Goos (krt. 9 en 10) is de naam echter overgegaan op de Z.W.-punt van Zuid-Beveland, die toen nog een zandplaat was.

Den Oort

Dit eilandje in de Maas bij Rotterdam (zie bijkaart I) is het latere 'Feyenoord'. Op Beekmans kaart van „Holland, Zeeland en West-Friesland in 1300”, in de Geschiedkundige Atlas van Nederland, is het reeds aanwezig als *De Noort*. Op kaarten van 1624 en 1648 heet het *Fyen Noort*, op een kaart van 1739 weer *De Noord*. Door het *Swaansgat* of *Swanegat* was het van het eiland IJselmonde gescheiden. Dit water werd in 1801 afgedamd: het begin van de aanhechting van 'Feyenoord' aan IJselmonde. *Den Oort* mag dus niet verward worden met het tegenwoordige Noordereiland; dat is pas aan het eind van de 19e eeuw ontstaan, toen de Koningshaven gegraven werd ²⁾.

Onse Vrouw

Dit is een thans verdwenen dorp op het eiland Schouwen, dat Waghenaer op kaart 2 van de Spieghele I nog aangeeft. Ook Sgrooten heeft het plaatsje nog onder de naam van *Onser Frou op Zee*, welke naam ook in NGN VII, p. 70 genoemd wordt.

Romerswale

In 1530 reeds is het land van Reimerswaal overstroomd. In de Spieghele I (krt. 3) en het Thresoor (krt. 1) vinden we dit gebied als moerassig land of ondiepte aangegeven. Aan de noordrand van het overstroomde gebied liggen nog twee kleine eilandjes; op het oostelijke ligt de plaats *Romerswale*. Ook de later weer bedijkte strook land van Oud-Valkenisse tot Rilland is als ondiepte getekend; 't *Badt* ligt op een eilandje. De figuratie van Sgrooten komt hier in grote trekken mee overeen.

Pieter Goos geeft op een groote overzichtskaart (krt. 6) het land van Reimerswaal met miskenning van de werkelijke toestand als niet-overstroomd land. De Neptune François toont beter op de hoogte te zijn en tekent moerasland.

¹⁾ Beekman, t.a.p., p. 297.

²⁾ Zie hiervoor de artikelen van Mr. H. C. Hazewinkel in het Rotterdamsch Jaarboekje van 1937, 1938 en 1939.

Zoals op bijkaart III nog aangegeven staat, tekent Waghe- Roompot
naer in de Spieghe I (krt. 3) de *Roompot* onmiddellijk langs de zuidkust van Schouwen. De zuidelijke begrenzing van het vaarwater wordt gevormd door een onbenoemde lange, smalle bank, die zich uitstrekt tot ten N. van Veere (Walcheren is echter vertekend). Tussen deze bank en Walcheren ligt het *Veergat*, dat door de Banjaard, *Bangatt* genoemd, in twee delen verdeeld wordt, waarvan alleen het zuidelijke bevaren wordt.

Bij Blaeu (*Zeespiegel*, krt. 60) en Goos (krt. 9) ligt de *Roompot*, zoals ook tegenwoordig het geval is, ten Z. van de *Banjaert*. Terwijl echter thans 'Roompot' de hoofdnaam is voor het vaarwater — het *Veeregat* is er een zijtak van — was toen *Veergat* de belangrijkste naam en gold de naam *Roompot* alleen voor het oostelijk deel.

In de atlassen van Blaeu (*Zeespiegel* III ², p. 14 en *Het Licht der Zeevaart* I, p. 18) en in de *Lees-Caert* van Antonij Jacobsz. (II, p. 18) vinden we de volgende mededeling: „Die int Brouwershavensche gat begeert te seylen, die sal weten, datter drie bancken voor 't land leggen, die langs de wal strecken. De uysterste leyt wel een kenninghe ¹) van landt, ende is gheheten de *Breebanck*, daer op ist seven vadem diep, maer daer binnen ist weder negenthien vadem diep, de tweede leyt naerder aen de wal, daer op ist vijf vadem ende daer binnen seven vadem diep; de derde geheeten de *Schelbanck*, leyt dweers voor 't gat buyten de uytertonnen, daer op met laegh water drie vadem waters”. Schelbanck

Het ligt voor de hand, dat deze banken resp. de 'Schouwenbank', de 'Middelbank' en de 'Steenbank' zijn. Weliswaar draagt de 'Steenbank', hier dus *Schelbanck* genoemd, reeds in de 17e eeuw haar moderne naam en treffen we de naam *Schelbanck* uitsluitend in deze zeilaanwijzingen aan, maar afstand en diepte zijn zozeer in overeenstemming met de moderne kaart, dat geen twijfel mogelijk schijnt.

De hier beschreven situatie wordt alleen in *Het Licht der Zeevaart* in kaart gebracht (krt. 2). Deze kaart is echter in de

1) Een kenning is de afstand waarop men op zee bij heldere lucht de kust, of andere schepen, enz. kan bespeuren; haar lengte varieert tussen de 22 en 23 km. (Zie *Das Seebuch*, p. XLI).

Zeespiegel (krt. 64) op tal van punten herzien en hierop heeft Blaeu de *Schelbanck*, op het Licht der Zeevaart in het verlengde van de *Steenbanck* liggende voor het Brouwershavense Gat, niet meer aangebracht. Dit is waarschijnlijk een correctie, maar het weglaten van de middelste bank en van de naam *Breebanck* is weer minder juist. Desondanks neem ik aan, dat deze figuratie voor de binnenste bank de voorkeur verdient boven de kaart in Het Licht der Zeevaart. De *Breebanck* zal dus de 'Schouwenbank', *Den Oester* — de naam komt alleen voor op de kaart in Het Licht der Zeevaart — de 'Middelbank' zijn. De naam *Schelbanck* blijft onverklaard. Is deze bank thans verdwenen? Of bedoelde Blaeu er een deel van de 4½-vadem-gronden voor het Brouwershavense Gat mee?

Stantdaer-
buyten

Bij Sgrooten en Waghenaer (Spiegel I, krt. 3) zijn 'Standaardbuiten', 'De Klundert' en 'Fijnaart' nog laag gelegen eilanden. De *Clujndert* en *Finaert* zijn reeds met elkaar vergroeid, terwijl *Stantdaerbuyten* (Sgrooten: *Stant buijten*) een apart eiland is.

Stuvesandt

Dit is een reeds vroeg bedijkte uitstekende punt bij Baarland, aan de Z.O.-hoek van Zuid-Beveland. In de loop van de 16e eeuw is zij weggeslagen: volgens Beekman kort na het midden van die eeuw (zie NGN VII, p. 93). Op Spiegel I (krt. 3), Thresoor (krt. 1) en op de kaart van Sgrooten, resp. dus in 1584 en 1592, wordt het *Stuvesandt* nog getekend. Het is natuurlijk mogelijk, dat op de kaarten een verouderde figuratie staat, maar Sgrooten is overigens zeer nauwkeurig. De overzichtskaart van Pieter Goos (krt. 6) geeft de landpunt nog aan zonder naam, maar deze kaart is zeer onbetrouwbaar.

Wulpen

Het westelijk deel van Zeeuws-Vlaanderen bestond in de 16e eeuw uit drie delen: het eiland *Wulpen*, het eiland waarop Kadzand en het eiland waarop Groede ligt. Het eiland *Wulpen* was van Kadzand gescheiden door het *Zwarte Gat*, van de schorren van Groede door *De Vloer*. In de loop van de 13e en 14e eeuw reeds werden verschillende delen er van overstroomd, in 1570 verdween het geheel. Toch bleef het als schorregrond nog liggen: nog in 1593 werden landerijen op *Wulpen* in pacht gegeven¹⁾. Op de Spiegel I (krt. 3), bij

¹⁾ Zeeland door de Eeuwen heen, door M. van Empel en H. Pieters. Aflevering 4, p. 127; afl. 5, p. 130. Middelburg, z.j.

Sgrooten en door Pieter Goos (krt. 10) — bij den laatste zeker ten onrechte wordt — *Wulpen* nog als een eiland getekend.

De kustlijnen van Waghenaer, Blaeu en Goos wijken in sommige opzichten af van de lijn van Sgrooten, die de grondslag van mijn kaart vormt. De kaart uit de Spieghel (I, krt. 3) is sterk vertekend: Schouwen en Duiveland zijn uitermate primitief voorgesteld, zoals het bijkaartje III voor een deel doet zien. Tholen is naar het O. sterk gerek. De andere eilanden zijn wat nauwkeuriger getekend; de figuratie van Walcheren bijvoorbeeld, hoewel niet volkomen juist, geeft een heel wat beter beeld. De polder S. Joostenland op de oostkust is nog niet ingedijkt, maar reeds als naamloze aanslibbing in kaart gebracht.

De Zeeuwse
eilanden

Het water tussen St. Philipsland en Duiveland draagt de naam *Zijpe Ruymoor*; elders vinden we slechts *Zijpe*. Op de atlas van Hattinga ¹⁾ is *Ru(y)moord* de naam voor de zandplaat aan het N. en W. van St. Philipsland, die er later mee vergroeid is, waardoor het eiland zijn tegenwoordige omvang kreeg. Het is dus niet onmogelijk, dat vroeger de watervlakte *Ruymoor(d)* heette ²⁾.

Noord-Beveland is op de Spieghel nog maar een klein eiland, dat zich ongeveer van *Cortheen* tot *Camp* uitstrekt; *Orisandt* staat niet op de kaart. De kustlijn van Zuid-Beveland is nagenoeg dezelfde als bij Sgrooten. Van *Cloetinghe* af steekt een zandplaat de Schelde in langs *Wolfaertsdyck* naar het N.W.: de *Bierplaet*. 't *Badt* en *Romerswale* en het deel van Zuid-Beveland van Rilland tot Oud-Valkenisse worden als moerassig land getekend.

Zeeuws-Vlaanderen komt eveneens in grote trekken overeen met de kaart van Sgrooten. Het eiland *Wulpen* wordt nog getekend, maar was in 1584 niet meer dan schorregrond. De *Braakman*, nog niet benoemd, was een brede zeearm, die tot Sas van Gent landwaarts in ging.

De kaarten in de 17e-eeuwse atlassen geven geen volledige indruk van de toestand. Blaeu geeft in *Het Licht der Zeevaart* één kaart van *Cales* tot *Huysduynen*, dus op kleine schaal

¹⁾ Atlas van Zeeland, door de Heeren Hattinga in 1774—'52 ontworpen. Uitgegeven in 1760 bij Issaak Tirion te Amsterdam.

²⁾ Vergelijk ook *Natgat*, pag. 48 hiervoor.

(krt. 1); de kaart is echter vrij betrouwbaar. De kaarten in de Zeespiegel (krt. 59, 60, 61) zijn veel groter, maar geven alleen het westelijk deel van de eilanden. De figuratie is echter goed en geloofwaardig, op één punt na: *Orisandt* ligt ten W. van Noord-Beveland in plaats van ten N. er van. Pieter Goos geeft de eilanden volledig op zijn Pascaert van de Noordzee (krt. 3), maar maakt fouten: Noord-Beveland is te groot, het land van Reimerswaal en van Saaftinge wordt als vast land aangeduid, hoewel het reeds in 1570 verdrinken was. Juist is het, dat de polder *S. Iooostenlandt* nu als bedijkt wordt voorgesteld: in 1631 is de indijking geschied. Op grote schaal geeft Goos de eilanden op de kaarten 8, 9 en 10, maar ook hij geeft alleen het westelijk deel. Evenals Blaeu tekent hij *Orisandt* ten W. van het *Lant van Cats* in plaats van ten N. Het eiland zal in de loop van de 17e eeuw met Noord-Beveland vergroeien, maar in de 18e eeuw voorgoed verdwijnen ¹⁾.

De polder Borselen — de Z.W.-punt van Zuid-Beveland — wordt voorgesteld als een zandplaat (krt. 6), maar was reeds in 1616 bedijkt. Sgrooten geeft hem als laag gelegen land, maar tekent er — voor de bedijking dus — al enige gehuchten in.

KAART 20 — VLAENDERS ZIJDE.

Mijn kaart van de Vlaamse banken berust geheel op gegevens uit de 17e eeuw; de kaarten uit de 16e eeuw — Het Zeeboek en de Spieghele — zijn veel primitiever en zeer onvolledig, hoewel de kaart uit het Thresoor reeds meer de figuratie van de 17e-eeuwse atlanten benadert. Maar zelfs met de uitvoerige en gedetailleerde kaarten van Blaeu en Goos blijkt het onmogelijk alle vragen te beantwoorden. Het westelijk deel van Calais tot Oostende geeft weliswaar weinig moeilijkheden, maar voor het deel van Oostende tot het Zwin is geen in alle opzichten bevredigende oplossing te vinden, daar de moderne dieptelijnen niet volledig met de 17e-eeuwse overeenkomen. De voornaamste verschillen zijn:

1. De Wenduine Bank, oudtijds genaamd *Uitter Banck*,

¹⁾ Zie Dr. A. A. Beekman, *Holland, Zeeland en West-Friesland in 1300*, dl. III, p. 72. 's-Gravenhage, 1921.

Engelsche Pol en *Heyst Banck*, strekt zich op de oude kaarten uit tot in de Wielingen. Het oostelijk deel, de *Heyst Banck*, ligt dus bezuiden de *Raen*. Weliswaar ligt thans in het verlengde van de tegenwoordige Wenduine Bank het Ribzand, maar dat kan niet hetzelfde zijn als de oude *Heyst Banck*. Immers het Ribzand wordt in de 17e eeuw *Ript*, *Inner Banck* en *Franse Pol* genoemd en ligt bezuiden de *Heyst Banck*. Vermoedelijk is het zand dus na de 17e eeuw naar het N. opgeschoven. Moderne dieptelijnen, die met de 17e-eeuwse overeenkomen, zijn daardoor voor deze formaties niet te geven.

2. De *Peerdemart*, tegenwoordig 'Binnen Paardenmarkt' geheten, is veel langer dan thans en strekt zich uit van Het Zwin tot Oostende; nú komt de bank niet verder westelijk dan Heyst. Ook voor het westelijk deel van deze bank, het *Hart Sandt*, is dus geen moderne lijn te geven.

Voor de overige banken koos ik een dieptelijn, die zoveel mogelijk met de oude figuratie overeenkomt.

In het begin van de 17e eeuw gaf men de gronden niet verder uit de kust dan het *Smal Bancgen*, d.i. het noordoostelijk deel van de 'Buiten Ratel'. Later, bij Antonij Jacobsz. en Goos, verschijnen verder in zee nog de *Smalle Banck*, de *Witte Banck*, en de *Ooster* of *Oost Banck*. Waarschijnlijk is de eerste een uitloper van de 'Middelkerke Bank', de laatste de 'Thornton Bank', terwijl de middelste een (thans naamloze?) ondiepte daartussen is. Ze zijn echter op alle kaarten te ver uit de kust geschoven, zodat de *Smalle Banck* ongeveer in het verlengde van de *Steenbanck* kwam te liggen.

Deze toren schijnt van groot belang geweest te zijn voor de navigatie langs de zo gevaarlijke Vlaamse kust bij de monding van het Zwin. De enige kaart uit het laatst van de 16e eeuw, waar hij op voorkomt, is de kaart van Sgrooten. Knokke staat daar niet op, zodat men zou kunnen veronderstellen, dat de *S. Katherinen Toren*, die ook *S. Katherinen kerck ter Clocken* genoemd wordt, de toren van Knokke was. Dit kan echter niet juist zijn: in 1566 : 12, 1 wordt geconstateerd, dat *S. Katherinen toren* „byden Water” staat en „van Sinte Katherijnen te Lantwaert in staet een ander scharpe Toren, ende dat is ter Knoecke”. We zullen dus *S. Katherinen kerck ter Clocken* niet moeten verstaan als „in Knokke”, maar als „bij Knokke”. Uit de landverkenning bij 1566 : 12 en uit de

S. Katherinen

kaart van Sgrooten is de ligging van de toren ten naaste bij af te leiden. Na de verzanding van het Zwin ¹⁾ zal het belang van *S. Katherinen* als landmerk wel zodanig verminderd zijn, dat de 17e-eeuwse cartografen de toren niet meer behoeften aan te geven.

KAART 21 — HET KANAAL, OOSTBLAD.

Bolle, Boeke

In de leeskaart van 1541 : 13, 25 vinden we: „Die wil setten van ²⁾ die Bolle die sal setten op .v. vadem. Ende sinte Margrieten steygher sal van hem leggen zuydtoost”. In 1566: 19, 5 en Das Seebuch: 5, 37 staat dezelfde aanwijzing. Das Seebuch: 5, 38 geeft nog: „Item de wil segelen in Vlanderen unde schedet van der Boeke, de ga nortnortost, unde de sal segelen van Godinghen unde van Quarens nortwart”. De naam treffen we in de atlasen niet aan en Knudsen noch Koppmann geven er een vertaling voor. Wanneer we op de zeilaanwijzingen afgaan, komen we tot de conclusie, dat *die Bolle*, liggende N.W. van ‘S. Margaret at Cliff’ en op gelijke breedte ongeveer als de Goodwin Sands een naam moet zijn voor een plaats aan de ‘Pegwell Bay’ of wellicht voor de baai zelf.

Buf

Dit is de naam voor een rotsgroep die op alle kaarten ten N. van *Eckerou* ligt. Vermoedelijk is zij vertekend: een kaart in *Le Petit Neptune Français or French Coasting Pilot*, in 1793 te Londen uitgegeven, noemt de rotsen ‘Les Dirouilles’, ten W. van *Eckerou* ook *Les Bœufs* (p. 27). Deze naam schijnt een verzamelnaam te zijn voor alle rotsen tussen de meest westelijk gelegen rots van de groep ‘Les Dirouilles’ en *Eckerou*; hij is door de Nederlandse cartografen als *Buf* getranscribeerd.

Camer

Dit is de naam voor een baai ³⁾, aan de zuidkust van Engeland ten W. van Dungeness, die later dichtgeslibd is, maar zich in de 16e en 17e eeuw uitstreckte tot Rye en Winchelsea. Daarbij ligt een kasteel, thans ruïne, op de kaarten veelal aangeduid met de naam *Camber Cast*. De naam *Singels* duidt op

¹⁾ Voor de geschiedenis van het Zwin zie men A. de Smet, *De Geschiedenis van het Zwin*, Antwerpen, z.j.

²⁾ Bedoeld is als in *Das Seebuch*: 5, 37: *voor* of *onder*, dat is ‘ten anker gaan bij’, ‘op de rede van’.

³⁾ Dit blijkt o.a. uit 1532 : 34, 1: „In die Camer..... maect vol zee die maen suiden ten oosten.....” en 1532 : 34, 4: „Die wil seylen in de Camer.....”

de zandbanken in de inham; *Smack* is het oostelijk schier-eiland.

Knudsen geeft in het register op 1566 voor *Cape van Kaus* de vertaling 'Cap de la Hève'. Dit is echter niet juist: 'Cap de la Hève' wordt *Seynhooft* genoemd en de *Cape van Kaus* is 'Cap de Caux', tegenwoordig meestal 'Cap d'Antifer' geheten.

Cape van Kaus
en Struyszaert

Iets ten N. van de *Cape van Kaus* ligt 'Etretat', dat in de bronnen *Struyszaert* heet. Deze plaats wordt wel met de *Cape van Kaus* vereenzelvigd, naar blijkt uit de volgende zeilaanwijzingen in *Das Seebuch* (9, 77): „Item Seynehovet unde Strusart liggen suden unde norden, vorscheiden 4 mylen” en 1541 (19, 12): „Item die rudsen die daer leggen buyten die cape van Kaus legghen van Seynhooft noortwaerts verscheyden .iiij. mijlen”. De beide namen worden op de *Spiegel* (I, krt. 5) gecombineerd tot *C. de Struysaert*. *Waghenaer* maakt echter in het *Thresoor* (p. 25) wel verschil: hij spreekt daar van een „stedeken” *Struyssart* en noemt de kaap *de hoeck van Struyssart*.

1532: 19, 7 heeft: „Item die wil setten tot Kiehauwe...”; de parallellen 1541: 15, 38, 39 en 1566: 19, 45 hebben in plaats van *Kiehauwe* de naam *Kiskas*. De drie Nederlandse teksten zijn alle bedorven; alleen de parallel in *Das Seebuch*: 7, 13 is juist: „Item de wil setten to Kredekans, de sal van deme lande van Seynehovede segelen 3 ofte 4 cabel lanc umme der banc willen, de dar buten licht; unde also he de cape passet ¹⁾ heft, so sal he nemen den slach van deme lande ²⁾ up 4 ofte up 5 vadem, bet he kumpt voor Cans”. Deze aanwijzing is voor *Kredkans*, d.i. 'Grève de Caen', volkomen correct. De aangegeven richting maakt het onmogelijk, dat *Kiehauwe*, 'Cayeux', of *Kiskas*, 'Les Casquets' juist zou kunnen zijn.

Kredkans

Dit is de naam voor een landmerk bij Portsmouth. Het blijkt nergens, wát het eigenlijk is; waarschijnlijk duidt de naam op twee afgegraven heuvels (kuilen zijn immers uit zee niet te zien), die door den zeeman als witte vlekken worden waargenomen. *Goeyvaert Willemsen* van *Hollesloot* zegt er van: „Dese twee Leemkuylen zijn twe witte steden, ende ghi

Leemkuylen

¹⁾ Gepasseerd.

²⁾ De koers langs het land.

sietse tegen dat hooghe lant aen. . . .”¹⁾ Blijkens 1541: 31, 4 en 1566: 37, 8 liggen zij „boven Poorsmuyden”; dat zal wel betekenen „achter Portsmouth”, d.i. ten N. er van. Waghenaer spreekt in het Thresoor eveneens van de *Leemkuylen* als van „een witte pleck”, maar plaatst ze „neffens het Slot”, dat is aan de kust vóór Portsmouth. In de Spieghel vinden we in de lijst²⁾: „Leemput. . . . Lenington”; deze vertaling is echter onjuist, want *Lenington*, *Lemington* of *Lemton* is 'Lymington'.

S. Margrieten
Steygher

Waarschijnlijk is deze naam ontstaan, doordat men de namen van de dicht bij elkaar gelegen plaatsen 'St. Margaret' en 'Old-Stairs', beide op de rede van Duins, combineerde. De naam werd gebruikt voor de zuidelijk gelegen plaats 'St. Margaret'.

Morques

De ligging van *Morques*, 'Iles de St. Marcouf', is op krt. 5 van Spieghel I verkeerd getekend: Waghenaer plaatst ze tussen Cap de la Hague en Cherbourg in plaats van tussen La Hougue en Carentan.

De Oude Man

De *Oude Man* of *Tour dordre* was een toren bij Boulogne. In het tijdschrift *The Mariners Mirror* (1932, p. 195) vinden we de volgende mededeling van Van Nouhuys: „It was a sturdy, square stone tower on the rocks close to the shore north of Boulogne near the mouth of the river Liane. In the Ortelius atlas of 1573 it is called by its French name, Vieillardt. . . . The tower itself disappeared between 1610 en 1645 in the collapse of the rocks on which it had been built in the days of Caligula. . . . From its appearance at a distance it was called by such names as La Tour du Bonhomme, l'Homme Vieil, l'Homme Noir, Oude Man, Old Man”. Volgens *The Channel Pilot* (Londen 1792, p. 82) is de toren ingestort 29 Juli 1644. Dit is in overeenstemming met het feit, dat Nicolas Tassin in zijn boekje, *Les plans et profilz de toutes les principales Villes et lieux considerables de la France*, de toren nog tekent (krt. 8), daar het werkje in 1644, dus vóór of kort na de instorting, te Parijs is uitgegeven.

Cape de Vorha

Met deze naam wordt de 'Cap de Carteret' bedoeld: *Le petit Flambeau de la Mer* (p. 24) geeft: „Cartret nommé par les Hol-

1) Die Caerte van de Oost ende West zee, p. X. Harlingen, 1594; 2e (?) druk.

2) Zie pag. 73 hierachter.

landois le Cap de Vorha" en ook Romein de Hooge (krt. 3) geeft beide namen.

In het register op 1566 stelt Knudsen abusievelijk *Wijt* gelijk met 'Wight', met betrekking tot de plaatsen 48, 18—20. Het is hem waarschijnlijk ontgaan, dat de woordjes *bi* en *bij*, die los van *Wijt* gedrukt staan, daar bij horen. Er is, evenals in de parallelplaats 1541: 35, 12—14 sprake van *Wijtbij*, d.i. 'Whitby'. In het register op 1532 is de juiste vertaling gegeven.

KAART 22 — HET KANAAL, WESTBLAD.

Deze rots, in Het Zeeboek en 1566 *Bellert*, door Waghenaer (Spiegel I, krt. 7) en Pieter Goos *Le Bel* genoemd, mag niet vereenzelvigd worden met de grote rotsgroep 'Le Bel' ten N.W. van St. Mathieu. De *Bellert* ligt immers volgens 1566: 20, 34 „een bogheschof", volgens de Zeespiegel (III 4, p. 2) „twee oft drie kabellengden t' zeewaert" van de *Hoeck van Konket* af.

Das Seebuch: 13, 44 geeft: „Item Degersten de licht by westen Rammeshovet". Deze aanwijzing, waarvan geen parallelplaatsen zijn aan te wijzen, is niet verklaard. De enige veronderstelling die ik durf opperen is, dat de richting verkeerd is aangegeven, een niet ongewoon verschijnsel (vgl. bijv. Het Zeeboek, p. 57, 10e; 1532: 37, 18; 1541: 15, 19). Het is dan mogelijk, dat de plaats 'Oreston', pal ten O. van Plymouth, is bedoeld. Voorzichtigheidshalve heb ik de naam niet op de kaart aangebracht.

Breusing spreekt reeds het vermoeden uit, dat deze rotsen „einzelne hervorragende Klippen" van het rif La Parquete zijn (Das Seebuch, p. XXXII, noot 9) en dat zal wel juist zijn. We zullen er echter wel nooit in slagen nauwkeurig de ligging van deze rotsen te bepalen. Zo zegt bijvoorbeeld Blaeu in zijn Zeespiegel (III 4, p. 3) dat „de innerste ofte zuyderste Foukenesse leydt van de noorderste zuydzuydoost ontrent een half mijl". Het rif 'Toulinquet' echter, waaraan we het eerst denken, ligt juist N.O.-Z.W. De ligging van de *Colligiers* en *Messeniers* is eveneens volkomen onzeker.

Op de kaarten vinden we op de westelijke oever van de riviermond *Vawijck*, op de oostelijke oever *Foye* of *Fouu*. Beide namen doelen op 'Fowey'; de eerste is een oude Hol-

landse spreekvorm, de laatste een nieuw ontleende schrijfvorm. Dat met de nieuwe ontleening geen nieuwe betekenis ontstaan is, blijkt, wanneer we de zeilaanwijzingen voor *Foy* in de Spieghel (I, krt. 20) en voor *Vawijck* in 1541: 30, 20, 21 vergelijken. Bovendien geeft Waghenaer beide namen in zijn lijst ¹⁾.

Groen Eylant
en Vlishaven

Alle bronnen tekenen de ligging van het 'I. Thomée' even onduidelijk, zodat het niet met zekerheid te constateren is, waar de beide namen *Groen Eylant* en *Vlishaven* op doelen. Waghenaer (Spieghel I, krt. 6) vergroot de onzekerheid nog met een misleidende zeilaanwijzing: „Een myle bij Westen ²⁾ leyt Vlishaven, anders ghenaeemt t' groen Eylandt...”: *Vlishaven* en het *Groen Eylant* zouden dus identiek zijn. De kwestie wordt pas duidelijk als we Le petit Flambeau de la Mer en de atlas van Romein de Hooge raadplegen. De eerste geeft: „Deux petites Lieuës au Ouest de Port-Blanc est l'Isle de Tommees nommée par les Hollandois Groen-yland” (p. 33). Op krt. 4 van de Atlas Maritime vinden we getekend het *Isle de Tommées ou Groen Eyl.* en daar blijkt *Vlishaven* — De Hooge schrijft *Vliehaven* — het vaarwater te zijn tussen I. Thomée en het vasteland. — Blacu noemt voor het *Groen Eylant* nog de merkwaardige naam *Tavelinck* (Het Licht der Zeevaart I, p. 39).

Henno

De *Henne* en de *Kuyckens* zijn rotsen, die volgens de atlasen W.Z.W. van de *Fockeniërs* liggen; volgens 1566: 20, 21 „by den westhoeck van Calesduynen”. Deze rotsen zouden dus bij het rif La Parquete horen en misschien overeenkomen met de klip, die thans 'Le Corbeau' genoemd wordt. Maar Das Seebuch, 1532 en 1541 geven de *Henne* bij *Bartram* en bedoelen dus de rotsgroep 'Le Coq'. Ik meende niet beter te kunnen doen, dan beide rotsen op de kaart aan te geven. Treft men de naam ergens aan, dan zal men uit het verband moeten opmaken, welke van de twee rotsen bedoeld wordt.

Kemenesse

Deze naam is door Knudsen in 1566 en door de uitgevers van Het Zeeboek onjuist geïnterpreteerd. Knudsen geeft in 1532 de juiste vertaling 'Cheminées', maar in 1566 verkeerdelijk 'Quémenes'. In Het Zeeboek wordt deze laatste verta-

1) Zie pag. 72 hierachter.

2) Ten Westen van *Octobers* nl., dat zijn 'Les Triagons'.

ling eveneens gegeven ¹⁾. — 'Quémenes' is een eiland of een groep van twee eilanden, ten N. van de Cheminées, N.W. van Béniguet. Uit 1541: 15, 25 en 22, 22 blijkt, dat de *Kemenesse* een groep is van zes eilandjes. Pieter Goos (krt. 13) geeft er zeven met de naam *Kimmenessen*; Waghenaer (Spiegel I, krt. 7) en Thresoor (krt. 33) geeft eveneens een grote groep met de Franse naam *Cheminées*.

Bovendien moeten we uit 1566: 20, 36 de conclusie trekken, dat inderdaad de 'Cheminées' bedoeld worden: „Item als ghy wilt seylen int Breestwater af [lees: of] in Claesduynen van Sinte Matheus hoeck af, soo houdt dat suydt Eylant van die Kemes by suyden die Blancmongis, ende gaet oost suydt oost. . . .” Een blik op de kaart leert, dat het niet mogelijk is het eiland (of een eiland van de groep) Quémenes ten Z. van de Vieux Moines (pal ten Z. van St. Mathieu) te brengen.

Ten overvloede zij nog vermeld, dat Waghenaer in het lijstje achter de Spiegel opgeeft: „Kimmenes. . . . Cheminées” en dat hij in het Thresoor (p. 32) zegt: „Die zuyderste Kimmenesse leyt van Mattheus hoeck westwaerts”.

Iets ten Z.O. van de 'Cap Fréhel' ligt een tweede kaap, die 'Cap la Latte' heet; volgens *Le petit Flambeau de la Mer*: „à cause d'un château du même nom qui est sur l'extrémité d'iceluy”. Pieter Goos geeft echter (krt. 13) *Cape Farela* of *Cape de Late* en Waghenaer (Spiegel I, krt. 6 en Thresoor, krt. 25) tekent één kaap met de naam *Cape de Late*. Een geval van naamsverwarring dus, dat volkomen analoog is met de naam *S. Margrieten Steygher* ²⁾.

Merkwaardig genoeg dient deze naam, die thans een plaats ten O. van Morlaix aanduidt op alle atlassen (Spiegel I, krt. 6 uitgezonderd) voor de plaats, die thans 'Morlaix' heet. De naam *Morlaix* duidt op alle kaarten een kasteel aan op het eilandje 'Callot', ten Z.O. van Roscoff.

Met deze naam duidde men de rotsgroep 'Les Triagons' aan; het zijn „groote vreeselijke uytclippen”, die in de leeskaarten *Dragans*, in de 17e-eeuwse atlassen wel *Driakelpotten* genoemd worden. Het lijdt geen twijfel, dat met deze

¹⁾ In de tekst staat op p. 26 *Quemes*, op de kaart en in het register *Quémenes*.

²⁾ Zie pag. 56 hiervoor.

drie zo verschillende namen éénzelfde object bedoeld wordt, daar een aanwijzing van Waghenaer in de Spieghel (I, krt. 6) voor de *Octobers* geheel gelijk is aan de aanwijzing in het Thresoor voor de *drieockers ofte drie ackelpotten*. Op de kaart (krt. 25) in het Thresoor noemt Waghenaer de groep niet *Octobers*, maar *Sewbers* (of misschien *Seiobers*); het zal wel een fout van den graveur zijn.

Pandany

In Das Seebuch: 5, 17 B staat: „Item by norden Lysart twee mylen Engeles to der Monsbaye dar licht en hochafftich berch, dar is ene reyde, de het Pandany. . . .” in hs. A ontbreken de woorden „en hochafftich berch”. Koppmann verklaarde de naam door ‘Pendennis’ (Das Seebuch, p. XIX), dat echter bij *Vaelmuyden* ligt, dus in N.O. in plaats van N.W. richting. Breusing wees in een voetnoot op deze onjuistheid en nam aan, na een wat gecompliceerde redenering, dat ‘Helleston Road’ bedoeld zou zijn. Eenvoudiger en meer in overeenstemming met de afstandsbepaling in de zeilaanwijzing is de veronderstelling, dat *Pandany* een equivalent is van *Predanner Point*: de naam die we op de kaart van Pieter Goos (krt. 13) vinden voor ‘Pradanack Point’.

Roche
Blanche

Le petit Flambeau de la Mer (p. 38) deelt ons het volgende mee omtrent de ligging van deze rotsgroep: „Au Nord et Nord quart Nord-Est de l’Isle de Bas 5 lieuës il y a une Roche sous l’eau nommé Roche Blanche. Cette Roche est distante de Casquet 27 lieuës au Nord-Est quart d’Est”. The Channel Pilot (Londen, 1792) geeft bijna woordelijk hetzelfde (p. 144).

Rode Ras

Dit is een plek ten N. van *Heyssant*, waar een fel tij loopt, met maalstromen: „de strom dreyet dar umme und umme so en mach daer nemant setten ¹⁾” (Das Seebuch: 9, 57). Het is er 50 vaam diep.

Saltaske en
Saltesleu

Op de W. oever van Plymouth-Sound ligt de plaats ‘Saltash’, die door Waghenaer (Spieghel I, krt. 20 en Thresoor, krt. 65) *Saltaske* wordt genoemd. Deze naam werd ook gebruikt voor het *West-Converts*, de W. inham: we vinden bij Romein de Hooge (krt. 8) *Westcomfer ou Saltache* en in Le Petit Flambeau de la Mer (p. 75) „Westconfer ou autrement nommé Saltache”.

1) *Setten* is ‘ankeren’.

In Spieghel en Thresoor vinden we ook nog de namen *Salleu* en *Saltesleu*, op beide atlassen zeer onduidelijk geplaatst. Waarschijnlijk is het de naam voor het vaarwater, maar het is niet onmogelijk, dat een dorp bedoeld wordt. In de andere bronnen komt de naam niet voor, zodat ik geen zekerheid kon krijgen.

De ligging van deze rots ten Z. van St. Mathieu is onzeker. In 1541 : 15, 15 en 1566 : 20, 26 wordt verklaard, dat men „nefens die Colligiers” is, als de *Winckelberg* en de *Boxberg* „over een comen”. De *Boxberg* is de ‘Cap de la Chèvre’; de *Winckelberg* moet dus liggen op de lijn, die deze kaap verbindt met de *Colligiers*, rotsen van het rif La Parquete, waarvan de ligging ook niet met zekerheid te bepalen is. Vermoedelijk doelt de naam *Winckelberg* op de rotsen ‘La Chèvre’ en ‘Le Chevreau’, die wel ongeveer in de aangegeven koers zullen liggen. Deze rotsen worden in de atlassen ook *Schimminckelbergh* of *Scheminckelberghen* genoemd.

Winckelberg

KAART 23 — IERLAND.

Voor de westkust van Ierland liggen drie eilanden, ‘Clare’, ‘Inishturk’, ‘Inishbofin’, resp. genoemd *Clere*, *Boche*, *Horshe*. De laatste naam zal wel ontleend zijn aan ‘Inishark’, de naam voor een klein eilandje bij ‘Inishbofin’; mogelijk is *Boche* aan deze naam ontleend.

Boche, Clere
en Horshe

Dit is een niet geïdentificeerde naam in Das Seebuch, 1541 en 1566. In het register op 1532 geeft Knudsen de vertaling ‘Dursey’, echter met een vraagteken; in het register op 1566 vertaalt hij ‘Achill Island’, terwijl in Das Seebuch aangenomen wordt, dat „dar dan” betekent ‘Dursey I.’ Met deze kwestie is nauw verbonden de vraag, wat eigenlijk te verstaan is onder de naam *Dorsay*, die verschillendē keren in de leeskaarten voorkomt. Het lijkt mij juist verschil te maken tussen *Dorsay* en de *Cape van Dorsay*; Knudsen deed dit in 1532 ook, in 1566 evenwel niet meer. *Dorsay* is het eiland ‘Dursey’, de *Cape van Dorsay* is de kaap ‘Crow-Head’, de landpunt ten O. van het eiland ¹⁾.

Dardom,
Dardon

De zeilaanwijzing voor *Dardom* luidt: „Item van der Cape van Dorsay totten eylande Dardom [Das Seebuch: „van dar

¹⁾ De naam is om praktische redenen niet op de kaart aangebracht.

dan"] valt die vloet noort noort oost ende die ebbe zuyt zuyt-west". Daarop volgen getij-aanwijzingen voor: „van Dorsey totter cape te Clare”, „van Cape te Clare totten eylande Salteys”, dus in een richting W.-O. Alleen hierom reeds acht ik het minder waarschijnlijk, dat *Dardom* in een andere dan oostelijke richting van Crow-Head zou liggen. ‘Achill I.’¹⁾, ten N. van Crow-Head, acht ik dus uitgesloten.

Daarbij komt, dat de getij-aanwijzingen in de regel bij elkaar aansluiten: bijv. „van Poortlant tot Wicht”, „van Wicht tot Bevesier” enz. Het lijkt mij dus mogelijk, dat *Dardom* in 1541 : 29, 1 en parallelplaatsen, hetzelfde is als *Dorsey* in 1541 : 29, 2 en parallelplaatsen. De vorm *Dardom* zou dan te verklaren zijn als een verbastering uit „dar an”, een soortgelijke vorming dus als *Bartebart*²⁾. De aanwijzing is dan te lezen: „Item van der Cape van Dorsay totten eylande dar an . . .”, d.i. „van Crow-Head tot het eiland (Dursey) daarbij”.

Een bezwaar tegen deze gissing wil ik niet verhehlen: het is niet waarschijnlijk, dat een getij-aanwijzing voor zo’n kleine afstand op deze wijze gesteld wordt. Eerder zou te verwachten zijn: „In den vaarwege van Dorsey” of iets dergelijks. Niettemin meen ik mijn veronderstelling te moeten handhaven.

M. van Car-
lingfoort

De ‘Carlingford Mt.’ op de oostkust van Ierland ligt zowel bij Pieter Goos (krt. 14), als in de Neptune François (krt. 13), ten N. van de Carlingford Lough; Blaeu geeft de naam niet. Thans echter wordt deze naam gegeven aan het gebergte ten Z. van de inham. — Op de kaart heb ik de figuratie van de beide atlassen getekend.

Muyn

Zo wordt door Blaeu (Zeespiegel III³, p. 22) „een stedeken” genoemd, dat blijkens de zeilaanwijzing en de kaart 80 aan de oostkant van de baai lag. Thans ligt daar geen plaats van die naam meer, of het zou ‘Moyview’ moeten zijn. Wel ligt aan de westzijde van de baai de ‘Moyne Abbey’.

Struven

Deze naam komt voor in 1541 : 34, 9 en 1566 : 40, 10. We vinden daar de volgende zeilaanwijzing: „Die Cape Str(o)uven leyt van Blaskey noorden ten westen verscheyden acht milen”. *Blaskey* betekent ‘Blasket I.’; het is een eiland op de westkust

¹⁾ Op mijn kaart *Ackelhid*.

²⁾ Zie pag. 10 hiervoor.

van Ierland. Het „noorden ten westen” is dus in ieder geval onjuist: N.O. is het enig mogelijke, zoals een blik op de kaart leert. Knudsen geeft voor de plaats in 1541 nog geen vertaling, maar oppert in 1566: „Kerry Head?” ‘Kerry Head’ wordt echter door Goos (krt. 14) *Can Sanan* genoemd, in de Neptune François (krt. 13) *Ple. de Kiriec ou Can Sanan*. De vorm *Struven* blijft dus hoogst onzeker.

Blaeu verklaart deze naam voor ‘Slyne Head’ in zijn Zee-spiegel (III 3, p. 23) als volgt: *Slynehed* of *Slynehooft* wordt „by het varende volck Twaelf-Penninck ghenoeemt, omdat het landt hem opdoet aen twaelf ronde heuvelkens”. Die twaalf heuvels heten thans ‘Twelve Pins’.

Twaelf-
Penninck

KAART 24 — ENGELANDS OOSTKUST.

De officiële Engelse naam voor de plaats, die wij gewoonlijk ‘Hull’ noemen, is ‘Kingston upon Hull’; Kingston is de plaats die ligt op het punt, waar de Hull, een uit het noorden stromende rivier, in de Humber uitmondt.

Hul

Waghenaer heeft zich (Spieghele II, krt. 2) door de dubbele naam op een dwaalspoor laten brengen. Op de plaats waar ‘Hull’ ligt, heeft hij een stadje *Kijngston* getekend; dit is dus juist. Op de andere oever van de Humber echter ligt aan een rivier, die van het Z. uit de Humber uitstroomt en *Hul* genoemd wordt, een plaats *Huldijn*. Verder draagt de ‘Humber’ twee namen: *Humber fluv.* en *Hul water*. In zijn Thresoor (krt. 77) geeft Waghenaer alleen de plaats *Ringston*; de *r* zal wel aan den graveur te wijten zijn.

Blaeu geeft in Het Licht der Zeevaart (krt. 40) de namen *Kijngston* en *Hul* bij twee verschillende plaatsen; in de Zee-spiegel (krt. 34) alleen de plaats *Hul*.

Deze bank, die alleen in de Spieghele (I, krt. 23) voorkomt, is niet met zekerheid te identificeren. Vermoedelijk bedoelt Waghenaer het noordelijk deel van ‘Corksand’ voor de kust bij Harwich, in het Thresoor en bij Goos *De Koert* geheten. Het ligt dan echter iets te ver uit de kust getekend en ook iets te veel naar het Noorden.

Roode Zandt

Op de plaats waar de Spieghele (II, krt. 3) en Pieter Goos een kaap of een berg *Rootclif* tekenen, ligt thans de plaats ‘Redcar’. Volgens de EPNS V (p. 156) zijn de rotsen er „of a

Rootclif

reddish hue". Het Thresoor geeft een plaats aan; de Neptune François een lichtbaken.

De Welle

In de Spieghele (II, krt. 1 en 2) is *De Welle* de naam voor een uitstekende punt, of althans voor het noordelijk deel, van de Burnham Flats bij de Wash-Bay. Het grootste deel van de bank heet *Burnam Sant*. Deze naam *De Welle* duidt dus niet hetzelfde aan als *De Welle* bij Pieter Goos: daar is het de naam voor de grote 'Well-Bank', die veel verder in de Noord-zee ligt.

In Das Seebuch: 14, 4, 5, 6 vinden we voor de 'Burnham Flats' eveneens de naam *Welle* of *Wellebank*; evenzo heet in Het Licht der Zeevaart de gehele 'Burnham Flats' *Wellebank*.

In het Thresoor (krt. 77), Het Licht der Zeevaart (krt. 40) en de Zeespiegel (krt. 34) vinden we nog de naam *Geps*. Op de laatste kaart staat deze naam bij een apart getekende bank tussen *De Welle* en *Sonck*, 'Sunk Sand'; *Geps* is daar dus de naam voor het uiterst westelijke deel van de 'Burnham Flats'. In het Thresoor staat *Geps* voor deze hele bank en ontbreekt de naam *De Welle*.

KAART 25 — SCHOTLAND EN DE FÄRÖER.

Voor het bewerken van de Shetlands Eilanden stonden mij ten dienste de kaarten in het Thresoor (krt. 95) en in de atlasen van Blaeu; de laatste zijn aanmerkelijk beter dan Waghe-naers kaart. Enkele bijzonderheden vond ik in een artikel van J. F. L. de Balbian Verster in het Tijdschrift van het Aard-rijkskundig Genootschap (1922).

De kaart van de Färöer is voor het grootste deel ontleend aan Blaeu's Zeespiegel (krt. 39), terwijl enkele aanvullingen uit het Thresoor afkomstig zijn (krt. 95).

Blauwe Berge

Deze naam, die ik alleen bij Pieter Goos (krt. 14) gevonden heb, is volgens De Balbian Verster de naam voor 'Rhönis Hill', een berg op het noordelijk deel van het Mainland (t.a.p., p. 278). Bij Goos krijgt men eerder de indruk, dat het eilandje Papa Stour bedoeld wordt, maar de kaart is op kleine schaal getekend, zodat fijnere verschillen wegvallen. Bovendien geven Het Licht der Zeevaart (krt. 37) en het Thresoor een gebergte aan — weliswaar zonder naam — op de plaats waar

'Rhönis Hill' ligt, zodat ik meende mij aan de verklaring van De Balbian Verster te moeten houden.

De *Hamburger Haven*, *Hamburgher reede*, *Schotsche haven* Hamburger
Haven of *Bremerhaven* is de rede achter het eilandje Mousa (op de kaarten niet benoemd); het „is een laeyplaetse voor de Hamburghers ende de Schotten” (Thresoor, p. 98) en blijkbaar ook voor de Bremer koopvaarders.

Dit is de naam voor het eilandje 'Noss', aan welks oostkust Hanglip „een hooge klip. . . . als een poort in zee staat, zodat men er onderdoor kan varen” (De Balbian Verster, t.a.p., p. 276). De naam zal wel ontstaan zijn door het uitvallen van de *k* uit Hanglip, de (niet overgeleverde?) Hollandse vertaling van het Engelse 'Hangcliff'.

Op krt. 27 van de Latijnse uitgave van de Spieghel staan twee namen: *Heijnschief* en *Inskig*. De laatste naam staat bij 't eiland 'Inchkeith', de eerste staat onbepaald in 't vaarwater getekend. De vorm *Inskig* is duidelijk een vervorming van 'Inchkeith', terwijl in de andere atlassen *Heynkief* Heynkief de naam is voor dat eiland. Het lijkt dus alsof Waghenaer in 1584 nog niet goed raad geweten heeft met de twee namen. — Uit een aanwijzing in Het Licht der Zeevaart (II, p. 118) blijkt, dat inderdaad de beide namen hetzelfde eiland aanduiden: „Van Bas tot Heynkief ofte Inskig is de cours west twe mylen”.

In 1592 was Waghenaer beter op de hoogte: in het Thresoor (p. 87) geeft hij de aanwijzing die Blaeu in Het Licht der Zeevaart later aangevuld heeft: „het is van Bas to Heynkief west twee milen”. Wat er op volgt: „Van Heynkief tot Liet ofte Zeeton, ist zuyden ende zuyden ten westen twee mijlen”, is echter niet juist. De afstand Bass Rock—Inchkeith is zeker twee maal zo groot als Inchkeith—Leith.

Het eiland 'Yell' wordt door de Hollanders *Jello* Jello genoemd. Waghenaer (Thresoor, krt. 95) gebruikt deze naam ook voor 'Ronäs', het noordelijk deel van het Mainland van de Shetlands Eilanden, dat ten W. van Jello gelegen is.

KAART 26 — IJSLAND.

Deze kaart is voor een belangrijk deel ontleend aan de hoofdstukken 8 en 9 van de leeskaart van 1566, waarin de gehele IJslandse kust beschreven wordt. Als voornaamste

hulpbronnen heb ik gebruikt de kaart van IJsland uit De Groote Nieuwe vermeerderde Zee-Atlas van Johannes van Keulen, in 1694 te Amsterdam uitgegeven, en een kaart (krt. 26a) uit Caspar Lootsmans Nieuwe en Verbeeterde Lootsmans Zeespieghel van 1696.

Knudsen heeft bij het uitgeven van het boekje van 1566 reeds het voornaamste werk gedaan; op één punt slechts verschil ik met hem van meening.

Oosterhoeck

Voor de naam *Oosterhoeck* geeft hij de vertaling 'Vestra Horn', maar om verschillende redenen lijkt mij dat onjuist. In de eerste plaats kloppen de afstandsverhoudingen niet: 1566 : 9, ¹⁰ geeft voor de afstand *Roemhoeck* tot *Langhenes* 12 mijl, voor de afstand *Langhenes* tot *Oosterhoeck* 18 mijl. Een enkele blik op de kaart leert, dat de afstand *Langhenes* tot 'Vestrahorn' (op de kaart *Horn*) bijna driemaal zo groot is als *Langenes*—*Roemhoeck*. Een tweede argument is, dat de *Oosterhoeck* volgens 1566 : 8, ²² N.N.O. van de *Berefoert* ligt, terwijl 'Vestra Horn' ten Z. van deze fjord ligt. Daarom meende ik de *Oosterhoeck* overeenkomstig de ligging op de kaarten, gelijk te moeten stellen met 'Glettinganes'.

KAART 27 — BOCHT VAN FRANKRIJK.

Armborstiers

Op het eiland Noirmoutier liggen een abdij en de plaats Noirmoutier. Er zijn hiervoor drie verschillende namen in gebruik, die echter door elkaar gebezigd worden: bij den enen cartograaf is de naamgeving anders dan bij den anderen. De namen zijn alle drie ontleningen aan 'Noirmoutiers': *Armborstiers*, *Armentier* en *Noumonstier*. — Voor de abdij vinden we bovendien vaak de aanduiding *Abdie* of *Abdije*. De leeskaarten van 1541 en 1566 spreken nog van een kasteel, dat op de atlassen niet aangegeven wordt.

Baerdse van Allone

Dit is de naam voor de bank 'Barges d'Olonne'. Waghenaer tekent in het Thresoor (p. 36) aan: „Sy light ontrent een half mijle van Olone, men mach daer rontom seylen, sy comt met leech water boven”.

Gloylant

Met deze naam — Adriaen Gerritsz. spreekt in De Zeevaert ook van *Cleynant* — duidde men zowel de 'Iles de Glénan' aan, als de kuststrook 'Doélan' daartegenover. In de leeskaar-

ten wordt met *Gloylant* altijd de kust bedoeld; in Das Seebuch: 9, 42 echter wordt over *Gloylant* gesproken als over een eiland. Blaeu zegt in Het Licht der Zeevaart (I, p. 47), dat „Gloylandt ofte Glenant, van den onsen de Oosterpleynmarkes ghenoeemt” wordt. Dit is echter onjuist, want deze laatste naam duidt op de ‘Roches de Penmarch’.

Deze naam doelt op ‘Cabo de Peñas’, ook wel genoemd *Gossam* *Capo de Pinas*. De naam *Gossam* of *Gosse* kan ik niet verklaren. Het bewijs, dat hij inderdaad de genoemde kaap aanduidt, vinden we o.a. in het Thresoor (p. 45): „Maer twee groote mijlen by westen Tores, ligt die Capo de Pinas, daer liggen sommige rootsen af: die Leescaerte spreeckt daervan, ende noemtse de rootsen van Gossen. . . . Recht binnen oft by westen die Capo de Pinas oft Gossen light een groote clippe. . . .”

Deze naam op het *St. Martens Eylandt* is niet met volle zekerheid te identificeren. Volgens Blaeu’s Licht der Zeevaart (krt. 6) is het de naam voor de abdij, waarvan de ruïne nog op de moderne zeekaarten getekend wordt. Waghenaer (Spiegel I, krt. 9) houdt echter de namen *Abdie* en *Sint Ian* gescheiden. Op de Zeespiegel (krt. 89) komt de naam *S. Ian* niet voor.

De ‘Rocher d’Antioche’ was een gevaarlijk en zorgvuldig gemeden rif: „Op ’t noordeynde van Oleron leyt de Craghe, ende is een seer vuyl quaet Steen-rif” (Het Licht der Zeevaart I, p. 53).

De namen voor ‘C. Villano’ en voor het nabijgelegen ‘Islote Villano de Fuera’ worden niet duidelijk onderscheiden. De tekst van Blaeu in Het Licht der Zeevaart (I, p. 65) heldert de kwestie niet op: „Van het Eylandt Cysarga z.w. ten w. en w.z.w. 9 oft 10 mijlen leyt de oosthoek van Monsy, gheheeten Cabo de Bylem, dat is een hooghen steylen hoeck met veel hackelighe Clippen, los van ’t landt aflaggende, als oft eenen tooren waer, doet hem swart op, ende wert de Monick ghenoeemt”. Dit geeft ons de indruk, dat het eiland en de kaap vereenzelvigd worden en dat *C. de Bylem* — veelal *Vilem* genoemd — en de *Monick* beide de kaap aanduiden. In de Zeespiegel (III 5, p. 2) geeft Blaeu dezelfde tekst, maar de kaart geeft de naam *C. de Belem* aan de kaap, de naam *Munnick* aan de rots (krt. 95). Op mijn kaart heb ik deze laatste lezing

gevolgd en de kaap en het er voor liggende eiland met verschillende namen benoemd.

Queres

Waarschijnlijk is dit de naam voor de plaats en de baai 'Corme', naar de Franse vorm *Couërmes* (Neptune François, krt. 31) doet vermoeden.

Slaeplakens

Dit zijn „twee ronde berghen, bewesten dewelcke twee meulens staen” (Het Licht der Zeevaart I, p. 46). Zij liggen tussen Fontenay en Audierne.

Urck

De 'Anse de l'Aiguillon' gaat op de oude kaarten veel dieper landwaarts in dan thans. De plaats *Lisors* of *Lussoer*, d.i. 'Luçon' ligt in de 17e eeuw aan de kust. De tegenwoordige 'Pointe de l'Aiguillon' bestond uit twee delen: een landpunt 't *Sant* en een eiland *Urck*. Op sommige atlassen treffen we voor dit eiland twee namen aan: *Urck* en *Tyvalenes*. In de Neptune François (krt. 16) vinden we een eilandje *La Dive*; het komt ook nog voor in Le Petit Neptune Français or French Coasting Pilot (Londen 1793; krt. 10). Dit eilandje zal wel hetzelfde zijn als *Tyvalenes* van de Hollandse kaarten.

KAART 28 — PORTUGESE KUST.

Botre

De kaap 'Punta Buitra' wordt ook *Caep de Kote* genoemd. Dit blijkt uit de aanwijzingen voor het binnenzeilen van *Monsy*, d.i. 'Mugia'. Wie daar binnenlopen wil, zo schrijft Waghenaer in de Spieghel (I, krt. 14), moet „Capo de Corian buyten de C. de Conte houden”. Blaeu spreekt in een vrijwel gelijkkluidende tekst in Het Licht der Zeevaart (I, p. 66) van *Cap de Kote*, terwijl in de leeskaart van 1532 (24, 20) staat, dat *Cape te Coriane* gehouden moet worden „buyten der cape, die daer binnen leyt, ende tis een grote ende ront ende heet Botre”.

Cap de
Fiseron

Ook hier biedt de moderne naam 'Cabo de Carvoeiro' geen aanknopingspunt voor de oude. Blaeu zegt echter in Het Licht der Zeevaart (I, p. 73): „Den hoeck achter de Barles oft Barlinges wort ooc Cabo del Fysiron ghenaeemt”. Waghenaer maakt er in zijn Thresoor (p. 95) eveneens melding van.

Zuyder
Cachops

Vroeger liep over de 'Zuider Catchopo' een vaargeul. We vinden die in Het Zeeboek (krt. 44/45), in de Spieghel (I, krt. 17) en in de kaartboeken van Blaeu. Het gedeelte van de

Zuyder Cachops dat tegen de kust aan ligt heet *Trafaria*; het deel tussen het *Craeckediep* en het *Berckediep* heet *Malechopos*, evenals de 'Noorder Catchopo'. De figuratie van de Spieghele heb ik in een bijkaartje opgenomen.

De kaart van het Thresoor (krt. 50) is onduidelijk; ook de naamgeving is niet in orde: in plaats van *Malechopos* staat op de kaart *Oschapos*; een graveerfout waarschijnlijk.

KAART 29 — DIE STRAET.

In alle bronnen is dit de naam voor 'Santa Catalina'; alleen de Spieghele (I, krt. 19) geeft een afwijkende naam: *S. Maria*. Waarschijnlijk heeft Waghenaeer deze naam abusievelijk ontleend aan het nabijgelegen 'Puerto S. Maria', op de andere kaarten *Marijpoordt* geheten.

Sinte Kathrijnen Cappel

KAART 30 — GELUKKIGE EILANDEN.

Uit een mededeling van Blaeu in *Het Licht der Zeevaert* (I, p. 88) blijkt, dat dit de naam is voor 'S. Juan de Rambla'. Hij zegt nl.: „Tusschen Gerrachica ende dat oost-eynde van Teneriffa sijn noch drie laed-plaetsen, om Wijn te laden, als daer sijn Laramale, Relecho, en Oratana”.

Laramale

Dit is „een moye Sandt-bay” benoorden Santa Cruz op Palma (*Het Licht der Zeevaert* I, p. 89).

Rammelreede

Deze naam duidt op enkele eilanden bij Madeira. Blaeu geeft in *Het Licht der Zeevaert* (I, p. 90) een aanwijzing, die niet geheel juist schijnt te zijn: „Dertich mijlen noorden van Salvages liggen de Serters, dat zijn drie Eylandekens, ligghende aen 't oost-eynde van 't Eylant Madera, waer af het naeste aen 't landt het kleynste is, ende leyt ontrent een mijle van 't landt, 'tghene het verdste van landt is, is het grootste, ende leyt drie mijlen van 't landt”. Nu liggen er bij de Z.O.-punt van Madeira resp. een rots 'Sail Rock' en drie eilanden 'Chao I.', 'Dezerta Grande' en 'Bugio'. De Hollandse naam is natuurlijk ontleend aan het middelste van de drie, tevens het grootste. Zouden we Blaeu's beschrijving volledig aanvaarden, dan zouden we moeten aannemen, dat dit het verste van land lag en dat dus de 'Sail Rock' tot de *Serters* gerekend werd. Dit is echter zeer onwaarschijnlijk en in strijd met een aanwijzing in het Thresoor. In de 4e druk van 1602 is achter p. 60 een

De Serters

katern ingevoegd, waarop o.a. een houtsnede van Madeira voorkomt. In de bijbehorende tekst schrijft Waghenaer: „Item, die uyt noorden comt, die mach wel tusschen dat Eylandt ende die Serters doorlopen, maer van oostende van Madero leyt een blinde clip af, die moet men schouwen”. Die „blinde clip” is natuurlijk de ‘Sail Rock’, die Waghenaer klaarblijkelijk niet tot de *Serters* rekent. Blaeu’s bewering, dat het grootste eiland het verste van land lag, zal dus wel op een vergissing berusten.

III. TAALKUNDIGE BESCHOUWINGEN.

1. *Algemene aspecten.*

Reeds een zeer vluchtig dóórzien van het register leert ons, dat verreweg het grootste deel van de namen uit ontleningen bestaat. Dit is volkomen begrijpelijk: de havens, eilanden, kapen, waar de Hollandse zeeman kwam, hadden immers al namen, die hij hoorde hetzij van de bewoners, hetzij thuis reeds van reizigers die de streken eerder bezocht hadden. Het spreekt vanzelf, dat de zeevarenden die namen gingen gebruiken: in de eerste plaats was er geen enkele aanleiding om Hollandse namen te geven aan plaatsen waarvan men de oorspronkelijke reeds kende en in de tweede plaats zou een dergelijke handelwijze slechts tot verwarring kunnen leiden. Er mag dan eens een enkele keer een naam vertaald worden, voor sommige kapen, rotsen en riffen, waarvan men de naam niet onmiddellijk te horen kreeg, bedacht men een oorspronkelijk Nederlandse, maar over het algemeen trachtten de zee-lieden zo goed en zo kwaad dat ging de vreemde naam, zoals zij die hoorden, na te bootsen. De vormen die op deze wijze ontstonden gaven zij door aan anderen, schreven zij in hun notities over de vaarwegen, drukten zij in de leeskaarten, lieten zij ten slotte graveren op hun paskaarten.

De ouderdom van de ontleningen is moeilijk vast te stellen: het is natuurlijk een proces van zeer lange duur geweest, dat begonnen is, zodra er scheepvaart was op de vreemde kusten. Dat was reeds heel vroeg: vooral in het begin en midden van de 13e eeuw gaat zich de handel van de Nederlandse Hanze-steden in alle richtingen ontwikkelen. Hun schepen komen aan de zuid- en oostkust van Engeland, zij bezoeken in het Oostzeegebied Hamburg, Stralsund, Schonen, Gotland, en bezeilen de Franse kust tot in de *Baie*, de 'Baie de Bourg-

neuf' ¹⁾). Vele namen zullen dus reeds zeer oud zijn. Dat blijkt ook uit het feit, dat we ze bijna alle in volkomen vaste vormen aantreffen; slechts in enkele gevallen wijzen de gevonden varianten op een recente klankontwikkeling. Er had zich klaarblijkelijk reeds een traditie gevormd.

Voor een juist begrip van de Hollandse vormen is het daarom noodzakelijk te beschikken over de oudste vormen van de vreemde namen. Maar helaas konden de beschikbare toponymische werken slechts betrekkelijk zelden de benodigde gegevens verstrekken, zodat ik mij meestal moest vergenoegen met de vergelijking van de oude Hollandse met de moderne vreemde naam. Ik heb dit uiteraard slechts node gedaan, maar geheel vermijden kon ik het niet, omdat anders zelfs een eenvoudig groeperen en ordenen van het materiaal onmogelijk was geweest.

De eerste vraag is nu, of alle vormen, die wij voor de Nederlandse namen vinden inderdaad in het mondeling gebruik gangbaar waren. Leiden de bronnen ons niet in vele gevallen op een dwaalspoor door ons schrijfvormen te geven, die nooit gesproken zijn? Bij de beantwoording van deze vraag moeten wij een scheiding maken tussen de eerste groep van bronnen, de leeskaarten, en de laatste, de atlassen, hetzij met of zonder tekst. De namen uit de leeskaarten zullen ongetwijfeld door de zeelieden herhaaldelijk gebruikt zijn. Zij komen immers voor in geschriften, die een lange ontwikkelingsgeschiedenis achter zich hebben, die na een periode van mondelinge overlevering en van overlevering in handschrift ten slotte in druk verschenen. Het zijn namen die voor den zeeman bij uitstek van belang waren, omdat zij onmisbaar waren voor de aanwijzingen betreffende de navigatie, namen die iedere jonge matroos het eerst leerde kennen uit de mondelinge lessen van de ouderen. Er is dus niet de minste grond voor twijfel: zo ooit, dan mogen wij hier aannemen, dat de namen werkelijk gesproken vormen weergeven. Voor de namen die we vinden in de teksten van de atlassen geldt veelal hetzelfde, daar die

¹⁾ Men zie hiervoor o.a.: De Nederlandsche Hanzesteden tot het laatste kwartaal der XIVe eeuw, door P. A. Meilink; hoofdstuk II en IV. 's-Gravenhage, 1912. Verder: Bronnen tot de geschiedenis van den handel met Engeland, Schotland en Ierland, uitgegeven door Dr. H. J. Smit; Eerste deel, p. 1—3. Serie R.G.P., No. 65. 's-Gravenhage, 1928.

teksten voor een belangrijk deel teruggaan op de leeskaarten.

Anders is het met de namen in de atlassen die niet in de leeskaarten voorkomen. In de kaartboeken van Waghenauer reeds zijn er bijzonderheden die wijzen op invloed van vreemde bronnen; in de latere atlassen van Blaeu en Goos nemen deze aanwijzingen sterk in aantal toe. Waghenauer en Blaeu, die de cartografie grondiger, nauwkeuriger, ja, wetenschappelijker beoefenden dan de uitgevers van de leeskaarten, hebben er kennelijk naar gestreefd ook in de schrijfwijze van de plaatsnamen tot groter nauwkeurigheid te komen. Een man als Waghenauer heeft ongetwijfeld op zijn reizen getracht, wáár hij kon, de juiste spelling van de geografische namen te weten te komen. Klaarblijkelijk vond hij het bezwaarlijk, dat de in Holland gebruikelijke namen zo zeer afweken van de oorspronkelijke. Hij trachtte in die misstand verbetering te brengen — het is een bewijs te meer voor de grondigheid waarmee hij werkte — door achterin zijn Spieghel een lijstje van namen te geven. Hij zegt daar: „Alsoo onse Zee-varende luyden uyt Hollandt ende Zeelandt etlijke Fransoysche, Spaensche, ende Engelsche namen van Steden, Eylanden, hauen ende houcken, gheheel absurd, vreemt, ende anders noemen dan de selfde eygentlijk by de Franchoisen, Spaengiaerden ende Engelschen respectiue uytgesproken werden: So hebben wy tot contentemente van een yeghelijken de selue alsulcke namen eerst op Nederduytsch (naer de Schippers wyse) gestelt, daer ieghens so de selue in hare tale van voors. Natien eygentlijk ghenampt, gheuseert ende uytghesproken werden.” Daarop geeft hij de volgende lijst:

<i>Duytsch</i>	<i>François</i>	<i>Duytsch</i>	<i>Spaensch</i>	<i>Duytsch</i>	<i>Engelsch</i>
Calis	Calais	Bilbau	Bilbao	De Sorls	Sorlinghes
Oudeman	Tour d'ordre	Lareten	Laredo	Monsbay	Monsbole
Buenen	Bouloigne	C. de pinas	C. de Pennas	Vaelmuyen	Falmouthe
Seynhooft	C. Seyn	Auejes	Aulles	Fawijck	Foye
Ornay	Alderney	De Croinghe	La Coronna	Pleymuyen	Plymouth
C. de haech	C. de la hague	Cesarien	Cizarga	Meyuwensteen	the Ideston
Jarnzee	Iarsey	Caeb de veynster	C. de Finisterre	Camer	Camber
Garnzee	Garnsey	Monteleur	Monte Lauro	Confer	Colyfordt
7. Eylanden	Sept Isles	Vianen	Viana	Dortmuyen	Dertmouth
Dierliet	Dielet	Mallesops	Malechupas	Turbay	Purbeck
De Vourt	Fouuer	Lisseboenen	Lisboa	De Naelden	the Nedles
Kiscassen	Quasquettes	Cascalis	Cascaiz	Calfer oirt	Calshot

<i>Duytsch</i>	<i>François</i>	<i>Duytsch</i>	<i>Spaensch</i>	<i>Duytsch</i>	<i>Engelsch</i>
Morlions	Milaux	Sinte Uves	Setubal	Porsmuyen	Portsmouth
S. Pauwels	Sainct Pol	Condaet	El Condado	Leemput	Lenington
Backouens	Le Four	S. Lucas	St. Lucar	Weenbrugghe	Allingborn
Concket	Conquest	Jubileetterre	Gibraltar	Winckelzee	Winckelsey
Conxoirt	Conquestort			Duyns	Douns
Claesduynen	Croisil			Lonnen	London
Heys	Hoye			Doueren	Dovver
Kimmenes	Cheminées			Grausendt	Grauvvesendt
Olderdom	Oleron			Mariegat	Margat
Boulijn	Bel-Isle			Rokoluers	Receluer
Pleymarcken	Penmarcq			Scapoyen	Scepey
Ritzeel	Rochelle			Olfertsnes	Orfordnesse
Accasoen	Arcaxon			Flamborch	Flamborou
				Jermuyen	Iermouth
				Orckanes	Orckney

Weliswaar moeten we deze lijst met voorzichtigheid gebruiken — zo is de naam *Conxoirt* een vorm die we elders nergens aantreffen, omdat de kaap altijd... *Conquetsort* genoemd wordt, de naam die Waghenaer als de Franse (!) opgeeft — maar het is ook een eerste poging. En de onzekerheid ten aanzien van de naamgeving was wel zéér groot. Zo vinden we bij Blaeu ¹⁾ de volgende opmerking: „Van de Caep de Cornwal tot het stedeken S. Ices (van onse Schippers ghenaemt S. Yves) streckt de kust ontrent oost ten noorden, en oostnoordoost vier ofte vijf mijlen”. De plaats heet echter ‘S. Ives’ en wordt in de atlassen algemeen *Set Yces* genoemd. De verwarring kon toch wel moeilijk groter zijn.

Maar in elk geval dringen de verbeterde namen op de kaarten door en wanneer we nu in de atlassen vinden *Ysle de Bas*, terwijl alle leeskaarten geven *Westpalen* en *Lilebaes*, constateren we met een zekere spijt, dat de echte oude naam al heeft moeten wijken voor de geleerde vreemde spelling. Met opzet schrijf ik hier *s p e l l i n g*, want meer dan een schrijfvorm zal dit *Ysle de Bas* in de 16e, 17e eeuw wel niet geweest zijn. Waren niet tot een halve of driekwart eeuw geleden sommige oude vormen nog in gebruik aan boord van de zeilschepen der Nederlandse Marine en van de vissersvloot? Het enige gevolg van het streven van Waghenaer en de latere cartografen is, dat de oude vormen van de kaarten gaan verdwijnen en dat

¹⁾ Zeespiegel III, p. 33.

is te betreuren, omdat deze dan zeer zeker niet meer de werkelijke toestand weergeven. Blaeu heeft nog wel zoveel contact met de 16e eeuw, dat hij de oude vormen grotendeels handhaaft, zodat we bij hem langs de Ierse kusten bijvoorbeeld nog goede Hollandse namen vinden voor plaatsen en kapen, waaraan Pieter Goos reeds Ierse namen geeft of tracht te geven. Want hoe verder we in de 17e eeuw komen, hoe groter het aantal min of meer correcte schrijfvormen wordt. Wel vinden we in de boekjes van Jacobsz. en Vlasbloem, de goedkopere werkjes voor het practisch gebruik, nog vele onbedorven namen, maar de grote atlassen verliezen het echt Hollandse karakter in de naamgeving steeds meer.

En kwam dan tenminste in plaats van de oude Nederlandse naam een *j u i s t* gespelde vreemde naam, wij zouden er eerder vrede mee hebben. Maar de spelfouten zijn schrikbarend in aantal en kunnen daardoor eerder dan de oude namen verwarring veroorzaken. Namen als *Rijngston* voor 'Kingston', *Wetymouth* voor 'Weymouth', *Hongo* en *La Hongue* voor 'La Hougue' — het aantal voorbeelden is gemakkelijk te vermeerderen — zijn zonder twijfel nooit gesproken. Dergelijke vormen hebben voor mijn doel slechts bitter weinig waarde, omdat zij voor het grootste deel slechts éénmaal voorkomen; op de kaarten zijn zij daarom slechts zelden opgenomen. Toch moeten wij ook hierin voorzichtig oordelen; zo zouden we spoedig geneigd zijn namen als *Amack*, 'Amager', *Arnis*, 'Agersö', *Grimste*, 'Grenaa' als schrijfvormen te beschouwen, omdat zij niet door de leeskaarten gesteund worden en zo merkwaardig gevormd zijn. De 17e-eeuwse journalen echter, waarin wij deze vormen terugvinden, dwingen ons tot de erkenning, dat zij werkelijk in de gesproken taal geleefd hebben.

Trouwens, niet altijd zijn de nieuw ontleende vormen uitsluitend schrijfvormen. Voor de naam 'Les Triagons' vinden we in de leeskaarten *Dragans*, bij Goos de volksetymologische vorm *Driakelpotten*: *driakel* is 'tegengif', 'vergif'. Deze vorm komt ook in de 16e eeuw voor: Waghenaer spreekt in het Thresoor van *drie ackelpotten*; hij heeft klaarblijkelijk het woord niet begrepen. Beide vormen hebben in de spreektaal geleefd; dit blijkt uit het feit, dat *Dragans* in de leeskaarten voorkomt en dat *Driakelpotten* een verdere vervorming heeft ondergaan. Deze naam is geworden tot *drie ockers* — Waghe-

naer geeft de vorm in de tekst van het Thresoor — en daarna nog verder verbasterd tot *Octobers*.

Bij de interpretatie van de namen rijst natuurlijk de vraag, hoe zij uitgesproken zijn; niet de spelling van de vormen is van belang, wel de klanken die er door voorgesteld worden.

De spelling van de namen zal ongetwijfeld wel ongeveer fonetisch zijn, omdat zij door zeelieden met een vaak gebrekkige kennis van de vreemde talen uit mondelinge overlevering zijn opgetekend. Men zal in de eerste plaats gestreefd hebben naar een zo juist mogelijke weergave van het gehoorde, zonder dat men zich bekommerde om de oorspronkelijke spelling, die men trouwens in vele gevallen niet eens gekend zal hebben. De zeer talrijke spellingvarianties wijzen er op, dat de zuivere transcriptie van de gehoorde klanken grote moeilijkheden opleverde. Overigens is het ook mogelijk, dat men niet eens ernstige pogingen tot zuivere transcriptie deed. Hoe dit zij, tot in de 17e eeuw ondervindt een kaartmaker als Pieter Goos hier moeilijkheden; deze cartograaf, die ongetwijfeld vreemde voorbeelden onder ogen gehad heeft — het blijkt uit tal van namen op zijn kaarten — spelt de naam 'La Fille' als *Lafyeye*.

Bijzonder veel last hadden de schrijvers met de spelling van de *-nj*-klank. We treffen naast elkaar aan: *Bartanyen*, *Bartanien*, *Bartangen*, respectievelijk in Das Seebuch, 1532 en 1541; verder vinden we in Das Seebuch nog *Bartannygen*. Zo ook *Spanyen* naast *Spaengien* en *Spanygen* (Seebuch) en *Garscongen* (1541) naast *Gharschonnigen* (Seebuch). Klaarblijkelijk is de *-g-* in deze woorden ook in de Nederlandse teksten volkomen gelijkwaardig aan de *-i-* of *-y-*; zij heeft dus de klankwaarde van *-j-*¹⁾. In Das Seebuch vinden we dit natuurlijk heel vaak: in Nederduitse teksten is het niet ongevoon, dat de intervocalische *-j-* door *-g-* wordt voorgesteld: *bage* naast *baye*, *neger* voor 'näher', enz.

Ook de *-lj-*klank wordt door Pieter Goos op deze wijze geschreven: *Kilgebuf* (Thresoor: *Calgebif*) voor 'Quilleboeuf'.

¹⁾ Hetzelfde verschijnsel vinden we bij de spelling van de gepalataliseerde *k* en *t* in de diminutiefuitgang; we treffen daarin de volgende schrijfwijzen aan: *-tgin*, *-tgen*, *-kiaen* en *-tgie* (bijv. *woordgies*). Zie o.a. het artikel van G. G. Kloeke in het Zeitschrift für Deutsche Mundarten 1923, p. 217. — Vgl. ook *Recange*, 'Rockanje' en *Lutkebrouck*, 'Lutjebroek'.

In de meeste gevallen zijn de verschillende vormen inderdaad niet meer dan variaties in de schrijfwijze: zo zijn er voor de naam 'Portsmouth' een negental vormen, die echter ten hoogste een drietal zeer geringe fonetische verschillen aanduiden.

De *-uy-* en *-y-* of *-ij-* zijn in de leeskaarten, zoals te verwachten is, spellingen voor de ongediftongeerde [ü] en [i]: naast elkaar staan *suyden* en *suden*, *buyten* en *buten*, *Muysole* en *Musole*. Verder *Rijpen* voor 'Ribe'.

De [u] wordt, waarschijnlijk wel onder invloed van Nederlandse voorbeelden, in 1532 en 1540 een enkele maal met *-ue-* gespeld: *Wolfhueck* en *Caesehueck*. De gewone spelling is echter *-oe-*: *hoec* en *doen*.

Wanneer we nu het materiaal overzien om na te gaan wat het karakter van de namen is, moeten we natuurlijk de namen op Nederlands gebied afzonderlijk beschouwen. Die zijn immers niet onderworpen geweest aan de invloeden die op de vreemde namen gewerkt hebben. Wij kunnen hier geen verbasteringen verwachten, maar hoogstens de niet-officiële dialectische spreekvormen, als *Sommerdijc* voor 'Sommelsdijk'¹⁾, *Rarop* voor 'Ransdorp', *Beekercke* voor 'Biggekerke', of wel verouderde vormen als *Maaslandssluy* voor 'Maassluis'.

Wijden we dus de aandacht aan de vreemde namen. De eerste categorie die hier te onderscheiden is, wordt gevormd door de oorspronkelijke Nederlandse namen in de vreemde gebieden. Dit zijn uitsluitend namen voor minder belangrijke vaargeulen, rotsen, banken en eilandjes. Vaak zijn deze namen in de grond van de zaak niet meer dan soortnamen, die wij op geheel verschillende plaatsen telkens wéervinden. Bij de vorming er van hebben de namen van de windstreken een grote rol gespeeld: *Noordgronden* en *Zuidgronden*, *Noordbalch* en *Zuidbalch*, *Noordoosthoeck* en *Noordwesthoeck*, *Westergat* en *Oostergat*, *Westkiel* en *Oostkiel* enz.: het zijn alle namen die we méér dan eens in het materiaal kunnen

¹⁾ Ook thans nog noemen de bewoners de plaats *Sommerdiek*; in de moderne spreekvorm is de oudste vorm van de naam, die afgeleid wordt uit de persoonsnaam 'Somer', bewaard gebleven. Reeds in 1339 en 1344 echter komt de spelling *Sommel(s)dijc(k)* voor. Zie NGN VII, p. 142 en VIII, p. 94.

aantreffen. Voorts vinden we vaak vormingen met het adjectief 'nieuw': *Nieuwe Diep, Nieuwkerck, Nieuwe Gronden, Nye Holm*, naast namen als: *Oud Aberdin, Oude Valsterboden*, enz. Een enkele blik in het register doet zien, hoe vaak deze samenstellingen voorkomen. Verder vinden we namen, die met kleurnamen zijn gevormd: *Witte Gronden, Roode Sant, Rootholm, Roo Duynen* en namen die andere kenmerken van het object aanduiden: *Lange Sandt, Kalckgrondt*.

Deze weinig karakteristieke namen zijn echter gelukkig niet de enige voorbeelden van oorspronkelijk Nederlandse naamgeving. Vooral voor rotsen hadden onze zeelieden vaak kernachtige benamingen, die onmiddellijk verband houden met de vorm van het object. Namen als *Koe, Kalf, Bok* behoeven evenmin nadere toelichting als de naam die drie rotsen bij de Noordkaap kregen: *Moer mette Dochters* of de rotsen voor Brest: *Hen en Kuyckens*. Verder is er bij Bretagne een *Schiminckelbergh*, die zijn naam wel aan zijn vorm te danken zal hebben; de *Scheminckelbergh* bij Tanger, thans 'Apes Hill' geheten, zal wel naar de fauna genoemd zijn.

De namen die voorkomen in de gebieden, die de Nederlanders ontdekt hebben, Spitsbergen en Jan Mayen, en op Nova Zembla — al was dat vóór de reizen van 1594-'96 reeds bekend — dragen grotendeels hetzelfde karakter. We vinden er een *Zuydhoeck* en een *Noordhoeck*, een *Taaffelbergh*, een *Laege Punt*, een *Vlacke Hoeck*. Bovendien ontlenen vele eilanden, baaien, bergen hun naam aan de dierenwereld, wanneer die althans karakteristiek was: *Vogelklip, Walruschgat, Beerenbergh, Ree Eylandt*. En, zoals ook te verwachten is, zijn tal van namen gevormd met eigennamen van zeelieden en begunstigers van de zeevaart: *Wijbe Jansz. Water, Linschotenhoeck, De Mouchérons Bay, Maelsons Eylandt*.

Echter, over het gehele materiaal gerekend, maken de oorspronkelijke namen om volkomen begrijpelijke redenen er slechts een klein gedeelte van uit. Ook het aantal vertalingen is slechts gering. Dit ligt voor de hand: om een naam te kunnen vertalen moet allereerst de betekenis duidelijk te onderkennen zijn en meestal is dit juist bij toponymica niet mogelijk. Wel heeft iedere naam een duidelijke betekenis gehad, maar in de meeste gevallen zullen de klankveranderingen in de loop der eeuwen die betekenis wel onkenbaar ge-

maakt hebben, niet alleen voor vreemde zeelieden, maar ook voor de bevolking van het land zelf. Hoe ingewikkeld zijn vaak de nasporingen van een plaatsnaamkundige niet! Daar komt nog bij, dat vele namen gevormd zijn met persoonsnamen, die nu eenmaal onvertaalbaar zijn. Zo zijn dan de vertaalde namen altijd samenstellingen met een duidelijk herkenbare, meestal concrete betekenis: *Sevensteen*, 'Seven Stones', *Graeuwe Diep*, 'Graa Tief', *Bocxberg*, 'Cap de la Chèvre', *Jofferlant*, 'Jomfruland'. Vernederlandst — vertaald zou ik dit niet willen noemen — zijn in de regel ook de namen, waarvan de naam van een heilige deel uitmaakt: *St. Martens Eyland*, 'St. Martin', *S. Ians Point*, 'St. John's Point', enz.

Een enkele keer lopen we gevaar een ontleende naam voor een oorspronkelijke aan te zien. Het gebeurt namelijk wel, dat een bepaald object niet de juiste naam krijgt, maar de naam van een rots, kaap, eiland enz., in de onmiddellijke nabijheid liggend. Zo wordt bijvoorbeeld 'Selbsjörnö' *Rooholm* genoemd naar de daarbij gelegen 'Rödholmene', de 'Adelvigsfjord' ontleent zijn naam *Retelbay* aan de kaap 'Ritz', die er vlakbij ligt; de naam *Barse* voor 'Pte. de Gavre' zal wel ontleend zijn aan de naam van de rotsen ten Zuiden er van: 'Les Bastresses'.

Zoowel bij de oorspronkelijke als bij de ontleende namen is het opvallend, hoe groot het aantal gelijkkluidende is. Bij de oorspronkelijke namen, die gevormd zijn met de namen van de windstreken, met een adjectief als *nieuw* en *oud* enz., wil ik niet van homonymie spreken: zo goed als wij in Nederland een drietal *Nieuwerkerk*-en hebben, konden de zeelieden in de middeleeuwen een bank bij Schotland en twee banken bij Denemarken *Noordgronden* noemen, omdat zij alle drie ten N. van andere banken lagen. Dergelijke namen hebben bij hun ontstaan klaarblijkelijk slechts plaatselijk belang en betrekkelijk weinig onderscheidende kracht: zij krijgen eerst betekenis in het verband van de zin of in een bepaalde situatie.

Maar wel kunnen we van homonymie spreken, wanneer 'Travemünde' en 'Warnemünde' beide als *Termunde* gereproduceerd worden, terwijl ook nog het wat meer oostelijk gelegen 'Weichselmünde' met deze naam wordt aangeduid. Zo zijn er vele voorbeelden te geven:

<i>Baniaert</i>	is de naam voor de 'Banjaard'	en de	'Boyard'
<i>Brant Eylant</i>	'Ile d'Aix'		'Burntisland'
<i>Berfliet</i>	'Bahrenflet'		'Barfleur'
<i>Breesont</i>	'Bressa Sund'		'Troise'
<i>Bristou</i>	'Bristol'		'Brest'
<i>Fulo</i>	'Fuglö'		'Foula'
<i>Groen Sondt</i>	'Grön Sund'		'Smaalands Fahrwasser'
<i>Landtdiep</i>	'Nord Eider'		'Schulpengat'
<i>De Naes</i>	'Nash Point'		'The Naze'
<i>Peerdemart</i>	bank i. d. Wielingen		bank bij Ameland
<i>Rarop</i>	'Raarup'		'Ransdorp'
<i>Rottum</i>	'Rönne', 'Rota'		'Rottum'

Natuurlijk is met dit lijstje het aantal voorbeelden nog niet uitgeput; het is echter voldoende om van het verschijnsel een indruk te geven.

In vele gevallen is homonymie geen bezwaar: er kunnen nu eenmaal tal van gelijkkluidende geografische namen zijn, zelfs in één land, zonder dat daar ook maar enige hinder van ondervonden wordt. In gevallen als die van *Berfliet*, waar de naam een plaats in Denemarken en één in Frankrijk aanduidt, is verwarring bijna onmogelijk. Dit geldt voor vele van de hier gegeven namen.

Maar het is toch wel merkwaardig, dat bij 'Warnemünde' en 'Travemünde', de namen voor twee vrij dicht bij elkaar liggende havenplaatsen, juist dat deel van de namen vervalt, dat ze van elkaar onderscheidt en dat men het deel, dat als eigennaam weinig onderscheidende kracht heeft voor de Nederlandse naam behoudt. Het verschijnsel heeft evenwel zijn parallellen in de levende taal: de bewoners van een gehucht spreken van „naar ('t) dorp gaan”, en die van een dorp van „naar (de) stad gaan” zonder enige naamsaanduiding, zonder dat er twijfel bestaat bij den hoorder welk dorp of welke stad bedoeld wordt: er leeft immers maar één dorp of stad in de geest van de mensen. Zo noemen de zeelieden uit de 16e eeuw de 'Baie de Bourgneuf' niet anders dan de *Baye*; zólang had zich de handel daar geconcentreerd, dat er in hun geest maar één *Baye* leefde. Zolang nu de schippers in de *Trave* ten anker lagen, kon het woord *Termunde* ook maar één begrip in hun geest oproepen en dat was 'Travemünde'; 'Warnemünde' be-

stond dan voor hen niet, zo min als 'Weichselmünde'. Maar als de situatie veranderde, moest toch ook de vanzelfsprekendheid van het begrip verloren gaan. In het schriftelijk gebruik had men er weliswaar ook dan niet veel last mee, althans voor zover het de leeskaarten en atlassen betreft. In de leeskaarten immers is het verband in de regel voldoende duidelijk om mogelijke twijfel weg te nemen; in de atlassen geeft het kaartbeeld afdoende inlichting. Maar bij het mondeling gebruik en bij het voorkomen van de namen buiten elk verhelderend verband, zoals toch met geografische namen vaak het geval is, lijkt een vorm als *Termunde* vrij lastig.

In het overige materiaal nu zijn twee groepen te onderscheiden, die gevormd zijn door werking van verschillende factoren. De eerste groep omvat de namen die hun ontstaan danken aan verbasteringen van volksetymologische aard, de tweede groep de namen die ontstaan zijn door oorzaken van zuiver phonetische aard.

Bij de eerste groep, waar dus verschijnselen die tot het gebied der volksetymologie behoren zijn op te merken, is het element van klankassociatie veel sterker dan het semantische element. De klankassociatie is bij iedere volksetymologische vervorming natuurlijk primair, maar het verschijnsel wordt interessanter in psychologisch opzicht, doordat er bovendien nieuwe begripselementen naar voren komen, die ten slotte zelfs de betekenis van het oorspronkelijke woord geheel kunnen wijzigen ¹⁾. Voor zover ik geconstateerd heb — er kan mij in de veelheid van namen misschien een enkel voorbeeld ontgaan zijn — zijn er slechts twee gevallen, waarin er met de klankveranderingen een werkelijk logische nieuwe betekenis aan de naam gehecht is; het zijn de namen *Driakelpotten* voor de gevaarlijke klippen 'Les Triagons' op de noordkust van Bretagne en *Poorthuys* voor de 'Pertuis Breton', die men met enige fantasie als de poort zou kunnen beschouwen die men door moet om La Rochelle te bereiken.

Bij alle overige namen echter schijnen de klankassociaties

¹⁾ Men zie C. G. N. de Vooy, Verzamelde Opstellen II, p. 156. Groningen, 1925.

zonder logische begripsassociatie op te treden. Natuurlijk zijn voor de vorming van de namen bekende Nederlandse woorden gebruikt, maar enig logisch verband met de aard van het aangeduide object ontbreekt verder overal, terwijl de Nederlandse benamingen uiteraard in het geheel geen verband houden met de betekenis van de oorspronkelijke naam, daar die in de meeste gevallen niet bekend was. In de verbastering van 'Nymindegab', een zandbank voor de Deense kust, tot *Gladde Jaap* is de oorspronkelijke betekenis van het woord *-gab* verloren gegaan: de nieuwe naam, betrekking hebbende op een ander object dan waarop de Deense naam vroeger betrekking gehad moet hebben — de vaargeul —, is het product van louter klankenspel. Een naam als *Boeckhoogh* kan moeilijk aan een bepaalde voorstelling in de geest van den spreker zijn ontstaan te danken hebben; het is slechts een associatie van de beide woorddelen 'Buk-ow' aan de bekende klanken van *boek* en *hoog*, die zonder betekenis aan elkaar gekoppeld worden. Zo komt men zelfs tot een zinloze vorming als *Suyder Noorden* uit 'Sudra Udde'. Ook namen als *Allelu* voor 'Laleu', *Duyvecot* voor 'Dublot', *Vlamburch* voor 'Flamborough' behoren tot deze categorie.

De tweede groep bestaat uit namen die door factoren van zuiver fonetische aard vervormd zijn. Over het geheel genomen zijn die vormingen volmaakt willekeurig en is er vrijwel geen regelmaat aan te wijzen. Slechts kunnen we soms constateren, dat bepaalde veel voorkomende woorddelen telkens op ongeveer dezelfde wijze behandeld worden. Het zijn de volgende gevallen:

Het compositielid *-borough*, dat in verschillende Engelse namen voorkomt, wordt meestal in de Nederlandse weergegeven door *-burg* of *-borch*, een zeer voor de hand liggende overgang: *Bamburg*, 'Bamborough', *Schaerdenborch*, 'Scarborough'. Soms treedt metathesis op: *Gijsbrug*, 'Guisborough', *Muszelbroch*, 'Musselborough'.

Het compositielid *-head* vinden we veelal in de vertaling *-hooft*, soms ook als *-hed* of *-hid*: *Vlamburgerhooft*, 'Flamborough Head', *Mesanhid*, 'Mizen Head', *Oldehed*, 'Old Head of Kinsale'. In de naam *S. Abbenhoet*, 'St. Abbs Head' vinden we misschien de Hollandse dialectvorm *hoot* voor 'hoofd'.

Het woord *-mouth* wordt veelal weergegeven door *-muy(d)en*: *Pleymuyden*, 'Plymouth', *Gerremuyden*, 'Yarmouth'. Deze vormen representeren de oude Engelse [û]-vorm, die pas in de 16e eeuw tot [ou] is gediftongeed. Weliswaar treffen we ook *-mout(h)* en *-muth*-vormen in de Hollandse bronnen aan: *Pleymouth*, *Iarmuth*. We vinden ze echter alleen in de atlassen, zodat we mogen aannemen, dat het schrijfvormen zijn. De oudste atlas, de Spieghele, is immers maar achttien jaar jonger dan de jongste leeskaart; het is niet waarschijnlijk, dat de *-muy(d)en*-vormen in die korte periode werkelijk in het spraakgebruik voor de nieuwere vormen plaats gemaakt zouden hebben. Zelfs de veronderstelling, dat dit in de loop van de 17e eeuw al ging geschieden is te verwerpen, daar de namen met *-muien* nog tot in de vorige eeuw onder de vissers zijn blijven leven.

Samenstellingen met *-wich* vinden we zowel in klanknaabootsing als *-wits*, als in de vertaling *-wijck*: *Duynwits*, 'Dunwich', *Herwijc*, *Herwitz*, 'Harwich'.

Een korte opmerking over de veel voorkomende Engelse korte [ü] (volgens de fonetische spelling van Zwaardemaker en Eykman ¹⁾ [A]) moge hier een plaats vinden. Deze klank wordt bijna overal gereproduceerd als [ö]: *Bornam*, 'Burnham', *Donde*, 'Dundee', *Dondrom*, 'Dundrum', *Dongarvan*, 'Dungarvan', *Dorsey*, 'Dursey', *Hommer*, 'Humber', *Hontspil*, 'Huntspil', *Londay*, 'Lundy I.', *Commer*, 'Gumbray', *Scholhaven*, 'Skull', *De Sonck*, 'Sunk Sand', *Sonderland*, 'Sunderland'. Het merkwaardige in deze ontwikkeling is, dat de Engelse klank, die verder achterin de mond ligt dan bijvoorbeeld de Nederlandse klank van 'put' en verder voorin de mond dan de Nederlandse korte [ö] juist voor *l*, *r* en *n* naar achter verplaatst wordt. Het zou veeleer te verwachten zijn, dat deze consonanten, die alle drie gearticuleerd worden met de tong voorin de mond, een verplaatsing van de vocaal naar voren — naar de Nederlandse korte [ü] dus — bewerkstelligd zouden hebben. De Engelse [A] moet in die tijd dus reeds ver achterin de mond gelegen hebben, anders had zij door de Hollanders niet als [ö] opgevat kunnen worden.

¹⁾ Leerboek der Phonetiek, p. X. Haarlem, 1928.

Bij de overige namen is nog minder regelmaat te bespeuren dan bij de Engelse. Bij de Deense en Noorse namen valt in de eerste plaats het compositielid *-vig* in het oog, dat natuurlijk als *-wick* of *-wijck* weergegeven wordt: *Grindewijck*, 'Grundavik', *Lemwick*, 'Lemvig', *Schalwijc*, 'Skaalvig'.

In de tweede plaats het compositielid *-ö*, *-öen*, *-öy*, dat op zeer verschillende wijzen gereproduceerd wordt: *-en* in *Ingen*, 'Ingö', *Sanden*, 'Sandö'; *-eu* in *Cameu*, 'Camö', *Skerfeu*, 'Skjerövö'; [ö] in *Mossoe*, 'Maasö', *Aboo*, 'Aabö', *Bierko*, 'Björkö'. Verder komt nog voor *-uy* in *Helmshuy*, 'Hjelmsö'; *-ey* in *Stierney*, 'Stjernöy'; *-i* in *Heri*, 'Herö'.

Samenstellingen met *-burg*, die we in het Duitse materiaal aantreffen, worden weergegeven door *-burg* of *-borg*, terwijl we in het eveneens Duitse compositielid *-warden* natuurlijk de gewone onvastheid van de vocaal voor *-r* zien optreden, zodat we drie vormen vinden: *-werden*, *-warden*, *-woorden*.

Er is echter voor het overige in de meeste klankverschijnselen geen regelmaat waar te nemen; ook wanneer we de weergave van veel voorkomende klanken nagaan: de *-aa-* in de Deense, de *-u-* in de Duitse namen bijvoorbeeld, blijkt het formuleren van een soort „klankwet” onmogelijk. De vocaalveranderingen zijn misschien in geringe mate afhankelijk van de omringende consonanten, de consonanten mogen eens door assimilatie of dissimilatie op elkaar inwerken, de overheersende indruk blijft toch, dat de veranderingen grotendeels van het toeval afhankelijk zijn.

Belangwekkender is het echter, dat in het gehele materiaal bepaalde klankverschuivingen optreden, die volkomen onafhankelijk zijn van de taal waaruit ontleend wordt. Het zijn verschijnselen die alle in het oudere Nederlands vaak voorkomen en die zich in het namenmateriaal voordoen zowel in de Spaanse en Franse namen, als in de namen die aan de Germaanse talen ontleend zijn. Enkele voorbeelden kunnen de aard er van voldoende kenschetsen:

Wisseling *al/ol*: *Galper*, *Golper*, 'Galloper'; *Holland*, 'Hal-land'.

Wisseling *ar/or/er*: *Barwijck*, *Berwick*, 'Berwick'; *Barrels*, *Berlinx*, 'Berlingas'; *Knorwijc*, 'Knarrewijc'; *Kerck*, *Krock*, 'Cork'.

Wisseling *l, r* en *n*: *Schandelborg*, 'Skanderborg'; *Olste*, 'Unste'; *Oene*, 'Ura Baai' ¹⁾.

Wisseling *b/p, d/t*: *Boldavid*, 'Pouldavid'; *Pelgherem Lant*, 'Belumer Sand'; *Distel*, 'Tistlarne'; *Garlingen*, 'Garding'.

Assimilatie en dissimilatie: *Hommer*, *Hummer*, 'Humber'²⁾; *Kummerwoch*, 'Kumbaravaag'; *C. Candinos*, 'Kanin Noss'.

Metathesis: *Gijsbrug*, 'Guisborough'; *Musselbroch*, 'Musselborough'.

Ronding en ontronding: *Bresel*, 'Burishole'; *Caertemundt*, 'Kerteminde'; *Suydt Munster*, 'South Minster'.

Svarabhaktivocaal: *Ameren*, 'Amrum'; *Ramezijn*, 'Ramsey'; *Casselijn*, 'Coslin'.

Wegvallen van syllaben: *Brittecloester*, bij de rivier 'Brigitten'; *Dery*, 'Londonderry'; *I. Cotton*, 'Ballycotton I.'.

Toevoegen van syllaben: *Aleixo*, 'Leixoes'; *Laramale*, 'S. Juan de Rambla'; *Lundigo*, 'Lundö'.

Vaak komt het voor, dat één naam in twee delen gesplitst wordt, of dat verschillende woorden ten onrechte samengevoegd worden: *S. Ander*, 'Santander', *S. Antoni*, 'Santoña', *S. Alana*, 'Santillano'; *Cape Donega*, 'Cape de Onega', *Kredekans*, 'Grève de Caen', *Lafyeye*, 'La Fille'.

Voorts vinden we nog veelvuldig wisseling van [ü] en [ö]: *-sond*, '-sund', *Kongel*, 'Kungelf', *Kol*, 'Kullen' en wisseling van [ē] en [ī] of [ē] en [i]: *Sesstelfoerdt*, 'Thistelfjord', *Tite*, 'Tett', *Kinters Knock*, 'Kentish Knock', *Quewic*, 'Kvivid'. De fonetische verschillen tussen deze klanken zijn betrekkelijk gering, zodat de ene gemakkelijk voor de andere in de plaats kon komen.

De vraag is nu dus: „Hoe ontstaan dergelijke vervormingen, die we trouwens niet alleen in dit materiaal aantreffen, maar waarvan parallellen te vinden zijn in het gewone spreken, o.a. in de kindertaal?" ³⁾. Voor het ontstaan van alle spraak-

1) Vergelijk ook de bekende naam *Kantelberg*, 'Canterbury'.

2) Deze assimilatie kwam ook reeds zeer vroeg in het Engels voor; de EPNS XIV, p. 8 geeft reeds voor 1357 de vorm *Hummyr*, voor 1559 *Hummer*.

3) Ieder kent wel uit eigen omgeving woorden als *kulk* voor 'kurk' en dergelijke vormingen. Een overvloed van feitenmateriaal, waarin vrijwel alle hier genoemde verschijnselen terug te vinden zijn, geeft het „Rapport over een onderzoek naar de woordenschat van leerlingen van

fouten zijn twee oorzaken aan te wijzen: in de eerste plaats het verkeerd horen van de gesproken klanken en in de tweede plaats het verkeerd vormen van de klanken die men wil spreken. Beide factoren werken ook in de gewone spreektaal, maar hun uitwerking wordt daar telkens te niet gedaan, doordat de sprekers zichzelf bijna onmiddellijk verbeteren. Zij hebben immers de woorden zo vaak op de juiste wijze gehoord en zo vaak ook zelf correct uitgesproken, dat zij zich van een verkeerde articulatie bijna onmiddellijk na het uitspreken van het woord bewust worden. En dit is nu bij de namen, die de Nederlandse zeelieden spraken, niet het geval. Zij probeerden natuurlijk de namen die zij hoorden, juist of onjuist verstaan, zo goed mogelijk weer te geven, maar zullen dat in de meeste gevallen niet eens gekund hebben. Want de meesten — zij die de vreemde taal goed beheersten uitgezonderd — zullen ongetwijfeld ook bij de nauwkeurigst mogelijke nabootsing de vreemde namen „op z'n Hollands” hebben uitgesproken, met andere woorden: zij zullen de vreemde klanken hebben geïmiteerd aan de Nederlandse articulatiebasis. Maar die imitatie kan niet de oorzaak zijn van de drastische vervormingen die wij kunnen opmerken; zij verklaart alleen het ontstaan van namen als *Baldermoer* voor 'Baltimore'. Het was het gebrek aan spraakervaring ten aanzien van de namen, dat maakte dat toevallige hoor- of articulatiefouten niet onmiddellijk als onjuist werden erkend, maar kritiekloos werden overgenomen, herhaald en met de herhaling natuurlijk vaak verder vervormd. Wel heeft zich, zoals wij reeds hierboven opmerkten, al in de 16e eeuw een traditie gevormd, naar blijkt uit de vastheid van vorm die de namen vertonen, maar die traditie hechtte zich reeds van den beginne af aan verbasterde namen. En vooral bij geografische namen schijnt de behoudende kracht van een eenmaal aanvaarde uitspraak bijzonder groot te zijn. Voor een geboren Zeeuw, die zijn dialect reeds lang heeft opgegeven voor het algemeen beschaafd Nederlands, klinkt [dæreistər] veel natuurlijker dan *Dreischor* en *Krabbedijke* met een [ei] zal hij vrijwel nooit leren zeggen;

een aantal openbare scholen te Rotterdam”, Groningen, 1939. — Verwante verschijnselen vertonen zich bij het reproduceren van Nederlandse namen door de inlanders in Indië; enkele gegevens in de Nieuwe Rotterdamse Courant van 17 April 1939.

ienmand die in de Lekstreek geboren is spreekt niet van 'Berkenuoude', maar van [pærkou] en niet van 'Bonrepas', maar van *Boenderpas*, zo goed als een Flakkeeënaar liever [mæneersə] zegt dan 'Middelharnis'. Heel vaak worden deze dialectische namen in het spreken nog als normaal gehandhaafd, als andere sporen van het dialect reeds lang verdwenen zijn, tenzij de afwijking van de algemene uitspraak van de naam wat al te groot is.

De verbasteringen van vreemde namen zijn natuurlijk van een totaal andere aard, dan de bovengenoemde voorbeelden uit Nederlands taalgebied, maar toch kunnen ook daar dialectische eigenaardigheden van de sprekers een rol hebben gespeeld. In dit opzicht is het lezen van een journaal van De Ruyter heel leerzaam. De Ruyter verloochent zijn Zeeuwse afkomst niet als hij schrijft en het is enigszins vermakelijk hem te zien worstelen met de initiale *h*. Het aantal voorbeelden is onuitputtelijk; ik doe slechts een greep uit de vele: *op Eden*, 'op heden', *haelfer hebbe*, *alfploet*, *hanker*. In zijn plaatsnamen vinden we dezelfde moeilijkheden: zo laat hij de *h* weg in *Den Elder*, maar schrijft er een te veel in *Haelborch*, 'Aalborg', *Hamack*, 'Amager', *Hanoudt*, 'Anholt', *Horysont*, 'Øre Sund'. Maar De Ruyters werkzaamheid viel zo laat, dat de door hem gebruikte namen onmogelijk nog gemeengoed konden worden: daarvoor weken die vormen, hoe gering de afwijking moge zijn, reeds toen te veel af van de heersende spraakgewoonten.

Het bewijs, dat de namen bij hun ontstaan aan dialectische invloeden onderworpen zijn geweest, is echter — behoudens bij de naam *Caniel*, een Hollandse vorm — niet te leveren. De namen komen vrijwel alle uit Hollandse bronnen: de leeskaart van 1532 immers is in Amsterdam uitgegeven, die van 1541 en 1566 zijn door een Amsterdammer, Cornelis Anthoniszoon, geschreven. We kunnen er dus hoofdzakelijk Hollandse eigenaardigheden in verwachten. Maar volkomen Hollands zijn de teksten ook weer niet, het dialect is niet onvermengd. Een moeilijkheid bij het bepalen er van is ook, dat de woordvoorraad van de boekjes klein is, doordat de aanwijzingen van weinig gevarieerd karakter zijn en steeds op dezelfde wijze geredigeerd worden. Wel zijn er enkele punten aan te wijzen: zo vinden we in 1532 (5, 1) de vorm *yu* als datief van

u; overal elders echter *u*. In 1541 (15, 41) en 1566 (19, 47) staat *vierbode*; 1541 (31, 10) heeft *hiet*. In 1532 en 1566 vinden we de Hollandse vorm *schouwen*, in 1541 echter *schuwen*. Voor 'Kanaal' vinden we de typisch Hollandse vorm *Caniel* uitsluitend in 1541 en 1566; in 1532 staat overal *Caneel*. Een enkele maal vinden we *of* voor 'af'.

Maar tegenover deze Hollandse kenmerken staat weer, dat het woord *steen*, dat vaak voorkomt, nergens een *ie* heeft; dat *seven* overal met een *e* geschreven wordt; dat *stuc* nergens ontrond is. In 1532 vinden we een enkele maal *-er-* in plaats van het Hollandse *-ar-*: *swert*, *herde*, *mer*. Het boekje van 1541 heeft twee maal *holt* en één maal *old* (4, 17, 18, 19). Vermoedelijk zijn deze laatste woorden uit een oostelijk dialect afkomstig: zij komen voor in aanwijzingen voor de vaart langs de Oostfrieze kusten.

De uitkomsten van een onderzoek naar het dialect van de teksten zijn dus vrij negatief; zij bevestigen overigens de theorie omtrent het ontstaan van de leeskaarten. Er is immers niets, dat er op wijst, dat ze door één schrijver samengesteld zouden zijn, want in dat geval zou waarschijnlijk wél een bepaald dialect aan te wijzen zijn. Dialectische invloeden op de namen zijn hierdoor evenmin aan te tonen.

De atlassen komen alle uit Hollandse kring en zijn samengesteld door Hollandse kaartmakers. Toch kunnen we ook daar niet aantonen dat de namen bepaalde dialectische invloeden ondergaan hebben. De oorzaak hiervan is, dat zij de namen geven in een tijd, waarin zij reeds vaste vorm gekregen hadden; de samenstellers van de atlassen hebben dus op de namen niet het stempel van hun eigen dialect kunnen drukken. En ten tijde van het ontstaan van de namen — in de 13e, 14e eeuw reeds zal het proces begonnen zijn — hebben daarop zoveel verschillende dialecten hun invloed kunnen uitoefenen, dat die van geen enkel dialect in het bijzonder aan te tonen is. Ondanks dat echter lijkt het mij niet aan twijfel onderhevig, dat die invloeden inderdaad gewerkt hebben.

Vatten we nu de resultaten van dit onderzoek samen, dan kunnen we constateren, dat de Hollandse namen hun ontstaan danken aan de werking van een drietal factoren: 1e. het geven van oorspronkelijk Nederlandse namen; 2e. het vertalen van

de vreemde namen; 3e. het overnemen van de vreemde namen. Oorspronkelijk Nederlandse namen vinden we hoofdzakelijk in de gebieden die door de Nederlanders ontdekt zijn; daarbuiten slechts voor minder belangrijke objecten, daar men in andere gevallen de oorspronkelijke naam wel wist. Het vertalen van een vreemde naam komt wel méér voor, maar toch ook niet dikwijls, daar in de meeste gevallen de betekenis van een geografische naam niet zonder meer begrijpelijk is. In hoofdzaak is het vertalen dan ook beperkt tot de namen die een concrete betekenis hebben, meestal namen voor banken, rotsen, riffen en dergelijke objecten.

De derde groep is de grootste: zij omvat, behalve de vrij correcte nabootsing van de vreemde klanken, de vervormingen met een volksetymologisch karakter en de soms zeer krasse verbasteringen van louter fonetische aard. Deze wijken af van de gewone woordontleningen, daar in de klankverschuivingen over het geheel genomen geen regelmaat is waar te nemen. Zij ontstaan door twee oorzaken: in de eerste plaats worden de vreemde klanken voor een deel onnauwkeurig verstaan en in de tweede plaats worden zij, juist of onjuist verstaan, onnauwkeurig gereproduceerd. De zeelieden hadden tot correctie van de namen moeten komen door eigen kritiek, maar daarvoor ontbrak hun de nodige spraakervaring. Dit is de oorzaak dat de vervormingen een zo lang leven hebben. Het werk van 16e- en 17e-eeuwse cartografen die trachtten op hun kaarten de juiste vormen aan te brengen, heeft op de spreektaal in dit tijdvak practisch geen invloed kunnen uitoefenen.

2. Oorspronkelijke namen in de Noordelijke wateren.

Over het geheel genomen is er omtrent de oorspronkelijk Nederlandse namen niets van belang op te merken. De betekenis van benamingen als *Moer mette Dochters*, *Scheminckelbergen*, en dergelijke, is duidelijk. Echter zijn er in de gebieden die door de Hollanders ontdekt zijn tal van namen die de herinnering levend houden aan Nederlandse zeelieden of aan begunstigers van de zeevaart, vooraanstaande personen aan de wal. Deze namen vinden we vooral op de kaarten van Spitsbergen en van Nova-Zembla. Op deze laatste kaart treffen we ook vele namen aan, die herinneren aan bijzon-

dere gebeurtenissen, gedurende één der drie reizen naar het Noorden voorgevallen. Het is daarom voor het goed begrijpen van sommige der hier volgende verklaringen wellicht gewenst in het kort de geschiedenis van deze reizen na te gaan.

In 1594 besloten de Staten van Holland en Zeeland op initiatief van den bekenden koopman Balthasar de Moucheron, toen in Middelburg woonachtig, enige schepen uit te rusten om te trachten een doorvaart naar China te vinden „om de Noord”. De bedoeling was, dat men door de Straat Kara of door de Jugor Straat zou gaan. Het bestuur van Amsterdam besloot, op aanraden van den geograaf Ds. Petrus Plancius, voor eigen rekening een schip en een jacht uit te zenden, echter met een andere instructie: zij moesten langs de kust van Nova-Zembla zeilen, daar Plancius meende dat de Kari-sche Zee een binnenzee was. Tot de Noordkaap ongeveer zouden allen dus dezelfde route volgen, daarna zou elke groep haar eigen weg gaan. Had een van beide groepen de noordpunt van Azië bereikt — de legendarische kaap Tabin — dan zou zij terugkeren en de andere opwachten bij het eiland Kolguev. De schepen van Amsterdam stonden onder bevel van Willem Barents; Cornelis Cornelisz. Nay had het oppercommando over de schepen van Holland en Zeeland.

Het reisplan werd in hoofdzaak volgens afspraak uitgevoerd. Nay meende, dat hij de doorvaart gevonden had, toen hij beoosten Waygatsch open zee aantrof en keerde dus terug. Barents zeilde een eindweegs naar het N. langs de kust van Nova-Zembla en moest ten slotte, door het ijs gedwongen, de terugtocht aanvaarden. De 4e Augustus ontmoette hij Nay even buiten de Jugor Straat en vier dagen later zeilden de vier schepen gezamenlijk huiswaarts.

Deze reizen zijn beschreven in het journaal van Jan Huygen van Linschoten, die tot de opvarenden van het Enkhuizer schip — uitgerust door Holland — behoorde en door Gerrit de Veer, die de reis niet zelf heeft meegemaakt en daarom voor het opstellen van zijn verhaal aantekeningen van Willem Barents heeft gebruikt.

In het volgende jaar ondernam men een tweede tocht: de 2e Juli zeilde een kleine vloot van zeven schepen het Vlie uit, ook toen onder bevel van Cornelis Nay; vice-admiraal was Brandt Ysbrandt Tetgales. Wéér zou men de route nemen

door de Jugor Straat, maar de vloot werd door het ijs in de Karische Zee tot terugkeer gedwongen. Het verloop van deze reis vernemen wij eveneens uit journalen van Linschoten en De Veer, die ditmaal wèl uit eigen ervaring sprak.

De derde reis, die uitsluitend door Amsterdam werd voorbereid, is de bekendste. Het reisplan werd ook nu in overleg met Plancius vastgesteld: men zou trachten een doorvaart te vinden door zo dicht mogelijk langs de Noordpool te zeilen. In het voorjaar van 1596, de 10e Mei, vertrokken twee schepen onder bevel van Jacob van Heemskerck en Jan Cornelisz. Rijp; naast hen was Willem Barents, die voor de derde keer naar het Noorden ging — Heemskerck was alleen op de tweede reis mee geweest — met groot gezag bekleed. Op deze tocht ontdekte men het Beren Eiland en Spitsbergen; daar echter belette het ijs de voortgang. De schepen keerden terug naar het Beren Eiland, waarna ieder op eigen gelegenheid verder ging. De Rijp probeerde nog eens de noordwestelijke route, maar weer tevergeefs; hij ging terug naar het vaderland, nadat hij eerst Heemskerck en Barents nog tot voorbij Kaap Nassau op de kust van Nova-Zembla was nagezeild. Heemskerck zette dadelijk koers naar het N.O. en langs Nova-Zembla, waar de bekende overwintering plaats vond. Op de 13e Juni 1597 aanvaardden de mannen de moeizame terugreis in open boten langs Nova-Zembla's kusten en ongeveer twee en een halve maand later kwamen zij — zonder Barents, die onderweg gestorven was — bij Kilduyn aan. Daar vernamen zij dat er bij Kola Hollandse schepen lagen; één er van bleek onder bevel te staan van De Rijp, die zijn vroegere tochtgenoten aan boord nam. Eind October zetten de overlevenden in het vaderland voet aan wal.

Van deze drie reizen is de eerste voor de naamgeving de belangrijkste; de laatste, die we kennen uit het journaal van De Veer, vrijwel uitsluitend voor de namen op de noordoostkust van Nova-Zembla.

De kust achter het *Staten Eyland* dankt haar naam aan het Beere Lant feit, dat er op de tweede reis, de 6e September 1595, twee mannen door een hongerigen beer gedood werden (Linschoten Vereeniging dl. XIV, p. 40).

De Veer vertelt, dat dit eiland, dat op de derde reis ontdekt Beren Eylant

werd, zijn naam ontving naar aanleiding van een gevecht met een groten beer, dat wel twee uren geduurd heeft¹⁾. Op de posthume kaart van Barents heet het *T'veere-Eylandt*. S. P. l'Honoré Naber deelt mede, dat Jansonius het in 1621 het *Verre Eiland* noemt en zegt voorts: „Hondius (1609) heeft 't viercandt eylandt". In 1604 werd het, door Stephan Bennett, Cherry Island gedoopt, naar Francis Cherry, een rijk koopman van Londen. Het behield dien naam eenigen tijd, maar is tegenwoordig weer onder den oorspronkelijken bekend." (Linschoten Vereeniging dl. XIV, p. 50 en noot 4.)

Brants Bay

Deze baai, ook wel genaamd *Bay van Brant Ysbrandtsz.*, is genoemd naar Brandt Ysbrandtsz. Tetgales, die in 1594 schipper van de Vlieboot „Mercurius", in 1595 schipper van de pinas de „Hoop" was. Op de tweede tocht was hij tevens vice-admiraal van de vloot (Linschoten Vereeniging dl. VIII, p. 34 en 139).

De la Dales-
hoeck

Genoemd naar François de la Dale, een neef van De Moucheron, die in 1594 en '95 meeging als koopman en tolk (Linschoten Vereeniging dl. VIII, p. 34 en 139).

Duyncker
Harkes Strant

De kust van het vasteland ten O. van het eiland Sengeïski is genoemd naar den tweeden stuurman van het Enkhuizer schip „Mercurius" op de tweede reis: Duyncker Harcke.

Duyncker
Ians Bay

Duncker, of Duyncker, Iansz., wiens naam gegeven werd aan de baai die het eiland van het vasteland scheidt, was op de eerste reis bootsman op het Zeeuwsche schip „De Zwaan".

Naar welken Claes de noordpunt van het eiland, de *Claesen Hoeck*, genoemd werd, is niet na te gaan. Misschien naar den eersten stuurman van de „Mercurius" in 1595, Thomas Claesz.? (Linschoten Vereeniging dl. XV, p. 192 en 228.)

Helies Sondt

Genoemd naar den vice-admiraal der Engelse walvisvaarders in de jaren 1617 en 1618, William Heley (Muller, p. 430²⁾).

Straet van
Hinloopen

Deze zeestraat zal wel genoemd zijn naar Thymen Jacobsz. Hinlopen, een bewindhebber der Noordse Compagnie in 1617 en later (Muller, p. 430).

¹⁾ Het eiland kon op geen van mijn kaarten opgenomen worden.

²⁾ S. Muller Fz., *Geschiedenis der Noordsche Compagnie*, Uitgegeven door het Prov. Utr. Genootsch.; Utrecht, 1874. — Verder geciteerd als „Muller".

Deze baai op Jan Mayen is vermoedelijk genoemd naar Hoepstockx Mathys Jansz. Hoepstock, die in 1616 als kapitein naar Spitsbergen was uitgevaren (Muller, p. 430). Bay

Waarschijnlijk is deze kaap zo genoemd om den Amsterdamsen burgemeester Reynier Cant te eren. Hij is de 10e December 1595, toen hij voor de elfde keer burgemeester was, overleden (Nieuw Biografisch Woordenboek VI, p. 265). Capo de Cant

De zuidpunt van het Prince Charles Forland is genoemd naar één der leden van de familie Kyen, die in 1612 als comies met het schip van Willem van Muyden was meegevaren en op het eiland het leven gelaten heeft (Conway, p. 351, 352 ¹⁾). C. Kynnae

Deze kaap wordt ook wel *Nayshoeck* genoemd. Cornelis Nay was de „superintendent” (admiraal) van de vloeten op de tochten van 1594 en 1595. Cornelis Cornelisz Hoeck

Het 'Sokoli Eiland' in de Jugor Straat is genoemd naar Dr. François Maelson, „Raedt Ordinaris neffens sijn Excellentie (als eender die om deze Vaert t' effectueren, niet weynig ghebesoigneert heeft)”. Hij had namelijk tezamen met de Admiraliteit van het Noorderkwartier in 1594 voor de uitrusting van de Enkhuizer Vlieboot „Mercurius” gezorgd (Linschoten Vereniging dl. VIII, p. 29, noot 2; p. 34 en 88). Eylant van Maelson

Dit eiland heeft sedert de eerste ontdekking in 1607 of 1608 een groot aantal verschillende namen gehad; Muller (p. 188 en vlg.) geeft van de geschiedenis van de ontdekking een uitvoerig overzicht. In 1608 heeft een zekere William Hudson — misschien ook was het Henry Hudson in 1607 — het eiland voor het eerst gezien en het genoemd *Hudsons Tutches*. In 1611 of 1612 kwamen er Engelse walvisvaarders uit Hull, die het *Trinity Island* noemden. Twee jaar later werd het opnieuw ontdekt, nu door Hollanders: Jan Jacobsz. May en Jacob de Gouwenaer, die met twee schepen op weg waren om de noordelijke doorvaart naar Indië te zoeken. Op „De Goude Cath”, het schip van May, was Mr. Ioris Carolus van Enkhui-zen stuurman. Deze noemde op een kaart in zijn Nieuw vermeerde Licht en vierighe Colom des grooten Zeevaerts, uitgegeven in 1634, het eiland naar zichzelf *Mr. Ioris Eylant*, Jan Mayen

¹⁾ Sir Martin Conway, *No Man's Land*. Cambridge, 1906. — Verder geciteerd als „Conway”.

maar deze naam werd niet aanvaard; het nieuw ontdekte eiland kreeg de naam van den schipper, niet van den stuurman. Zorgdrager heeft later in zijn boek over de walvisvaart ¹⁾ de legende verbreid, dat het eiland in 1612 door Jan Cornelisz. May ontdekt zou zijn, maar dat is niet juist. De Fransen noemden het *Isle de Richelieu*, een naam die de Baskische walvisvaarder Jean Vrolicq er aan gegeven heeft in 1629, onder voorgeven, dat hij in 1612 het eiland ontdekt zou hebben. Door de Hollanders wordt het in de 17e eeuw meestal *Jan Mayen Eiland* of *Eyland Maurilius* genoemd.

Meelhaven

Toen de Amsterdammers de 11e Augustus 1594 op het eiland Waygatsch aan land gingen, bevonden zij, dat er mensen geweest waren, die bij hun nadering waren gevlucht. Zij vonden bij de ingang van de Kostin Straat, benoorden Kaap Cherni, zes zakken roggemeel begraven en noemden de baai daarom *Meelhaven* (Linschoten Vereeniging dl. XIV, p. 21).

Moniers Bay

Antoni Monier was in 1614 bevelhebber der Hollandse visserijvloot (Conway, p. 358).

Mouchérons
Hoeck

S. P. l'Honoré Naber gaat in zijn inleiding op het Journaal van Jan Huygen van Linschoten uitvoerig na, welk aandeel Balthasar de Moucheron in de voorbereiding van de eerste tochten heeft gehad (Linschoten Vereeniging dl. VIII, p. LXIV en vlg.). — De Veer noemt deze kaap *Lodtgehoeck*; een lodija — door de Hollanders ook geschreven lodgie, lodigie — is een Russisch vaartuig met genaaide kiel, dat voor de kustvaart in het hoge Noorden gebruikt werd. (Zie ook Linschoten Vereeniging dl. VII, p. 68, noot 3.)

Nieu-Hollandt,
Nieu-West-
Vrislandt

Door de Enkhuizers werd de landstreek bezuiden Waygatsch de 16e Augustus 1594 *Nieu-Hollandt* gedoopt, „tot onser Vaderlants gheheugenisse” (Linschoten Vereeniging dl. VIII, p. 117, 118). De Veer geeft deze streek de naam *Samueten* of *Samiuten Landt*, d.i. ‘Samojedenland’. — De naam *Nieu-West-Vrislandt* méenden de Enkhuizers te geven aan het land ten O. van de Ob; in werkelijkheid benoemden zij het land ten W. van de Ob, daar zij niet, zoals zij dachten, in deze rivier lagen, maar in de Baideratzkaya Golf.

Rijk Ysse
Eijlanden

Deze eilanden zijn ontdekt door den Hollandsen kapitein Rijke Ysz., van Vlieland geboortig. „Deeze Commandeur quam, zoo wy uit de berichten kunnen afleiden, omtrent den

¹⁾ C. G. Zorgdrager, *Bloeyende Opkomst der Aloude en Hedendaagse Groenlandsche Visscherij*, p. 78. Amsterdam, 1720.

Jaare 1640 of 1645, aan d'Oostzyde van Spitsbergen, daar hy eenige Eilanden vond, nooit door eenige Schepen bevaaren, en derhalven naar hem de Ryke Yse-eilanden genoemt worden." ¹⁾

Muller heeft in de manuscript-atlas van Van Keulen de vorm *Setie Taey* gevonden en wil die verklaren door 'Zet je taai' (Muller, p. 433). Alle andere kaarten, ook de manuscript-kaarten van Van Keulen, die Wiedre reproduceert, geven de vorm *C. Siet(t)oe*. Waarschijnlijk berust Mullers gissing dus op een verschreven vorm. Trouwens, de naam *Siettoe*, misschien met de beteekenis 'let op', is wellicht nog iets waarschijnlijker dan „Zet je taai”, daar we ook namen vinden als *Zeeuwsche Uytkyck* en *Kijckuijt*. Mogelijk vereiste het meer dan gewone oplettendheid deze kaap, waarvoor twee blinde klippen liggen, te rondem.

Pieter Dircksz. Strickbolle was in 1594 stuurman op de Zeeuwse vlieboot „De Zwaan” (Linschoten Vereeniging dl. VIII, p. 34). Strick-
bollenpunt

Linschoten verhaalt, dat een deel van de bemanning de 20e Augustus 1595 op de kust van deze baai, de 'Varneka Baai', aan land gegaan was. Toen de Hollandse admiraal een schot loste om zijn matrozen aan boord te roepen, vluchtte de bemanning van een Russische lodija, met achterlating van „vier ofte vyf leederen Sacken... met stinckenden traen” (Linschoten Vereeniging dl. VIII, p. 156). Traenbaj

Misschien is deze baai genoemd naar den Engelsman Richard Wiche, een bewindhebber der Moscovische Compagnie in 1614 (Muller, p. 434). Whales Wiches
Bay

Dit vaarwater schijnt genoemd te zijn naar den Friesen schipper Wybe Iansz. van Stavoren (Conway, p. 362). Wijbe Iansz.
Water

Willem van Muijen of van Muyden is een walvisvaarder, die o.a. in 1612 en 1613 in de Noordelijke wateren is geweest (Muller, p. 72, 73). Willem Muijen
Haven

3. Nederlandse namen.

In de groep van de Nederlandse namen treffen wij alleen verschijnselen aan, die in de andere namen of in het oudere Nederlands eveneens voorkomen. Ten aanzien van dit deel

¹⁾ Zorgdrager, Bloeyende Opkomst, p. 170.

van het materiaal zal ik mij dus kunnen bepalen tot enkele korte opmerkingen. Het zal wel geen verwondering wekken, dat ik mij onthouden heb van elke poging om het materiaal te bewerken volgens de methoden der plaatsnaamkunde. Alleen reeds de omstandigheid, dat de namen verspreid zijn over een achttal provincies, maakt het onwaarschijnlijk, dat mijn onderzoek resultaten van enige betekenis had kunnen opleveren. Het is immers bijna onmogelijk zich de kennis van locale oudheden en geschiedenis — voor den plaatsnaamkundige van zoveel belang — te verwerven voor het gebied, dat mijn kaarten van de Nederlandse kusten omvatten. Bovendien ontbreken voor verreweg de meeste namen nog de noodzakelijke gegevens omtrent vroegere schrijfwijzen, die dus eerst uit allerlei archivalia bijeen gezocht zouden moeten worden. Hierdoor is mijn verzameling van Nederlandse namen van weinig belang voor de toponymie; slechts zal men hier een enkele maal een elders nog niet gevonden vorm kunnen aantreffen.

Ik geef daarom eerst een lijstje van namen, die afwijken van de bekende vormen, vermeld in het tijdschrift *Nomina Geographica Neerlandica* en in K. de Flou's *Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen* ¹⁾. Alleen de namen, die wezenlijk verschillen van de vroegere gevonden vormen heb ik opgenomen; spellingvarianten en niet-essentiële verschillen laat ik ter zijde. Zo heb ik de vorm *Boelswaardt* niet in de lijst vermeld, omdat zij zich op normale wijze, door het wegvallen van de intervocalische *-d-*, ontwikkeld heeft uit de, in de *Nomina Geographica Neerlandica* (IV, p. 247) alléén genoemde, 14e-eeuwsche vorm *Bodelswaert*.

De bedoelde namen zijn:

Baersdijk (Thresoor), 'Baarland' — NGN VII, p. 137 kent alleen in de omgeving van Baarland de namen: Baardorp en O. en W. Baarland.

Boe(c)kaspel (1566 en Spieghel), 'Bovenkarspel' — LTI ²⁾ kent alleen *Boevekerspel*, een vorm uit 1541.

Derdoes (1540 en 1566), 'Opperdoes' — In LTI vinden we uitsluitend *Does*. De vorm zal wel ontstaan zijn uit „Ter Does”.

¹⁾ Geciteerd als „NGN” en „De Flou”.

²⁾ Met deze afkorting duid ik het kaartstelsel van het Leidsch Toponymisch Instituut aan.

- Doorspijck* (Thresoor), 'Doornspijk' — In NGN III, p. 182 worden geen *-spijk*-vormen genoemd zonder *-n-*; wel een vorm *Doorspeet* uit 1550.
- Geest* (Goos) 'Ghistelles' — De Flou IV kent alleen vormen *Gistela*, *Gestela*, *Gistel(l)e*.
- Hesaele* (Spiegelhel), 'Hieslum' — In NGN IV, p. 228 alleen *Heselom*, *Hyeselom*.
- Ydsehuysen* (1566 en Spiegelhel), 'Idsegahuizen' — In NGN IV, p. 139 vinden we voor 1482 de vorm *Idzing-huizen*; voor 1505 *Ydsegahuysum*.
- Kintswerd* (Spiegelhel), 'Kimsword' — In NGN IV, p. 131 alleen vormen met *Kim-*.
- Oetersem* (Spiegelhel), 'Etersheim' — In LTI worden alleen vormen met *E-* genoemd.
- Oster* (Spiegelhel), 'Oostwolde' — In NGN III, p. 211 alleen de vormen *Oisterwolde*, *Ost(e)wolde*.
- Ravestie* (Goos), 'Raversij' — De Flou XVI zegt, dat *Walraven-syde* de oudste vorm van de naam is. Na 1575 komt ook *Ravesyde* voor; de beide namen worden dan door elkaar gebruikt.
- Sardam* (Spiegelhel, Thresoor, Goos), 'Schaardam' — Hoewel ik van deze naam geen oude vormen heb kunnen vinden, acht ik het ontbreken van de *-ch-* de vermelding waard.
- Sijrck* (Spiegelhel), 'Surich' — In LTI vinden we alleen meer-syllabige vormen.
- Sirdtgum* (Spiegelhel), 'Firdgum' — In NGN IV, p. 232 worden slechts *F*-vormen genoemd; de *S-* in de Spiegelhel is mogelijk aan een graveerfout te wijten.
- Spange* (Spiegelhel), 'Spannum' — In NGN IV, p. 132 alleen de naam *Spanmaghae* uit 1482; daarna luidt de naam *Spannum*.
- Stellinghout* (Spiegelhel), 'Schellinkhout' — In LTI worden geen vormen met *St-* genoemd.
- Vermson*t (Het Zeeboek), 'Farmsum' — NGN X, p. 156 geeft voor de 13e eeuw de naam *Fermesheim*; voor de 15e eeuw *Ferm(e)sum*. Deze laatste vorm treffen we ook in Spiegelhel en Thresoor aan.
- Woggelum* (Spiegelhel) 'Wognum' — In LTI worden geen vormen met een *-l-* genoemd.

Ten slotte nog enkele woorden over enige namen afzonderlijk.

Borborch

De moderne namen voor deze plaats zijn 'Broekburg', de gewone Vlaamse, en 'Bourbourg', de officiële Franse naam. Reeds in 1509 komt de vorm *Broucburg* voor (De Flou II). Het type *Borborch*, door metathesis ontstaan uit *Bruchburch*, *Broburg* (overgeleverd in 1037, 1107) begint in het midden van de 15e eeuw op te komen. De Flou noteert voor 1443 de vorm *Burburg*. — Volgens A. J. Schreuder, Lijst van Nederlandsche plaatsnamen buiten de Landsgrenzen (Middelburg, 1939) is de moderne volksuitspraak „Burburg”.

Keysant

Dit is de naam voor 'Kadzand' in de boekjes van 1532 en 1541. De naam luidde blijkens de gegevens van NGN VII (p. 146) in 1290 *Casant* en *Caesant*, in 1318 *Caetsand*, in 1333 *Catzand*. De enig mogelijke verklaring van *Keysant* — een verklaring die ik slechts aarzelend geef — lijkt mij, dat het een Hollandse transcriptie is van een zwak betoonde [ɛ̃] of [ə] als Zeeuwse uitspraak van de eerste syllabe. We zouden dan misschien in *Keysant*, evenals het moderne 'Kadzand' uitgesproken met het hoofdaccent op de tweede syllabe, een parallel mogen zien van *Heyssant* voor 'Ouessant', waar eveneens de zwak geaccentueerde [ɛ̃] tot *-ey-* geworden is.

Clocke

Deze naam voor 'Knokke' komt alleen voor in de leeskaarten; de atlassen hebben *Knoeken* of *Knocken*. De Flou (dl. VIII) kent van oudsher uitsluitend *-n-*vormen. In verband daarmee acht ik het waarschijnlijk, dat de naam *Clocke* ontstaan is door een factor van louter fonetische aard: de zo vaak voorkomende wisseling van *l* en *n*. (Vergelijk ook *Scheve(r)linge*.)

Kormur

Dit is een vorm voor de naam 'Kornwerd', die in Friese teksten niet aangetroffen is (zie NGN IV, p. 226). Het lijkt mij, dat hij ontstaan is, doordat de Hollandse zeelieden de gewone Friese vormen, die van de 14e eeuw af reeds *Cornewert* en *Coernwaard* luidden, haastig en daardoor slordig, uitspraken. Een zuivere articulatie van de consonantgroep *-rnw-* is alleen mogelijk bij verzorgd spreken, anders valt of de *-w-*, of de nasaal weg. In het eerste geval ontstaat de naam *Kormur*, die we in de leeskaart van 1566 vinden. De tweede mogelijkheid is verwezenlijkt in de vorm *Koorwert* bij Pieter Goos; voor de *-r-* is bovendien de vocaal in de betoonde syllabe gerekt.

In NGN I (p. 17) en VII (p. 54) wordt gezegd, dat 'St. Anna Muyen ter Muیدن' tot *Mude* of *Ter Mude* werd afgekort. Het voorkomen van het eerste deel van de naam alleen: *S. Anna* (Goos), vinden we er echter niet vermeld.

In NGN VI (p. 117) wordt een citaat gegeven, waaruit blijkt, dat 'Uitdam' ook *Scheteldouckshaven* werd genoemd, „om de menigte van witte Lueren, die de vrouwen voor aen de Huyzen te drogen hingen en in Zee gezien werden”. Bij Goos vinden we inderdaad beide namen *Udam* en *Schyteldoexhaven*. In de leeskaarten komt de laatste naam alleen voor in het boekje van 1540 ¹⁾.

Buitenrust Hettema zegt in NGN IV, p. 27: „Schiermonnikoog heet altijd en nooit anders dan Schiramoniken-aech of Wernerooğ”. Deze laatste vorm lijkt mij onwaarschijnlijk.

De namen die ik in de bronnen heb aangetroffen zijn: in 1541: *Schiermonike Oge*; in 1566: *Schirmerinck Ooch*, *Schirmerck Ooch*, *Schirmercker Ooghe*, *Schiermonicker Ooghe* en in de atlassen *Schiermonickooch*. Het is een grote verscheidenheid van vormen, maar geen enkele lijkt op *Wernerooğ*.

Deze naam komt éénmaal in het materiaal voor, in Das Seebuch, 11, 17. De aanwijzing is helaas corrupt, maar niettemin constateerde Breusing — en ik sluit mij geheel bij hem aan — dat met *Werneroge* 'Wangerooğ' bedoeld wordt, in de andere bronnen *Wangherooghe* en *Wrangerooğ* genoemd. Het staat weliswaar niet volkomen vast, omdat de zeilaanwijzing ons enigszins in het onzekere laat, maar de vormen zijn zo duidelijk, dat overtuigende gegevens nodig zijn om ze te weerspreken.

Dit is de naam voor het dorp 'Serooskerke' op Schouwen. In NGN I (p. 11) wordt de naam 'Serooskerke' op Walcheren besproken door J. Broekema. Hij geeft een groot aantal vormen van de jaren tussen 1190 en 1596, die, althans in het laatste deel van deze periode, alle van het type *Tseroertskercke*, *Tseroeskercke* zijn. Verder vermeldt hij, dat „bij het uitspreken van het eerste gedeelte van het woord de klemtoon op de tweede lettergreep dient te worden gelegd, dus niet Séroos- zoals zo dikwijls wordt gezegd, maar Seróós-. Ook de

¹⁾ Vergelijk ook de Haagse straatnaam *Schedeldoekshaven*, in een buurt waar vroeger veel blekerijen waren gevestigd.

volksuitspraak is Straas- of Straskerke, waarin de eerste lettergreep van S., na invoeging eener t, met de tweede is samengesmolten”.

Voor de plaats op Schouwen is maar één vorm bekend, van hetzelfde type als van eerstgenoemde naam: *Seroirskercke*. Broekema veronderstelt dan ook, waarschijnlijk met recht, dat beide namen zich op dezelfde wijze ontwikkeld hebben. De volksuitspraak op Schouwen zou volgens hem eveneens „Strôskerke” luiden. Dit schijnt thans niet meer zo te zijn. De naam wordt uitgesproken als „Seeuwskerke”, met de nauwe [ē], die ook in de dialectische uitspraak van het woord ‘Zeeuws’ te horen is en met het accent op *-kerke*. De vorm *Straaskerke* van Goos wijst er echter op, dat het accent vroeger wel op *Straas-* gelegen zal hebben; vermoedelijk is het eerst in de laatste tijd verplaatst.

Voerwolt

In de NGN IV (p. 138) worden voor de jaren ná 1339 alleen vormen opgegeven met als eerste lid *Fer-*; in 1315 en 1333 vinden we *Vorwalde*, *Forwalde*. Waarschijnlijk is de Hollandse vorm daaraan ontleend en is de oude *-o-* in de ontleening bewaard gebleven.

4. Engelse namen.

Barnestabele

Dit is de gewone vorm voor ‘Barnstaple’. De *-b-* hoeft geen Nederlandse eigenaardigheid te zijn: zij is reeds in oude Engelse vormen te vinden. De EPNS VII (p. 28) geeft voor 1421 *Barnstable*, voor 1549 *Barstable*.

Baudsijhaven,
Basel

De eerste vorm voor de naam ‘Bawdsey’ is op natuurlijke wijze ontstaan als klanknabootsing, maar de tweede is onverklaarbaar, zodat ik zelfs ging twifelen, of beide namen inderdaad dezelfde plaats aanduiden. Geografisch schijnt dit echter volkomen zeker.

We vinden de vorm terug in de naam voor het ‘Bardsey Sand’ voor de kust bij Bawdsey; dat wordt *Basels Cliff* genoemd. De vorm *Baldersee kleeft* in *Das Seebuch* is of een Nederduitse vervorming, of een relictvorm, die op de oude Engelse naam terug gaat. Deze luidde in de 12e eeuw (1109—1131) *Baldeseia* of *Bald(e)reseia*; in 1254 was de naam reeds *Baudseye* ¹⁾.

¹⁾ E. Ekwall, *The Concise Oxford Dictionary of English Place-Names*. Oxford, 1936.

Ook deze naam, voor de plaats 'Bideford' zal wel op een Bediford oude Engelse vorm teruggaan: de EPNS VII (p. 87) geeft voor 1086 *Bidefor(d)a*, *Bedeford(e)*; na de eerste helft van de 13e eeuw komt echter uitsluitend het type van de moderne naam voor, dus met een *-i-*.

S. P. l'Honoré Naber oppert de veronderstelling, dat *Beve-* Bevesier *sier*, d.i. 'Beachy-Head', „vermoedelijk een wanvorm (is) van Pevensey” ¹⁾. Hij trachtte klaarblijkelijk de drie syllaben van de Hollandse naam in het Engels terug te vinden en Beachy(-Head), ontstaan uit *Beauchef*, heeft er nooit meer dan twee gehad (vgl. EPNS VII, p. 427). Of deze veronderstelling juist of onjuist is, waag ik met de voorhanden zijnde gegevens niet te beslissen. De naam 'Pevensey' werd reeds vroeg als *Pemse* uitgesproken, blijkens de vormen, die in 1370 overgeleverd zijn (zie EPNS VII, p. 444). In de Hollandse atlassen vinden we dan ook de vorm *Pemsey*. Daarnaast echter komt behalve de schrijfvorm *Pevensey*, ook een oude verbasterde naam *Pemelzee* voor, die wel een zeer vroege ontlening zal zijn. Het is dus niet onmogelijk, dat *Bevesier* op een zeer oud *Pevensey* zou teruggaan. Bovendien is de wisseling van [p] en [b] geen ongewoon verschijnsel en komt het ook wel voor dat een naam verkeerdelijk gebruikt wordt voor een ander dichtbij gelegen object. Is Nabers hypothese juist, dan zouden we hier een geval van dubbele ontlening hebben met verschil van betekenis tussen de beide vormen.

In het Thresoor (krt. 25) vinden we de zeer oude vorm *Brighthelmeston* voor 'Brighton'. Brighthem De EPNS geeft deze vorm voor de jaren 1301—1493 (VII, p. 291). Merkwaardig is, dat Waghenaers eerste werk, de *Spieghel*, een jongere vorm geeft, nl. *Brighthem*. Waarschijnlijk was dit de gewone naam en heeft Waghenaer tussen 1584 en 1592 de ongebruikelijke vorm, die hij in het Thresoor opnam, in een of andere oude Engelse bron gevonden.

Deze vorm voor 'Bristol' gaat terug op de oorspronkelijke Brustou Engelse vormen *Bristou*, *Bricstou* (1269); reeds in 1220 ontstaat de vorm *Bristoll* (Ekwall). De atlassen hebben *Bristol*, een tweede ontlening dus, die in de 16e en 17e eeuw de oude vorm ging verdringen.

¹⁾ Het Journaal van den Luitenant-Admiraal Maarten Harpertzoon Tromp. — Bijdragen en Meded. Histor. Genootschap, dl. 52, p. 183, noot 4.

Dootmans-
hoofd

De naam voor 'Dodman-Point' zal wel door volksetymologische invloeden ontstaan zijn. De oude Engelse vormen ken ik niet, maar in verband met de ontwikkeling van het Engelse 'dead' acht ik het onmogelijk, dat de Engelse naam 'dodemanshoofd' betekend zou hebben; aangenomen althans dat de [ö] geen dialectische eigenaardigheid is. Vooralnog kan ik dus niet geloven, dat de Hollandse naam een vertaling is van de Engelse, zoals C. Walther in het glossarium op Das Seebuch doet.

Goeyingh

De naam voor 'Goodwin Sands' is één van de weinige gevallen, waarin de vormen nog niet volledig gefixeerd waren, zodat er een duidelijke ontwikkelingslijn is aan te wijzen. De overgeleverde vormen zijn: *Godinghen* (Das Seebuch), *Goydinck*, *Goych* (1566), *Goeyingh* (17e eeuw), *Goem* (Het Zeeboek). We zullen ons de ontwikkeling van de Hollandse naam als volgt moeten voorstellen: de zwak gearticuleerde Engelse -w-klank is door de Hollanders hetzij niet opgemerkt, hetzij bij de reproductie van de naam niet gesproken. De intervocalische -d- is daarna, zoals gewoonlijk, in -j- overgegaan of weggevallen, waarna de twee syllaben samengetrokken werden, zodat de vormen *Goem* en *Goych* ontstaan. De twee verschillende vocalen wijzen op dubbele ontleening: de [ö]-vorm is ontleend vóór 1450, de [ū]-vorm in de loop van de 16e eeuw ¹⁾. De [ö]-vorm vinden we in Das Seebuch, de oudste tekst; hij is in 1566 nog bewaard gebleven. In dit boekje komt echter ook reeds de [ū]-vorm voor (41, 8), die in de latere bronnen de [ö]-vorm geheel verdrongen heeft.

Hitland

Deze naam voor de 'Shetlands Eilanden', is de oudste en meest bekende. Hij is ontleend aan de oorspronkelijke Noorse naam *Hetland*, Oudnoors *Hjalt-*, *Hjat-* en *Hjetland* (Nederlandsch Woordenboek VI, 770). De Noorse naam werd verengelst tot Shetland en reeds in het Thresoor vinden we een ontleening aan deze nieuwere vorm, nl. *Schetlandt*, naast de oude naam *Hitlandt*.

Louwe, Wolf

Volgens Breusing in Das Seebuch (p. XVIII) is deze naam voor 'Looe-Island' een vertaling: „Der englische Name: Looe

¹⁾ Ik neem hier bij gebrek aan documentatie voor de naam zelf, de ontwikkeling van het Engelse woord 'good' als voorbeeld, al zou het mogelijk zijn, dat de naam *Goodwin* een andere ontwikkeling heeft doorgemaakt.

wird in le Loup frantzösirt und dieses in Wolff verdeutscht sein". Hiermede bedoelt hij waarschijnlijk, dat de Nederduitse en Hollandse zeelieden de naam het eerst uit Franse mond hebben opgevangen en toen de, eigenlijk Engelse, klank [lū] als het Franse woord 'loup' hebben opgevat. Er is tegen deze verklaring een bezwaar, dat Breusing over het hoofd gezien heeft: de Engelse uitspraak zal in de tijd, waarin de naam ontleend werd, nog niet [ū], maar [ō] geweest zijn. Dat is in overeenstemming met de vorm *Louwe*, die we in de boekjes van 1541 en 1566 en bij Goos vinden, en die uit een Engelse [ōu] ontstaan kan zijn. Aan de andere kant echter is het heel goed mogelijk, dat de Franse zeelieden de Engelse klanken [lō] als [lū] hebben gereproduceerd.

De oudste vorm, die de EPNS geeft (VII, p. 267) is *Boro'* I. S. Michiel
Island (1667). Mogelijk is de Nederlandse naam oorspronkelijk en ontleend aan de naam van een oude kapel, de „chapel of St. Michael de la Burgh". Naar het tweede deel van die naam is het eiland later 'Borough Island' genoemd.

Dit is een jonge vorm: de plaats heette vroeger 'Mychyng', Nieuwerhaven
maar „became to be called Newhaven in de 16th cent. when the course of the Ouse was straightened and directed so that it debouched at Meeching instead of Seaford" (EPNS VII, p. 324). De vroegste Engelse overlevering dateert uit 1586 en is dus slechts zes jaar jonger dan de Hollandse naam, die in het Thresoor reeds voorkomt.

Waarschijnlijk zijn deze namen ontleningen aan het oud-franse woord *convers*, 'schuilplaats', 'wijkplaats', hetzij direct, hetzij via het Engels. De vorm *Colyfordt*, die Waghenaer in zijn lijstje achter de Spieghel geeft (zie p. 73 hiervoor), is mij onverklaarbaar. Is het misschien een kwasi-geleerde vorm, evenals het „Franse" woord *Conquetsort*? Ooster en West-ter Convers

Deze vorm voor de Engelse naam 'Scarborough' vinden we in de leeskaarten van 1541 en 1566; het is mogelijk, dat hij terug gaat op zeer oude Engelse vormen met een -d-: *Scardenburch* (1159), *Scardeborch* (1200), *Scartheburgh* (1208). In de Spieghel en het Thresoor vinden we de naam *Scharenburch* of *Scherenborg*, die wellicht terug gaat op Engelse vormen zonder -d-, die in de 15e eeuw opkomen: *Scareburch* (1414) en *Shareburgh* (1538) (EPNS V, p. 105). Het is immers niet aan te nemen, dat de naam zich uit de oudste Hollandse vormen Schaerden-borch

ontwikkeld heeft: een verdwijnen van de *-d-* is onmogelijk. Wel is het mogelijk, dat beide vormen zich uit de oudste Engelse vormen zonder *-d-* hebben ontwikkeld en dat alleen de eerste ontlening secundair een *-d-* gekregen heeft, en de jongere nieuwere ontlening niet.

Tent

Dit is de gewone naam voor 'Thanet'. Bij het afschrijven of herdrukken van de boekjes heeft men een enkele maal gemeend, dat de *T-* het lidwoord was en dat het woord 'einde' betekende. Men wilde de vermeende fout corrigeren, zodat we in het boekje van 1566 (19, 4; 41, 2) de hypercorrecte vormen *deynde* en *vant eynde* vinden.

Cape Veyo

Dit is de naam voor 'Old Head of Kinsale'. Vermoedelijk is hij ontleend aan het Frans. De Neptune François geeft: „Olde Head ou Vieille Point”, terwijl we in de tekst van het Thresoor vinden *Cape de Veil*, *Cape de Veili oft Vies* (p. 63 en 64). Waghenaer schijnt zich dus, als we op zijn spelling mogen afgaan, van de Franse afkomst van de naam nog bewust te zijn, hoewel de vorm al in 1532 overgeleverd is. De kaart van het Thresoor (krt. 61) geeft *C. de Veel* en *Oldhead*; in de latere atlanten komt meestal alleen *Oldhed* voor. — De vorm uit Das Seebuch, *Uco*, zal wel op een verschrijving berusten.

5. Franse namen.

De toponymische gegevens, waarover ik bij het bestuderen van de Franse kust beschikken kon, waren niet zeer talrijk. Het boek van A. Longnon, *Les noms de lieu de la France* ¹⁾, geeft wel een groot aantal afleidingen, maar vrijwel geen oude vormen en daaraan juist had ik dringend behoefte. Het gevolg is, dat ik altijd in het duister tastte, als ik trachtte een verklaring te vinden voor namen als *Armborstiers* voor 'Noirmoutier', of *Heys* voor 'Ile de Yeu'. In dergelijke gevallen immers kan één historische vorm vaak méér licht over de Nederlandse naam verspreiden, dan de etymologie van de oorspronkelijke.

Enkele oude vormen heeft F. Petri geboekstaafd in zijn werk *Germanisches Volkserbe in Wallonien und Nordfrank-*

1) Parijs, 1920—1929.

reich ¹⁾; hij behandelt daarin echter slechts een klein gedeelte van de Franse kust. Bovendien was er in de meeste gevallen geen reden deze namen nader te bespreken.

Deze bespreking van Franse namen biedt dus slechts een kleine keuze uit de gevallen, die nog voor nadere bestudering in aanmerking schijnen te komen.

In deze naam voor 'Boulogne' is een oude vorm bewaard gebleven: de germaanse representant van de oude romaanse vorm *Bononia*. De variant *Bonen*, die uitsluitend in 1532 voorkomt, zal wel op verschrijving berusten. In latere tijd heeft men de naam opnieuw ontleend in de vorm *Boloigne*, die we in de atlassen vinden. Pieter Goos heeft echter ook nog de echt Hollandse vorm *Beunen* ²⁾. Bonen, Beunen

Ook in de naam voor 'Le Four' moeten we waarschijnlijk een oude vorm zien. Het woord 'four' is ontstaan uit het Latijnse 'furnus', dat in het vulgair-Latijn een [ō]-klank kreeg; reeds voor 1100 echter is de [ū] weer in het woord terug gekomen. Gaan we nu na welke vormen de leeskaarten voor deze vaak voorkomende naam geven, dan vinden we in overgrote meerderheid de spelling *Fore*. In Das Seebuch treffen we één keer *Fure* aan, tegen negen plaatsen met de spelling *Fore*. Het boekje van 1532 heeft één keer *Fuere* tegen tien maal *Fore*; in 1541 vinden we alleen *Foor* en *Fore*. Pas in het boekje van 1566 komt de spelling *Foer*; de uitspraak zal wel [ū] zijn, want de [ō] wordt als *oo* gespeld. In de oude hoofdstukken van 1566 nu vinden we weer bijna altijd *Foor*; in de nieuw toegevoegde hoofdstukken 70 en 76 echter altijd *Foer*. Foor

De [ō]-vorm is dus tot in het midden van de 16e eeuw de algemeen gesproken naam geweest, die waarschijnlijk wel vóór 1100 ontleend zal zijn. In de loop van de 16e eeuw echter is de naam opnieuw ontleend en de nieuwe ontleening heeft de oude op den duur verdrongen. — De atlassen geven over het algemeen de Franse schrijfwijze.

Het woord komt reeds in het Middelnederlands voor, zij het misschien niet als geografische naam; het is ontleend aan het oudfranse woord *chanel*. In de 12e eeuw bestond in het Caneel

¹⁾ Bonn, 1937.

²⁾ Vergelijk *Keulen* uit *Colonia*.

Frans ook reeds de vorm *canal* ¹⁾). In de oudste leeskaarten: Das Seebuch en 1532, komen alleen *-ee-*vormen voor, in 1541 en 1566 alleen *-ie-*. De naam heeft dus de invloed van het Hollandse dialect ondergaan, waarin immers de oorspronkelijk lange *ê* in *-ie-* overgaat.

In de atlassen vinden we alleen de naam *Canael*, die ontleend is aan het Oudfranse woord *canal*. Ook bij deze naam treffen we dus dubbele ontlening aan.

Merkwaardig is het, dat pas na deze tweede ontlening het neutraal geslacht van het woord geconsolideerd wordt. In 1532 komt de naam weliswaar zevenmaal onzijdig en slechts één maal mannelijk en één maal vrouwelijk voor, maar in de boekjes van 1541 en 1566 wordt de naam niet één keer onzijdig gebruikt. Waghenaer spreekt ook alleen van *Die* en *De Canael*. Pas in de 17e eeuw vinden we uitsluitend *Het Canaal*.

Deze naam stelde mij voor grote moeilijkheden. Het staat vast, dat hij doelt op de eilandengroep 'Les Cheminées' en niet — wat ons van de taalkundige moeilijkheden zou verlossen — op de groep 'Quémenes'. De *s* van 'Cheminées' is immers reeds in de 11e eeuw ontstaan uit *k* en is alleen in Normandië een *k* gebleven. Volgens vriendelijke mededeling van Prof. Dr M. Valkhoff moet 'Cheminées' een romaanse vorm zijn en geen inheems Bretonse. Hij acht het waarschijnlijk, dat de Hollandse zeelieden de naam van Normandiërs gehoord hebben, in de Normandische vorm die *quemineyes* geluid heeft.

Een bezwaar zou echter zijn, dat de eind-*s* van dat woord reeds in de middeleeuwen verdwijnt en in de 16e eeuw nog slechts in pausa en „en liaison” hoorbaar is. Het schijnt mij echter toe, dat dit bezwaar niet zeer ernstig is. Er is immers een reeks van namen aan te wijzen, waar eveneens de *s* aan het eind behouden is: *Dragans* ('les Triagons'), *Sittillis* ('Sept-Iles'), beide met een meervouds-*s*; verder *Gromes* ('Gros-Nez'), *Lilebaes* ('Ile de Bas'), terwijl in een naam als *Heys* ('Ile de Yeu') zelfs een *s* is toegevoegd. Bovendien komt een naam gemakkelijk in hiaatpositie te staan.

1) W. v. Wartbrug, Französisches Etymologisches Wörterbuch. Leipzig, Berlin, afl. 29.

Terwijl de naam *Kemenes* dus reeds meervoud was, hebben de Hollanders er een tweede meervoudsuitgang aan toegevoegd, zodat de vorm *Kemenesse(n)* ontstond. Deze vorm werd echter ook wel als enkelvoud gevoeld (1541 : 15, 25; 22, 22; 1566 : 20, 33, 37).

Volgens Longnon (t.a.p., No. 558) is de naam van ouds *Constances* geweest. De plaats heet thans *Coutances*. Constances

Waghenaer geeft in Spieghel en Thresoor voor 'Montreuil' de Picardische vorm op *-oul*, Pieter Goos echter geeft reeds de moderne vorm op *-eul*. Longnon (t.a.p., No. 180 en 1443) leidt de naam af van het woord *monasteriolum* en geeft als 13e-eeuwse vormen *Mosteruel*, *Mousteruel*. Volgens hem is de *-n-* door de geleerde invloed van de geestelijkheid tegen het einde van de Middeleeuwen weer in de naam teruggekomen; de *-s-* zou in de 14e eeuw verdwenen zijn. Het is dan echter wel merkwaardig, dat de Hollandse naam zowel de *-n-* als de *-s-* heeft. Monstrouil

Deze vorm geeft een voorbeeld van zeer sterke verbastering van de oorspronkelijke naam, die *Triagons* of *Triagoz* luidde. De naam wordt in de leeskaarten weergegeven als *Dragans*, maar werd ook door volksetymologische invloed *Driakelpotten* (*driakel* is oorspronkelijk 'tegengif'). Dit woord werd blijkbaar aan het eind van de 16e eeuw door sommigen niet meer begrepen, hoewel wij het bij Goos nog vinden. In elk geval schrijft Waghenaer in het Thresoor (p. 29) „*drie ackelpotten*”, terwijl hij als equivalent geeft de (daaruit verbasterde?) vorm *drie ockers*. Waarschijnlijk is deze zin-loze vorm weer in een begrijpelijker naam gewijzigd, zodat de vorm *Octobers* ontstond. — De vorm *Sewbers* (of misschien *Seiobers*), die op kaart 25 van het Thresoor voorkomt, kunnen we gevoeglijk als een graveerfout beschouwen. Octobers

Het woord *raes*, dat hier 'zeeëngte' betekent, komt reeds bij Kiliaen voor; hij vertaalt het door „aestuarium”, d.i. 'kustmeer', 'plas', 'baai'. In het Middelnederduits betekent *râs* 'sterke stroming'; het woord staat in verband met het Angelsaksische *ræs* en het Oudnoorse *râs* ¹⁾. Het komt ook in het Frans voor; meestal wordt het geschreven als *raz*. Volgens Raes Blanckert,
Raes van Fontenay

1) Franck—Van Wijk, i.v. *razen*.

Meyer-Lübke is het aan het Oudnoors ontleend¹⁾. A. Jal maakt in zijn *Glossaire Nautique* verschil tussen *raz*, „détroit” en *ras*, „courant rapide qui se fait sentir dans un canal, entre deux terres rapprochées, dans une détroit où se fait sentir le déversement d’une mer dans une autre”²⁾. Zijn definitie wordt overgenomen door A. Littré en in de *Dictionnaire de l’Académie Française*³⁾, maar deze woordenboeken maken niet het — ongetwijfeld kunstmatige — verschil tussen de beide spellingen.

Vermoedelijk zal het woord in de boven geciteerde namen wel aan het Frans ontleend zijn, daar het van oudsher ook in de namen ‘Raz Blanchart’ en ‘Passage du Raz’ werd gebezigd.

In *Raes van Poortlant* — buiten het Franse taalgebied — en *Rode Ras* — met de afwijkende betekenis ‘maalstroom’ — treffen we het ontleende woord in waarschijnlijk oorspronkelijk Nederlandse namen aan.

Swartenesse

‘Blanc-Nez’ en ‘Gris-Nez’ zijn twee kapen bij Calais, die in de bronnen resp. *Calis Clif* en *Nesse, Oldernesse*, of *Swartenesse* genoemd wordt. Longnon deelt mede (t.a.p., No. 752), dat Blanc-Nez vroeger *Blacknez* genoemd werd, „c’est-à-dire Cap noir” en dat ‘Gris-Nez’ in 1312 *le Ness* genaamd werd. In de naam *Nesse* voor deze kaap hebben we dus nog een oude vorm bewaard. Echter zou, naar de woorden van Longnon, de naam *Swartenesse* beter van toepassing zijn op Blanc-Nez, d.i. „Cap noir” dan op Griz-Nez. Maar de etymologie van Longnon zal wel onjuist zijn, want wat hij een „Cap noir” noemt is een witte rots. In *Le petit Flambeau de la Mer* (p. 1) immers vinden we de mededeling: „Le Cap de Calais nommé par les Hollandois *Calis Clif*, est une falaise fort blanche, et pour ce sujet les François le nomment Blanc Néés”. Ook de *Channel Pilot* van 1793 (p. 81) spreekt van „Cape Blancnez, so named from the Whiteness of its cliffs. . . .”

Hoe dit echter zij: uit de kaarten blijkt op overtuigende wijze, dat *Swartenesse* de naam is voor ‘Gris-Nez’; ten overvloede wordt in *Le Petit Flambeau de la Mer* (p. 2) gesproken „Cap de Grisnéés et par les Hollandois Swartenées”.

1) W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*. 3e druk; Heidelberg, 1935.

2) A. Jal, *Glossaire Nautique*. Parijs, 1848.

3) A. Littré, *Dictionnaire de la langue française*. Parijs, 1889. — *Dictionnaire de l’Académie Française*. 8e druk; Parijs, 1935.

BIJLAGE.

1. *Schager Rack en Kattegat.*

Aan deze beide namen heeft R. van der Meulen een uitvoerig artikel gewijd in het Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde, waarin hij betoogt, dat zij van Nederlandse oorsprong zijn ¹⁾).

De betekenis van de eerste naam is het duidelijkst: *Schager Rack* wil zeggen „het Rak van Schagen, en *rak* betekent hier: rechtlopend gedeelte van een vaarwater”, zo zegt de schrijver. De naam komt het eerst voor in Hollandse zeekaarten en wel in de eerste druk van Het Licht der Zeevaart van 1608; daarna verschijnt hij geregeld op allerlei kaarten. De cartografen bedoelden er echter niet hetzelfde vaarwater mee als wij thans: *Schager Rack* werd gebruikt voor wat wij het Kattegat noemen. Dit gebruik is beter in overeenstemming met de betekenis van het woord ‘rak’ dan het moderne, want het Kattegat is veel meer een rak, dan de uitloper van de Noordzee, die thans Skagerrak heet. De Noordzee eindigde dus bij de punt van Schagen en door het *Rack* kwam men dan in de Sond of in de Belt.

Kattegat, welke naam voor hetzelfde vaarwater in gebruik was, heeft Van der Meulen aangetroffen in een Journaal van De Ruyter op de datum 13 Juli 1659 ²⁾). Op de Nederlandse kaarten verschijnt hij eerst later. Van der Meulen veronderstelt, dat de cartografen deze „ruige, in den mond der zeelieden gebruikelijke” naam achterstelden bij het „meer als een zuiver aardrijkskundige term klinkende” *Schager Rack*. Wel heeft hij de naam aangetroffen op een Duitse kaart van Denemarken uit het jaar 1650 van Joh. Meyer; ook op latere kaarten komt *Kattegat* voor en op het einde der 17e eeuw was de naam in Denemarken gemeengoed geworden. Dit geeft echter geen reden tot twijfel aan de Nederlandse oorsprong van de naam, daar de Deense cartografie tot in de tweede helft van de 17e eeuw volledig van de Hollandse afhankelijk was.

¹⁾ Dl. 38 (1919), p. 113—132.

²⁾ Journalen van de Admiralen Van Wassenaer-Obdam en De Ruyter, uitg. G. L. Grove, p. 193. Werken van het Historisch Genootschap, 3e Serie, dl. 23. Amsterdam, 1907.

Na het einde der 17e eeuw worden de namen algemeen als synoniemen gebruikt; eerst in de 19e eeuw ging men onderscheid maken, waardoor zij elk hun moderne betekenis kregen.

De schrijver gaat vervolgens na, hoe het woord *Kattegat* gebruikt werd en komt tot de conclusie, dat het oorspronkelijk de betekenis had: „gat waar de kat doorkruipt (in de wanden of deuren van woningen, pakhuizen enz.)”; vervolgens duidt het een nauwe doorgang aan waar alleen de kat door kan, dan een nauw, smal vaarwater en ten slotte een moeilijk, gevaarlijk vaarwater. In deze laatste stadia van de betekenisontwikkeling werd *kattegat* een zeemansterm voor een „vuil, smerig vaarwater”; ter illustratie haalt Van der Meulen een bewijsplaats aan uit de bekende *Comoedia Vetus* of *Bootsmans-praetje*.

Tegen zijn verklaring is een tweetal bezwaren. In de eerste plaats denkt de zeeman aan boord bij het woord *kat*, naar Prof. Warnsinck mij verzekerde, in het geheel niet aan het dier. Het blijft dan echter mogelijk, dat het woord desondanks in de zeemanstaal werd opgenomen, nadat het de betekenis ‘nauwe doorgang’ had aangenomen. Het tweede bezwaar lijkt mij belangrijker: *kattegat* moge dan al ‘moeilijk vaarwater’ gaan betekenen, het begrip ‘nauw vaarwater’ zal toch aanvankelijk wel met het woord verbonden gebleven zijn. Daarom is het niet aan te nemen, dat men aan de brede zeearm tussen Denemarken en Zweden juist de naam *Kattegat*, duidend op een smal vaarwater, zou geven: die betekenisontwikkeling lijkt mij te geforceerd.

Ook de verklaring van de naam *De Pol In*, die bij Waghenauer voorkomt, is te zeer theoretisch. Van der Meulen vond een parallel in het *Rokin* te Amsterdam, welke naam schijnt te betekenen *het Rak in*. *Pol* is een woord, dat in de middeleeuwen reeds voorkomt en de betekenis ‘laagliggend, moerassig land’ heeft, waarbij nu eens de gedachte aan het land, dan weer de gedachte aan het water overheerst. Wanneer dit laatste nu juist is, dan zal *pol*, ‘waterloop’, evenals het door Van der Meulen aangehaalde overeenkomstige woord *lei(de)*, *lee(de)*, misschien gebruikt zijn voor binnenwateren, maar dat men een zeearm van de breedte van het *Kattegat* daarmee zou aanduiden, is toch niet aan te nemen. Trouwens, ook bij het verwante Noorse woord *leden*, in Drontheim *Leden*, heeft men in het geheel niet het Hollandse woord *lede* gedacht, maar de Noorse naam als *Liet van Dronthen* overgenomen. Dit is begrijpelijk, want de zeeman leeft geheel buiten de terminologie die op het land gebruikelijk

is. Het lijkt mij dan ook beter te erkennen, dat de betekenis van de hier besproken namen ons vooralsnog niet duidelijk is.

2. *Calismalis*.

Deze naam, de gewone aanduiding voor Cadix of Cadiz, is door A. Kluyver besproken in de Verslagen en Mededelingen der Koninklijke Akademie voor Wetenschappen, Afd. Letterkunde, 4de Reeks, IX; het artikel werd herdrukt in zijn *Verspreide Opstellen* ¹⁾.

Behalve de naam *Calismalis* komt in de 16e en 17e eeuw vaak *Calis* voor, een homoniem dus van *Kalis*, 'Calais'. In het Spaans en Portugees, aldus de schrijver, gaat de *d* „in meer dan ééne positie” niet zelden over in *l* en de vorm met *l* was bij de Spanjaarden „zeer populair”. De Nederlandse vorm *Calis* is dus een eenvoudige klanknabootsing, die, zoals Kluyver opmerkt, vergeleken kan worden met *Madril* voor 'Madrid'.

Calis Malis of *Calismalis* komt voor van de 16e eeuw af. De vroegste overlevering, die Kluyver kende, was die in de leeskaart van 1541. We treffen de naam echter ook reeds aan in het boekje van 1532 (24, 52) en in *Das Seebuch*, dáár in de vormen *Calismains* en *Calismalus* (1, 1; 8, 23). In een werk, *Itinerarium de Brugis*, daterende ongeveer van 1380, heeft de schrijver nog de naam *Kales le mael* gevonden.

Op goede gronden acht Kluyver het uitgesloten, dat deze laatste naam betekenen zou „de molen bij Cadiz”, zoals wel verondersteld werd; hij wil de naam als één geheel beschouwen, evenals *Calismalis*. Ook de veronderstelling, dat *Kales le mal* bedoeld zou zijn, verwierpt hij, te meer daar het „allesbehalve evident” is, dat *Kales le mal* door de Nederlanders zou worden vervormd tot „*Calis malis*”. Hij acht het mogelijk, dat beide vormen *Calis Malis* en *Kales le mael* zich ontwikkeld zouden hebben uit * *Calis malus*. Wanneer dit door de Vlaamse geestelijken, die de reisgids samenstelden, verfranst werd, kon de naam niet anders luiden dan *Kales le mal*, terwijl hij in de Nederlandse volkstaal *Calismalis* moest worden. Of we in de naam *Calismalus* uit *Das Seebuch* deze door Kluyver veronderstelde vorm mogen zien, is natuurlijk moeilijk te beslissen, daar de spelling van de namen in deze tekst uitermate grillig is.

Nu behoeft de vorm * *Calis malus* nog verklaring, daar deze

¹⁾ Pag. 358—371. Groningen, 1929.

evenmin „een gezonde betekenis heeft..... als de Franse term, waarmede hij vertaald zou zijn”; Kluyver neemt daarom aan, dat hij uit iets anders zou zijn ontstaan. „Zelfs het denkbeeld van een schrijffout is iets dat men niet terstond moet verwerpen”, een opmerking, die ieder zal beamen, die van mijn werk kennis genomen heeft. Ter staving van zijn hypothese bespreekt Kluyver twee merkwaardige namen bij Cadiz: *Herodes Slott* en *Herodes Brugge*, namen voor de brug Puente Zuazo, die het eiland Cadiz met het vasteland verbindt, en het fort daarbij. *Herodes* is afkomstig van *Hercules*, de naam van een nationalen held. De vorm kan ontstaan zijn, doordat een afschrijver „het woord *Hercules* niet goed had gelezen: hij heeft de *c* samen met één streepje van de *u* voor een *o* aangezien, en het tweede streepje samen met de *l* voor eene *d*”.

De naam *Malechopos* of *Mallesops* kan ontstaan zijn uit een onjuiste samentrekking van het Latijnse adjectief *male* met *Chopos*, een verkorting van de naam voor de banken *Cachopos*.

Calismalis nu is een dergelijke vervorming, ontstaan uit de afkorting „*Calis in.*”, dat is „*Calis insula*”. De twee letters *in* konden als een *m* gelezen worden. De overblijvende letters van *malus* moeten nu nog verklaard worden. Kluyver veronderstelt, dat in een werk als het *Itinerarium de Brugis*, waarin vaak twee namen voor één plaats vermeld worden, gestaan kan hebben: „*Calis in. al' vel Cadis vel Gades vel.....*”¹⁾; *al'* is een gebruikelijke schrijfwijze voor *alias*. Een afschrijver, die „*in.*” las als *m*, kan deze letter gecombineerd hebben met *al'* en kreeg zodoende de verbinding *mal'*, de gewone verkorting van *malus*. Hij schreef dus „*Calis malus vel Cadis vel Gades*”, en „nu scheen *Calis malus* een met *Cadis* en *Gades* gelijkwaardige naam, die vervolgens de hierboven aangeduide veranderingen onderging”.

Kluyver veronderstelt dus, dat *Calismalis* zou dateren uit een tijd, „toen de Nederlandsche schippers nog niet gewoon waren de Zuidspaansche havens te bezoeken, en dat zij hem hebben leeren kennen uit oudere itineraaria, die door geestelijken werden gemaakt ten behoeve van pelgrims”. De foutieve vorm, die we in de reisgidsen aantreffen, ontstaan doordat een afschrijver verkeerd had gelezen, is „van het eene geslacht op het andere” overgegaan en daardoor kon de naam bij de Nederlanders de algemeen gebruikelijke worden.

¹⁾ *Gades* is de Latijnse naam voor Cadiz.

IV. REGISTER.

In het register zijn niet opgenomen de varianten die slechts verschillen door -aa- of -ae-; -i-, -ij-, of -y-; -ui- of -uy-; -g- of -gh-; -c-, -ck-, of -k-; -t- of -dt-.

De letters *i*, *ij* en *y* zijn zowel aan het begin van de naam, als middenin, als volkomen gelijkwaardig beschouwd. Men zoekt dus *Idenstein* en *Ydenstein* beide onder de *I*; *Wijtby*, *Wytby* en *Withbij* op dezelfde plaats onder de *W*.

De aanduiding van kaart en vak zal geen verklaring behoeven: „A(a)rhusen, Aarhus. 15, B 5” is te vinden op kaart 15, vak B 5. „Anslo, Oslo. 9, C 2; Bk., A 3” is te vinden op kaart 9, vak C 2 en op de bijkaart, vak A 3.

A.

- A(a)rhusen, Aarhus. 15, B 5.
 Aarsternesne, v. Aexternes.
 Abbeuert, Abbevoerd, *Fossingfjord*. 9, Bk., B 2.
 Abbenbroeck, Ambroeck, *Abbenbroek*. 19, B 3.
 Abbenhooft, S., S. Abbenhoet, S. *Abb's Head*. 24, A 1.
 Abberburch, Arensburg, *plaats tegenover Arensburg op Oesel*. 10, Bk.
 Abberdaen, Aberd(e)in, Aberduyn, *Aberdeen*. 25, D 4.
 Abbe(n)wrack, Ab(e)wrack, Obevrac, Obrurac, *Abervrach*. 22, D 3.
 Abdije, *Abdij op I. de Rê*. 27, Bk. I, II.
 Aberborch, v. Arensburg.
 Aberdin, Aberduyn, v. Abberdaen.
 Aberdonye, *Aberdovey*. 23, B 5.
 Aber Knock, Abre Knock, Aelburger Knock, *Aldeburgh Napes*. 24, C 3.
 Abero, v. Feer.
 Abewrack, v. Abbewrack.
 Abmiraliteyts Eylant, v. Admiraliteyts Eylant.
 Aboo, *Abö*. 10, A 2.
 Abre, v. Aelburgh.
 Abre Knock, v. Aber Knock.
 Abrijck, *Abro*. 10, B 2; Bk.
 Abson, Apsam, *Topsham*. 22, B 4.
 Ab(d)t, Den, *bank ten Z. van Terschelling, thans Grote Plaat en Jacobsruggen*. 17, C 3; Bk. I.
- Abtstoren, Ab(t)stoorn, *toren van de Abdij te Middelburg*.
 Abwrack, v. Abbewrack.
 Acason, v. Arkasoen.
 Ackart, *Grote Rede (voor Oostende)*. 20, B 3.
 Ackefioerd, *Akker Fjord*. 5, A 3; Bk.
 Ackelhid, Akilhid, *Achill Head*. 23, B 2/3.
 Ackeme, Akomij, *Ackumer Ee*. 17, B 7.
 Adessa, Adeca, *baai en haven bij Pt. Adexe*. 30, C 2.
 Admiraliteyts Eylant, Ab-, *Admiralty Schiereiland*. 3, A 2.
 Adneerfoert, Ar(u)narfioert, *Arnarfjord*. 26, B 2.
 Aelburg, Alborch, *Aalborg*. 15, A 4.
 Aelburger Diep, *Lim Fjord*. 15, A 5.
 Aelburger Knock, v. Aber Knock.
 Aelburgh, Abre, *Aldeburgh*. 24, Bk. III.
 Aenholt, Aen(h)out, v. Anoudt.
 Aenten, De, *Die Ahne*. 16, C 2.
 Aerom, v. Arom.
 Aersters, v. Aexstersnes.
 Aertholm, Eerthollem, Herthollem, *Eertholmene*. 13, C 4.
 Aexster(s)nes, Aarsters(nesse), Exter(s)nes(t), *Heisternesf.* 13, C 6.
 Afgodenhoeck, Beelthoeck, *Kaap Dyakonova*. 3, Bk.
 Agenes, Andenes, *Agdenes*. 6, D 5; Bk., A 3.
 Ahuys, Ahus. 13, C 4.

- Ailemout, v. Almut.
 Aimonte, v. Eymonte.
 Aynoe, *eiland Ainowy*. 4, C 2.
 Akerson(d)t, *Akeroyen*. 9, Bk., A 3.
 Akilhid, v. Ackelhid.
 Akomij, v. Ackeme.
 Alagranca, *Alegranca*. 30, C 3.
 Alana, S., Santillana, *Santillano*. 27, F 1.
 Alaracha, v. Laraetge.
 Albyga, *Allingawier*. 18, A 5.
 Alborch, v. Aelburg.
 Albro(d)t, *Arbroath*. 25, D 4.
 Alcasar, *Alcazar*. 29, C 5.
 Aldana, Aldano, *Ria de Aldan*. 28, B 2.
 Aldernay, Alrena(y), Aldernex, Rene-
 veer, Rennewar, Rennevire, Reyne-
 sile, Ronnewy, Ornay, *Alderney*.
 22, C 5.
 Alegranca, v. Alagranca.
 Aleixo, *Porto de Leixhoes*. 28, C 2.
 Algatto, v. Pont Algatto.
 Algesyris, Out Gibraltar, *Algeciras*. 29,
 B 5.
 Alito, *Halika*. 10, A 2.
 Allavick, *Altavaig*. 25, D 2.
 Allelua, *Laleu (klooster bij La Ro-
 chelle)*. 27, Bk. II.
 Allone, Olloen, Olone, *Sables d'Olonc*.
 27, C 4.
 Allone, Baerdse van, v. Baerdse.
 Almerdorp, *plaatsje aan de Zuiderzee
 bij Opperdoes*. 18, B 5.
 Almut, Ailemouth, *Alnmouth*. 24, A 2.
 Alrenay, v. Aldernay.
 Alsen, *Alsen*. 16, A/B 3.
 Altefoert, Estisfioerd, *Altafjord*. 26,
 A/B 2.
 Altenbotten, *Alten Fjord*. 5, B 3; Bk.
 Altensoule, *Altesula*. 5, B 4.
 Alterdorp, *Altendorf*. 16, C 3.
 Amack, *Amager*. 15, C 7; Bk.
 Ambleteul, v. Habletul.
 Ambroeck, v. Abbenbroeck.
 Amelander Gat, *zeegat bij Ameland*. 17,
 C 3/4.
 Amelandt, *Ameland*. 17, C 4; Bk. I.
 Ameraelshoock, *Kaap Tonki*. 3, Bk.
 Ameren, *Amrum*. 16, B 2.
 Amerenborn, *wad ten Z. van Amrum*.
 16, B 2.
 Amersondt, v. Hamersont.
 Amstelredam, *Amsterdam*. 18, C 4.
 Amsterdamsche Eyland, *Eiland Amster-
 dam*. 2, B 2; Bk. I.
 Amsterdamsche Tent, *nederzetting van
 Amsterdam op Smeerenburgh*. 2,
 Bk. I.
 Andenes, v. Agenes.
 Andenes, I. Anenas, *Andö*. 5, B 2.
 Ander, S., S. And(e)ro, *Santander*. 27,
 F 2.
 Andreasdeyp, Sunte, *Hewett-Channel*.
 24, C 3.
 Andrieslandt, S., S. Andreaslant, S. Aris-
 lant, *Purbeck (heuvelland achter
 St. Albans Head)*. 21, B 1.
 Anenas, v. Andenes.
 Anna, S., v. Muijen.
 Anna, S., *Pte. de St. Anne*. 27, F 4.
 Anna, S., *St. Annen-Neufield*. 16, B 3.
 Anne(n)landt, S., *St. Annaland*. 19, B 3.
 Anou(d)t, A(e)nholt, Aenhout, An-
 hou(d)t, *Anholt*. 15, B 6.
 Anslø, *Oslo*. 9, C 2; Bk., A 3.
 Anti fluv., *Baie d'Authie*. 21, B 4.
 Antoni, S., *Santoña*. 27, F 2.
 Antonij, S., *Ile Harbour*. 21, Bk. III.
 Antonij, M. S., M. S. Anthoni, *M. de
 Santoña*. 27, F 2.
 Apsam, v. Abson.
 Araban, *Presqu'île de Quibéron*. 27, B 2.
 Aran, Eylanden van, *Aran*. 23, A 3.
 Aran, Staecx van, *rotsen ten N. van
 Aran*. 23, A 3.
 Arc, v. Arm.
 Archangel, S. Michiel, *Archangel*. 4,
 D 3.
 Archipelago, Arssijpel, *Eilanden in de
 Vogelbaai*. 2, B 2; Bk. I.
 Arem, Byarm, *Herm*. 22, C 5.
 Arenburch, Ardenburch, Eerdenburch,
Aardenburg. 20, B 4.
 Arendeel, Ar(r)undel, *Arundel*. 21, B 2.

- Arensburg, Aberborch. *Arensburg*. 10, B 2; Bk.
 Arentsburg, *Bressay*. 25, B 5.
 Arew, *Aarö*. 15, C 4.
 Arglas, Hoeck van, Hooft van Molines, Cap de Molines, *Ballyquintin Point*. 23, A 5.
 Arhusen, v. Aarhusen.
 Arinbastiers, v. Armhostiers.
 Arys, v. Arnis.
 Arisland, Hoeck van S., *S. Albanshead*. Zie S. Andrieslant.
 Arkanien, v. Orkanie.
 Arkas(s)oen, Ac(c)ason, *Arcachon*. 27, E 4.
 Arkeloo, *Arklow*. 23, B 4.
 Arm, *Arc*, *Brecqhou*. 22, C 5.
 Armhostiers, Arinbastiers, Armentiers, Noumonstier, Moumonstiers (Threesoor, krt. 33), (*Abbaye de Noirmoutiers*. (Zie p. 66.) 27, C 3.
 Armentier, *Abdij op Noirmoutier*. Zie Armhostiers. 27, B 3.
 Army(d)en, *Arnemuiden*. 19, B 2.
 Arnarfioerd, v. Adneerfoert.
 Arnis, Arys, *Agersö*. 15, C 6.
 Arom, Aerom, *Arum*. 18, A 5.
 Arr I., *Aerö*. 14, B 2.
 Arsyl, Arsila, *Arzila*. 30, A 4.
 Arssijpel, v. Archipelago.
 Artswoude, v. Ertswoude.
 Arum, v. Arom.
 Arunarfioert, v. Adneerfoert.
 Arundel, v. Arendeel.
 Arwes, *Aran-Isles*. 23, B 3.
 Asamor, Azamor, v. Hasemor.
 Askö, *Aasgaard*. 9, C 2; Bk., A 3.
 As(z)lant, *Askö*. 7, B 2; Bk.
 Aterendorp, Aterdurp, *Otterdorff*. 16, C 2.
 Attogye, *Althouguia*. 28, F 1.
 Aveiro, v. Feer.
 Aver de Grasye, v. Hable de Grace.
 Avero, *Averö*. 6, Bk., A/B 2.
 Aversont, Averofoort, *Kvernes en Kornstad Fjord*. 6, Bk., B 2.
 Avrentie, *Auranches*. 21, D 1.
 Axefioerd, *Oex Fjord*. 5, B 3; Bk.
 Azamor, v. Hasemor.

 B.
 Backer, De, *blinde klip in de Kalmar Sund*. 13, B 5.
 Backesondt, v. Bock op Ra.
 Backovens, *Backofenberg*. 12, B 2.
 Bacovens, Backovens, *rotsen Du Four*. 22, D 3.
 Badt, 't, *Bath*. (Zie p. 48 en 51.) 19, C 3.
 Baecke op de Hooge Hoern, *baken op Lutje Horn*. 17, B 6.
 Baerdse van Allone, Baerdzee van Olloen, Baers, Barsalone, *Barges d'O'onne*. (Zie p. 66.) 27, C 4.
 Baers, v. Barse.
 Baers, *Klip Skjaereg*. (Zie p. 30.) 9, Bk., B 2.
 Baersdijck, *Baarland*. (Zie p. 96.) 19, C 2.
 Baertsche Side, v. Bartsche Side.
 Baesman, Basman, *plaats aan de Baie de Bourgneuf*. 27, B 3.
 Bagholm, *Bagholm*. 7, B 2.
 Bagijn, v. Beghine.
 Bahuis, *Bohus*. 13, B 3.
 Bahuijs, 't Gatt van, *mond van de Nordre Elf*. 13, B 2.
 Bay met d' Eylandekes, *Lyamchina Baai*. 3, C 2.
 Baij met de Eylanden, v. Vogelbay.
 Baye, Bage, Beye, *Baie de Bourgneuf*. 27, B 3.
 Bayone(n), Bayoen, Baiona, *Bayonne*. 27, F 4.
 Bayone, Baione, *Bayona*. 28, B 2.
 Bayonen, Bayoen, d'Eylanden van Baiona, *Eiland Bayona of Cies*. 28, B 2.
 Baken van Claes Oomen, *baken op de noordpunt van het Breezand*. 18, A 5.
 Balashaven, *Ballyshannon*. 23, A 3.
 Balatrent Baij, *Ballytrent Bay*. 23, Bk. II.
 Balch, *Wierbalg*. 18, B 4.

- Baldermoer, Balderno, *Baltimore*. 23, C 3.
- Baldersee Kleff, v. Basels Clif.
- Balenesse Eylanden, *Inishbofin*. 23, A 3.
- Balij, Ter, Tarbaly, *Balga*. 12, C 2.
- Ballast Plaet, *plaat bij Noordick*. 16, B 2.
- Balstoendiep, v. Bostondiep.
- Baltens eyl., *eiland Balta*. 25, B 5.
- Baltrom, *Baltrum*. 17, B 7.
- Banck, De, Doggersbanck, Doggerssandt, het Sant, *Doggersbank*. 24, B 3/4.
- Bancken, *La Banche*. 27, B 3.
- Bandt, Bant, Keten, *eiland of plaat ten Z. van Juist*. (Zie p. 36.) 17, B 6; Bk. III.
- Bandt Balge, *Bants Balje*. 17, B 7.
- Bangatt, v. Banjaert.
- Bangen Hoek, *Bangen Hook*. 2, B 3.
- Bangert, Baniaert, Beniert, Bernes, *Boyard*. 27, Bk. II.
- Banjaert, *Banjaard*. (Zie p. 44.) 19, B 2.
- Banse, *Banff*. 25, D 4.
- Barca, Barra, *Darque*. 28, C 2.
- Barcam, Caep, C. Baream, *Kaap Barkham*. 2, B 4.
- Barchipult, C., v. Prachipult Point.
- Barchsondt, Berchsondt, *Hitterö Sund*. 8, B 3.
- Barchvliet, v. Berchvliet.
- Bardeus, v. Bordeus.
- Bardse van Olloen, v. Baerdse van Allone.
- Bardsey, v. Bradsey I.
- Baream, v. Barcam.
- Barent Eylant, v. Brandt Eylant.
- Baring, v. Karing.
- Barlengas, Barlis, v. Berlinx.
- Barmea, Barimea, *Bermeo*. 27, F 3.
- Barnestab(e)le, *Barnstaple*. (Zie p. 100.) 23, C 5.
- Barneuf, Casteau, v. Berneuf Chasteau.
- Barninghorn, *Barsingerhorn*. 18, B 4.
- Barra, v. Barca.
- Barray, *Barra I.* 25, D 2.
- Barrels, v. Berlinx.
- Barroch, v. Burroches.
- Barro Deepe, *Barrow Deep*. 24, Bk. III.
- Barse, Baers, *Pte. de Gavre*. 27, B 2.
- Barso, C., *Kaap Konuskin*. 4, C 3.
- Bartanien, Bartang(i)en, Bertangen, Bertanien, Britanien, Bartannigen, *Bretagne*. 22, D 4.
- Bartebart, Barcebar(tam), Bertebart, zie p. 10.
- Bartram, v. Bertram.
- Bartsche Side, *kust van Bretagne*. 22, D 3.
- Bartze, v. Baerdse van Allone.
- Baru, Braw, *Bervic*. 25, D 4.
- Barwijck, Berwije, *Berwick upon Tweed*. 24, A 1.
- Basel, Baudsijhaven, *Bawdsey*. (Zie p. 100.) 24, C 3; Bk. III.
- Basels Clif, Baldersee Kleff, Klif, *Bardsey Sand*. (Zie p. 100.) 24, Bk. III.
- Baskes Bay, *kleine baai ten Z. van de Magdalena Baai*. 2, Bk. I.
- Basman, v. Baesman.
- Bast, v. Basz.
- Bast, *Bastö*. 9, Bk., A 3.
- Bastian, S., v. Sebastiaens Hoeck.
- Bastil, Labastede, *La Bastide*. 27, E 5.
- Baudsijhaven, v. Basel.
- Baxo, Capo, *Kaap Larova*. 3, B 2.
- Beareworth Point, *Beer Head*. 22, B 4.
- Bedarte, *Bidart*. 27, F 4.
- Bedefoert, Bedefoort, Bediford, *Bideford*. (Zie p. 101.) 23, C 5.
- Beedshaven, Beedshan, *Budchaven*. 22, B 3.
- Beekercke, *Biggekerke*. 19, C 2.
- Beelthoek, v. Afgodenhoeck.
- Beemster, *De Beemster*. 18, B 4.
- Beere Bay, v. Feerhaven.
- Beere Lant, 't, *kust achter Staten Eiland*. (Zie p. 91.) 3, Bk.
- Beerenbergh, *Beerenberg*. 2, Bk. II.
- Beeren Eylant, Beyren Eylant, Zie p. 91.
- Beere Sont, v. Beresont.
- Beerhoeck, *Kaap Medoyezhi*. 3, A 3.
- Begenij, *Valentia Harbour*. 23, C 2.

- Begheerte, Hoeck van, *Kaap Lhelaniya*. 3, A 3.
- Beghine, Bagijn, *Les Fillettes*. 22, D 3.
- Behouden Haven, *Safe Haven*. 2, B 2.
- Behouden Huys, *Het*. 3, A 3.
- Beye, v. Baye.
- Beyervliet, v. Berchvliet.
- Belem, v. Bolin. — C. de Belem, Belim. Bellim, v. Vilen.
- Belisle, v. Bollijn.
- Bellert, Belert, Le Bel, *klip bij S. Mathieu*. (Zie p. 57.) 22, D 3.
- Bel Sondt, v. Klock Baij.
- Belt, Die, Beldt, *Grote Belt en Laalands Belt*. 15, C 5.
- Beniert, v. Bangert.
- Benit, *Binic*. 22, D 5.
- Berchsondt, v. Barchsondt.
- Berchvliet, Barchvliet, Bervliet, Biervliet, Berchleu, Beyervleit, Burchvlete, *Barfleur*. 21, C 1.
- Berckerhave, *Bergavara*. 13, B 5.
- Berderstrant, *Bardstrand*. 26, B 2.
- Bere Bay, *Treurenburg Bay (Jammer Fiord)*. 2, B 3.
- Berefoort, Bernfioerd, *Berufjord*. 26, B 4.
- Beren Eylandt, v. Beeren Eylant.
- Berenfort, *rede onder Willems Eylandt*. 3, A 2.
- Beresont, Beeresont, *Björnsund*. 6, Bk. B 2.
- Berfliet, *Bahrenflet*. 16, C 3.
- Bergfioerd, *N. en Z. Bergsfjord*. 5, Bk. Berghen, *Bergen*. 7, B 2; Bk.
- Berg(h)en op Zoom, *Bergen op Zoom*. 19, C 3.
- Berlincx, Barlengas, Barrels, Barlis. Barlinge, *Berlingas*. 28, F 1.
- Berlington, *Bridlington*. 24, B 2.
- Bernd Eylant, v. Brant Eylant.
- Bernes, v. Bangert.
- Berneuf Chasteau, Casteau Barneuf, *Bourgneuf*. 27, B 4.
- Bersont, v. Breesondt.
- Bertangen, Bertanien, v. Bartangen.
- Bertebart, v. Bartebart.
- Bertoenreede, *rede tussen Dalkey en de kust van Ierland*. 23, Bk. I.
- Bertoy, v. Cortey.
- Bertram, Bartram, Bartrammes Bage, *Anse de Bertheaume*. 22, D 3.
- Berum, *Burum*. 17, C 5.
- Berum, *Bierum*. 17, C 6; Bk. III.
- Bervliet, Bervlete, v. Berchvliet.
- Berwije, v. Barwijck.
- Bespalibaes, v. Lilebaes.
- Betleém, v. Bolin.
- Beverwyck, *Beverwijk*. 18, C 4.
- Bevesier, Bevechier, *Beachy Head*. (Zie p. 101.) 21, B 3.
- Beulshaven, v. Buedelshaven.
- Beunen, v. Bonen.
- Byarm, v. Arem.
- Bierhaven, Bijrhaven, Boehaven, *Bearehaven*. 23, C 3.
- Bierko, *Björkö*. 11, A 4.
- Bierplaet, *plaat in de Ooster-Schelde*. (Zie p. 51.) 19; B 2.
- Biervliet, v. Berchvliet.
- Biervliet, *Biervliet*. 19, C 2.
- Biesbos, Den, *Biesbosch*. 19, B 4.
- Bieselinge(n), *Biezelinge*. 19, C 2.
- Bilbau, *Bilbao*. 27, F 3.
- Bijlem, C. de, v. Vilen.
- Billenborch, Bylenburgh, *Bielenberg*. 16, C 3.
- Bijndet, *Anse de Bénodet*. 27, B 1.
- Binnen Sande, *vaarwater voor Wenduinen*. 20, B 4.
- Bijrhaven, v. Bierhaven.
- Biron, *Le Buron*. 21, Bk. III.
- Byrtport, v. Bruteport.
- Biskayershouck, *Biscayers Hook*. 2, B 2.
- Bisschop Farro, *Bispen*. 25, Bk.
- Bisschop met zijn Clerckis, *De, Bishops and Clerks*. 22, A 2.
- Bisschopsboden, *Bispen*. 8, C 4.
- Bitanze, v. Pitance.
- Bijter, *Betrufjord*. 26, B 2.
- Biurfioerd, *Bur Fjord*. 5, B 3; Bk.
- Blackene, Blakeney, Blanckene, *Blackeney*. 24, C 3.
- Blackmindes, v. Blanckmongis.

- Blackmunckens, v. Blanckmongis.
 Blackpoint, v. Swarten Hoeck.
 Blackrock, v. Moor.
 Blackteijl, *Black Tail*. 24, C 3.
 Blaecksijt, v. Bleeck Side.
 Blaeu Oort, v. Blau Oort.
 Blaewberch, Blaewbarch, Blauweberg,
Blaa Bjerg. 15, C 3.
 Blaewe Berch, v. Blauwe Berch.
 Blaye, v. Bley.
 Blancbay, v. Blancxhaven.
 Blanckenburch, Blanckenborch, Blan-
 ckenberg, *Blankenberge*. 20, B 4.
 Blanckene, v. Blackene.
 Blanckenes Sandt, *banken bij Blankenese*
in de Elbe. 16, C 3.
 Blanckert, Raes, Raes van Blancquert,
 Blenckert, *Raz Blanchart*. (Zie p.
 107.) 22, C 5.
 Blanckmongis, Blackmunckens, Black-
 mindes, Blanmongys, Blangis, *Les*
Vieux Moines. 22, D 3.
 Blanco, C., C. Blanko, *Kaap Blanck*. 2,
 B 4.
 Blancxhaven, Blanchbay, *Anse des Blancs*
Sablons. 22, D 3.
 Blangis, v. Blanckmongis.
 Blasiusholm, S., *Blasiehamn*. 9, C 6.
 Blaskey, Blaskay, *Blasket-Isles*. 23, B 2.
 Blasques, Sont van, Sunt van Blaskay,
Great-Blasket-Sound. 23, B 2.
 Blau-Oort, Blaeu Oort, Blauwe Oort,
Blauort-Sand. 16, B 2.
 Blauwe Berch, Blaewe Berch, *Blauwe*
Berge. 12, B 3.
 Blauweberch, *berg tussen Setubal en*
C. Sines. 28, G 2.
 Blauweberg, v. Blaeuwberch.
 Blauwe Berge, *Rhönis Hill* (Zie p. 64.)
 25, B 5.
 Blauwe Hoeck, v. Graeuwe ofte —.
 Blauwe (steile) Hoeck of Sandhoeck,
Cahore Point. 23, B 4.
 Blavet, *Blavet*. 27, B 2.
 Bleck Side, v. Bleeck Side.
 Blededones, Blijdenes, Blidedones, Blij-
 dones, *Ons*. 28, B 2.
 Bleeck Side, Blaecksijt, Bleck Side,
 Bleecke Zijde, Blieker, *Bleking*. 13,
 B 4.
 Bley, *Blaye*. 27, D 5.
 Bleymerckens, v. Wester Pleymercken.
 Bleijnckvliet, *plaats in Putten*. (Zie
 p. 45.) 19, B 3.
 Blenck of Wolsacken, *duin op N. W.*
Schouwen. 19, B 2.
 Blexsem, v. Blixem.
 Blydones, Blidedones, v. Blededones.
 Blieker, v. Bleeck Side.
 Bliesna Olinje, Bliesna Silensi, Bliesna
 Olinia, *eiland Mali Oleni*. 4, C 2.
 Blintsont, Blindtsont, *Blindsund*. 8, B 5.
 Blixem, Blexsem, *Blexen*. 16, C 2.
 Blocx, v. Floecx.
 Blodavid Bay, v. Boldavids Bay.
 Bloemesondt, *Blue Mull Sound*. 25, B 5.
 Bloote Caerls, I. Bloeten Carels, *rotsen*
achter Kaap Surop. 10, B 3; Bk.
 Boche, *Inishbofin*. (Zie p. 61.) 23, B 2.
 Bocht, De, *vaarwater voor Hindelopen*.
 18, B 5.
 Bocht van Guinea, *Bay of Guinea*. 2,
 Bk. II.
 Bock, *Bokn*. 7, C 2.
 Bockfoort, *Boknfjord*. 7, C 2.
 Bocklie(d)t, *vaarwater tussen Bjaelkerö*
en Lerö. 7, Bk.
 Bock op Ra, Bock op Ree, Backesondt,
eilanden Bukken en Ra. 7, Bk.
 Bockbergh, v. Boxberch.
 Bodem, De, *Bunde Fjord*. 9, Bk., A 3.
 Bodwijck, *Budviken*. 6, Bk., A 4.
 Boecaspel, Boeckaspel, Bucaspel, *Boven-*
karspel. (Zie p. 96.) 18, B 5.
 Boeckhooch, Boeckhoech, Boechoog, *Neu*
Bukow. 14, B 3.
 Boeckscheer, v. Bouwscher.
 Boecxberch, v. Boxbarch.
 Boede, *Bud*. 6, D 4; Bk., B 2.
 Boedem, *Budir*. 26, B 2.
 Boeghscharen, *Bogskär*. 9, C 7.
 Boehaven, v. Bierhaven.
 Boeyenskerke, v. Buyenskercke.
 Boeke, Boele, v. Bolle.

- Boekenesze, Boekenes, *Buchan Ness*. 25, D 5.
- Boelijn, v. Bollijn.
- Boelswaer(d)t, Bolswaert, *Bolsward*. 18, A 6.
- Boemkriek, *vaarwater tussen het land van Reimerswaal en Noord-Brabant*. 19, C 3.
- Boens, Bowens, *Bogense*. 15, C 5.
- Boes(s)che, Bosch, Busch, *Boschplaat*. 17, B 5.
- Boestem, Rif. *Rif*. 26, B 2.
- Boevenbergen, v. Bovenberghen.
- Boijs, v. Ossen.
- Bol, Hoeck van de. (1566 : 21, 13), d.i. Bos, *Pte. de Chef de Baie*. Zie aldaar.
- Boldavid, Bolda, Poldavid, *Pouldavid*. 22, D 3.
- Boldavids Bay, Blodavidbay, *Baie de Douarnenez*. 22, D 3.
- Bold(e)ra fluv., rivier Aa bij Riga (daaraan de plaats Bolderaa.) 12, B 4.
- Bolin, Bolijn, Betleém, *Belem*. 28, G 1; Bk.
- Bolle, Boele, Boeke, *Pegwell Bay*. (Zie p. 54.) 21, A 4.
- Bollensiel, Bolser Sijl, *Mellum Plate*. 16, C 2.
- Bollijn, Boelin, Belisle, *Belle Ile*. 27, B 2.
- Bolstoen, Het diep van, v. Bostondiep.
- Bolswaerdt, v. Boelswaerd.
- Bolszer Syl, v. Bollensiel.
- Boltsack, v. Wolsack.
- Bommel, Bommel Sondt, *Bömmelen (Hardangerjord)*. 7, C 2.
- Bommelhaven, *Langevaag (op Bommelö)*. 7, C 2.
- Bommelhoofd, *Bömmelhuk*. 7, C 2.
- Bommelhoofd, 't Landt van, *Bommelö*. 7, C 2.
- Bommenee, Bommene, *Bommenede*. (Zie p. 45.) 19, B 2.
- Bona Fortuna, C. de, C. Voronov. 4, C 3.
- Bonen, Boven, Buenen, Beunen, *Boulogne*. (Zie p. 105.) 21, B 4.
- Bonges, *Bouin*. 27, C 4.
- Bonse, *Bensersiel*. 16, C 1.
- Boomkengronden, v. Westdrooghsant. (Zie p. 38.)
- Boommergadt, v. Ooster en Wester Boomsgat.
- Boone Landt, N. O. deel van de *Stroombank*. 20, B 3.
- Boone Sluys, sluis in de Maas, ten O. van *Maassluis*. 19, Bk. I.
- Boornerijf, v. Bornrif.
- Boos, v. Ossen.
- Boos, v. Bout.
- Booskayen, v. Bosschayen.
- Boplum, Borlum, *Bordelum*. 16, B 2.
- Borborch, *Bourbourg*. 20, C 2.
- Borch, Der, v. Derborch.
- Borch, Den Burgh, *Den Burg*. 18, A 4.
- Borchholm, v. Borneholm.
- Borchholm, *Borgholm*. 13, B 5.
- Borckum, Borchom, Borckom, Borcom, *Borkum*. 17, B 6; Bk. III.
- Borckummer Riff, Borcommer rif, *Borkum Rif*. 17, B 6; Bk. III.
- Bordeeus, Bardeus, Bordeaux, *Bordeaux*. 27, E 5.
- Bordo, *Borö*. 25, A 2; Bk.
- Bordones, *Bordö Naes*. 25, Bk.
- Bordowyck, *Bordövig*. 25, Bk.
- Bordtholme, Bordthollem, v. Borneholm.
- Borkekom, Brochkom, *plaats tegenover Eekholm*. 11, B 2.
- Borkum Balch, v. Butjers Balgh.
- Borlum, v. Boplum.
- Borlum, *Börglum*. 15, A 4.
- Borneholm, *Bornholm*. (Zie p. 31.) 13, C 4.
- Bornham, Bornhout, *Burnham*. 24, C 3.
- Bornrif, Boornerijf, *Bornrif*. 17, C 3/4; Bk. I.
- Bornum, v. Burnam.
- Bos, Den, *Pte. de Chef de Baie*. 27, Bk. I. II.
- Bosch, v. Boesche.
- Bosch, De, *zandplaat tegen Terschelling*. (Zie p. 37.) 17, C 3.
- Bosch Sant, *wad aan de N. zijde van de Boschplaat*. 17, B 5; Bk. III.

- Bosschayen, Booskayen, *Biscaya*. 27, F 3.
- Bostadt, Bosstaed, *Baastad*. 13, B 3.
- Boston, Bustene, *Boston*. 24, C 2.
- Bostondiep, Balstoendiep, Diep van Bolstoen, *Boston Deeps*. 24, Bk. II.
- Boston Sant, *bank in de Washbay*. 24, Bk. II.
- Boswijck, v. Buswijghe.
- Bosz, De(n), *bank in de Zuiderzee, ten O. van Texel*. 18, A 4.
- Boszant, *bank tussen Ameland en Terschelling*. 17, C 4.
- Botiaerlandt, Butjagers Landt, *Butjardingen*. 16, C 2.
- Botkijl, Botkil, *Botkil*. 19, B 1.
- Botre, Cape de Kote, C. de Conte, *Punta Buitra*. (Zie p. 68.) 28, A 1.
- Bourgneuf Chasteau, v. Berneuf Chasteau.
- Bout, Boos, *Bötönor*. (Zie p. 33.) 14, B 3.
- Bouwestappen, *Brörskjaerne (bij Store Stappen)*. 5, A 4.
- Bouwscher, Boeckscheer, Buechschaer, *Buskaerne*. 9, C 2.
- Boven, v. Bonen.
- Bovenberghen, Boevenbergen, Bowensberg, *Bovbjerg*. 15, B 3.
- Bowens, v. Boens.
- Bowensberg, v. Bovenberghen.
- Boxberch, Bocxbergh, Boecxberch, Boxbarch, *C. de la Chèvre*. 22, D 3.
- Bradeburch, v. Brandenborch.
- Bradsey I., *Bardsey I.* 23, B 5.
- Brae, *Bray*. 23, B 4.
- Braeck, S. Brien, *St. Brieux*. 22, D 5.
- Braeck, Brake, *Braeck*. 20, B 2.
- Braeckenes, *Bragernes*. 9, C 2; Bk., A 3.
- Brayeres, Braijers, v. Fares.
- Braken, De, *Barrow*. 24, Bk. III.
- Brakes, *Brake*. 21, A 4.
- Brandaris, S., S. Brandarius Kercke, *Brandaris (Terschelling)*. 17, C 3; Bk. II.
- Brande Boomen, *de punten van de Dantziger Nehring*. (Zie p. 32.) 13, C 6.
- Brandenborch, *Brandenburg*. 12, C 2.
- Brandewijns Baij, *Brandy Bay*. 2, A 3.
- Brandonhil, v. Sinbrandon.
- Brandt Eylandt, *Burntisland*. 25, D 4.
- Brandt Eylant, Barent, Bernd Eylant, *Ile d'Aix*. 27, Bk. II.
- Brantsbay, Bay van Brant Ysbrantsz., *baai in de Jugor Straat, achter Storozhevoi Eiland*. (Zie p. 92.) 3, Bk.
- Braw, v. Baru.
- Brede Baij, *St. Brides Bay*. 22, A 2.
- Bredesant, v. Breesandt.
- Brede Vierthyn, v. Bree Veerthien.
- Breebanck, *Schouwenbank*. (Zie p. 49.) 19, B 1.
- Bree Banck, Broers, *Breedt Bank*. 20, B 2.
- Breede Fioert, *Breidifjördr*. 26, B 2.
- Breerug, Breede Ruggen, Ulickehorn, *zand bij Katingen*. 16, B 2.
- Breesandt, Bre(de)sant, *Breezand*. 18, B 5.
- Breesond, *Breisund Dybet*. 6, D 3; Bk., B 1.
- Breesondt, Breetsondt, Bresont, Bersont, Bretsunt, Breitsunde, *Iroise*. 22, D 2/3.
- Breesont, *Bressa Sund*. 25, B 5.
- Breetoe, Breetto, Britto, *Brattö*. 13, B 2.
- Bree Veerthien, De, Breede Veerthiende, Brede Vierthijn, *Bree Veertien*. 17, C 2; 18.
- Breewyck, *Breidvik*. 5, B 3; Bk.
- Bremer Balge, *vaarwater in het Pelsummer Wad*. 17, C 7.
- Bremerhaven, v. Hamburger Haven.
- Bremerholm, Bremer Diefholm, *Bremerholm*. 7, C 2.
- Bremsnes, *Bremsnes Fjord*. 6, Bk., A 2.
- I. Bresan, *The Brisons*. 22, B 2.
- Bresant, v. Breesandt.
- Bresel, *Burrishoole*. 23, B 3.
- Bresijl, Hoeck van, *Mt. Brazil*. 30, Bk.
- Bresont, v. Breesondt.
- Brest, Bristou, *Brest*. 22, D 3.
- Brestwater, Breestwater, Brustwater, Bristouwwater, *Goulet de Brest*. 22, D 3.

- Bretons Gat, *noordelijke invaart in de Gironde*. 27, Bk. III.
- Brijack, Brijach, Bryaeck, Bryat, *I. de Bréhat*. 22, D 4/5.
- Brye, Westhoeck van Torrebay, *Berry-Head*. 22, B 4.
- Briel, *Den Briel*. 19, Bk. I. II.
- Brielsche Toorn, *Brielle Tower*. 2, Bk. II.
- Brighthem, Brighthelместon, *Brighton*. (Zie p. 101.) 21, B 2.
- Brigitta, S., v. Britte Cloester.
- Briilo, C. de, C. *Burela*. 27, H 3.
- Brinsberghe, v. Bruinsbergen.
- Bristol, Bristou, Bristow, v. Brustou.
- Bristou(water), v. Brest(water).
- Britanien, v. Bartanien.
- Brittannysche Zee, Brittansche Zee, *Baie de la Seine*. 22, C 4/5.
- Britte Cloester, S. Brigitta, *klooster bij Reval aan de rivier Brigitten*.
- Britto, v. Breetoe.
- Brochlom, v. Borkelom.
- Broecker Oirt, *Broekeroord*. 18, B 5.
- Broers, v. Breebanck.
- Broers Banck, *zandbank bij Ten Duyn*. 20, B 3.
- Brouwersgatt, *Brouwershavense Gat*. 19, B 2.
- Brouwershaven, *Brouwershaven*. 19, B 2.
- Brouwersplaet, *Kachelot Plate*. 17, B 6.
- Brouwers Rif, *Broens Rev*. 13, C 4.
- Browage, *Brouage*. 27, D 4; Bk. II.
- Bruderdeyp, v. Lijntsdiep.
- Brugghe, *Brugge*. 20, B 4.
- Bruinsbergen, Brimsberghe, *Braunsberg*. 13, C 6.
- Bruynum, v. Holm.
- Brunsbüttel, *Brunsbüttel*. 16, C 2.
- Brusteroort, *Brüsterort*. 13, C 6.
- Brusto, Caniele van, Canael van Brostu, *Bristol Channel*. 22, A 3/4.
- Brustou, Bristol, Bristou, *Bristol*. (Zie p. 101.) 22, A 5.
- Bruteport, Bijrtport, *Bridport*. 22, B 5.
- Bucaspel, v. Boecaspel.
- Buechschaer, v. Bouwscher.
- Buedelshaven, Beulshaven, *Betlehem-havn*. 7, C 2.
- Buenen, v. Bonen.
- Buer, *Boer*. 17, C 4.
- Buerenmarckt, *dorp bij C. Ghir*. 30, B 4.
- Buf, *Les Dirouilles*. (Zie p. 54.) 21, C 1.
- Bufkin, *Chaussée des Boeufs*. 21, C 1.
- Buycksloot, *Buiksloot*. 18, C 4.
- Buyenskercke, Boeyenskerke, *Boude-wijnskerke (op Walcheren)*. 19, B 1.
- Buijhuys, v. Outbuy.
- Buysdiep, *westelijk deel van de geul tussen Norderney en Juist*. 17, B 7; Bk. III.
- Buys(en), v. Busen.
- Buijsen, Busen, *ondiepte tussen Norderney en Juist: Stein Plate (?)*. 17, B 7.
- Buysen, *Börsen*. 6, Bk., A 3/4.
- Bul, v. Roetse.
- Bul, *Bull*. 23, C 2.
- Bulhoofd, Eylandeke, *Bielshöven*. 16, B 2.
- Bultpoint, *Bolt Tail*. 22, B 4.
- Burchsant, *Burgzand*. 18, A 4.
- Burchvlete, v. Berchvliet.
- Burgarfioerd, *Borgarfjördr*. 26, B 4.
- Burgh, *Den*, v. Borch.
- Burien, S., v. Set Borien.
- Burnam, Bornum, *Burnham Deepdale of Burnham Westgate*. 24, C 3.
- Burnam Put, *vaargeul in de Washbay*. 24, Bk. II.
- Burnam Sant, Flaets, Geps, Wellebank, *De Welle, Burnham Flats*. (Zie p. 64.) 24, Bk. II.
- Burroches, Barroch, *Burhou*. 22, C 5.
- Busanden, *Bäsendar*. 26, C 2.
- Busch, v. Bosch.
- Busen, v. Buysen.
- Busen, Buysen, Buys, *Büsum*. (Zie p. 35.) 16, B 2.
- Bustene, v. Boston.
- Buswijghe, Boswijck, *Burgsviken*. 13, B 6.
- Butjagerslandt, v. Botiaerlandt.
- Butjers Balgh, *Buttiersbalge, Borkum Balch, Borkum Balch*. 17, B 6.

C (zie ook K).

- Ceps, v. Schuto.
 Cesarien, v. Cyzarge.
 Charloes, Carolois, *Charlois* (*thans een deel van Rotterdam*). 19, B 3.
 Charlois, 't Landt van, *Eiland IJsselmonde*. 19, B 3/4.
 Chelsey, v. Weenbrug.
 Cheminées, v. Kemenesse.
 Checester, Chechester, Chilcester, *Chichister*. 21, B 2.
 Chierenborch, Chierbourg, v. Sierenborch.
 Chillershoeck, *Cillaarshoek*. 19, B 4.
 Chiniona, v. Sipionen.
 Christenen Packhuijsen, *Der. gebouw(en) bij Kaap Ghir*. 30, B 4.
 Christiaenshaven, Crijjsjansavent, *Christianshavn*. 15, C 7; Bk.
 Christo Maria, Porte Maria, *Castro Marim*. 29, A 3.
 Cyargen, v. Cyzarge.
 Ciems, Cyems, v. Seims.
 Cingels, Cingule, v. Singels.
 Cingule, v. Singel.
 Cypriaen, S. Sypriaen, *San Ciprian*. 27, H 3. — B.S. Ciprian, *rede van San Ciprian*.
 Ciprian, I.S. Sijpria(e)n, *eiland voor de baai van Vivero*. 27, H 3.
 Cirkebines, *Kirkebö Naes*. 25, Bk.
 Cistna, v. Sisser.
 Civijlge, Sivilgen, *Sevilla*. 28, B 4. — Riviere van Seviliën, Revier van Civiliën, *Río Guadalquivir*.
 Cyzarge, Cijsargen, Cyargen, Cesarien, Sesarg(i)en, Sisargien I. Sysarga, *Sisargas*. 27, H 2.
- D.
- Daden, *plaats op Dagö*. (Zie p. 31.) 10, Bk.
 Daefoert, *Duefoert, Egaſjodr*. 26, A 3.
 Daelna Olina, Eylant, Olina, *Bolshoi Oleni*. 4, C 2.
 Dageroort, *Dagö*. 10, B 2; Bk.
 Dagheroert, Dagheroort, *Dagerort*. 10, B 2; Bk.
 Daler, *Dalarö*. 9, C 6.
 Daleshoeck, *De la, kaap aan de Z. zijde van Staten Eylandt*. (Zie p. 92.) 3, Bk.
 Dalke, *Dalkey I*. 23, B 4.
 Dalsfles, *eilandje bij Sandö*. 25, Bk.
 Dalsnipen, *Dalsnipen*. 25, Bk.
 Dansick, Dantsick, Danswijck, Danisck, *Danzig*. 13, C 6.
 Dantzicker Diep, *mond van de Weichsel*. 13, C 6.
 Dardom, Dardon, zie pag. 61.
 Darij, Die, *zandbank in de Maasmond*. (Zie p. 47.) 19, Bk. II.
 Dartmuyden, v. Dortmuden.
 Daveren, v. Doveren.
 Deensche Eyland, *Danes I*, 2, B 2; Bk. I.
 Deensche Tent, *Deense nederzetting op Smeerenburg*. 2, Bk. I.
 Deeve Bay, v. Dieve Bay.
 Degersten, zie pag. 57.
 Deyl, *Deal*. 21, A 4.
 Delfshaven, *Delfshaven* (*thans een deel van Rotterdam*). 19, B 3; Bk. I.
 Delfsijl, *Diefsiel, Delfzijl*. 17, C 6; Bk. III.
 Delftsche Tent, *Delftse nederzetting op Smeerenburg*. 2, Bk. I.
 Delgoy, Nieu-Walcheren, *Dolgoy Eiland*. (Zie p. 25.) 3, C 2.
 Denet, *Dunnet Head*. 25, C 4.
 Depen, v. Diepen.
 Derborch, *Burg*. 14, B 3.
 Derdoes, Opperdoes, Opperdues, *Opperdoes*. (Zie p. 96.) 18, B 5.
 Derdoes, v. Terdoes.
 Dery, *Londonderry*. 23, A 4.
 Dermuynde, v. Termunde.
 Dernues, v. Nose en Nues.
 Derveer, v. Ter Veer.
 Detoij, *Tuy*. 28, B 2.
 Deunstenburg, Duesborg, Dunstabourg, *Dunstanborough*. 24, A 2.
 Deurloo, v. Doerloe.
 Deve Bay, v. Dieve Bay.
 Diamant, *El Diamante*. 29, Bk.

- Dyck, Retelbanck ofte Dyck Pool, *Dyck*. 20, B 2.
 Dyck Pool, v. Ravenspurre.
 Diefholm, Bremer Diefholm, *Tyveholm*. 7, C 2.
 Diefholm, *Tyveholm*. 7, D 2.
 Diefshoek, Dyshoek, *Dishoek*. 19, C 2.
 Diefsiel, v. Delfsijl.
 Diemen, *Oud Diemen*. 18, C 4.
 Diepe(n), Depen, *Dieppe*. 21, C 4.
 Diepe Sont, *Bussesund*. 7, B 2.
 Diepsont, *vaarwater tussen Z. Lexen en Hitteren*. 6, Bk., A 3.
 Dierhaven, *Djurhamn*. 9, C 6.
 Dierliet, *Dielette*. 21, C 1.
 Dieve Baij, De, De(e)ve Bay, *Deicrowe's Sound*. 2, C 4.
 Dignesse, Nesse, Nisse, Dingnisse, *Dungeness*. 21, B 3.
 Dijnant, *Dinan*. 21, D 1.
 Dinant fluv., *Rivière de la Rance*. 21, D 1.
 Dindel, *Dintel*. 19, B 3.
 Dypdon, *Dibden*. 21, B 1.
 Dirxhorn, *Zuiderhaaks*; zie ook Haecke. 18, B 4.
 Dijsefoert, Yssefoert, *Isafjord*. 26, A 2.
 Dyshoek, v. Diefshoek.
 Distel, *Tistlarne*. 13, B 2.
 Ditfort, *Deptford*. 24, Bk. I.
 Ditmers, *Ditmarschen*. 16, B 2.
 Ditsbijl, *Deezbüll*. 16, B 2.
 Doblign, Dubling, *Dublin*. 23, B 4.
 Dockummerdiep, *Dokkumer Diep*. 17, C 5; Bk. III.
 Dodeman (shovet), v. Dootmanshooft.
 Doeckegat, *Duke Gat*. 17, C 6.
 Doengum, *Dongjum*. 17, C 4.
 Doenshooft, *Moher Cliffs*. 23, B 3.
 Doerleij, *zeegat tussen Texel en Noord-Holland*. (Zie p. 43.) 18, Bk. I.
 Doerloer, Doerleedt, Duerloy, Deurloo, *Deurloo*. 19, B 1.
 Doest, v. Terdoes.
 Doestorp, Dosdurp, *Dedesdorf*. 18, C 2.
 Doeswijck, *Duse*. 7, D 2.
 Doeve Balch, Doue Balch, *geul in de Zuiderzee*. (Zie p. 40.) 18, A 5.
 Doeveren, v. Doveren.
 Doevesant, *deel van het Enkhuiszer Zand*. (Zie p. 42.) 18, B 5.
 Doggersbanck, Doggerssan(d)t, v. Banck.
 Dollaert, *Dollart*. 17, C 7.
 Domenes(se), Domisnes, Domesnes(t), *Domenaes*. 10, C 2; Bk.
 Domesnes, *Domen*. 4, B 2.
 Domineus of Meinsenplaet, *deel van de N. O. punt van het Breezand*. 18, A 5.
 Donas, v. Naes.
 Donde, *Dundee*. 25, D 4.
 Dondrom, *Dundrum*. 23, A 5.
 Donega, C., *Kaap Navolok*. 4, D 2.
 Dongarvan Haven, *Dungarvan Harbour*. 23, B 4.
 Donkerijn, *Dunkerrow*. 23, C 3.
 Doodeberch, Doodebarch, Den Horm, *Blaavands Huk*. 15, C 3.
 Doodmans Eyland, *Deadmans I.* 2, Bk. I.
 Doornbos, v. Dorenbos.
 Doorspijck, *Doornspijk*. (Zie p. 97.) 18, C 6.
 Dootmanshooft, Dodeman (shovet), *Dodmanpoint*. (Zie pag. 102.) 22, B 3.
 Dorenbos, Dornbosch, *Dornbusch*. 13, C 3.
 Dorgerdam, *Durgerdam*. (Zie p. 41.) 18, C 4.
 Dornum, *Dornummersiel*. 17, B 7.
 Dorrehoeck, Graeuwe Hoek off Flakke Point, Swarte Hoek, *Grey Hook*. 2, B 2.
 Dorsay, Dorsey, Drosyge, *Dursey I.* 23, C 2.
 Dorsay, Cape van, *Crow-Head*. (Zie p. 61.)
 Dortmuyden, Dartmuyden, Derthmouth, Dortmuyen, Doremuden, *Dartmouth*. 22, B 4.
 Dosdurp, v. Doestorp.
 Doue Balch, v. Doeve Balch.
 Dove Balch, Die stert van die, v. Hoec van de Waert.
 Do(e)veren, Dovren, Daveren, *Dover*. 21, A 4.

- Draeck Oort, Dronten Oort, *Kaap Flack*. 6, Bk., A 4.
- Draker, v. Draker.
- Dragans, Dragenes, Driakelpotten, Octobers, Sewbers, *Les Triagons*. (Zie p. 59 en 107.) 22, D 4.
- Dragens, *Dragsnäs*. 9, C 2.
- Draischer, *Dreischor*. 19, B 2.
- Draker, Dracker, Drakero, Draecker Riff, *Dragör*. 15, C 7; Bk.
- Drelborg, *Trelleborg*. 13, C 3.
- Dresum, *Driesum*. 17, C 5.
- Driakelpotten, v. Dragans.
- Drie Coningen, *drie hoogten aan de Kola Rivier*. 4, Bk.
- Drie Eijlanden, *Trekh Eilanden*. 4, C 3.
- Driestal, *de drie torens van Bolsward, Ferwoude en Parrega*. (Zie p. 41.)
- Drie Susters, *Three Sisters*. 23, B 2.
- Drystal, *een baken in de Zuiderzee*. (Zie p. 41.) 18, B 5.
- Drodagh, *Drogheda*. 23, B 4.
- Droegerijck, *zandbank aan de kust van Goeree*. (Zie p. 45.) 19, Bk. III.
- Drogheplaet, *zand in het Vlie*. (Zie p. 36 vlg.) 17, Bk. II.
- Drommels, *Drommelinge, Tromlingerne*. 8, B 5.
- Dromsnes, *Dromnes*. 6, Bk., A 3.
- Dronten, *Drontheim*. 6, D 6; Bk., A 4.
- Dronten Oort, v. Draeck Oort.
- Droochten, Droogher, Dro(o)ge(n), *Drogden*. 15, C 7; Bk.
- Drooge Raen, *Raan*. 19, C 1.
- Drosey, Droysey, Drosyge, v. Dorsay.
- Dubling, v. Doblign.
- Duefoert, v. Daefoert.
- Duensse, v. Duyns.
- Duerefoert, *Dyrefjord*. 26, B 2.
- Duerloy, v. Doerloer.
- Duesborg, v. Deunstenburg.
- Duyn, Ten, Ten Dunen, *Bray Dunes*. 20, B 3.
- Duijna fluv., *Duna*. 12, B 4.
- Duina fluv., *Dwina*. (Zie p. 26.) 4, D 3.
- Duyncker Harkes Strant, *kust achter het eiland Sengeïski*. (Zie p. 92.) 3, C 2.
- Duyncker Ians Bay, Duijker Ianszbaij, *vaarwater achter Sengeïski*. (Zie p. 92.) 3, C 2.
- Duynkercke, Dunkerken, *Duinkerken*. 20, B 2.
- Duyns, Duynes, Dunen, Duensse, *The Downs*. 21, A 4.
- Duynwits, *Dunwich*. 24, Bk. III.
- Duyts Narva, Der Narve, Der Nerve, *westelijk deel van Narva*. 11, B 4.
- Duinemondt, *Dünamünde*. 12, B 4.
- Duijvecot, Duvekot, *Dublot*. 27, E 5.
- Duyvelsbergh, *heuvel aan de Kola Rivier*. 4, Bk.
- Duyvels Eyland, *Hakluys Headland*. 2, Bk. I.
- Dunen, v. Duyns.
- Dunen, Ten, v. Ten Duyn.
- Dungal, *Donegal*. 23, A 3.
- Dunkerken, v. Duynkercken.
- Duns, v. Duyns.
- Dunsfioerd, *Dunnaes Fjord*. 5, B 3; Bk.
- Dunstabourg, v. Deunstenburg.
- Dusinge, *Inner en Outer Dowsing*. 24, B 3.
- Dusko, *Disco Bay*. 2, C 4.
- Duvekot, v. Duijvecot.
- Duvelandt, Duiveland. 19, B, 2/3.
- Duvelssant, v. Rifhorn.
- Dwaelgronden, *Dalgründe en gronden bij Abrick*. 10, C 1; Bk.
- Dwaelgronden, Dwalegronden, *ondiepten tussen Läsö en Jutland*. 15, A 5.

E.

- Ebbegat, Obbegat, De Slenck, *zeegat tussen Texel en Noord-Holland*. 18, Bk. I.
- Ebelo, v. Eebelo.
- Ebeltodt, Ebeltost, Ebeltoff, Ebelhoff, *Abeltoft*. 15, B 5.
- Eckerou, *Ecréhos*. 21, C 1.
- Edemunde, S., S. Edmunds Capelle, v. Capelle.
- Edenburg, Edenborg, *Edinburgh*. 25, E 4.
- Eebelo, Ebelo, *Äbelö*. 15, C 5.
- Eecanes, *Ekenäs*. 11, B 1.

- Eeckelenfoert, Ekelenvveurt, Eklenford,
Eckernförde. 16, B 3.
 Eeckholm, Ekeholmen, *Eckholm*. 11, B 2.
 Eedoe, *Edey*. 26, A 2.
 Eemden, Em(b)den, *Emden*. 17, C 7;
 Bk. III.
 Eemderlandt, Eemderlandt, *Oost-Fries-*
land. 17, B/C 7.
 Eemse, Emse, *Eems*. 17, C 6.
 Eemshorn, Eemshoern, *Emshorn*. 17,
 C 6; Bk. III.
 Eenhoorns Bay, d', 't Schip d'Eenhoorn
 Baij, *Lomme Bay*. 2, B 4.
 Eerdenburch, v. Arenburch.
 Eerste Hoeck, d', *C. Stolbovoi*. 3, B 2.
 Eerthollem(s), Eertholmen, v. Aertholm.
 Egge, *Eigg I*. 25, D 2.
 Egghenfoert, *Eckernförder Bucht*. 16,
 B 3.
 Egmont (op Zee), *Egmond aan Zee*.
 18, B 4.
 Eijder, *Eider*. 16, B 2.
 Eiderste, Eyderlandt, *Eiderstedt*. 16, B 2
 Eyer Eylandt of Vogelklippen, *Egg*
Bluff. 2, Bk. II.
 Eyerlan(d)t, *Eierland*. (Zie p. 43.) 18,
 A 4; Bk. I.
 Eylandt metten Cruycen, v. Cruijs Ey-
 landt.
 Eylandts Hoeck, *punt van het Heems-*
kerck Eiland. 3, A 3.
 Eyl. met de Kloof, *Cloven Cliff*. 2, Bk. I.
 Eymonte, Aymonte, *Ayamonte*. 29, A 3.
 Ekeholm, v. Eekholm.
 Ekelenvveurt, v. Eeckelenfoert.
 Ekesondt, *Egersund*. 8, B 3.
 Eklenford, v. Eeckelenfoert.
 Elemens Rich, *S. Clements Reach*. 24,
 Bk. I.
 Elenen, S., v. Helenen.
 Elenen, S., *Pte. de l'Echelle*. 27, B 2.
 Elene Sant, *Ryde Sand*. 21, B 1.
 Elgin, Hoeck van, *Lossiemouth*. 25, D 4.
 Elhoy of Waeyts, Il. Hoi, *Hoy I*. 25,
 C 4.
 Ellan Roman, *Roma*. 25, D 3.
 Elleboog, *zand in de Zuiderzee, pal ten*
N. van Kaashoek. 18, A 5.
- Ellen Knock, bank in de Wash Bay. 24,
 Bk. II.
 Elou, *eiland Edö*. 6, Bk., A 3.
 Elsange, Elslange, *Helleskiltangen* (?).
 9, Bk., A 3.
 Elsburch, *Elfsborg*. 13, B 2.
 Elsenoer, Elschenoer, Elsincore, Elsenour,
 Helsingor, Helsenor, *Helsingör*.
 15, B 7.
 Elsinborch, Elsenborch, Helsingborch,
 Helsenborch, *Helsingborch*. 15,
 B 7.
 Elskenvos, Elsenvos, *Helsingfors*. 11,
 A 2.
 Elslange, v. Elsange.
 Elsnap, *Elfsnabben*. 9, C 6.
 Elve, Elf, *Elbe*. 16, C 3.
 Elzee, *Ailsay Craig*. 23, A 5.
 Embden, v. Eemden. — Embderlandt, v.
 Eemderlandt.
 Emenes, *Eemnes*. 18, C 5.
 Emmeloort, Emeloort, *Emmeloord*. 18,
 B 6.
 Emmersont, *Imar Sund*. 6, Bk., A 3.
 Emse, v. Eems.
 Enchuijsen, Enkhusen, Enckhuysen, *Enk-*
huizer. 18, B 5.
 Enckhuysen Eylandt, v. Vaygats.
 Enchuyser Sant, Enckhuser Sant, *Enk-*
huizer Zand. (Zie p. 42.) 18, B 5.
 Endelan, Endelau, *Endelave*. 15, C 5.
 Endrigo, *Tanrego*. 23, A 3.
 Eneskie, *Iniskhea*. 23, A 2.
 Enesterhul I., v. Monsterhul.
 Eng(h)elant, *Engeland*.
 Engelants Eynde, Enghelants Endt,
Lands-End. 22, B 2.
 Engelhooft, *Ingolfshöfdi*. 26, B 4.
 Engelsche Bay, v. Zuydergat.
 Engelsche Bay, v. Noorder ofte —.
 Engelsche Bay, *English Bay*. 2, B 2.
 Engelsche Gronden, *kustbanken van*
Dunstor tot Bristol. 22, A 4.
 Engelsche Pol, bank in de Wielinge.
 (Zie p. 53.) 20, B 4.
 Engelsche Uytkyck, *Gurnerds Nose*. 2,
 Bk. I.
 Ens, *Ens*. 18, B 6.

Erefoerdt, v. Reykfoert.
 Erendere, v. Vendire.
 Erke, *Eckerö*. 9, B 6.
 Ertswoude, Artswoude, *Aartswoud*. 18, B 4.
 Erverbaye, *Inver Bay*. 23, A 3.
 Esijton, *Easington*. 24, B 2.
 Esparrel, Cap. Cape Spartel, Cabo Spichel, Cape Sportalis, *C. Spartel*. 29, C 5.
 Espelscheeren, *scheren om Aspö*. 11, A 3.
 Estaples, v. Stapels.
 Estisfioerd, v. Altefoert.
 Estrehan, *Estrechan*, *Ouistreham*. 21, C 2.
 Etershem, v. Oetershem.
 Eurilandt, *Oerlandet*. 6, Bk., A 3.
 Eurisont, *Aure*. 6, D 5; Bk.
 Eust, *North Ulist*. 25, D 2.
 Evanekrist, *Kaap Fadyev*. (Zie p. 26.) 4, C 2.
 Everskil, *noordelijke geul in de Maasmond*; zie ook *Nieuwe Gatt*. (Zie p. 47.) 19, Bk. I.
 Excester, Excheater, *Exeter*, 22, B 4.
 Ex fluv., *R. Exe*. 22, B 4.
 Extersnest, v. Aextersnes.

F.

Fadala, I. I. Fedale, *Fdala Rocks*. 30, B 4.
 Fagherhil, Fayerhil, Faril, Feril, *Fair I*. 25, C 5.
 Fayael, *Fagal*. 30, Bk.
 Fakoën, Facon, *Fakse*. 15, C 7.
 Falemouth, v. Vaelmuyden.
 Falery en Caux, S., v. S. Valeri oft S. Valder.
 Falkenburch, v. Valckenburch.
 Falster, *Falster*. 14, B 3.
 Falsterbo(e)n, v. Valsterboden. — 't Rif van Falsterboen, v. Valsterboden Rif.
 Fanou, Phanu, Phaun, *Fanö*. 15, C 3.
 Faraon, v. Farum.
 Farder, v. Verderoe.
 Farela, Cape de, v. C. de Late.
 Fares, Braijer(e)s, *Cabo de Vares*. 27,

H 3.

Faresont, Farasont, Faro Sondt, *Farö-sund*. 13, B 6.
 Faril, v. Fagherhil.
 Farnellandt, *één der Farne Eilanden*; zie Schassen.
 Farre, v. Fero.
 Fart, Forte, *Firth of Forth*. 25, D 4.
 Farum, Faraon, Faro, *Faro*. 29, A 3.
 Farum, Hoeck van, v. Cap de S. Maria.
 Fastine, Fastena, *Fastnet Rock*. 23, C 3.
 Fawijck, v. Vawic.
 Fedale, v. I. Fadala.
 Feer, Abero, *Aveiro*. 28, D 2.
 Feer, Ter Veer.
 Feerhaven, Beere Bay, *Fair Haven*. 2, Bk. I.
 Fey Hoeck, Fayhoeck. (Zie p. 37.) 17, Bk. II.
 Femeren, Fermeren, Firmeren, *Fehmann*. 14, B 3.
 Fendrye, v. Vendire.
 Fenestiers, v. Venetiers.
 Feril, v. Fagherhil.
 Feriterhaven, *Ferriterscove*. 23, B 2.
 Fermsum, v. Vermsont.
 Fero, *Farö*. 13, B 6.
 Fero, Ferro, Farre, *Färöer*. 25, A 2.
 Ferol(es), v. Frole.
 Ferre, I. Fer(r)o, *Hierro of Ferro*. 30, C 2.
 Festeen, v. Veststeen.
 Fetlo, *Fetlar*. 25, B 5.
 Fierley, v. Virlay.
 Fyges, *Vigo*. 28, B 2.
 Figuer, *Cabo de Higuer*. 27, F 4.
 Finaert, *Fijnaart*. (Zie p. 50.) 19, B 3.
 Finderne, *Findhorn*. 25, D 4.
 Findoe, *Finnö*. 7, C 2.
 Finesnesze, v. Vifnes.
 Finfelling, *Fella Fjord*. 5, Bk.
 Finisterre, C. de, v. C. de Venster.
 Finmarcken, *Finmark*. 5.
 Finsche Scheren, De, *scheren voor de Finse Kust*. 11, B 1/2/3.
 Firmeren, v. Femeren.
 Fischuysen, v. Vischuisen.
 Fisholm, *Fiskeholm*. 6, Bk., A 3.

- Fisiron, C. de, Capo del Fisiron, *Cabo Carvoeiro*. (Zie p. 68.) 28, F 1.
- Flack, 't, Vlaak, Staeck, *Vlaak*. 18, B 5.
- Flack, 't, *ingang van het Sloe bij Rammekens*. 19, C 2.
- Flackee, *Haringvliet*. (Zie p. 46.) 19, B 3.
- Fladda, *Fladdachuain*. 25, D 2.
- Flaetholm, v. Slech.
- Flaets, v. Burnam Sant.
- Flakke Hoeck, v. Lage Hoeck.
- Flamborg, Flamburch, *Flamborough*. 24, B 2.
- Flamburger Hoofd, v. Vlamburger Hoofd.
- Flatholmes, v. Slech.
- Flemsoe, Roef-eylant, *Flaemsö*. 6, Bk., B 2.
- Flensborgerwijk, Flensburgerfiord, *Flensburger Föhrde*. 16, B 3.
- Flessen, De, *Treflisaerne*. 6, D 4; Bk., A 2.
- Flessond, *Treflis Leden*. 6, D 4; Bk., A 2.
- Flieter, v. Vlieter.
- Flocx, Vlocx, d'Blocx, *Bloksten*. 7, C 2.
- Flores, I. de la, *Flores*. 30, Bk.
- Flowach, Flovaer, Vloowagh, *Flaavaar*. 6, Bk., B 1.
- Fluerbuy, Fluierbuij, *Figeholm?* (Zie p. 32.) 13, B 5.
- Foburch, Woborg, *Faaborg*. 14, A 2.
- Fockeniers, Fockeners, Foukenessen, *Les Tas de Pois*. (Zie p. 57.) 22, D 3.
- Focksteenen, v. De Vocx Steenen.
- Foele, Fule, *Foula*. 25, B 4.
- Foer, De, *Plateau du Four*. 27, B 3.
- Foerlant, v. Noord en Suyd Voorland(t).
- Fogelde, *Fuglöy*. 5, B 3.
- Fogelsandt, v. Vogelsandt.
- Foye, v. Vawijck.
- Folleston, v. Volleston.
- Fonsyael, *Funchal*. 30, B 2.
- Fontenay, Fontena(ie), Fonteyna, *Pte. du Raz*. 22, D 3.
- Fontenay, Raes van, het Raes, Ras, *Passage du Raz*. (Zie p. 107.) 22, D 3.
- Fontenne, Fontune, *plaats ten O. v. La Coruña*. 27, H 2.
- Fonteribie, Fonteravia, Funtaravia, *Fuenterabia*. 27, F 4.
- Foor, Fore, Foer, Fuere, *Pte. du Four*. (Zie p. 105.) 22, D 3.
- Foossen, *Lille Fosen*. 6, Bk., A 3.
- Formigas, *de bank Formigas*. 30, Bk.
- Forn, v. Vooren.
- Forteventura, *Fuerteventura*. 30, C 3.
- Fosse, *mond van de Somme*. 21, B 4.
- Fosse de Loys, *Fosse de Loix*. 27, Bk. I, II.
- Fou, Le, *Le Faou*. 22, D 3.
- Foukenessen, v. Fockeniers.
- Le Four, v. Foer.
- Fouu, Fowick, v. Vawijck.
- Foxnes, *Fox Ness*. 2, B 3.
- Frailes, *Brandies*. 23, Bk. II.
- Franicker, Franiker, *Franeker*. 18, A 6.
- Frans(ch)e Pol, *bank in de Wielingen*. (Zie p. 53.) 20, B 4.
- Frauenburg, v. Frouwenburch.
- Frederichsborch, Fredsburch, *Frederiksbarg*. 15, C 7.
- Frehol, *Freikollen*. 6, Bk., A 2.
- Frijburgh, *Freiburg*. 16, C 3.
- Friese Baey, Vriesche Bay, *Baie de St. Trépassez*. 22, D 3.
- Frisch Haf, Frissche Haf, *Frische Haf*. 13, C 6.
- Frisle, Frizel, v. Vreessels.
- Frisse Haf, 't Haff, *Kleines Haff*. 13, D 3/4.
- Frole, Froele, Ferol(es), Stole, Store, *Ferrol*. 27, H 2.
- Frouwenberch, I., Frouwenbergh, *Bergö?* (Zie p. 32.) 13, B 5.
- Frouwenburch, Frauuenburg, Vrouwenburgh, *Frauenburg*. 13, C 6.
- Frouwesant, v. Vrouwenbanck.
- Fuere, v. Foer.
- Fuinen, Funen, Vanenen, *Fünen*. 15, C 5.
- Fule, v. Foele.
- Fulo, *Fuglö*. 25, A 2.
- Fundel, *Fundale Rock*. 23, Bk. II.
- Funeshoofd, *Flyntshoved*. 15, C 5.
- Funtaravia, v. Fonteribie.
- Furdt, v. Tromsfoort.
- Fux, v. Voorn.

G.

- Gabriele, *Gavrilova Baai*. 4, C 2.
 Gaetgens, *Dordise Kil*. 19, B 4.
 Galbaen, v. Galwan.
 Galero, P., *Portugaletc*. 27, F 2.
 Gallien, v. S. Gillisen.
 Gallis, Golzee van, Golzee van Galgis,
 Gholve van Galis, *Golf van Wales*.
 22, B 2.
 Galloway, Galwin; *Galway*. 23, B 3.
 Galper, Golper, *Galoper*. 24, Bk. III.
 Galwam, Galbaen, Gylbage, *Goulven
 Baai*. 22, D 3.
 Gammels, De, *Gammels*. 18, B 4/5.
 Ganse Eyland, *Inner Norway I*. 2, Bk. I.
 Gardingen, Gartingen, *Garding*. 16, B 2.
 Garnzee, Garnese, Garenzee, Garnsey,
Guernsey. 22, C 5.
 Garremuden, v. Germuyden.
 Garscongen, Garschoengien, *Gascogne*.
 27, E/F 4/5.
 Garshoof, Garnshoude, Granshoude,
Jershöft. 13, C 5.
 Garten, *Garten*. 6, Bk., A 3.
 Gatarija, v. Conincxhaven.
 Geele Eyland, 't, *Grisvaagö*. 6, Bk., A 3.
 Geelmuden, *Genemuiden*, 18, B 7.
 Geer, C. de, C. *Ghir*. 30, B 4.
 Geerlande, *Guérande*. 27, B 3.
 Geervliet, Goervliet, *Geervliet*. 19, Bk. I.
 Geest, Gisle, *Ghistelles*. (Zie p. 97.) 20,
 B 3.
 Geest, dorp op *Texel*. 18, Bk. I.
 Geestsant, bank aan het Z.O. einde van
Texel. 18, A/B, 4; Bk. I.
 Gelukkige Eilanden, Eijlanden van Ca-
 nariën. *Canarische Eilanden*. 30,
 C 2/3.
 Geltsacks Plaet, *Geldsack Plate*. 17, B 6.
 Genemuiden, v. Geelmuden.
 Gentelmanshuys, *Pendennis Castle*. 22,
 B 2.
 Georgy, I.S., v. S. Ioris.
 Geps, v. Burnam Sant.
 Gerensyque, Gerrachico, *Garachico*. 30,
 C 2.
 Gerfliet, *Harfleur*. 21, C 3.
 Germuyden, G(h)erremuden, Garremu-
 den, Jermude, Jer(re)mode, Iarmuy-
 den, Iarmuth, Iermouth, *Yarmouth*.
 24, C 3.
 Gesko, v. Ghijske.
 Gester, Geester, Gestro, *Gjedser*. 14, B 3.
 Gestro Rif, Ge(e)ster Riff, Gysserryf,
Gjedser Riff. 14, B 4.
 Getting, De, Tetting, Jetting, *Gieting,
 vaargeul in de Zuiderzee*. 17, C 3,
 Bk. II.
 Gever, *Gjenner*. 14, A 1.
 G(h)indast, S., S. Gundast, *Pte. de la
 Jument*. 27, B 2.
 Ghindast, S., S. Gindaest, *St. Gildas*. 22,
 D 4.
 Ghijske, Gesko, Geske, *Giskö*. 6, Bk., B 2.
 Ghrip, Grijp, *Grip*. 6, D 4; Bk., A 2.
 Gijbraltar, v. Jubleter.
 Gielisdiep, S., *vaargeul tussen de N.
 Catchopo en S. Juliano*. 28, G 1.
 Gylbage, v. Galwam.
 Gildeleger, *Gillelej*. 15, B 7.
 Gillis(en), S., Gilligen, Gallien, Ilgis, S.
 Gielis, *San Juliano*. 28, G 1; Bk.
 Gillissy, *Jenissei*.
 Gindaest, v. Ghindast.
 Gijsbrug, Gijsburgh, *Guisbrough*. 24, B 2.
 Gisle, v. Geest.
 Gysserryf, v. Gestro Rif.
 Gladde, Op 't, *vaargeul tussen de Vlaam-
 se banken*. 20, B 3.
 Gladde Iaap, Glade, De Iap, *zandbank
 voor Nymindegab*. (Zie p. 34, 82.)
 15, C 3.
 Glasen, *Glasö*. 6, Bk., A 3.
 Glaskarijck, Glascarijg, *Glascarrig Point*.
 23, B 4.
 Glaskarman Pt., *Kilmichael Pt. (bij de
 Glassgorman Banks)*. 23, B 4.
 Glaskarmen, *Glassgorman Banks*. 23, B 4.
 Glenant, v. Ooster Pleymercken.
 Glo(e)ylant, Gloye, Cleynant, Glenant,
Doëlan en Iles de Glénan. (Zie p.
 66.) 27, B 2.
 Godinck, Godingen, v. Goem.
 Godlandt, v. Gotlant.
 Godsche Sant, v. Gotsche Sande.

- Godsche Sant, Goessant, Goedeu, *Godö.* 6, Bk., B 1.
- Goem, Goeyingh, Go(e)dinck, Godingen, Goych, *Goodwin Sands.* (Zie p. 102.) 21, A 4.
- Goenfliet, Groenvliet, Guoenvliet, *Gunfleef.* 24, Bk. III.
- Goeree, West Vooren, *eiland Goeree.* 19, B 2.
- Goere(e), Goree, *Goeree (plaats).* 19, Bk. III.
- Goereze Gatt, 't, 't Goereesche Gat, *Slijkgat.* 19, B 2.
- Goervliet, v. Geervliet.
- Goes, Ter, Goes. 19, C 2.
- Goesbeer, *Kasehufvud.* 13, C 4.
- Goeschaer, v. Groote Visscher.
- Goessant, v. Godsche Sant.
- Goych, Goydinck, v. Goem.
- Goivens Point, v. Withoeck.
- Golber Sondt, Golversont, *Gulborg Sund.* 14, B 3.
- Golde Stone, v. Goutsteen.
- Golf, The, v. Wolf.
- Golper, v. Galper.
- Golstart, Golster(t), v. Goutstaert.
- Golversont, v. Golber-Sondt.
- Golzee, v. Gallis.
- Gomberchsteen, Gummersteen, *Gunnarstenarne.* 9, C 6.
- Gomera, I., *Gomera.* 30, C 2.
- Gooshop, *Gaashopen.* 5, Bk.
- Gormes, v. Gromes.
- Gossam, Gossom, Gossum, C. de Pinas, *Cabo de Peñas.* (Zie p. 67.) 27, H 5.
- Gote, *vaargeul tussen de Vlaamse Banken.* 20, B 3.
- Gotlant, Go(d)tlant, *Gotlant.* 13, B 6.
- Gotsche Sande, Goetschen Sande, Godtskesant, *Gotska Sandö.* 9, C 6.
- Gottenes, *Gotenaes (het noordelijke van de twee).* 25, Bk.
- Gottenes, *Nev (het zuidelijke van de twee).* 25, Bk.
- Goude, v. Ter Gouwe.
- Gouden Bay, *Lyetnye Baai.* 4, C 2.
- Gou(d)tzee, *Gouwzee.* 18, C 5.
- Goutstaert, Goust(a)ert, Goltsta(e)rt, Gouste Point, *Start Point.* 22, B 4.
- Goutsteen, Golde Stone, *Old Law.* 24, A 2.
- Gouwe, Ter, Goude, *Gouda.* 18, C 4.
- Gouwenberch, *Pigow Berg.* 13, C 5
- Gowens Point, S., S. Govenshead, v. Withoeck.
- Graenholm, v. Graeuweholm.
- Graeuwe Diep, *Graa-Tief.* 15, C 3.
- Graeuwe Hoeck off Flakke Point, v. Dorrehoeck.
- Graeuweholm, Graenholm, Grau(wen)-holm, Grawholm, *Graaholm.* 8, B 5.
- Graeuwe ofte Blauwe Houck, De, Catsnos, *Mt. Anitza.* 4, D 3.
- Grane, v. Grave.
- Granesent, *plaats aan de Theems tegenover Erith.* 24, Bk. I.
- Granshoude, v. Garshooft.
- Gransol, v. Gresholm.
- Grasgront, O., *Grasör.* 10, B 2; Bk.
- Grasgront, W., *Grasör.* 10, Bk.
- Grasholm, *eiland tussen Oesel en Moen.* 10, Bk.
- Grassondt, v. Moensont.
- Graswijck, *Graesvik.* 9, C 2; Bk., A 3.
- Graszgronden, *gronden tussen Oesel en Moen.* 10, Bk.
- Gratiosa, *Graciosa.* 30, C 3.
- Grauwenholm, v. Graeuweholm.
- Grave, Grane, *St. Gervais.* 27, C 3.
- Gravesant, S., Sgrauwe sande, 's-Gravezande. 19, Bk. I, II.
- Gravesen(d)t, *Gravesend.* 24, C 3.
- Grawenhoek, *Byeli Nos.* 3, Bk.
- Grawholm, v. Graeuweholm.
- Gregorius Eylant, S., *Inishman.* 23, B 3.
- Gregorius Sond, S., *Gregory Sound.* 23, B 3.
- Grey, *Gray Thurrock.* 24, Bk. I.
- Greynste, Gremstee, v. Grimste.
- Grenbalij, *Kaap Bailey.* 23, Bk. I.
- Grenoort, *Grenore Point.* 23, Bk. II.
- Gresholm, Gransol, *Grasholm.* 22, A 2.
- Grønste, v. Grimste.
- Grevelinghen, Gruelinghen, *Grevelingen.* 20, C 2.

- Griet, De, Grete, *Greetsiel*. 17, C 7; Bk. III.
- Grijmbij, Grimsbye, *Grimsby*. 24, B 2.
- Grim Ey, v. Grinse.
- Grimschaer, *Grinskär*. 13, B 5.
- Grim Sondt, Grijn Sont, *Kolind Sund*. 15, B 5.
- Grimste, Gremste, Greynstee, Greunstee, Grijna, Grunste, Orondebuy, *Gre-naa*. 15, B 5.
- Grind, v. Grint.
- Grindefoert, Groenefoert, *Grundarfjord*. 26, B 2.
- Grindewyk, *Grindavik*. 26, C 2.
- Gringerootssant, v. Gruygheroortssant.
- Grijnhoff, *Grünhof*. 12, C 2.
- Grinse, Grim Ey, *Grimsö*. 26, A 3.
- Grijn Sondt, v. Grim Sondt.
- Grint, Grind, *Griend*. 17, C 3.
- Grijp, v. Ghrip.
- Grijp Sondt, v. Helle.
- Grijpswolde, Grijpe Woede, *Greifswald*. 13, C 3.
- Grise Monicke, *landpunt in de Dollart*. 17, C 7.
- Groede, Grode, *Grode*. 16, B 2.
- Groeij, *Groden*. 16, C 2.
- Groeyge, v. Groye.
- Groemoyts, v. Groenwijts.
- Groenefoert, v. Grindefoert.
- Groene Eijland, *Grasmarö*, 9, C 5.
- Groen Eijland, 't Ruyghe Eyland, *Suurhö*. 13, B 4.
- Groen Eylandt, 't, *I. Thomée*. (Zie p. 58.) 22, D 4.
- Groenhaven, Groene Haven, *Green Harbour*. 2, B/C 2.
- Groenheij, *Greenhithe*. 24, Bk. I.
- Groeningen, *Groningen*. 17, C 6.
- Groeningerdiep, *Groninger Diep*. 17, C 5; Bk. III.
- Groeningher Landt, *Provincie Groningen*. 17, C 6.
- Groenkasteel, *Green Castle*. 23, A 4.
- Groen Sondt, Groensont fluv., *Grön Sund*. 14, B 4.
- Groen Sondt, *Smaalands Fahrwasser*. 14, A 3.
- Groenswoort, *moeras(?) aan de Weichselmonding*. 13, C 6.
- Groenvliet, v. Goenfliet.
- Groenwijts, Groemoyts, *Greenwich*. 24, Bk. I.
- Groete Cruijsoort, *Gr. Klützhoved*. 14, B 3.
- Groete Helm, v. Helm (*eiland Hjelm*).
- Groethusen, *Groothusen*. 17, Bk. III.
- Groye, Groij, Groeyge, *Ile de Croix*. 27, B 2.
- Gromes, Gormes, *Gros Nez*. 22, C 5.
- Groot Alefoerd, *Arrefjord*. 7, Bk.
- Groot Canarien, Canaria, *Gran Canaria*. 30, C 2.
- Groote Bay, *Sulmenova Baai*. 3, B 2.
- Groote Be, *Le Grand Bey*. 21, Bk. III.
- Gro(o)tebroec(k), Grootebr(o)uck, *Grootebroek*. 18, B 5.
- Groote Eylant, *Dat, Lille en Store Sotrö*. 7, B 2; Bk.
- Groote Houtbay, *Great Wood Bay*. 2, Bk. II.
- Groote Huft(en), 't Hoff, *deel van de ondiepte Hof*. 11, B 3.
- Groote Kaerlsoe, *Store Karlsö*. 13, B 5.
- Groote Visscher, Wester Visscher, Goeschaer, *rots bij de Finse kust*. 11, A 3.
- Grote Roge, Groote Roege, Rog(h)e, Roech, *Packerort*. (Zie p. 31.) 10, B 3.
- Groude, *Groede*. 19, C 2.
- Groutorp, *Greontorp*. 18, A 6.
- Grove, *Schiereiland Grove*. 28, B 2.
- Gruelinghen, v. Grevelinghen.
- Gruygheroortssant, Gringerootssant, *Asseler Sand*. 16, C 3. (In 1566: 5, 3; Kugeroert.)
- Grunewick, *Grunavik*. 26, A 2.
- Grunne Ile, *Guns Island*. 23, A 5.
- Grunstee, v. Grimste.
- Gruutpot, *deel van het Belumer Sand*. 16, C 2.
- Gruwe, *Plein Mont Point*. 22, C 5.
- Guelva, v. Wolves.
- Guertmanshuys, v. Iurtmans Huijs.
- Gummersteen, v. Gomberchsteen.

Gundast, v. Ghindast.
 Guoenvliet, v. Goenfliet.
 Gwin, *Gwineas*. 22, B 3.

H.

- Habel, *Habel*. 16, B 2.
 Haber, v. Havor.
 Hable de Grace, Aver de Grasye, *Le Håvre*. 21, C 3.
 Hable Neuf, fort bij *Le Håvre*. 21, C 3.
 Habletul, Ambleteul, *Ambleteuse*. 21, B 4.
 Hack, Den, bank voor *Walcheren*. 19, B 2.
 Hadden Strant, *Hornstrandene*. 26, A 2.
 Hadderslew, Haddersleven, v. Hardesloo.
 Haechs, v. Hagels.
 Haecke, Dirxhorn, *Zuiderhaaks*. 18, Bk. I.
 Haecken, Die, v. Haghe.
 Haecken, v. Haken.
 Haeken, De, Hake, Lalant(s) Haecken, bank bij *Laaland*. 14, B 3.
 Hael, v. Halen.
 Haenmans Pats, *Dogger Bank*. 23, B 4.
 Haerlemmer Meer, *Haarlemmermeer*. 18, C 4.
 Haerlinghen, v. Harlinghen.
 Haesberch, Haesberger Nes, Ossenborch, *Hasborough*. 24, C 3.
 Haesoort, *landtong in de Tyne*. 24, A/B 2.
 Haessant, *Haisborough Sand*. 24, B/C 3.
 Hagels, Haechs, Hage, *Les Plâtresses*. 22, D 3.
 Haghe, Cape die, Cape van der Haghe, Die Haecken, Hogge, C, *de la Hague*. 21, C 3.
 Hake, v. Haeken.
 Haken, Haecken, *De Haaksgronden*; zie ook Haecke, Noord' Haken, en Keijzersplaet.
 Halen, Lant te, Landt te Hael, *Land Hadeln*. 16, C 2.
 Hallandt, v. Hollant.
 Halman, v. Heylman.
 Hals, Den, bank tussen *Goeree en Over-Flakkee*. (Zie p. 46.) 19, B 3.
 Halshorn, Saltshorn, *Vrijburgher Sandt, bank bij Freiburg*. 16, C 3.
 Halvemaens Bay, *Mosel Bay*. 2, B 3.
 Halvemaens Eylandt, S. Iacob, *Half-moon I.* 2, C 4.
 Ham, Den, rede achter de Geer bij *Zoutelande*. 19, C 2.
 Hamack, v. Amack.
 Hamborg, *Hamburg*. 16, C 3.
 Hamburger Haven, *Hamburger Reede, Bremerhaven, Schotsche Haven, rede achter het eiland Mousa*. (Zie p. 65.) 25, C 5.
 Hamel, Hameliys, Upham, *Hamble*. 21, B 1.
 Hamerfest, *Hammerfest*. 5, B 3; Bk.
 Hamerhuys, *Hammershaus*. (Zie p. 31.) 13, C 4.
 Hamersont, Amersondt, *Homborsund*. 8, B 5.
 Hamerzond, *Hammersund*. 6, Bk., A 2.
 Hammingbergh, *Havningberg*. 4, B 2.
 Ham(p)ton, Hamten, Hamtuen, Hanten, Hantum, *Southampton*. 21, B 1.
 Hanebal, *Hahnöfer Sand*. 16, C 3.
 Hanefoert, Hanifioerd, *Hafnarfjord*. 26, B 2.
 Hanfast Point, *Standfast Point*. 21, B 1.
 Hanglip, *Hangcliff*. (Zie p. 65.) 25, B 5.
 Hangmack, v. Amack.
 Hankeheers, noordpunt van de *Dantziger Nehrung*. 13, C 6.
 Hanningswoe, *Honningsvaag*. 5, B 4.
 Hanno, Hanneu, *Hanö*. 13, B 4.
 Hanten, Hantum, v. Hamton.
 Hapsael, *Hapsal*. 10, B 2; Bk.
 Hard, Het, bank in de *Noordzee*. 18, C 3.
 Hardelen, v. Hordelen.
 Hardesloo, Haddersleven, Hadderslew, *Hadersleben*. 15, C 4.
 Harinckbanck, bank bij *Rottum*. (Zie p. 35.) 17, Bk. III.
 Haringcarspel, *Harenkarspel*. 18, B 4.
 Harle, v. Harrel.
 Harle, I. Harlee, *Holsenö*. 7, B 2.
 Harlefoert, Harlefoort, Harlefoerd, *Herlö Fjord*. 7, Bk.
 Harlinger Inschoet, v. Inschot.
 Harlinghen, Haerlinghen, *Harlingen*. 18, A 5.

- Harlo, *Hareidö*. 6, D 3/4; Bk., B 1/2.
 Harmenhooft, Hermanhooft, *Hermanö*. 9, C 2.
 Harmesont, Harmansont, *Mollösund*. 13, A 2.
 Harmsoe, *Harhamsö*. 6. Bk., B 2.
 Harrel, Harle, *Harle*. 16, C 1.
 Hars, *Ars*. 27, Bk. I, II.
 Harsenes, Ho(o)rsens, *Horsens*. 15, C 4.
 Harthepoel, v. Hertepoel.
 Hartoch Carels Toorn. v. Hertoch Carels Toren.
 Harton, *Hartland*. 22, A 3.
 Hart Sandt, *bank voor Wenduinen*. 20, B 4.
 Hartshals, *Harstena*. 9, C 5.
 Hartshals, Hertshals, *Hirtshals*. 15, A 4.
 Hartstick, *Hästrygg*. 9, C 6.
 Harwith, v. Herwijk.
 Hasel, *Hasle*. 13, C 4.
 Haselijn, Haseleyn, Hasseloe, *Hesselö*. 15, B 6.
 Hasemor, Asamor, Azamor, *Azimir*. 30, B 4.
 Hastenges, *Hastings*. 21, B 3.
 Haswijck, Haszewag, *Has Fjord*. 5, B 3.
 Hattes Rif, Haters Riff, *Hatter Riff*. 15, C 5.
 Haverfoort, *Haverford West*. 22, A 2.
 Haverstroo, *gedeelte van het Frische Haf*. 12, C 2.
 Havor, Haber, *Harplinge*. 13, B 3.
 Hawey, *Havö*. 5, A 3.
 Headon, v. Pol Torn.
 Heckesandt, *noordelijk deel van de Dithmarscher Gründe*. 16, B 2.
 Hedenho, v. Hout.
 Heeftfoert, *Hestfjord*. 26, B 2.
 Heel, v. Helis.
 Heel(e), Hel, *Hela*. 13, C 6.
 Heelmanheel, v. Heylman.
 Heemskerckshoek, *C. Constantine*. 3, A 3.
 Heenvliet, *Heenvliet*. 19, Bk. I.
 Heers, *Hiers*. 27, Bk. II.
 Heffesant, *wad ten Z. van Schiermonnikoog*. 17, C 5; Bk. III.
 Hegwyck, *Heg*. 6, Bk., A 3.
 Hey, De, *De Heiplaat (thans deel van Rotterdam)*. 19, B 3.
 Heyde, *Ryde*. 21, B 1.
 Heijde, Ter, Der Hey, *Ter Heide*. 19, A 3; Bk. II.
 Heylge Lant. Heylich Lant, v. Heijligelandt.
 Heylicholm, *Heligholm*. 13, B 6.
 Heylichsondt, Heijligen Sondt, *Songvaar Fjord*. 8, B 4.
 Heijligehaven, v. Heijligerhaven.
 Heijligelanderleen, *Provincie Helgeland*. 6, C 7.
 Heijligelan(d)t, Heylich Lant, Heylge Lant, *Helgoland*. (Zie p. 35.) 16, B 1.
 Heijlige Lant, *Sklinden Vaer*. 6, C 6.
 Heiligena, Heiligher Rou, v. Hijligaw.
 Heijligen Sondt, v. Heylichsondt.
 Heijlige(r)haven, *Heiligen Hafen*. 14, B 2.
 Heilige Sont, Eylant van, v. Helghen Sondt.
 Heyligh Eijlandt, 't, Holij Eijlant, *Holy Island*. 24, A 2.
 Heiligher Rou, v. Hijligaw.
 Heylman (hijl), Heelmanheel, Halman, *La Helle*. 22, D 3.
 Heijnkensant, *Heinkensand*. 19, C 2.
 Heynkief, Heijnschief, Hienkief, Inskig, *Inchkeith*. (Zie p. 65.) 25, D 4.
 Heirhammer, *Herrhamra*. 9, C 5.
 Heys, *I. de Yeu*. 27, C 3.
 Heys, Heijst, *Heist*. 20, B 4.
 Heysdiep, *vaargeul voor de Vlaamse kust*. 20, B 4.
 Heyssan(d)t, Heisan(d)t, Hijsant, *Ouesant*. 22, D 2.
 Heyst Banck. (Zie p. 53.) 20, B 4.
 Hekel, Thour of, v. Houcketour.
 Hekelag, Den, *vaargeul voor de Vlaamse kust*. 20, B 3.
 Hel, v. Heele.
 Helenen, S., v. S. Elenen.
 Helenen, S., Elenen, Elena, *St. Helens*. 21, B 1.
 Helghen Sondt, Eijlant van Heilige Sont, *Hellersö*. 8, C 4.

- Helies Sondt, *Heley Sound*. (Zie p. 92.) 2, B 4.
- Helis, Heel, *Hejls*. 15, C 4.
- Helivix, Wormeshead Sant, *O. en W. Helwich*. 22, A 3.
- Helle, Grijp Sond(t), *Grip-Hölen*. 6, D 4; Bk., A 2.
- Hello, *Heiloo*. 18, B 4.
- Helm, Groete Helm, *Hjelm*. 15, B 5.
- Helms, Cleijne Helmen, Kleyne Holmen, *Gräsholm en Hirtsholm*. 15, A 5.
- Helmshuy, Ielms Huy, *Hjelmsö*. 5, A 3; Bk.
- Helmste, *Halmstad*. 13, B 3.
- Helnes, *Helnaes*. 5, A 4.
- Helsingborch, Helsenborch, v. Elsincborch.
- Helsingor, Helsenor, v. Elsenoer.
- Helvoeten, Hellevoet, *Nieuw Helvoet*. 19, B 3.
- Hem, *Hem*. 18, B 5.
- Hemelum, *Hemelum*. 18, B 5.
- Hendrik Tiaertsplaat, *Hendrik Tjaartsplaat*. 17, C 3.
- Henne, *Le Coq*. (Zie p. 58.) 22, D 3.
- Hennefoerd, *Hevne Fjord*. 6, Bk., A 3.
- Henneschel, *Hevnskielö*. 6, Bk., A 3.
- Hercules Torn, v. Colummen van Hercules.
- Herdelen, v. Hordelen.
- Herdiser Wyck, *Herdisarvik*. 26, C 2.
- Heremitaenge, Heremyt(e), *klooster (?) op Bayona-Eiland*. 28, B 2.
- Heri, *Herö*. 6, Bk., B 1.
- Hermanhooft, v. Harmenhooft.
- Herodes Kriek, *San Petri Canal*. 29, Bk.
- Herodes Slott, *kasteel bij Cadiz*. (Zie p. 112.) 29, Bk.
- Hertepoel, Hertijpole, Harthepoel, *Hartlepool*. 24, B 2.
- Herthollem, v. Aerthollem.
- Hertoch Carels Toren, Hartoch Carels Toorn, Toorn de Carol, Tour de Carol, *toren bij Chatelaillon*. 27, C 4; Bk. I, II.
- Hertshals, v. Hartshals.
- Herwijk, Herwitz, *Harwich*. 24, C 3; Bk. III.
- Herwitz, Sandt voor, v. De Koert.
- Hesaele, *Hieslum*. (Zie p. 97.) 18, A 5.
- Hessen, I., *Heste Rif*. 6, Bk., B 1.
- Hessen(es), Hennis, *Hesnaes*. 8, B 5.
- Hesten, *Hestö*. 25, Bk.
- Hester Berch, *Hestegre*. 26, A 2.
- Hetteren, Hitteren, *Hitteren*. (Zie p. 27.) 6, D 5; Bk., A 3.
- Heu, Ou, *Eu*. 21, B 4.
- Hever(e), *Hever*. 16, B 2.
- Heveringer Kercke, Westerbever, *Westerhever*. 16, B 2.
- Hide, v. Hille.
- Hiechten, *Hichtum*. 18, A 6.
- Hienkief, I., v. Heynkief.
- Hijlarie, S., S. Hilars, S. *Hilaire*. 27, C 4.
- Hilarius, S., *St. Hilier*. 22, C 5.
- Hilgont, Hilligom, *Hillegom*. 18, C 4.
- Hijligaw, Heiligena, Heiligher Rou, *Heiligen Aa*. 12, B 2.
- Hille, De, De Hide, *noordelijk deel van de tegenwoordige Banjaard*. (Zie p. 44.) 19, B 2.
- Hillegatt, *vaargeul bij Enkhuizen*. 18, B 5.
- Hillensteyn, v. Ydensteyn.
- Hilligom, v. Hilgont.
- Hilvoorden, Hillevorde, *Helfort*. 22, B 2.
- Hindelopen, Hinlopen, *Hindelopen*. 18, B 5.
- Hinder, Den, *De Hinder*. 19, B 2.
- Hinloopen, De Straet van, Straet van Hindeloopen, *Hinlopen Strait*. (Zie p. 92.) 2, B 3.
- Hynwyn, v. Westlouwe.
- Hiplandt, I., *Roan Island*. 25, C 3.
- Hijring, *Hjörning*. 15, A 4.
- Hijsant, v. Heyssant.
- Hysmael, v. Smaels.
- Hitlan(d)t, Schetlandt, *Shetland*. (Zie p. 102.) 25, B 5.
- Hitteren, v. Hetteren.
- Hitteren, v. Winfoert.
- Hobbe(n)san(d)t, Hobbesantsplaet, *noordelijk deel van de Griender Waard*. 17, C 3.
- Hobborch, v. Hoburch.

- Hoburch, Hobborch, Hoeburch, Hom-
burch, Houburg, *Hoborg*. 13, B 6.
Hockis, Hocges, Hogges, Hoeck, Hugis,
Hongo, *La Hougue*. 21, C 1.
Hoec van de Waert, De Kooltuyn, Stert
van Dove Balch, *N.O. punt van het
Breezand*. (Zie p. 41.) 18, A 5.
Hoedemer Sandt, Huijden, Huuden, *bank
voor Barlt en Meldorf*. 16, B 2.
Hoegenes, *Hogänäs*. 15, B 7.
Hoen, *Fuglen*. 5, B 3; Bk.
Hoepstockx Bay, *Holland Baai*. (Zie p.
93.) 2, Bk. II.
Hoern, v. Horn.
Hoff, 't, v. Cleijne en Groote Huft.
Hoff, *Hove*. 25, Bk.
Hofste(de), Hofstedt, *Hofstede*. 18, B 5.
Hofwijck, *Hove Bugt*. 25, Bk.
Hoge Hoeck van Horrel, *Harlen*. 6, D 4;
Bk., B 2.
Hoge Westwaert, De, *westelijk deel van
Den Abdt*. 17, Bk. II.
Hogge, v. Cape de Haghe.
Hogges, v. Hockis.
Hogheberich, *duin op Tessel*. 18, A 4.
Hokel Snebel, v. Snenes Jockel.
Holij Eijlant, v. 't Heyligh Eijlandt.
Holyhil, *Holeyhead I*. 23, B 5.
Hollandsche ofte Mauritius Bay, *Smee-
renburg Baai*. 2, Bk. I.
Hollan(d)t, *Holland*. 18.
Hollant, Hallandt, *Holland*. 13, B 3.
Holm, *bank in de Maasmond*. (Zie p.
47.) 19, Bk. II.
Holm, Bruynum, *Bryndom*. 15, C 3.
Holmen, v. Munck.
Holmen, *Steep en Flat Holme*; zie Schep-
holm en Slech.
Holme(n), Die Holms, *Hanstholm*. 15,
A 3.
Holmen voor Iarmuyen, v. Iarmuyen.
Holms, v. Eiderste.
Holmstrant, Holmsont, *Holmsbu*. 9, Bk.,
A 3.
Holsterlandt, Holsteyn, *Holstein*. 16, B 3.
Homburch, v. Hoburch.
Hommer, Hummer, Humber fluv., Hul
water, *Humber*. 24, B 2.
Hommerscheel, *Horumersiel*. 16, B 2.
Hompels, *banken in de Maasmond*. (Zie
p. 47.) 19, Bk. I.
Homp(el)voet, *heuvel bij Redcar*. 24,
B 2.
Honsbay, v. Hontsbay.
Hondt, De, *bank in de Dollart*. 17, C 6;
Bk. III.
Hondt, Die, *Wester-Schelde, Hont of
Wester Schelde*. 19, C 2.
Hondtsoort, Hontsoert, Hon(t)soort,
Hundsort. 10, B 1; Bk.
Hond(t)swijck, *Hunds Wick*. 10, B 2;
Bk.
Hongo, v. Hockis.
Honinghen, *Slot Honingen bij Rotter-
dam*. 19, B 4.
Hont, De, *plaat bij Busum*. 16, B 2.
Hontsbay, Honsbay, *Finn Fjord*. 9, C 5.
Hontsalch, *vaargeul over het Neuwer-
ker Watt*. 16, C 2.
Hontsoert, v. Hondtsoort.
Hon(t)soort, v. Hondtsoort.
Hoochvliet, *Hoogvliet*. 19, Bk. I.
Hoofden, De, *Hovede, Nauw van Calais*.
21, A 4.
Hooft, 't, v. Vlamburgerhooft.
Hoofthoek, *C. Mohn*, 3, A 3.
Hooge Boom, *deel van het Enkhuizer
Zand*. (Zie p. 42.) 18, B 5.
Hooge Duyn, *Pte. de la Coubre*. 27, D 4;
Bk. III.
Hooge Hoern, v. Baecke op de —.
Hooge Landt, *Hogland*. 11, A 3.
Hooge Sandt, 't, *Wierummer Gronden*.
17, C 4.
Hooge Wech, De, *Hohen Weg*. 16, C 2.
Hoogh Plaet, *droogvallend deel van de
Banjaard*. 19, B 2.
Hooy, *Haajen*. 5, Bk.
Hooyperch, v. Laage Suydhoek.
Hooypergh, *Little Table I*. 2, A 4.
Hoop, C. de, *Hope Point*. 2, Bk. II.
Hoopen Eijlandt, *Hope I*. 2, C 5.
Hoorn, v. Horn.
Hoorn, Caep de, Hoornhid, Hoornhooft,
Hornhead. 23, A 4.
Hoorn Baij, v. Hoorn Sond.

Hoornhid, Hoornhoofd, v. Caep de Hoorn.
 Hoornicker Hop, *Hoornse Hop*. 18, B 5.
 Hoornsche Tent, *Hoornse nederzetting op Smeerenburg*. 2, Bk. I.
 Hoorn Sond. Hoorn Baij, *Horn Sound*. 2, C 3.
 Hoorsens, v. Harsenes.
 Hoot, 't, *meest westelijke punt van Schouwen*. 19, B 2.
 Hopnafioerd, v. Wornefoert.
 Hordelen, Hardelen, Herdelen, *Pte. de Hourdel*. 21, B 4.
 Horm, Den, v. Doodeberch.
 Horn, *Eystrahorn*. 26, B 4.
 Horn, Hoorn, Hoern, *Den Hoorn*. 18, A 4; Bk. I.
 Hornafioerd, *Hornafjördr*. 26, B 4.
 Hornes, *Nordnes*. 7, Bk.
 Hors, Hurst Cast., *Hurst Point*. 21, B 1.
 Horsen, De, *zandbank bij Ameland*. 17, C 4.
 Horsens, v. Harsenes.
 Horshe, *Inishbofin*. (Zie p. 61.) 23, B 2.
 Hosmesgront, *Hosmo Grund*. 13, B 5.
 Hostbro, *Holstebro*. 15, B 3.
 Hotbom, *Holkham*. 24, C 3.
 Houburg, v. Hoburg.
 Houcketour, Thour of Hekel, *Hook Head*. 23, B 4.
 Houcker Bay, *Virgo Haven*. 2, Bk. I.
 Houlingsbed, *Holdens Bed*. 23, Bk. II.
 Housestappen, *schere bij Store Stappen*; zie Stoerestappen.
 Hout, Hedenho, *Hill of Howth*. 23, B 4.
 Houtbay, *zuidelijk deel van de Engelsche Baai*. 2, Bk. II.
 Houtrib, *uitloper van het Enkhuizer Zand: Houtrib*. (Zie p. 42.) 18, B 6.
 Hovede, v. De Hoofden.
 Howjick, *Hoivig*. 25, Bk.
 Huaalsond, *Kvaa'sond*. 5, B 3; Bk.
 Huggerby, *Ugerby*. 15, A 5.
 Hugis, v. Hockis.
 Hugum, *Hviddingen*. 15, C 3.
 Huybers Balge, *Zuid Sparre Gat*. 17, B 6.
 Huybersplaet, *Huibersplate*. 17, B 6.

Huyberssant, *Horsbornzand*. 17, C 6.
 Huyck Syl, *Hookiel*. 16, C 2.
 Huijden, v. Hoedemer Sandt.
 Huijer, *Hoyer*. 16, B 2.
 Huyl, v. Hul.
 Huijsduijnen, *noordpunt van Noord-Holland*. (Zie p. 42.) 18, Bk. I.
 Huysen, Husem, Huijsum, Huusum, *Husum*. 16, B 3.
 Huyswick, *Husavik*. 26, A 3.
 Hul, Huyl, Kijngston, Ringston, *Hull*. (Zie p. 63) 24, B 2.
 Hulwater, v. Hommer.
 Hulwater, Hul, *Höll Viken*. 15, C 7.
 Hummer, v. Hommer.
 Huuden, v. Hoedemer Sandt.
 Huusum, v. Huysen.
 Hurst Cast., v. Hors.
 Huselsteyn, v. Ydensteyn.
 Husen, v. Huysen.

I, J, IJ, Y.

IJ, *Het IJ*, v. Thy.
 Ia, v. Wester Weser.
 Iacob, S., v. Halvemaens Eylandt.
 Iacob, S., *St. Jacobi-Parochie*. 17, C 4.
 Iacobs Baij, S., *St. Jacob Baai*. 2, C 4.
 Jade, Ia(a)de, *Jade*. 16, C 2.
 Iaepvaer, *westelijke punt van het Breezand*. 18, B 5.
 Jaestre, v. Jastix.
 Ialyn, Yalin, *Yealm*. 22, B 3.
 Ian, Sint, S. Ians, *plaatsje(?) op I. de Ré*. (Zie p. 67). 27, Bk. I.
 Ian de Doij, S., *St. Jean du Doigt*. 22, D 4.
 Ian de Fos, S., S. Iuan (de Foz), S. *João da Foz*. 28, C 2.
 Ian de Luz, S., S. Jan de Lux, S. *Jean de Luz*. 27, F 4.
 Jan Huygens Hoeck, Valckenhoeck, *Byeli Nos*. 3, Bk.
 Ian Lamberts Hoec, *Via Lacti*. 11, A 4.
 Ian Mayen, *Jan Mayen*. (Zie p. 93.) 2, Bk. II.
 Ians, S. v. Sint Ian.

- Ians, S., *Perth*. 25, D 4.
 Ian Segersgat, *kreek in de Theems, tus-
 sen Woolwich en Erith*. 24, Bk. I.
 Ians Haven, S., *St. Johns Bay*. 2, B 2.
 Ians Hoeck, S., *Verleegen Hoek, Lan-
 genes, Verlegen Hoek*. 2, A 3.
 Ianspoint, S., *St. John's Point*. 23, A 5.
 Ianspoint, S., *St. John's Point*. 23, A 3.
 Iap, De, v. Gladde Iap.
 Japresse, v. Jerepresse.
 Iarmuyden, Iarmuth, v. Germuyden.
 Iarmuyen, Iarmouth, Jermouth, Holmen
 voor, *Scroby Sand(?)*. 24, C 3.
 Iarzee, Iarzey, Jerzey, *Jersey*. 22, C 5.
 Jasmont, *Jasmund*. 13, C 3.
 Jasschesont, *Hafstens Sund*. 9, C 2; Bk.,
 B 4.
 Jastix, Jaestre, *Brixham*. 22, B 4.
 Ycesford, S., *St. Ives Bay*. 22, B 2.
 Ydensteyn, Ideston, I(n)densteyn, Hil-
 lensteyn, Huselsteyn, Meeuwsteen,
 Nijewsteen, *Eddystone*. 22, B 3.
 Ydsehuyssen, Idshuijsen, *Idsegahuizen*.
 (Zie p. 97.) 18, A 5.
 Jedder, *Kaap Jaeder*. 8, B 2.
 Iedelhoeck, v. Ygelhoeck.
 Yedenfoert, *Hjedensfjord*. 26, A 3.
 Yelle, De, *Gelle Strom*. 13, C 3.
 Jellesont, *Colgrave Sound*. 25, B 5.
 Jello, *Ronäs*. (Zie p. 65.) 25, B 5.
 Jello, *Yell*. 25, B 5.
 Jelm, *Hjelm*. 5, Bk.
 Jelmshuy, v. Helmshuy.
 Jeltfoort, *Hjelte Fjord*. 7, B 2; Bk.
 Jemminghen, *Jemgum*. 17, C 7.
 Jeppe Plaet, *Jappen Sand*. 16, C 2.
 Jerepresse, Clippe met dat Gat, Japresse,
La Pierre Percée. 27, B 3.
 Ierlands Ey, *Irelands Eye*. 23, B 4.
 Yerlant, Yrlant, *Ierland*. 23.
 Jermude, Jer(re)mode, Jermouth, v. Ger-
 muyden.
 Jerzey, v. Jarzee.
 Jetting, v. De Getting.
 Ygelhoeck, Iedelhoeck, *bank bij Ferwou-
 de*. 18, A 5.
 Yley, *Islay*. 25, E 2.
 Ilfercombe, Ilfraitjcombe, *Ilfracombe*. 23,
 C 5.
 Ylgis, S., S. Yllygis, v. Sintilghes.
 Ilgis, S., v. S. Gillisen.
 Ilheos, *eilanden Cabras bij Terceira*.
 30, Bk.
 Illis, S., v. Sintilghes.
 Indensteyn, v. Ydensteyn.
 Indic, Indinc, v. Niding.
 Indigia, *Indigskaya Baai*. 3, C 1.
 Ineseijrkan, *Sherkin I*. 23, C 3.
 Ingen, I., *Ingö*. 5, A 3; Bk.
 Ingesondt, *Engesundö*. 7, C 2.
 Ining, De, *geul ten N. van Juist*. 17, B 6.
 Inner Banck, *bank in de Wielingen*. (Zie
 p. 53.) 20, B 4.
 Inner Wielinge, *vaargeul voor Zeeuws-
 Vlaanderen*. 19, C 1.
 Inschot, Harlinger Inschoet, *vaargeul
 Inschot*. 17, C 3.
 Inskig, v. Heynkief.
 Iochelhaven, *Youghal Harbour*. 23, C 4.
 Jockelfoerd, Iokulsfioerd, *Jökulfjord*.
 26, A 2.
 Jockena, Eylanden van, v. Swetenoes.
 Iockena, R. van, *Yukanskoe Meer*. 4, C 2.
 Jofferlan(d)t, *Jomfruland*. 9, C 1; Bk.,
 B 2.
 Jonge Carwasen, *Binnen Karvasen*. 9,
 C 5.
 Jonge Roxent, *heuvel ten Z. van Peni-
 che*. 28, F 1.
 Iootenlandt, S., *polder in O. Walcheren*.
 (Zie p. 51, 52.) 19, C 2.
 Joriaenwagh, Jorien Wach, *Lervaag*. 6,
 Bk., A 2.
 Ioris, S., I. S. Georgy, S. Jorge. 30, Bk.
 Ypelshoof, *Hippolytushoef*. 18, Bk. II.
 Ypswijck, v. Syweswick.
 Isefiour, Isenfoort, Isensioert, *Ise Fjord*.
 15, C 6.
 Isell, *Hollandse IJsel*. 19, B 4.
 Yseren Hendrick, *Isern Hinrich*. 16, B 2.
 Yseren Hooft, *Süd Perd*. 13, C 3.
 Yshaven, *Ice Haven of Barents Baai*.
 3, A 3.
 Yshavenshoeck, Den Verwinterhoeck,
Kaap Ice Haven. 3, A 3.

Yshoeck, *Great Ice Cape*. 3, A 3.
 Yslant, *Ijsland*. 26.
 Ysle de Bas, v. Lilebaes.
 Yssefoert, v. Dijsefoert.
 Yssondt, Ys Sound, *Ice Fjord*. 2, B/C 2.
 Juan de Foz, v. S. Ian de Fos.
 Jubleter, Gijbraltar, Berch Jupiter, *Gibraltar*. 29, B 5.
 Iur(e) Sant, *Jordsands Flack*. 16, A 2.
 Iurtmans Huys, Guertmanshuys, *Jord-sand*. 16, A 2.
 Just, Iuyst, *Juist*. 17, B 6; Bk. III.
 Juster Rif, *zandbank bij Juist*. 17, B 6; Bk. III.
 Iustin, S., *St. Just*. 22, B 2.
 Jutlant, Juetlant, Iuitlandt, *Jutland*. 15, B/C 4.
 Iutsche Riff, v. Dat Rif.

C, K.

Kaarsfiord, *Vinde Fjord en Sandeid Fjord*. 7, C 2.
 Kappelwijck, *Keflavik*. 26, B/C 2.
 Cabriton, C., *kaap op de W.-kust van Fuerteventura*. 30, C 3.
 Cabriton, Cabuton, *Cap Breton*. 27, F 4.
 Cadsant, v. Keysant.
 Kaerlsoe, Kaertsoe, Kaelsoe, v. Groote en Cleyne Kaerlsoe.
 Caertemunt, Cartemundt, Cortemuynde, *Kerteminde*. 15, C 5.
 Kaeshoeck, Caesehuec(k), Kaeshouck, *Kaashoek*. 18, A 5.
 Kayer, Kain, *Southampton-Water*. 21, B 1.
 Kayhaw, Kayhow, Keyham, Keihauwe, Coiou, *Cayeux*. 21, B 4.
 Kain, v. Kayer.
 Calbac, *Kalbac Fjord*. 25, Bk.
 Cal Banck, *zuidelijk deel van de Buiten Ratel*. 20, B 2/3.
 Kalbijn, *Kulbjörn*. 9, Bk., A 2.
 Kalckgron(d)t, *ondiepte in de Finse Golf*. 11, B 3.
 Calckgront, *Kalkgrunden*. 15, B 5.
 Caldie, I. Caldye, Kaldey, *Caldey I.* 22, A 3.

Calebeg, Kilbeg, *Killybeg*. 23, A 3.
 Cales, v. Calis.
 Cales, v. Calismalis.
 Calesduyne, v. Claesduynen.
 Kalf, Cloof, *Kalven*. (Zie p. 29.) 8, B 4.
 Calf, *La Plate*. 22, D 3.
 Calf, *Rauö Calf*. (Zie p. 30.) 9, Bk., A 3.
 Calfar Oirt, v. Kalkesoorde.
 Kalff, *Calf*. 23, C 2.
 Kalfsont, v. Calvesont.
 Calgebif, v. Kilgebif.
 Calis, v. Calismalis.
 Calis, Kalis, Cales, *Calais*. 21, B 4.
 Calis, Baija van, *Bahia de Cadiz*. 29, Bk.
 Calis Clif, Cales Clif, *Blanc-Nez*. (Zie p. 108.) 21, B 4.
 Calismalis, Calismains, Calismalus, Calis, *Cadiz*. (Zie Bijlage, 2.) 29, B 4; Bk.
 Caljach, *The Barrels*. 23, Bk. II.
 Kalkesoorde, Kalkersoorde, Kalkesort, *Calfar Oirt, Calshot-Point*. 21 B 1.
 Kall, *Kalvö*. 15, B 5.
 Kallenborch, Callenborg, Kalligenborg, *Kalundborg*. 15, C 6.
 Callingers, v. Colligiers.
 Kallo, *Kalvö Vig*. 15, B 5.
 Calloet, De Cloot, *Kaloo*. 19, B 1.
 Kalmer, Calmer, *Calmar*. 13, B 5.
 Calmer Sondt, *Kalmar Sund*. 13, B 5.
 Calmin, *Cawmcens*. 23, Bk. II.
 Calshot, v. Kalkesoorde.
 Calso, *Kalsö*. 25, A 2.
 Calvesont, Kalf(f)sont, *Store Kalfsund*. 13, B 2.
 Camberhed, Camber Cast, *Kasteel aan de Camer*. (Zie p. 54.) 21, Bk. II.
 Kameelgat, Noordergat, *invaart in de Gironde*. 27, Bk. III.
 Camer, Camber, *Camber (oude inham bij Rye)*. (Zie p. 54.) 21, Bk. I, II.
 Cameu, *Store Kamö*. 5, B 3, Bk.
 Camoe, *Camö*. 5, A 4.
 Camp, *Camperland*. 19, B 2.
 Camper Diep, *Keteldiep*. 18, B 6.
 Campersand, *droogvallende plaat tussen Terschelling en Ameland*. 17, Bk. I.
 Camper Sandt, *Kamper Zand*. 18, B 6.

- Cams, *zandbank voor de Vlaamse kust*. 20, B 3.
- Canael van Brostu, v. Caniele van Brusto.
- Canary, *plaatje bij Veere: Vreter(?)*. 19, B 2.
- Canaria, v. Groot Canarien.
- Canarien, Eijlanden van, v. Gelukkige Eilanden.
- Candale, v. Concalles.
- Kandalox, *Kandalaksha*. 4, C 2.
- Candinos, C., Candinaes, Candenoes, *Kanin Noss*. 4, C 3.
- Caneel, Canneel, Caniel, Kannel, Canaal, *Het Kanaal*. (Zie p. 105.) 21, 22.
- Cany, v. Orene.
- Cannay, *Canna I*. 25, D 2.
- Cannas, *Cangas*. 28, B 2.
- Kanppen, Knappen, Compen, *Quimper*. 27, B 1.
- Cans, Cane, *Caen*. 21, C 2.
- Can Sanan, Strouven, Struven, *Kerry Head*. (Zie p. 62.) 23, B 3.
- Cant, Cont, *Concarneaux*. 27, B 2.
- Cant, Capo de. *N. Ganzenkaap*. (Zie p. 26 en p. 93.) 3, B 2.
- Cantin, C. de, *Kaap Kantin*. 30, B 4.
- Cantyr, *Mull of Kintyre*. 23, A 5.
- Cappelle, Cappelle, Sunte Edemunde, S. Edmunds Capelle, *Hunstanton*. 24, C 3; Bk. II.
- Cappelmans Sant, *Lang Lütjensand*. 16, C 2.
- Carana, *Caira*. 4, C 3.
- Kara Quin, C. de Quin, *Knockmaldowa Mounts, ten N. van Cappelquin*. 23, B 4.
- Carbela, Monte, een (*thans verdwenen?*) *rots tussen I. Ons en Salvora I*. 28, B 2.
- Kardaen, v. Cordam.
- Cardief Sant, *bank bij Cardiff*. 22, A 4.
- Cardinael, *Les grands Cardinaux*. 27, B 3.
- Kardis, S., *S. Macdara I*. 23, B 3.
- Carianen, v. Coriane.
- Carico, *Carrecos*. 28, C 2.
- Karing, Karins, Baring, S. *Carino*. 27, H 3.
- Carlingfoort, M. van, *Carlingford Mount*. (Zie p. 62.) 23, A 4.
- Carnaroort, *Carnsore Point*. 23, B 4; Bk. II.
- Car(o)lois, v. Charloes.
- Karretsnas, C. *Keretz*. 4, D 2.
- Kars Sond, Cruys Sond, *Cross Bay*. 2, B 2.
- Cartemundt, v. Caertemunt.
- Karwasen, *Buiten Karvasen*. 9, C 5.
- Casa Cavalgero, Casa de Cavalleres, Casa Cavalgera, een „*huyske*” op de *Afrikaanse kust*. 30, B 4.
- Casbrok, *Carisbrook*. 21, B 1.
- Cascaravia, *Kaschkaranzij*. 4, C 2.
- Kaskalis, Cascais, Caskaij, Cascaes. 28, G 1; Bk.
- Kaskas, v. Kiskas.
- Kasperknije, Casmerknije, *Kastrup Knaec, ondiepte bij Amager*. 15, Bk.
- Kasroe, v. Groote en Cleyne Kaerlsoe.
- Casselijn, Cos(e)lin, *Köslin*. 13, C 5.
- Castlin, *Kessingland*. 24, C 3.
- Castram, Castrum, v. Russe Haeke.
- Castro, *Castro Urdiales*. 27, F 2.
- Casuer, v. Corseur.
- Catelin, S., *plaats ten Z. van Oostende*. 20, B 3.
- Catenesze, *Duncansby Head*. 25, C 4.
- Katherinen, S., S. Catrinen Clooster, S. Catelina, *Klooster Santa Catherina*. 28, G 1; Bk.
- Katherinen, S., S. Katherijnen, — Toren, — kerck ter Clocken, *kerktoren bij Knokke aan de Vlaamse kust*. (Zie p. 53.) 20, B 4.
- Katherinen Baye, *baai in de monding van de Taag*. 28, Bk.
- Kathrijnen Cappel, Sinte, S. Catrine Cappel, S. Maria, *Santa Catalina*. (Zie p. 69.) 29, B 4; Bk.
- Catryna, S., *St. Catherine Bay*. 21, C 1.
- Cats, *Kats*. 19, B 2.
- Catsnos, v. Graeuwe ofte Blaeuwe Houck.
- Catte(n)dyck, *Kattendijke*. 19, B 2.
- Cattogat, Cattewater, v. Catwater.
- Kattegadt, *Kattogat*. (Zie p. 34 en Bijlage, 1.) 15, A/B 5/6.

- Cattetret, *Catsfield*. 21, B 3.
 Catwater, Cattedgat, Kattewater, Ooster
 Convers, *Catwater*. 22, Bk.
 Catwyck op Zee, *Katwijk aan Zee*. 19,
 A 3.
 Catwout, *Katwoude*. 18, C 5.
 Kaus, Cape van, *C. de Caux*. (Zie p.
 55.) 21, C 3.
 Kedingher Landt, v. Keydingerlant.
 Keel, *Krabbengat*. 19, B 2.
 Keelwijck, *Kjel Vig*. 5, A 4.
 Keger, Kegro, *Vaida Baai*; ook de naam
 voor het eiland. (Zie Visschers
 Eylandt.) 4, C 2.
 Keydingerlant, Kedingher Landt, *Keh-*
dingen. 16, C 3.
 Keyhauwe, Keyaw, Keyhaw, v. Kay-
 hauw.
 Keyhel, v. Kongel.
 Keijns, *De Keins*. 18, Bk. I.
 Keysant, Cadsant, *Cadzand*. (Zie p. 98.)
 19, C 1.
 Keyser, *Tévennec*. 22, D 3.
 Keyserin, *La Vieille*. 22, D 3.
 Keijzersplaat, *Middelrug*. (Zie p. 43.) 18,
 B 4; Bk. I.
 Keyshoeck, v. Kaeshoeck.
 Kellnse, Kelbise, *Kilnsea*. 24, B 3.
 Kemeloe, *Kem Rotsen*. 4, C 2.
 Kemenesse, Kennisse, Kimmenesse, *Ke-*
mes, Les Cheminées. (Zie p. 58 en
 p. 106.) 22, D 3.
 Kentis Knock, v. Knock.
 Kerckfuert, Kerckfoert, Kercksont, *Vigki-*
len. 8, B 5.
 Kerck, Korck, Krock, Kurck, *Cork*. 23,
 C 3.
 Kerck Sandt, v. De Koert.
 Kerc(k)sondt, *Kyrken Sund*. 13, A 2.
 Kercksont, v. Kerckfuert.
 Kerkhaven, Kruckhaven, *Crookhaven*. 23,
 C 3.
 Keroe, I., *St. Ekkerö*. 4, B 2.
 Kesgo, C., *C. Quejo*. 27, F 2.
 Ketegatt, *vaargeul in de Zuiderzee*. 18,
 B 5.
 Ketelduyn, *een duin tussen Peffen en*
Callantsoog. (Zie p. 42.)
- Keten, v. Bandt.
 Keut, De, v. De Kute.
 Kevitsen, *vaargeul tussen Den Ooster*
en Westhooft. 19, B 2.
 Kevoda, *Kovda*. 4, C 2.
 Kijbar, *Kiberg*. 4, B 2.
 Kijbarnes, *Kiberg Ness*. 4, B 2.
 Kijckuijt, C. de Uytkyk, Ronde Klip,
 Whale(s) Ba(c)ks, *South Cape*. 2,
 C 3.
 Kieckens, v. Kuycgens.
 Kieckens, *rotsen ten O. van Portsrush*.
 23, A 4.
 Kielit, *Kiv Baai*. 4, C 2.
 Kieryt, *Kaap Keret*. 4, C 2.
 Kil, Die, v. Fosze de Loys.
 Kijl, West Kiel, *Kilsfjord*. 9, C 1; Bk.,
 B 2.
 Kyl, Kyel, *Kiel*. 14, B 2.
 Kil, De, *vaargeul in de Zuiderzee*. 18,
 B 5.
 Kilbeg, v. Calebeg.
 Kildyn, Eyl. Kilduyn, *Kiidin Eiland*. 4,
 C 2.
 Kilgebuf, Calgebif, *Quilleboeuf*. 21, C 3.
 Kiliaets, Kiliazee, Kiliae(d)se, Kiliaerts,
Pertuis Breton. 27, C 4; Bk. I, II.
 Killen, Noorder Cams, *Hil's Bank*. 20,
 B 2.
 Kilmare, *Kenmare*. 23, C 3.
 Kimmenessen, v. Kemenesse.
 Kin, *Kinn*. 6, E 3.
 Kyn, Kina(y), Knyen, *Kynö*. 10, B 2/3.
 Kinbeg, *Coningmore* (Zie ook Kinmor),
 23, Bk. II.
 Kinderbalgh, *Bucht Loch*. 16, C 2.
 Kinefskanesz, *Knivskjaerodden*. 5, A 4.
 Kings Rede, *rede bij Bristol*. 22, A 5.
 Kijngston, v. Hul.
 Kinmor, *Coningbeg* (Zie ook Kinbeg),
 23, Bk. II.
 Kynnae, C., Kinnas, Kijnae, Zuidhoeck,
Sal Point. (Zie p. 93.) 2, B 2.
 Kinsael, Kijnsale, *Kinsale*. 23, C 3.
 Kijnsalehaven, *Kinsale Harbour*. 23, C 3.
 Kinsont, Kijn Sont, *Kinn Sund*. 6, E 3.
 Kinters Knock, v. Knock.

- Kintswert, *Kimswerd*. (Zie p. 97.) 18, A 5.
- Kirkebar, *Kirkjubär*. 26, C 3.
- Kirkebines, v. Cirkebines.
- Kiskas, Kaskas, Quasquettes, *Les Casquets*. 22, C 5.
- Kittiers, v. Rettiers.
- Claesduynen, Cleysdunen, Calesduyne, Crodun, Croixduyns, *Camaret*. 22, D 3.
- Claesen Hoeck, *noordpunt van het eiland Sengeiski*. (Zie p. 92.) 3, C 2.
- Claes Oomen, v. Baken van Claes Oomen.
- Klantarf, *Clontarf*. 23, B 4.
- Clara, S., De Twee Eylanden, *Sakhanini Eilanden*. 3, B 2.
- Clare, Cape te, C. Clara, C. de Claro, *Cape Clear*. 23, C 3.
- Cleene Huften, v. Cleyne Huft.
- Cleynant, v. Gloylant.
- Cleine Be, *Le Petit Bey*. 21, Bk. III.
- Cleyne Beldt, *Kleine Belt*. 14, A 1/2.
- Cleijne Borsum, *plaatsje ten W. van Borssum*. 17, C 7.
- Kleine Foossen, *Blogsvaet*. 6, Bk., A 2.
- Cleijne Helmen, Kleyne Holmen, v. Helms.
- Cleyne Hout Bay, *zuidelijk deel van de Great Woord Bay*. 2, Bk. II.
- Cleyne Huft, Cleene Huften, 't Hoff, *deel van de ondiepte Hoff*. 11, B 3.
- Cleyne Yshoeck, *Kaap Malay Ledyanoi*. 3, A 3.
- Cleyne Kaerlsoe, *Liile Karlsö*. 13, B 6.
- Cleijne Cruijsoort, *kaap ten W. van Grosze Klützhoved*. 14, B 3.
- Cleine Port, De, *Petite Port*. 21, Bk. III.
- Cleyne Roge, v. Clene Roge.
- Cleine Sand Bay, *Little Sand Bay*. 2, Bk. II.
- Cleyne Visscher, Ooster Visscher, *Vidskär*. 11, A 4.
- Cleyn Wranger, *eiland ten Z.Z.O. van Wrangel*. 11, B 2.
- Clene Roge, Cleine Roege, *zuidelijke punt in de Roger Wiek*. 10, B 2.
- Clere, *Clare I.* (Zie p. 61.) 23, B 3.
- Kletna, *Klyatni*, 4, C 2.
- Cleverste, Cleverstee, *Westerklief op Wieringen*. 18, Bk. II.
- Klif, v. Basels Clif.
- Clif, 't, Dat Roode Klief, Dat Klif, *Roode Klif*. 18, B 5.
- Clif, 't, *Sandetti Bank (ongeveer volgens de 5-vadem-lijn)*. 20, B 1.
- Cliff, Clift, *Cliffe*. 24, Bk. I, III.
- Clinckbergh, *berg aan de Kola Rivier*. 4, Bk.
- Clippe met dat Gat, v. Jerepresse.
- Clippen, Uytclippen, *Utklipporna*. 13, C 4.
- Clippen van Hesnes, *Riving en Ryving-scheren(?)*. 8, B 5.
- Clippen van Rokedon, v. Orkanie.
- Klock Baij, Klock Rivier, Kloeckrivier, Bel Sondt, *Bell Sound*. 2, C 2.
- Clocken, Ter, Ter Knoe(c)ke, Knoc(k), *Knokke*. (Zie p. 98.) 20, B 4.
- Clocke(n)diep, *Knokkediep*. 20, B 4.
- Kloeckrivier, v. Klock Baij.
- Cloetinghen, *Kloetingen*, 19, B 2.
- Clonne, *Cloyne*. 23, C 3.
- Cloof, v. Calf en Koe.
- Cloot, De, v. Calloet.
- Cluijndert, Clundert, *Klundert*. (Zie p. 50.) 19, B 4.
- Knaarwyck, *Knarvigen*. 5, Bk.
- Knak, *Knock*. 17, C 7; Bk. III.
- Knappen, v. Kanppen.
- Knie, De, *Hunter Rock*. 23, A 5.
- Knyen, v. Kyn.
- Knijppens, *Kniphäusen*. 16, C 2.
- Knocfergus, *Carrickfergus*. 23, A 5.
- Knock, v. Knak.
- Knock, v. Ter Clocken.
- Knock, Kinters Knock, Kentis Knock, *Kentish Knock*. 24, Bk. III.
- Knoekebalgh, *Eilanderbalg*. 17, C 5.
- Knoecken, v. Ter Clocken.
- Knoetshoof, v. Knuijshoof.
- Knorwyc, *Knarrevik*. 7, Bk.
- Knuijshoof, Knutshoof, Knoetshoof, *Knudshoved*. 15, C 5.
- Knutsdiep, *Knude-Tief*. 15, C 3.
- Cobbeliéd, v. Robbeliéd.

- Kock, *Kolko Wick*. 11, B 2.
 Kockette, Kockitte, v. Konket.
 Kockheij, *Covehithe*. 24, C 3.
 Cocksbroot, Cocxbroot, *Mewstone*. 22, B 3.
 Kocxbroot, *Erknaflu*. 6, Bk., B 1.
 Koe, Cloof, *Koen*. (Zie p. 29.) 8, B 4.
 Koe, *rots tussen Bull en Calf*. 23, C 2.
 Koe, De, *Cowes*. 21, B 1.
 Koebarch, *heuvel in Eiderstedt*. 16, B 2.
 Coeborchgerheyte, Colbergerheyde, Koelborgerheijde, *Kolberger Heide en Kieler Bocht*. 14, B 2.
 Koech, v. Kooch.
 Koerland(e), C(o)urlandt, Coorlant, *Koerland*. 12.
 Coersch Haff, v. Kurlantsche Haft.
 Koert, De, Kerck Sandt, *Cork Sand*. 24, Bk. III.
 Coetenghe, Cotinge, *Kating*. 16, B 2.
 Koewens, *Korabelnaya Baai*. 4, C 2.
 Coex Hoeck, *Kaap Mikulkin*. 4, C 3.
 Coggediep, *geul langs de kust van Terschelling*. 17, C 5; Bk. I.
 Coggediepsgrond, *bank bij Terschelling*. 17, Bk. I.
 Kogghen Eylandt, Coket Eylandt, *Coquet I*. 24, A 2.
 Cognagel, Coggenagel, Koghnagel, *Kobbernaglen*. 8, B 5.
 Coiou, v. Kayhaw.
 Coket Eylandt, v. Kogghen Eylandt.
 Koketuwes, v. Roketuwes.
 Koklijn, Kockling, *ondiepte bij Winterton*. 24, C 3.
 Koksbroot, v. Cocksbroot.
 Col, Colle, *Kullen*. 15, B 7.
 Kola, *Kola*. 4, C 2; Bk.
 Colbergerheyde, v. Coeborchgerheyte.
 Colberghen, *Kolberg*. 13, C 4.
 Colcovova, Reviere van, R. Colcovova, *Kolokolkovaya Baai*. 3, C 2.
 Coldum, v. Coudum.
 Kole, De, *Décolle*. 21, Bk. III.
 Coleten, v. Colletten.
 Colgoij, I. Colgoyen, *Kolguev*. 3, C 1.
 Kolin, Koldingen, *Kolding*. 15, C 4.
 Colynsplaet, *Colijnsplaet*. 19, B 2.
 Colle; v. Col.
 Colletten, Coleten, Collecte, Lant van der, *noordkust van de Baie de Bourgneuf*. 27, B 3/4.
 Colligiers, Collengiers, Colengier, Collingers, Callingers, *La Parquete*. (Zie p. 57.) 22, D 3.
 Collum Syll, *Kollum*. 17, C 5.
 Kolme, v. Scaline.
 Colmogro, *Cholmogory*. 4, D 3.
 Colonza, *Colonsay*. 25, D 2.
 Colster, *Kolster*. 25, B 2.
 Coltfoort, *Kollefjord*. 25, Bk.
 Columnen van Hercules, Hercules Torn, *twee torens bij Cadiz*. 29, B 4; Bk.
 Comakafioert, *Komag Fjord*. 5, B 3; Bk.
 Commer I., *Gumbray I*. 25, E 3.
 Compen, v. Kanppen.
 Concalla, Candale, *Cancale*. 21, D 1.
 Koncket, v. Konket.
 Condaet, *Condado*. 29, A 3/4.
 Conet, I., *South Walls*. 25, C 4.
 Kongel, Connel, Keyhel, *Kungelf*. 13, B 3.
 Kongesuijt, *Kongsfjord*. 4, B 1.
 Congie Oostergat, La, v. Oostergat.
 Coninxcbergen, Coningsbergen, Consberghen, *Königsberg*. (Zie p. 5.) 12, C 2.
 Coninxdiep, v. Coninghsdiep.
 Coninxc Diep, *Kings Channel*. 24, Bk. III.
 Coninxc Eyl., *Mousa*. 25, B 5.
 Coninxc Eijlan(d)t, *Langö*. 9, Bk., A 2.
 Coninxc haven, *Langösund*. 9, Bk., A 2.
 Coninxc haven, Gatarija, *Baai van Gue-taria*. 27, F 3.
 Coninxcplaet, De, *plaat ten Z. van Juist*. 17, B 6.
 Coninghsdiep, Coninxdiep, Konijnckdyep, *Kongedyp*. 15, Bk.
 Coningsberger Diep, Consbergher Diep, *ingang van het Frische Haf*. 13, C 6.
 Konket, Koncket, Konkit, Kockette, Ko(c)kitte, *Conquet*. 22, D 3.
 Konketshaven, Konkitteshaven, *de inham bij Conquet*. 22, D 3.

- Konketsoort, Kockittesord, *Schiereiland Kermorvan*. 22, D 3.
- Connel, v. Kongel.
- Konsback, Kousback, *Kungsbacka*. 13, B 3.
- Consbergen, v. Conincxbergen.
- Consbergher Diep, v. Coningsberger Diep.
- Constances, *Coutances*. (Zie p. 107.) 21, C 1.
- Conswel, *Corsewall Point*. 23, A 5.
- Cont, v. Cant.
- Conte, C. de, v. Botre.
- Kooch, Koech, *Koog*. 18, A 4.
- Kool, Reviere van, *Kola Baai*. 4, C 2.
- Kooltuyn, De, v. Hoec van de Waert.
- Coonninghen, v. Croongen.
- Cooperssant, *Kopersand*. 17, B 6.
- Coopmans Eylanden, Coplands I., Koppen, *Copland I*. 23, A 5.
- Coop-vaerders Rede, Moscovische Reede, *rede op de zuidkust van Texel*. 18, A 4.
- Coorlant, v. Koerland.
- Coordijck, *eiland Korendijk*. (Zie p. 46.) 19, B 3.
- Coor(n)wert, v. Kormur.
- Copernagel, *Kobbernagel*. 7, C 2.
- Coperne Castel, *Coporja*. 11, B 4.
- Copersteen, *Koppar Stenarne*. 9, C 6.
- Coperwyck, *Kobbervig*. 7, C 2.
- Coperwijck, *Dramsford*. 9, C 2; Bk., A 3.
- Koping, *Arösköbing*. 14, B 2.
- Coplands I., Koppen, v. Coopmans Eylanden.
- Coppenhaven, Koppenhaege, *Kopenhagen*. 15, C 7; Bk.
- Corbie Bione, v. Kruycke Bajoenen.
- Korck, v. Kerck.
- Corco Bajona, Corcobaione, v. Kruycke Bajoenen.
- Cordam, Corda(e)n, Kardaen, *Cordouan*. 27, D 4, Bk. III.
- Corelen, *Karelië*. 4, D 1/2.
- Coriane, Cape te, Carianen, Coriaen, C. de Tourivian, *Cabo Toriñana*. 28, H 1.
- Corkbeg, Corkbego, *Little Isle(?)*. 23, C 3.
- Kormur, Kurmur, Coornwert, Koorwert, *Kornwerd*. (Zie p. 98.) 18, A 5.
- C(ornelis) Cornelisz Hoeck, Nayshoeck, *Kleine Lyamchin Kaap*. (Zie p. 93.) 3, C 2.
- Cornet, *St. Martins Point*. 22, C 5.
- Cornewal(e), *Cornwall*. 22, B 3.
- Cornwalt, C., Caep de Cornwal, C. *Cornwall*. 22, B 2.
- Corpe, *Korpö*. 10, A 1.
- Cor Sant, *Kore Sand*. 15, C 3.
- Corsnes, *Krüser Ort*. 11, A 4.
- Corsuer, Korsseur, Kaseur, *Korsör*. 15, C 6.
- Cortey, Korteyghe, v. Bertoy.
- Cortemuynde, v. Caertemunt.
- Cortheen, Cortgeen, *Kortgene*. 19, B 2.
- Coruuna, v. Groongen.
- Corverbaken, *baken op de noordpunt van het Kornwerder Zand*. 18, A 5.
- Cos(e)lin, v. Casselij.
- Koskare, Tuskar, *Tuskar Rock*. 23, B 4.
- Kost, Rost, *Koster-Oerne*. 9, C 2; Bk., B 3.
- Costincsarch, *noordelijke ingang van de Kostin Straat*. 3, B 2.
- Kote, C. de, v. Botre.
- Cotinge, v. Coetenghe.
- Koude Herberg, *Cold Harbour*. 2, C 3.
- Coudom, Koudom, Coudum, Coldum, *Koudum*. 18, B 5.
- Courlandt, v. Koerland.
- Cous, De, v. De Koe, Cowes.
- Kousback, v. Konsback.
- Kouw, *eiland beN. de noordhoek van Carrickfergus*. 23, A 5.
- Kouwerwijck, *baai in de golf van Riga* (Zie p. 31.) 12, B 3.
- Crabbe, *Krabbeplaat*. 19, Bk. I.
- Crabbekerk, *Skorpa*. (Zie p. 28.) 7, B 2; Bk.
- Craeckediep, *vaarwater tussen de N. en Z. Catchopo*. 28, G 1; Bk.
- Crage, *Rocher d'Antioche*. (Zie p. 67.) 27, II.

- Krakeland, *Krakezand*. 17, C 3; Bk. II.
 Crakesand, *bank voor Kadzand*. 19, C 1.
 Crakewat, *Kraakvaagö*. 6, Bk., A 3.
 Cralingen, v. 't Veer.
 Cramer, v. Cromer.
 Kraprop, Krapperup, *Kraprup*. 15, B 7.
 Craston, *Ayre Point*. 23, A 5.
 Krauw, De, *blinde kip beZ. St. Govens-*
head. 22, A 3.
 Kredekans, *Grève de Caen*. (Zie p. 55.)
 21, C 2.
 Kreyl, Creyle, Krele, *Kreil*. 18, B 5.
 Crepelsant, Croepelsant, Cruipel, Creu-
 pelzant, *Kreupel*. 18, B 5.
 Criel, Oreille, *Criel*. 21, B 4.
 Crijsjansavent, v. Christiaenshaven.
 Cristam, Cristiaen, Tristan, *Drake's I.,*
of Draystone. 22, Bk.
 Krock, v. Kerck.
 Crodun, Croixduyns, v. Claesduynen.
 Croepelsant, Kropelsant, v. Crepelsant.
 Croijswijck, Croijsil, Crooswyck, *Le*
Croisic. 27, B 3.
 Crokmerhaven, Cuckmerhaven, *Cuck-*
mere Haven. 21, B 3.
 Cromme Balch, *Kromme Balg*. 17, C 4;
 Bk. I.
 Crommer, Cromer, Cramer, *Cromer*. 24,
 C 3.
 Croongen, Cronigen, Croongie, Coon-
 ningen, Coruuna, Caruna, *La Co-*
ruña. 27, H 2.
 Cro(o)nenburch, Kronenburgh, *Slot Kro-*
nenburg. 15, B 7.
 Crooswijck, v. Croijswijck.
 Crottoy, v. Cortey.
 Crouw, De, *Barrock Rock*. 23, B 2.
 Kruckhaven, v. Kerkhaven.
 Cruipel, v. Crepelsant.
 Kruijcke Bajoenen, Corco Baiona, Cor-
 bie Bione, *Corcubion*. 28, B 1.
 Cruys, le, *Cross Point*. 2, Bk. II.
 Cruys, S., *Santa Cruz*. 30, B 2.
 Cruijs Eylandt, Eilandt metten Cruycen,
N. Cross Island. 3, A 2.
 Cruijs Eijlandt, v. I. Sounowits.
 Cruijsfoert, Cruysfioerd, *Kors Fjord*. 7,
 B 2; Bk.
- Cruijshoeck, *westpunt van Mezdusharski*
Eiland. 3, B 2.
 Cruyshoeck, *Kaap Sukhoi Nos.* 3, Bk.
 Cruysnes, *Korsnes*. 7, Bk.
 Cruys Sond, v. Kars Sond.
 Crus, S., *Santa Cruz op Palma*. 30, C 2.
 Cruz, Sante, *Santa Cruz op Tenerife*.
 30, C 2.
 Cruz, C. S., S. Cruz, *Agadir of Santa*
Cruz. 30, B 4.
 Kubben, *eiland bij Helsingfors: Kytö(?)*.
 11, A 2.
 Cuckmerhaven, v. Crokmerhaven.
 Cuervo, *Corvo*. 30, Bk.
 Kuijck, *Köge*. 15, C 7.
 Kuyckens, Kieckens, *rotsen bij Le Coq*.
 (Zie p. 58.) 22, D 3.
 Kuikenes, v. Boekenesze.
 Kuijkenwyck, Kuckenwijck, *Kjökkelvik*.
 7, Bk.
 Kuireckhaven, *Cork Harbour*. 23, C 3.
 Kummerwoch, *Kumbaravaag*. 26, B 2.
 Cunno, *Kunö*. 25, A 2; Bk.
 Kurke, v. Kerck.
 Curlandt, v. Koerland.
 Kurlantsch(e) Haft, Coersch Haft,
Kurisches Haft. 12, C 2.
 Kurmur, v. Kormur.
 Kuro, *Kuliö*. 6, Bk., A 3.
 Kute, De, De Keut, *vaargeal voor de*
Vlaamse kust. 20, B 3/4.
- L.
- Laage Suydhoeck, Hooybergh, *Hooy-*
berg Low Pt. 2, Bk. II.
 Labastede, v. Bastil.
 Laecklou, v. Lakeley.
 Laedoe, *Store en Lille Latö*. 5, Bk.
 Laege Hoeck, v. Lagehoeck.
 Laege Punt, *Foul Point*. 2, Bk. I.
 Laegten, De, *deel van de bank Den*
Ooster. 19, B 2.
 Laen, De, *Molengat*. 18, Bk. I.
 Laerwyk, *Laurvig*. 9, Bk., A 3.
 Lafeyeye, *La Fiile*. 21, D 1.
 Lage Eylant, v. Lemsoe.

- Lagehoeck, Vlackepunt, Flakke Hoek, *Flat Hook*. 2, Bk. I.
- Lage landt van Leest, 't, 't Lage landt Lyst, *Listerland*. 8, B 3.
- Lagernes, *Gibraltar Point*. 24, Bk. II.
- Lagos, v. Laves.
- Lakeley, Laecklou, *Flade-Gjerum Bakker*. 15, A 5.
- Lalandt, *Laaland*. 14, B 3.
- Lalants Ellebooch, v. Golbersont.
- Lalants Haecken, v. Haeken.
- Lalazon, C., *Kaap Penedo*. 30, C 3.
- Lama, v. Russ. Narva.
- Lambac, *Lambavig*. 25, Bk.
- Lambert, S., *plaats op het eiland Kadzand*. 19, C 1.
- Lamornye Point, *Guethenbras Point*. 22, B 2.
- Lams Eijlant, v. Schaeps Eijlant.
- Lamvest Sant, Lanwest Sant, *duin op Schouwen*. 19, B 2.
- Lancerota, I., Lancerote, *Lanzarota*. 30, C 3.
- Landckworden, v. Langwoerden.
- Lanctlene, v. Luseroot.
- Landdiep, v. Lantdiep.
- Landdiep, 't, *vaargeul voor Walcheren*. 19, B 1.
- Landtdiep. Oude Landtdiep, *Norder Eider*. 16, B 2.
- Landtloose Gronden, *ondiepten ben. Sejrö*. 15, B 6.
- Landtscoeren, Lanskroen, Lantskroon, *Landskröna*. 15, C 7.
- Landtsoort, *Landsort*. 9, C 5.
- Langebosch, *bank tussen Terschelling en Ameland*. 17, Bk. I.
- Langefioerd, *Lang Fjorden*. 5, B 3; Bk.
- Lang Eylandt, v. Voorland.
- Langenes, v. S. Ians Hoeck.
- Langerf, *Glengariff*. 23, C 3.
- Langernes, v. Slegnesze.
- Langeroog(e), Langher Ooghe, Langerooch, *Langeroog*. 17, B 7.
- Lange Sandt, *Gunfleet*; zie Goenfliet.
- Lange Sant, *bank in de Wash Bay*. 24, Bk. II.
- Langesont, *Langesund*. 9, Bk., A 2.
- Lang(h)elandt, *Langeland*. 14, A/B 2.
- Langheleg, *Langelid*. 15, C 3.
- Langhenes, Langenes, Capo de Prior, *Sukhoi Nos*. 3, B 2.
- Langhenes, *Langanaes*. 26, A 4.
- Langhersandt, Lange Sant, *Lange Zand*. 17, C 3.
- Langhe Sandt, v. 't Hooge Sandt.
- Langwoerden, Landckworden, Linckworden, *Langwarden*. 16, C 2.
- Lanskroen, v. Landtscoeren.
- Lantdiep, Landtdiep, Suydergat, *Schulpengat*. 18, B 4; Bk. I.
- Lantklove, v. Luseroot.
- Lantriliers fluv., *Tricux*. 22, D 4.
- Lantsmoer, *Landsmeer*. 18, C 4.
- Lanwest Sant, v. Lamvest Sant.
- Laplandt, *Laplant*. 4, C 2.
- Lappesande, Lapsande, *Lappegrunden*. 15, B 7.
- Lapsons, *Hofsos*. 26, B 3.
- Laraetge, Alarache, *Larache*. 30, A 4.
- Laramale, S. *Juan de Rambla*. (Zie p. 69). 30, C 2.
- Lare, v. Loire.
- Larelt, v. Lerrelt.
- Larmont, v. Lermond.
- Lassen, v. Noorder Las en Suyden Las.
- Late, Cape de, Cape Farela, *Cap Fréhel*. (Zie p. 59.) 22, D 5.
- Laurens Ba(e)y, S., S. Lauwers Bay, *Kostin Straat*. 3, B 2.
- Laurens Hoeck, S., C. *Kostin*. 3, B 2.
- Laus, *Lavuish Point*. 4, C 2.
- Lausont, v. Lousont.
- Lauwersche, Lauwers, Lawers, *Lauwers*. B 5; Bk. III.
- Laverdijn, Lavertijn, *Le Laverdin*. 27, Bk. I, II.
- Laves, *Lagos*. 29, A 2.
- Laxefioerd, *Lakse Fjord*. 5, B 4.
- Laxfort, *noordelijk deel van Mainland*. 25, B 5.
- Leck fluv., De, *De Lek*. 19, B 4.
- Leck, Leeck, *Leake*. 24, B 3; Bk. II.
- Leeck, *Oosterleek*. 18, B 5.
- Leegh, v. Lijhaven.
- Leemkuylen. (Zie p. 55.) 21, B 1.

- Leenswyck, *Lensviken*. 6, Bk., A 3.
 Lees Voorlandt, Lees Foreland, *Kaap Lee*. 2, B 4.
 Leethoorn, *Lyderhorn*. 7, Bk.
 Leethoornes, *Stangnaes*. 7, B 2; Bk.
 Leeu, De, *Loo I*. 30, B 2.
 Leeu, De, *rots bij Garachico*. 30, C 2.
 Legersgat, *vaargeul langs Rottum*. 17, B 6.
 Legersgat, Steert voor, v. Steert.
 Leg(h)e Swaluwe, *Lage Zwaluwe*. 19, B 4.
 Leye, De, *Ley Bucht*. 17, B 7.
 Leione, Leien, S. Pauwels in, — Leioenen, S. Paulus in Leioenen, Sunte Pawels in Leynen, — Lyon, S. Pol de Lyon, *St. Pol de Léon*. 22, D 3.
 Laysant, *Ley Sand*. 17, B 7.
 Leytstaf, Leystaf, Liestaf, Leijstof, *Lowe-stoft*. 24, C 3.
 Lemmerhorn, *landpunt ten W. van Lemmer*. 18, B 6.
 Lemsal, Lemsal(e)l, Sales, *Lemsal*. 12, B 4.
 Lemsoe, Het Lage Eylant, *Ulleholm*. 6, Bk., B 2.
 Lemton, Lemington, *Lymington*. 21, B 1.
 Lenyn, *Leven*. 25, D 4.
 Lersfsioerd, *Store en Lille Laereis Fjord*. 5, B 3; Bk.
 Lermond, Larmont, *Lormont*. 27, E 5.
 Lerrelt, Larelt, *Larrelt*. 17, C 7; Bk. III.
 Lerwick, *Lervig*. 25, Bk.
 Lesert, Lisart, Liza(e)rt, Lys(z)aert, Lijssaert, *Lizard-Head*. 22, C 2.
 Lesoen, v. Le Sons.
 Lesoe Reff, Rijf van Lesou, v. Dat Rif.
 Lesou, Lesoe, Lesu, Leson, *Laesö*. 15, A 5/6.
 Lesweghe, v. Lijswege.
 Leve fluv., v. Love fluv.
 Lever, *Lynquaer*. 6, Bk., B 2.
 Levis, Lewys, *Lewis*. 25, C 2.
 Lexen, v. Noorder en Zuyder Lexen.
 Lianes, Lhanes, *Llanes*. 27, F 1.
 Lijba, *Leba*. 13, C 5.
 Lyba, Ter, *Libau*. 12, B 2.
 Liedt, Dat, v. Liet van Berghen.
 Liefde Bay, v. Oostwijck.
 Lieflant, v. Lijflandt.
 Lier, *De Lier*. 19, Bk. I.
 Liestaf, v. Leytstaf.
 Liet, Sethon, Zeeton, *Leith*. 25, C 4.
 Liets, *Litza Baai*. 4, C 2.
 Liet van Berghen, Dat Liedt, *vaarwater binnen de eilanden, van Stavanger tot Bergen*. (Zie p. 28.) 7.
 Liet van Dronten, *Drontheim Lede*. 6, Bk., A 3.
 Lieve Vrouwenbanck, Onse, v. Vrouwenbanck.
 Lijflandt, Lieflant, *Liefland*. 10, B/C 3.
 Lijhaven, Leegh, *Leigh*. 24, C 3; Bk. I, III.
 Lilebaes, Liliban, Bepalibaes, Westpa(e)l, Westpalen, Wespa(e)l, *Ile de Bas*. 22, D 3.
 Limalant, *Lemland*. 9, B 7.
 Lyn, Lint, Linden, *King's Lynn*. 24, C 3; Bk. II.
 Lyn, *Lyme-Regis*. 22, B 5.
 Linckworden, v. Langwoerden.
 Linget, *rots voor Hope's Nose*. 22, B 4.
 Linschotenshoek, *kaap ten Z. van Staten Eylandt*. 3, Bk.
 Lint, v. Lyn.
 Lijntsdiep, De Wyls, *Lynn Deeps*. 24, C 3; Bk. II.
 Linwagh, *Linvaag*. 6, Bk., A 2.
 Lynwyn, v. Westlouwē.
 Lyon, v. S. Paulus in Leyone.
 Lysaert, Lisart, Lyszaert, v. Lesert.
 Liskamer, *Liscanor*. 23, B 3.
 Lisors, Lussoer, Lussion, *Luçon*. (Zie p. 68.) 27, C 4; Bk. I.
 Lisseboen, Lisbona, Lyxbona, *Lissabon*. 28, G 1.
 Lyst, 't Lage landt van, v. Leest.
 List, Diep van, Diep van Silt, *Lister Tief*. 16, A 2.
 Lijswege, Lesweghe, Lisseweghen, *Lissewege*. 20, B 4.
 Littel Dimen, *Lille Dimon*. 25, B 2.
 Lyxbona, v. Lisseboen.
 Lyzaert, v. Lesert.
 Lobos, I. de, *Lobos I*. 30, C 3.
 Lobstedt, v. Looctstede.

Loch Brune, *Loch Broome*. 25, D 3.
 Locksilie, *Lough Swilly*. 23, A 4.
 Lockstelle, *Lökhelle*. 5, B 2.
 Locrus, *Loughros Bay*. 23, A 3.
 Lodgesgat, *vaargeul in de Dwinamonding*. (Zie p. 26.) 4, D 3.
 Lodtgehoeck, v. Moucheronshoeck.
 Loffoert, I., I. Loffoet, *Lofoten*. 5, C 1.
 Loire, Lare, Lore, *Loire*. 27, B 3/4.
 Lombaertsijde, Lombertsyde, *plaats bij Nieuwpoort*. 20, B 3.
 Lombascho, Lombaskovia, *Lumbovski Baai*. 4, C 3.
 Lombascho, d'Eylanden van, *Lumbovski*. 4, C 3.
 Lom(b)sbaey, *Mashigina Bay*. 3, B 2.
 Lommebergh, Lommenbergh, *Lommebay Glacier*. 2, B 4.
 Loday, Londy, Londen, *Lundy I.* 22, A 3.
 Londen, v. Lonnen.
 Londen, *Lunden*. 16, B 3.
 Londigo, Londiga, *Lundöy*. 5, C 2.
 Lonen, *Leinum*. 25, Bk.
 Longen, 't Gat van, *invaart bij Lyngör*. 9, Bk., B 2.
 Long(h)e, Longen, *Lyngör*. 9, Bk., B 2.
 Longholm, v. Lunholm.
 Lonnen, *Londen*. 24, Bk. I.
 Loocstede, Loockste, Lobstedt, *Lochstädt*. (Zie p. 5.) 13, C 6.
 Loppen Calf, *Kalven bij Loppen*. 5, B 3; Bk.
 Lore, v. Loire.
 Lormont, v. Lermondt.
 Loug Argrum, *Lough Ardgroom*. 23, C 3.
 Loug Swilly Haven, v. Locksilie.
 Lousont, *Lovö Sund*. 9, Bk., A 3.
 Louwe, v. Westlouwe.
 Louwe, Lou, Wolf, *Looe Island*. (Zie p. 102.) 22, B 3.
 Love fluv., Leve fluv., *R. Douve*. 21, C 1.
 Lubeek, Luybuyck, *Lubeck*. 14, C 2.
 Lucas, S., S. Lucar, *S. Lucar de Barra-meda*. 29, B 4.
 Lucie, De Rudze, *Wolf Rock*, v. Wolf.
 Zie Das Seebuch, p. XXI, noot 8c.
 Luem, *Süder Lügam*. 16, B 2.

Luy, De, *Lükesand*. 16, C 3.
 Luybuyck, v. Lubeck.
 Luijcko, *Vikerö*. 6, Bk., B 2.
 Luijcksont, *Vikerö Fjord*. 6, Bk., B 2.
 Luijsen Eyland, (Zie p. 25.) 2, A 3.
 Luijsgronden, *Lyse Grund*. 15, B 6.
 Lunday, *Lundö*. 26, A 3.
 Lunden, v. Londen.
 Lundy(e), v. Loday.
 Lunernes, v. Luvernes.
 Lunhol, Lunghol, I. Longholm, *Lyngholm*. 7, C 2.
 Lupalant, *Lumparand*. 9, B 7.
 Lupishoof, *Loop Head*. 23, B 3.
 Luseroort, Luscoort, Lantklove, Lantclene, *Lyserort*. 12, B 2.
 Lussoer, Lussion, v. Lisors.
 Lutkebrouck, Lutke Broeck, *Lutjebroek*. 18, B 5.
 Lutke Tonderen, *Mögeltonderen*. 16, B 2.
 Lutzborg, *Lütetsburg*. 17, B 7.
 Luvernes, Lunernes, *Inverness*. 25, D 3.

M.

Machicaco, Machic(h)aca, Machichto, v. Massisacho.
 Madero, I. Madera, *Madeira*. 30, B 2.
 Madyk, v. Modic.
 Maeght, *plaatje bij Veere*. 19, B 2.
 Maey, I. May, *May I.* 25, D 4.
 Maelmijden, Maelmuyden, v. Malmuijen.
 Maelson, Eylant van, Maelsons Eylandt, *Sokoli Eiland*. (Zie p. 93.) 3, Bk.
 Maelstroom, Moskoestroom, Mouskeestroom, *Maalstroom*. (Zie p. 26.) 5, C 1.
 Maenou, Manu, *Manö*. 15, C 3.
 Maensondt, v. Oostergat bi der Nose.
 Maerborch, Maeriborg, *Maribo*. 14, B 3.
 Maerdo, Maerden, Ma(e)rdon, *Maerdö*. 8, B 5.
 Maerdou, De Vos van, v. Vos.
 Maes, v. Mase.
 Maes, *Mason I.* 23, B 3.
 Maes, S. Moijse, *Moëze*. 27, Bk. II.
 Maeslant, *Maasland*. 19, B 3; Bk. I.
 Maeslandtssluys, *Maassluis*. 19, Bk. I.

- Maestrant. Ma(e)sterlant. Mastrant.
Marstrand. 13, B 2.
- Magdalenen Baij. M. Magdalenen Sond.
Magdalena Baai. 2, B 2; Bk. I.
- Maggeroe. *Mageröen*. 5, A 4.
- Maggeroenez. *Guldgamna*. 5, B 4.
- Magillions Point, *Magiligan Point*. 23, A 4.
- Magnifoert. S., *S. Magnus Bay*. 25, B 5.
- Magno. Manno, *Manija'aid*. 10, B 3.
- May, v. Maey.
- Maijds, De, *Maiden Rocks*. 23, A 5.
- Malanger, *Malangen Fjord*. 5, B 2.
- Malehael, *Malahide*. 23, B 4.
- Malesond, Malesont, *Malö bij Kungsbacka*. (Zie p. 32.) 13, B 2/3.
- Malesondt, *Malö bij Uddevalla*. 9, C 2.
- Malesop, Malesap, Malesay, Malechopos, Oschapos, Noorder Cachops, Noorder Sop(pe)s, *Noorder Catchopo*. (Zie p. 112.) 28, G 1, Bk.
- Malex, S., S. Malo(x), *St. Malo*. 21, D 1; Bk. III.
- Malmuijen, Maelmijden, Maelmuyden.
Malmö. 15, C 7.
- Malqueren, Molqueren, *klip bij Hannö*. (Zie p. 32.) 13, B 4.
- Mammesont, *Pertuis de Maumusson*. 27, D 4; Bk. II.
- Mamora, v. Memore.
- Man I., *I. of Man*. 23, A 5.
- Manijtre, Manigtre, *Manningtree*. 24, Bk. III.
- Manno, v. Magno.
- Manswater, 't, v. 't Moeswater.
- Mantilsalqua, v. Massisacho.
- Manu, v. Manou.
- Maran, P., v. Port Marane.
- Marasylo, *plaats op de W.-kust van Madeira*. 30, B 2.
- Marcken, v. Mercken.
- Marcu, v. Mercu.
- Marcus, I. de S., v. Morques.
- Marcus, S., v. S. Martyn.
- Marden, *Oud Mirdum*. 18, B 6.
- Mardou, v. Maerdo.
- Margatsand, v. Marigats Sand.
- Margets Baij, *St. Margaret Bay*. 23, Bk. II.
- Margrieten Steygher, S., S. Margr(i)eten, *Margaret, St. Margaret at Cliff*. (Zie p. 56.) 21, A 4.
- Maria, S., *South Uist*. 25, D 2.
- Maria, Cap de S., *Hoeck van Farum, Faro, Cabo de S. Maria*. 29, B 3.
- Maria, S., v. S. Kathrijnen Cappel.
- Mariacker, Marjacker, *Mariager*. 15, B 5.
- Mariborg, v. Maerborg.
- Marie, S., *plaatsje op I. de Ré*. 27, Bk. II.
- Mariekerck, v. Onser Vrouwen Kerck.
- Marien Eylant, S., *Inishmore*. 23, B 3.
- Marigaert, Marijgat, *Margate*. 21, A 4.
- Marigats Sand, *Margatsand, Margate Sand*. 24, Bk. III.
- Mary Mus Bay, *Mary Muss Baai*. 2, Bk. II.
- Marypoordt, Port de S. Mari, *Puerto Santa Maria*. 29, B 4; Bk.
- Maritis, *bank Marguërite*. 27, Bk. III.
- Mariwaen, v. Merwanen.
- Markol, *fort St. Marcouf*. 21, C 1.
- Marsdiep, Ma(e)rsdiep, Meersdiep, *Marsdiep*. 18, B 4; Bk. I.
- Marten, S., *St. Maarten*. 18, Bk. I.
- Marten, S., *St. Martin op I. de Ré*. 27, Bk. I.
- Martens, v. Mattheushoeck.
- Martensdijck, S., *St. Maartensdijk*. 19, B 3.
- Martens Eylandt, S., *Sinte Martyns Eylandt, Ile de Ré*. 27, C 4.
- Martens Eylant, S., *Inisheer*. 23, B 3.
- Martyn, v. Mattheushoeck.
- Martijn, S., S. Martens, S. Marcus, *Orti-gueira*. 27, H 3.
- Martijn, S., *Rio de S. Martin de la Arena*. 27, F 1.
- Marwanen, v. Merwanen.
- Marwick, *Morvigkilen*. 8, B 5.
- Masagam, v. Masegam.
- Maschou, Maszkou, Naskou, Nascouw, *Naskov*. 14, B 3.
- Mascus, *een klip tussen Ierland en Wa'es*. 23, B 5.

- Mase, Maes(e), *Maas*. (Zie p. 47.) 19, B 3.
- Masegam, Masagan, *Mazagan*. 30, B 4.
- Masseniers. v. Messeniers.
- Massont, v. Mossont.
- Massisacho, Massisagho, Machicaco, Machic(h)aca, Machichto, Mantil-salqua, *Cabo Machichaco*. 27, F 3.
- Mastrant, v. Maestrant.
- Maszkou, v. Maschou.
- Matfloe, v. Mauritius.
- Matkorf, *Tanahorn*. 5, B 4.
- Mattheushoek, S. Math(e)eus, Matteus, Mathys, Martens, Martyn, *St. Mathieu*. 22, D 3.
- Mauritius, Eyland, v. Ian Mayen.
- Mauritius, I., Matfloe, *Matgev Eiland*. (Zie p. 25.) 3, C 2.
- Mauritius Bay, v. Hollandsche Bay.
- Mause, Maus Cast, *St. Mawes*. 22, B 2.
- Medenblick, Medenblinck, v. Memelic.
- Meelhaven, *baai ten W. van Cherni*. (Zie p. 94.) 3, B 2.
- Meely, *Miökö*. 11, A 2.
- Meelues, v. Nileus.
- Meem, v. Meme.
- Meersdiep, v. Marsdiep.
- Meeuwsteen, v. Ydensteyn.
- Meeuwsteen, *La Grande Conchée*. 21, Bk. III.
- Meydeblick, v. Memelick.
- Meyfioerd, *Mee Fjord*. 5, B 3.
- Meinsenplaet, v. Domineus of —.
- Meyssefioerd, *Miöfjord*. 26, B 2.
- Melbingh, v. Elbing.
- Melchaven, *Milkhaven*. 23, A 3.
- Mellem Ton, *ton op de Mellumplaet*. 16, C 2.
- Meller fluv., Meller Lacus, *Malar-See*. 9, C 5.
- Mels en Sparul, Melou, Mels en Sparui, Melis en Sparrels, Sparm. (Zie p. 29.) 8, C 4.
- Melver, Milbaer, Milfort, *Middelfart*. 15, C 4.
- Melver Sondt, Milbaer Sont, Myddelbaer Sont, *deel van de Kleine Belt*. 15, C 4.
- Melvingh, Melbingh, *Elbing*. 13, C 6.
- Mekelenborch, Landt te, *Meckelenburg*. 14, B/C 4.
- Meme, Meem, *Medem Sand*. 16, C 2.
- Memel, Der, Memel. 12, C 2.
- Memel, Diep van der, *ingang van het Kurische Haff*. 12, C 2.
- Memelick, Medenblick, Meydeblick, Medenblinck, *Medemblik*. 18, B 5.
- Memer Balge, *Memmert Balje*. 17, B 6.
- Memersant, *Memmert Sand*. 17, B 6.
- Memore, Mamora, Out-Mamora, *Old Marmora*. 30, B 4.
- Mengis, v. Blackmunckens.
- Mensen, Menskerkerck, *Minsen*. 16, C 1.
- Mercken, Marcken, *Marken*. 18, C 5.
- Mercu, Marcu, *Markö*. 8, B 3/4.
- Merwanen, Mariwaen, Marwanen, Merrebane, Mereware, Merwanck, *La Méloine*. 22, D 4.
- Merwen, *Huis te Merwe*. 19, B 4.
- Mesanhed, v. Musenisse.
- Messeniers, Masseniers. (Zie p. 57.) 22, D 3.
- Mesonde, v. Missonde.
- Metellin, *haven ten N. van Oporto: Matasinhos(?)*. 28, C 2.
- Meun, v. Moen.
- Meuweklip, *Mövenklint*. 26, A 3.
- Mezeensche Golfe, Mezensche Golfe, *Golf van Mezen*. 4, C 3.
- Michiel, S., v. Archangel.
- Michiel, S., v. Mont.
- Michiel, S., v. Sintilgis.
- Michiel, I. S., *Borough I.* (Zie p. 103.) 22, B 4.
- Michiel, S., *St. Michel*. 21, D 1.
- Michiel Rinders Rivier, *Michael Rinders Bay*. 2, C 3.
- Michiels, Sanct, S. Michiel, S. *Miguel*. 30, Bk.
- Myddelbaer Sont, v. Melder Sondt.
- Middelborgsche Tent, *Middelburgse nederzetting op Smeerenburg*. 2, Bk. I.
- Middelburch, Middelborch, *Middelburg*. 19, B 2.
- Middelgat, Zuyder Bay, *Danes Gat*. 2, Bk. I.

- Middelgronden, *Arklow Bank*. 23, B 5.
Middelgronden, *Middelgrund*. 15, C 7;
Bk.
Middelgront, *Middelgronden*. 18, A 5.
Middelground, v. Noorder Las.
Middelharnis, *Middelharnis*. 19, B 3.
Middelom, Middelum, *Midlum*. 18, A 5.
Myddelsont, v. Melver Sondt.
Mijddelsteen, *Melsten*. 9, C 6.
Middelwage, *Midvaag*. 25, Bk.
Mijdfioerd, v. Reydfioerd.
Mijdtplaet, v. Mitplaet.
Mierns, v. Mijrns.
Mieuholm, *Muglins*. 23, B 4.
Mieuholmen, v. Nye Holmen.
Mieuwensteert, *Möwen Steert*. 17, B 6.
Milbaer, Milbaer Sondt, v. Melver, Mel-
ver Sondt.
Milbroc, *Millbrook*. 22, Bk.
Mildorp, *Meldorf*. 16, B 3.
Mijleswater, *Tönsberg Fjord*. 9, Bk., A 3.
Milfort, v. Melver.
Milvoorden, Mylvorde, Milford Haven,
Muylfoort, Wilford, *Milford*. 22,
A 2.
Mijnstersont, v. Munstersont.
Mijrns, Mierns, Mirrens, Mijrnis, *Mirns*.
18, B 5.
Missie, Hoeck van, *Meschers*. 27, D 5;
Bk. III.
Missonde, Mesonde, Straelsonde, *Stral-*
sund. 13, C 3.
Mitplaet, Mijdtplaet, *Mittel-Platte*. 16,
C 2.
Mittelhoeck, *Kjaerrina*. 6, D 3; Bk., B 1.
Moberille, Fosze de, *Fosse d'Ommon-*
ville. 21, C 1.
Moen, Moyen, Meun, *Möen*. 14, B 4.
Moensont, Grassondt, *Moonsund*. 10,
B 2; Bk.
Moerbeam, Morbean, Morbihan. 27, B 3.
Moerdijck, *Moerdijk*. 19, B 4.
Moer mette Dochters, *twee klippen bij*
de Noordkaap. (Zie p. 27.) 5, A 4.
Moeswater, 't, 't Manswater, *Eidanger-*
fjord. 9, Bk.
Moffen Eylandt, *Moffen I*. 2, A 2.
Mogodor, I., *Mogador I*. 30, B 4.
Moye, v. Muyn.
Moijse, v. Maes.
Mokogif, v. Nagel Eylandt.
Molines, Hooft van, v. Hoeck van
Arglas.
Molqueren, v. Malqueren.
Molquerum, Molckweren, Molcwerum,
Molkwerum. 18, B 5.
Moltouhaven, *Moldtun*. 6, Bk., A 3.
Momendael, v. Nomendaelsche Eylan-
den.
Moncke, Minquiers. 22, D 5.
Monckedam, v. Monikedam.
Moncke Sloot, v. Monnickesloot.
Monick, De, Munnick, *rots voor Kaap*
Villano. (Zie p. 67.) 27, H 1.
Monick, Die, *rots bij Helgoland*. 18, Bk.
Monicken Legghe, Munnicke Lege, Non-
kelega, *Grand en Petit Sécé*. 27, B 3.
Moniers Bay, *Red Bay*. (Zie p. 94). 2,
Bk. I.
Monikedam, Monckedam, *Monnikendam*.
18, C 5.
Monnick, De, *Munken*. 25, B 2; Bk.
Monnicke Sant, *Munnikplaet*. 18, B 5.
Monnickesloot, Monckesloot, *vaargeul*
bij Vlieland. 17, C 2/3.
Monnickewijck, *Monk Wick*. 11, B 2.
Monsbai, Monsbage, Montzbaye, Muns-
bage, *Mountsbay*. 22, B 2.
Monsi, Monsij, *Mugia*. 28, A 1.
Monster, *Monster*. 19, Bk. II.
Monsterhaven, Munsterhaven, *Moster*.
7, C 2.
Monsterhul, *Enesterhul*, *Inishtrahull*. 23,
A 4.
Monstersont, v. Munstersont.
Monstro Clooster, *klooster aan de Por-*
tugese kust tussen C. Silleiro en de
Miño. 28, B 2.
Monstroul, Monstreul, *Montreuil*. (Zie
p. 107.) 21, B 4.
Mont, S. Michiel, Mont S. Michiel, Mi-
chael M., *Mont St. Michael*. 22, B 2.
Monte Carbela, v. Carbela.
Montego, Capo de, v. Teliack.
Monteluer, Montelouro, Monte Lauro,
Monte Loiro. 28, B 1.

- Montzbaye, v. Monsbai.
 Moor, De, *Black Rock*. 23, A 2.
 Mooren Casteel, Het, *kasteel bij Kaap Ghir*. 30, B 4.
 Morbeam, v. Moerbeam.
 Moris, Mores, *Muros*. 28, B 1.
 Morlaix, *I. de Callof*. (Zie p. 59.) 22, D 4.
 Morlions, *Morlaix*. (Zie p. 59.) 22, D 4.
 Morques, I. de S. Marcus, *I. de St. Marcouf*. (Zie p. 56.) 21, C 1.
 Morsonowits, *Korga*. 4, C 3.
 Moscovische Reede, v. Coopvaerders Rede.
 Moskoe, Musk, *Mosken*. 5, C 1.
 Moskoestroom, v. Maelstroom.
 Mossoe, *Maasö*. 5, B 4; Bk.
 Mossont, Massont, *Mosse Sund*. 9, Bk., A 3.
 Motka, *Motka Baai*. 4, C 2.
 Mottoen, Mottuen, Mottons, Motten. *I. aux Moutons*. 27, B 1.
 Moucheronshoek, Lodtgehoek, *Kaap Greben*. (Zie p. 94.) 3, Bk.
 Mouskeestroom, v. Maelstroom.
 Mousole, v. Musehol.
 Movages, *bank voor de Gironde*. 27, Bk. III.
 Muggenes, *Muggenaes*. 25, A 2; Bk.
 Muggenesholm, *Muggenaes Holm*. 25, A 2; Bk.
 Muydalen, *Myrdalen*. 26, C 3.
 Muijdersant, *Muiderzand*. 18, C 5.
 Muijen, S. Anna, *St. Anna ter Muiden*. (Zie p. 99.) 20, B 4.
 Muijenshaven, v. Willem Muijenhaven.
 Muyens 2e Cruyshoek, *kaap bez. East Cross Cove*. 2, Bk. II.
 Muyerberg, *Muijderberch, Muiderberg*. 18, C 5.
 Muylfoort, v. Milvoorden.
 Muijn, Moye. (Zie p. 62.) 23, A 3.
 Muys, *Mouse*. 24, Bk. III.
 Muyshaven, *Jakobsen Baai (?)*. 2, B 2.
 Muijshol, *Viksfjord*. 9, Bk., A 3.
 Munck, v. Die Monick.
 Munck, Holmen, *Munkholm*. 6, Bk., A 4.
 Munde, Ter, *Weichselmünde*. 13, C 6.
 Munnick, v. Monick.
 Munnickefoort, *Volokovaya Baai*. 4, C 2.
 Munnicke Lege, v. Monicken Legghe.
 Munsbage, v. Monsbai.
 Munsteras, *Mönsteräs*. 13, B 5.
 Munsterhaven, v. Monsterhaven.
 Munstersont, Mijstersont, Monstersont, *Oeckerö Sund*. 13, B 3.
 Muruptinge, *Morup Tange*. 13, B 3.
 Musehol, Musehoel, Musole, Mousole, Muselle, Musseloy, *Mouschole*. 22, B 2.
 Musenisse, Musenisse, Nygge Musenisse, *Mizen Head*. 23, C 3.
 Musk, v. Moskoe.

N.

- Nadsant, v. Naessant.
 Naelden, Natel, Tenalde, *The Needles*. 21, B 1.
 Naelde van Pole, Die, Pole, Poel, *Poole (Head)*. 21, B 1.
 Naeldwijck, *Naaldwijk*. 19, Bk. I.
 Naergen, v. Nerghen.
 Naes, v. Nues.
 Naes, De, Donas, De Noes, *Nash Point*. 22, A 4.
 Naessant, Nadsant, *Nash*. 22, A 4.
 Nagel Eylandt, Mokogif, Noock Ostrove, *Nokugef Eiland*. 4, C 2.
 Nahare, S., v. Sannazere.
 Nayshoek, v. Cornelis Cornelisz Hoeck.
 Narghen, v. Nerghen.
 Narij, *But of Lewis*. 25, C 2.
 Narva, Nerva, *eiland Nerva*. 11, A 3.
 Narva, 't Hooge Landt van Der, *kuststrook tussen Toisburg en Narva*. 11, B 3.
 Narve, Der, v. Duyts Narva.
 Narwijck, v. Nerwyck.
 Nasere, S., v. S. Nazare.
 Naskou, Nascouw, v. Maschou.
 Nassouwen, Hoeck van, Caep de Nassouwen, *Kaap Nassau*. 3, A 3.
 Nassouwen, Straet van, v. Strate Waygats.
 Natel, v. Naelden.

- Natgat(t), *zandplaat, de latere polder Borselen.* (Zie p. 48.) 19, C 2.
- Nauwe Gote, *vaargeul tussen de Vlaamse banken.* 20, B 3.
- Navis, C. de, *N.O. punt van Tenerife.* 30, C 2.
- Nazare, S., S. Nasere, *St. Nazaire aan de Charante.* 27, Bk. II.
- Nazaret, S., S. Nazere, v. Sannasere.
- Neergen, v. Nerghen.
- Neerwijk, *Njardvik.* 26, C 2.
- Nehring van der Memel, *Kurische Nehring.* (Zie p. 33.) 12, C 2.
- Nerdefoert, *Leirufjord.* 26, A 2.
- Nerg(h)en, Na(e)rgen, Neergen, *Nar-gen.* 10, B 3; Bk.
- Nerinc van Dansick, *Nerung van Dantzick, Frische Nehring.* (Zie p. 33.) 13, C 6.
- Nerva, v. Narva.
- Nerve, Der, v. Duyts Narva.
- Nerwyck, *Narwijck, Närshamm.* 13, B 6.
- Nes, v. Nues, *The Naze.*
- Nes, *Nesserzand.* 18, A 5; Bk. I.
- Nes, De Nesse, *Brunlanes.* 9, C 1; Bk. A 2.
- Nesse, Nisse, v. Dignesse, *Dungeness.*
- Nesse, v. Nose, *Lindenaes.*
- Nesse, v. Oldermesse, *Gris-Nez.*
- Nestvel(d)t, *Nästved.* 15, C 6.
- Nesze, *noordpunt van Voorne.* 19, B 3.
- Neszerlandt, *Nesserland.* (Zie p. 36.) 17, C 7; Bk. III.
- Neszum, *Sönder-Nissum.* 15, B 3.
- Neudstedt, *Mi'dstedt.* 16, B 3.
- Neuport, v. Nijpoort.
- Neurij, *Newry.* 23, A 4.
- Neus, De, v. Nues, *The Naze.*
- Neuse, Der, v. Nose, *Lindesnaes.*
- Neuwe Warck, v. Dat Werck.
- Newport, v. Nyepoort en Nijpoort.
- Newton, v. Nieuweton.
- Nex, *Neksö.* (Zie p. 32.) 13, C 4.
- Nyborch, v. Nieborch.
- Nyburch, *Neukuhren.* 12, C 2.
- Nicastel, v. Nieucasteel.
- Niclaes Clooster, S., S. Nicolas, *klooster St. Nicolaas.* 4, D 2.
- Nicolasdiep, *Nikolskoi Diep.* 4, D 2.
- Nicolausdeyp, S., *vaargeul St. Nicholas.* 24, C 3.
- Nicoope, Nijcoping, Nijkopen, *Nyköbing.* 14, B 3.
- Nijcopen, Nikope, *Nyköbing.* 15, C 6.
- Nycoppen, v. Nieu Coppen.
- Nijdefoert, *Midfjord.* 26, B 2.
- Nijdinck, Niding, Nijninck, Nijng, *Indinc, Niddingen.* 13, B 2.
- Nieborch, Nijborch, Nieuburch, *Nyeuwburch, Nyborg.* 15, C 5.
- Nye Diep, 't, 't Nieuwe Diep, *vaarwater tussen Greifswalder Oje en Rügen.* 13, C 3.
- Nye Holmen, *Mieuholmen, Binnen en Buiten Törungen.* 8, B 5.
- Nijehuijs, *Neuhaus.* 14, B 2.
- Nijkerck, *Niekerk.* 17, Bk. III.
- Nijelandt, *Westernieland.* 17, C 5; Bk. III.
- Nyepoort, Nyeporten, Nieuport, *Newport, Nieuwpoort.* 20, B 3.
- Nijesijl, v. Nijewersijl.
- Nieuburg, *Nyeuburg, v. Nieborch.*
- Nieucasteel, *Nieu Cast, Nicastel, New Castle.* 24, B 2.
- Nieu Coppen, *Nycoppen, Nykoping.* 9, C 5.
- Nieu-Hollandt, *Samueten Lant, Samueten Landt, landstreek ten Z. van Waygats tot de Ob.* (Zie p. 94.) 3, C 3.
- Nieuport, v. Nyepoort.
- Nieu-Walcheren, *Delgoy, Dolgoy.* (Zie p. 25.) 3, C 2.
- Nyeuwburch, v. Nyborg.
- Nieuwe Diep, v. Dantzicker Diep.
- Nieuwe Diep, v. Nye Diep.
- Nieuwe Diep, 't, *zeegat voor Schouwen.* 19, B 1/2.
- Nieuwe Diep, 't, *vaarwater langs Huisduinen.* 19, B 4; Bk. I.
- Nieuwe Diep, *invaart in de Dwinamonding.* 4, D 2.
- Nieuwe Gatt, *Everskil, vaargeul in de Maasmond.* (Zie p. 47.) 19, Bk. II.
- Nieuwe Gronden, v. *Nieuwewercx Gronden.*

- Nieuwe Gronden, *Gelb Sand*. 16, C 2.
 Nieuwe Gronden, *Dithmarscher Gründe*;
 zie Heckesant en De Hont.
 Nieuwe Gronden, *New Grounds*. 23,
 Bk. II.
 Nieuwe Landt, 't, *bank voor de Vlaamse
 kust*. 20, C 1.
 Nieuwe Lant, Nieuwe Sandt, *noordelijk
 deel van de Banjaard*. (Zie p. 44.)
 19, B 1.
 Nieuwe Liet, *Nyleden*. 7, C 2.
 Nieuwe Noortzee, v. Tartarische Zee.
 Nieuwerck, Nieuwe Warck, v. Dat
 Werck.
 Nieuwerhaven, Nieuwhaven, *Newhaven*.
 (Zie p. 103.) 21, B 3.
 Nieuwe Sandt, v. Nieuwe Lant.
 Nieuwe Sandt, Nygge Grunt, *Cross
 Sands*. 24, C 3.
 Nieuwe Sluys, *plaats op Voorne*. 19,
 B 3; Bk. I.
 Nieu-West-Vrislandt, *land ten O. van
 de Ob*. (Zie p. 94.) 3, B/C 3/4.
 Nieuweton, Newton, *Newton Abbot*. 22,
 B 4.
 Nieuwe Toren, *Newtown*. 21, B 1.
 Nieuwe Warck, v. Dat Werck.
 Nieuwewerxc Gronden, Nieuwe Gron-
 den, *Neuwercker Watt*. 16, C 2.
 Nieuwhaven, v. Nieuwerhaven.
 Nieuwport, *Newport*. 22, A 3.
 Nieuw Beginen, *Newbiggin*. 24, A 2.
 Nieuw Cast, v. Nieucasteel.
 Nijewersijl, Nijesijl, *Niezijl*. 17, C 5.
 Niewkerck, *Nykyrka*. 11, A 4.
 Nieuwport, v. Nijpoort.
 Nijew Steen, v. Ydensteyn.
 Nygge Grunt, v. 't Nieuwe Sandt.
 Nygge Musenisse, v. Musenisse.
 Nikastel, *Newcastle*. 23, B 4.
 Nileus, Nijlues, Meelues, *Ny Lödöse*.
 13, B 3.
 Nileus, 't Gat van, *mond van de Raef-
 sund*. 13, B 2.
 Nijng, v. Nijdinck.
 Nijninck, v. Nijdinck.
 Nijpoort, Neupoort, Nieuwport, Port,
Newport. 21, B 1.
- Nysse, v. Dignesse.
 Nysse, v. Oldernesse.
 Noer, De, *The Nore*. 24, Bk. III.
 Noes, De, v. De Naes.
 Noese, Der Noesz, v. Nose.
 Noesze, De, *Terneuzen*. 19, C 2.
 Nogwefioerd, *Nogvid Fjord*. 6, Bk., B 2.
 Nolle, *uitstekende punt bij Vlissingen*;
ook de rede er voor. 19, C 2.
 Nolle, De, *uitstekende punt bij Ouddorp*.
 19, B 2.
 Nollim, *Wollin*, 13, D 4.
 Nomendaelsche Eylanden, Nomendael,
 Momendael, *scheren op ongeveer
 64° N.B. (landwaarts in ligt de
 plaats Namdalseid)*. 6, C 6.
 Nonkelega, v. Monickenlegghe.
 Noock Ostrove, v. Nagel Eylandt.
 Noorbay, *Medway*. 24, Bk. III.
 Noord, C., *Kaap Horn*. 26, A 2.
 Noordcaap, v. Noort Caap.
 Noorder Breebalgh, Ooster Til, Noort
 Balch, *Oster Till*. 16, C 2.
 Noorder Cachops, v. Malesop.
 Noorder Cams, v. Killen.
 Noorder Coppen, Noordt Coppen, *Norr-
 köping*. 9, C 5.
 Noorderdiep, *Norderneyer Seegat*. (Zie
 p. 40.) 17, B 7.
 Noorder ofte Engelsche Bay, *English
 Bay*. 2, Bk. II.
 Noorder Esels, Noorder Eesel, *zand-
 bank voor de Gironde*. 27, Bk. III.
 Noordergat, v. Hillegatt.
 Noordergat, v. Kameelgat.
 Noordergat, Oosterboomsgat, *Noordoost-
 gat*. (Zie p. 37, vlg.) 17, C 3.
 Noordergat, *North Gat*. 2, Bk. I.
 Noordergat van Maesterlant, v. Wester-
 gat van Maestrant.
 Noordergronden, v. Noordtgronden.
 Noorder Haken, v. Noord Haken.
 Noorder Las, *Sunk Sand*. 24, Bk. III.
 Noorder Lexen, *N. Leksen*. 6, Bk., A 3.
 Noorder Meuholm, v. Noorderwicholm.
 Noorder Ooch, *Norderoog*. 16, B 2.
 Noorder Oorden, *Norra Ude*. 13, B 5.
 Noorderpijp, v. Noort Pyp.

- Noorder Raszen, *zandbank bij Walcheren*. 19, B 1.
- Noorder Soppes, Noorder Sops, v. Male-sop.
- Noorderwicholm, Noorderwijcxholm, Noorder Meuholm, *Vedholm*. (Zie p. 30.) 9, C 2.
- Noordfioerd, *Falgsjöen en Arasvik*. 6, Bk., A 3.
- Noordgronden, *noordelijk deel van de Arklow Bank*. 23, B 5.
- Noord'haken, Noorder Haken, Noorder Haaks. 18, Bk. I.
- Noordhoeck, v. Vogelhoeck.
- Noordhoeck, *Staalet*. 6, D 3; Bk., B 1.
- Noordick, *Nordendeich*. 16, B 2.
- Noord Kijn, *Nord Kyn*. 5, A 4.
- Noordoostergat, *vaargeul tussen Terschelling en Ameland*. (Zie p. 36.) 17, B/C 5.
- Noordrock, *Long Bohur*. 23, Bk. II.
- Noordrock, Nordrock, *rots bij Ardglass*. 23, A 5.
- Noordt Balch, *Mittel-Hever*. 16, B 2.
- Noordt Bodem, v. Noort Bodem.
- Noordt Coppen, v. Noorder Coppen.
- Noordtgronden, Noordergronden, *bank ten N. van de Elbemonding*. 16, B 2.
- Noordthoeck, *Cape East*. 2, Bk. II.
- Noordt Jetting, *vaargeul in het Vlie*. 17, Bk. II.
- Noordt-Oosten, 't Landt van, *streek van Noorwegen beN. Halland*. 13, B 3.
- Noor(d)t Zee, *Noordzee*. 24.
- Noord Voorland, *North Foreland*. 21, A 4.
- Noordwestergat, *vaargeul tussen Terschelling en Ameland*. (Zie p. 36.) 17, B/C 5.
- Noord Wester Waterhaf, Noortwester Water, *Frier Fjord*. 9, Bk., A 2.
- Noordwest Houck, *Sandness Head*. 25, B 5.
- Noort Balch, v. Noorder Breebalgh.
- Noort-Bevelandt, *Noord Beveland*. (Zie p. 51.) 19, B 2.
- Noort Bodem, *Botnische Golf*. 9, B 6.
- Noortborg, *Norburg*. 16, A 3.
- Noort Caap, Noordcaep, *Noordkaap*. 5, A 4.
- Noortfliet, *Sondre Flint*. 15, Bk.
- Noorthoecken van Safya, *kaap ten N. van Safi: C. Safi of Pte. de la Tour*. 30, B 4.
- Noortmerleen, *Normen*. 6, D 5; Bk., A 3.
- Noort Pyp, Noorderpijp, *Norder Piep*. 16, B 2.
- Noortwester Water, v. Noord Wester Waterhaf.
- Noortwijck op Zee, *Noordwijk aan Zee*. 19, A 3.
- Noorweg(h)en, *Noorwegen*. 9.
- Noose, v. Nose, *Lindesnaes*.
- Nordernij, *Norderney*. 17, B 7.
- Nordfoelen, *Nordfallet*. 5, B 2.
- Nordrock, v. Noordrock.
- Normandye, Normedie, *Normandie*. 21, D/C 2/3.
- Normandische Zee, *Het Kanaal tussen Cap d'Antifer en Cherbourg*. 21, C 2.
- Norne, *Nairne*. 25, D 4.
- Norddal, *Nordredal*. 25, Bk.
- Nortry, *Nordby*. 15, C 5.
- Norwelle, v. Orwelhoven.
- Norwelle, *Noordwelle*. 19, B 2.
- Nose, Der, Noese, Noose, Nesse, Der-nues, Nues, Der Neuse, *Lindesnaes*. 8, C 4.
- Noumonstier, v. Armborstiers.
- Nova Sembla, Nova Zemla, *Nova Zembla*. 3.
- Nubal Eylant, Nubel, *Südfall*. 16, B 2.
- Nues, v. Nose, *Lindesnaes*.
- Nues, Dernues, De Neus, De Nes, De Naes, Tenase, *The Naze*. 24, C 3; Bk. III.
- Nuisfioerd, *Nus Fjord*. 5, Bk.
- Nulso, *Naalsö*. 25, B 2; Bk.
- Numinck, Numet, Numit, Nunet, *Nyminde*. 15, C 3.
- Nustat, *Nysted*. 14, B 3.
- Nuwlyn, *Newlyn*. 22, B 2.

O.

- Obbegat, v. Ebbegat.
 Obevrach, v. Abbewrack.
 Obi, Revier, R.Oby, *Ob*. 3, B 4.
 Obrev(e)rac, Obrurac, v. Abbewrack.
 Ocsel, v. Oesel.
 Octobers, v. Dragans.
 Odejarne, Odegerne, Oudegerne, *Audierne*. 27, A 1.
 Odense(e), Oldensee, Odensoe, *Odensee*. 15, C 5.
 Odier, Tooren van, *toren bij Huelva aan de Rio Odier*. 29, A 3.
 Odisholme, Oetgensholm, Oedesholm, O(t)gesholm, Woedesholm, *Odesholm*. 10, B 2; Bk.
 Oeest, *Oste Banke*. 16, C 3.
 Oelandt, *Oland*. 16, B 2.
 Oel(1)ant, Oelandt, *Oeland*. 13, B 5.
 Oeefsfoert, *Olafsfjord*. 26, B 3.
 Oeltgensplaet, Ooltgisplaet, *Ooltgensplaet*. 19, B 3.
 Oene, Oertsen, *Ura Baai*. 4, C 2.
 Oerferness, Orferness, Orfordtneszc, *Orfordness*. 24, C 3; Bk. III.
 Oertegier, v. Ortegier.
 Oertsen, v. Oene.
 Oesel, Ocsel, *Oesel*. 10, B 2; Bk.
 Oester, Den, *Middelbank*. (Zie p. 50.) 19, B 1.
 Oesterbanck, Oosterbanck, Woesterbanck, *bank bij Oléron*. 27, Bk. II.
 Oesterbanck, *Le Vieux Banc*. 22, D 5.
 Oestermael, v. Smaels.
 Oetersem, Etershem, *Etersheim*. (Zie p. 97.) 18, B 5.
 Oetgensholm, v. Odisholme.
 Oever, *Den Oever*. 18, Bk. II.
 Ofsfioerd, *Oks Fjord*. 5, A 4.
 Oge, Dat, v. 't Oogh.
 Oges, S., S. Osijes, *St. Osyth*. 24, Bk. III.
 Ogesholm, v. Odisholme.
 Ôlde, *Alde-Oen*. 7, A 1.
 Oldehed, Oldhead, v. Veyo.
 Olde Hilson(d)t, *Gamle Hellesund*. 8, B 5.
 Olde Liet, v. Oude Liet.
 Oldenbroeck, Oldebrouck, Oudebroeck, *Altenbruch*. 16, C 2.
 Oldensee, v. Odensee.
 Olderdor. Oleron, *Oléron*. 27, D 4; Bk. II.
 Oldernesse, Oldernisse, Oudernisse, Nesse, Nysse, Swartenesse, *Gris-Nez*. (Zie p. 108.) 21, B 4.
 Oldersont, Olde Sond, *Aldefjord*. 7, A 1.
 Oldersum, v. Otersom.
 Olderzee, Oldersele, Olde Seiloc, v. Oudezee.
 Oldewad, *Uddevalla*. 9, C 2.
 Olde Wijck, *Kaap Wick*. 25, C 4.
 Oldewo(o)rden, *Wöhrden*. 16, B 3.
 Oldhed, Oldhooft, v. C. Veyo.
 Oldt Duijnen, Oltduynen, Outduyn, *Haut Pennetin*. 27, B 3.
 Oldvliet, *Lough Larne*. 23, A 5.
 Oleron, v. Olderdor.
 Olgym, v. Varandy.
 Olina, v. Eylant Daelna Olina.
 Olloen, v. Allone.
 Olms, v. Oms.
 Oloffsholm, S., S. Olefsholm, *Bjorö*. 7, Bk.
 Olona, Olone, v. Allone.
 Olrey, *Rivière d'Auray*. 27, B 3.
 Olste, Olsto, *Unst*. 25, B 5.
 Oltduynen, v. Oldt Duijnen.
 Ombay, *Porya Baai*. 4, C 2.
 Ombon, *Ombö*. 7, C 2/3.
 Omgekeerde Boot, *berg achter Kristiansand*. 8, B 4.
 Ommegangh, Ommega, *Omgang*. 5, B 4.
 Oms, Ommen, Olms, Ooms, *Ommö*. 14, A 3.
 Onderselle, v. Oudezee.
 Ondutenes, *Ondverdarnes*. 26, B 1.
 Onega, Cape de, v. Donega.
 Ony, *eiland Uyea*. 25, B 5.
 Onkan, *Onchan*. 23, A 5.
 Onrust, *Onrust*. 19, B 2.
 Onse Lieve Vrouwenbanck, v. Vrouwenbanck.
 Onse Vrouw, Onser Vrouw op See, *vroeger een dorp op Schouwen*. (Zie p. 48.) 19, III.

- Onser Vrouwen Kerck, Mariekerck, *kerk bij Mugia*. 28, A 1.
- Oogh, 't, 't Ooch, Dat Oge, *Callantssoog*. (Zie p. 42.) 18, B 4; Bk. I.
- Ooltgisplaet, Oeltgensplaet.
- Ooms, v. Oms.
- Oorits Rick, *Erith (Reach)*. 24, Bk. I.
- Oort, Den, *Leerort*. 17, C 7.
- Oort, Den, *Feyenoord*. (Zie p. 48.) 19, Bk. I.
- Oostduyn, *Pte. de St. Quentin*. 21, B 4.
- Oosteynde, Oostende, *Ostende*. 20, B 3.
- Oostend, Oosteind, *Oosterend*. 18, Bk. I.
- Oostend, *Oost-Vlieland*. 17, C 3.
- Oost Endt, *Lourenzo Pt.* 30, B 2.
- Ooster, Den, *Ooster*. 19, B 1.
- Oosterbanck, v. Oesterbanck.
- Ooster Banck, *Thornton Bank*. (Zie p. 53.) 20, A 3.
- Ooster Boomsgat, v. Noordergat. (Zie p. 37, vlg.)
- Ooster Confers, Ooster Co(n)vers, v. Catwater; zie p. 103.
- Oosteree, O(o)sterre, *Osterö*. 7, B 2.
- Ooster Eems, *Ooster Eems*. 17, B 6; Bk. III.
- Ooster Eijlandt, *Eagle I.* 23, A 2/3.
- Oostergaerde, Oostergard, *Oostergarnsholmen*. 13, B 6.
- Oostergat, v. Oostgat.
- Oostergat, La Congie Oostergat, *Grande Conchée*. 21, Bk. III.
- Oostergat van Maerdou, *oostelijke invaart bij Maerdö*. 8, B 5.
- Oostergatt van Maestrant, 't Zuijdergat van Maesterlant, *vaarwater ten Z. van Marstrant*. 13, B 2.
- Oostergat bi der Noese. — Nesse. — Nuese, Maensondt, *Grönsfjord*. 8, B 4.
- Oostergat van Toxara, *oostelijke invaart achter Sengeiski*. 3, C 2.
- Oostergat van Vlecker(o), *Kristiansand Fjord*. 8, B 5.
- Oosterhil, *deel van de bank Den Ooster*. 18, B 2.
- Oosterhoeck, *Glettingans*. (Zie p. 66.) 26, B 4.
- Oosterlandt, Oostlandt, *North Eastland*. 2, A/B 4.
- Oosternes, *Ostnäs*. 25, Bk.
- Ooster Nyelandt, *Oosternicland*. 17, Bk. III.
- Ooster Pleymercken, Ooster Penmarques, *Glenant, I. de Glénan*. 27, B 1/2.
- Ooster Poster, v. Toster Poster.
- Ooster Raszen, *bank bij Walcheren*. 19, C 1.
- Oosterre, v. Oosteree.
- Ooster Rijsen, O(o)sterrijsen, *Oster Risör*. 9, Bk., B 2.
- Ooster Til, v. Noorder Breebalgh.
- Ooster Visscher, v. Cleyne Visscher.
- Ooster Weser, *invaart in de Weser*. 16, C 2.
- Oosterwijck, v. Oostwijck.
- Ooster Zee, *Oostzee*. 13.
- Oostcappel, Oostcapp(e)len, *Oostkappelle*. 19, B 2.
- Oost Finlandt, *Zuid Finland*. 11.
- Oostgat, Oostergat, *Oostgat*. 19, B 1.
- Oosthaeven, *baai bij Helgoland*. (Zie p. 35.) 16, Bk.
- Oosthoeck, *Kaap Noord Oost (Cape North East)*. 2, Bk. II.
- Oostkiel, *Hellefjord*. 9, Bk., B 2.
- Oostkiel, 't Gat van, *invaart ten N. van Straaholm bij Jomfruland*. 9, Bk., B 2.
- Oostlander Kerc, *Oosterland*. 18, Bk. II.
- Oostlandt, v. Oosterlandt.
- Oostvorn, *Oostvoorne*. 19, B 3; Bk. I, II.
- Oostwijck, Oosterwijck, *Liefde Bay, Liefde Baai*. 2, B 2.
- Opdam, *Obdam*. 18, B 4.
- Opperdoes, Opperdues, v. Derdoes.
- Oraengien, Eylanden van, Eylandt van Orangien, *Oranskie I.* 3, A 3.
- Orangen, I., *Goletz Eiland*. 3, C 2.
- Oratame, *Oratava*. 30, C 2.
- Orbestier(s) Abdije, Orberstiers Abdije, *S. Jean des Orbiétières*. 27, C 4; Bk. I.
- Orcades I., *Orcanesze*, v. Urbenay.
- Oreille, v. Criel.
- Orenderfoert, *Oenundarfjord*. 26, A 2.

- Orene, Canijn, Oreme, *La Horaine*. 22, D 5.
 Orfferness, Orfordnesz, v. Oerfernes.
 Orfford, Orfferd, Orforthaven, *Orford*. 24, C 3; Bk. III.
 Orgelbay, d', *Hunafloi*. 26, B 2.
 Orijngan, *Ria de Oriñon*. 27, F 2.
 Orisandt. (Zie p. 51.) 19, B 2.
 Orisondt, v. Sondt.
 Orkanie, Arkanien, Urcamia, Clippen van Rokedon, *Rochebonne*. 27, C 3.
 Orlogones, C., *Kaap Orlov*. 4, C 3.
 Ornay, v. Alderney.
 Orne, *Loch Houn*. 25, D 3.
 Orondebuy, v. Grimste.
 Oronza, *Oronsay*. 25, D/E 2.
 Ortegier, Oertegier, Ortegael, *Cabo Ortegal*. 27, H 3.
 Orwelhoven, Norwelle, *plaats aan de mond van de Orwell R.* 24, C 3; Bk. III.
 Oschapos, v. Malesop.
 Osyes, v. S. Oges.
 Ossen, Boijs, Boos, *klip Cabezo del Medio*. 28, B 2.
 Ossenborch, v. Haesberg.
 Ossenesse, Oussensse, *Ossenisse*. 19, C 2.
 Ossenfurt, Ossenfoert, Oxefoort, *Oksefjord*. 8, B 6.
 Ostby, *Oesby*. 15, C 4.
 Ostent, v. Oostend, *Oosterend*.
 Oster, *Oostwolde*. (Zie p. 97.) 17, C 6.
 Osterre, v. Oosteree.
 Osterrijsen, v. Ooster Rijsen.
 Ostro, *Osterö*. 25, A 2; Bk.
 Oszdorp, *Oksendrup*. 15, C 5.
 Osze, De, *mond van de Leba*. 13, C 5.
 Oszebalgh, *Otzummer Balje*. 16, C 1.
 Osz(e)holm, *Oxholm*. 10, B 2; Bk.
 Oszendrecht, *Ossendrecht*. 19, C 3.
 Oszesteert, *Den Osse*. 19, B 2.
 Otersom, *Oldersum*. 17, C 7.
 Otgesholm, v. Odisholme.
 Otter, Den, *ondiepte in de haven van Harwich*. 24, Bk. III.
 Ottersnes, *Oddernes*. 8, B 5.
 Otturen, Ottrum, *Otteröen*. 9, C 2; Bk., B 4.
 Ou, v. Heu.
 Oud Aberdin, Oude Abberdin, *Old Aberdeen*. 25, D 4.
 Oude Broeck, v. Oldenbroeck.
 Oude Falsterboen, v. Schonor.
 Oude Gatt, 't, *Riff Gat*. 17, B 6; Bk. III.
 Oude Gatt, 't, *Suydergatt, vaarwater in de Maasmond*. (Zie p. 47.) 19, Bk. II.
 Oudegerne, v. Odejarne.
 Oude Landdiep, v. Landtdiep.
 Oude Langesont, Oude Langes, *Gamle Langösund*. 9, Bk., A 2.
 Oude Liet, Olde Liet, *Engesund Leden*. 7, C 2.
 Oude Maes, *Oude Maas*. 19, Bk. I.
 Oude Man, Tour dordre, Tore doder, Tore dordre, *toren bij Boulogne*. (Zie p. 56.) 21, B 4.
 Oudernesse, Oudernisse, v. Oldernesse.
 Oude Seugh, d', *Oude Zeug*. 18, B 4/5.
 Oude Vlie, *Doove Balg*. 18, A 5.
 Oudezee, Ouderzee(1), Oldersele, Olde Selloe, Onderselle, *Audrecelles*. 21, B 4.
 Oussensse, v. Ossenesse.
 Outbuy, Buijhuijs, *Gamle Varberg*. 13, B 3.
 Outdorp, *Ouddorp*. 19, Bk. III.
 Outduyn, v. Oldt Duijnen.
 Out Gibraltar, v. Algesyris.
 Outkerck, *Ouwerkerk*. 19, B 2.
 Out Mamora, v. Memore.
 Ouwevaar, *Alt Gaarz*. 14, B 3.
 Overfal, *Kentish Flats*. 24, Bk. III.
 Over Flacque, Over Vlacke, *Over-Flakkee*. (Zie p. 46.) 19, B 3.
 Over Isell, *Overijsel*. 18, B 7.
 Overnoort, Overnoorde, v. Vernoorde.
 Oxefioerd, *Oksfjord*. 5, B 3; Bk.
 Oxfoort, v. Ossenfurt.

P.

- Padstow, de Houck van, v. Stoupert Point.
 Paenderga, v. Pandergha.
 Paep, De, *Paap Sand*. 17, C 6; Bk. III.
 Paersingh, *South Bull*. 23, Bk. I.

- Paeuwen, *Pogum*. 17, C 7.
 Palma, I., *Palma*. 30, C 2.
 Palmidon, Palmelo, *Palmella*. 28, G 2.
 Pampus, Pampos, Pampous, *Pampus*. 18, C 5.
 Pan, De, *bank tussen Eyerland en Tes-sel*. (Zie p. 43.) 18, Bk. I.
 Pandany, Pandamy, v. Predanner Point. (Zie p. 60.)
 Panderg(h)a, Pandragen, Pandraga, *Parrega*. 18, A 5.
 Pap(e)y, *eiland Papey*. 26, B 4.
 Papesondt, *ingang van de Møgster Fjord*. 7, B 2.
 Paps, *twee heuvels ten Z. van Sunder-land*. 24, B 2.
 Parna, *Perno*. 11, A 3.
 Parnan, v. Parnout.
 Parnis, Pernisz, *Pernis*. 19, Bk. I.
 Parnout, Parnan, Parno(u)t, *Pernow*. 10, B 3.
 Pasalis, Cape, Paesalis, C. de Phaselis, *Cabo Silleiro*. 28, B 2.
 Passage, v. Pijsage.
 Passaie, Passag(i)e, *Pte. de Pasajes*. 27, F 4.
 Passesoen, Pogemeso(e)n, Possesoen, *Port Sauzon*. 27, B 2.
 Pasum, Paszum, *Paesens*. 17, C 5.
 Paszis, Porshut Point, *Portishead*. 22, A 5.
 Paternosters, v. Peereleck.
 Paternosters, *rotsen bij de O. punt van Oesel*. 10, B 2; Bk.
 Paternosters, *Paternoster Scheren*. 13, B 2.
 Patersfoert, *Patrefsjord*. 26, B 2.
 Patrixhil, *Croagkpatrick*. 23, B 3.
 Patrix Kerke, Sunte, S. Patritius, *kerk bij Dartmouth*. 22, B 4.
 Patsvoort, v. Pootsfoert.
 Pautzke, Pautzker Wijck, v. Poest, *Poesterwyck*.
 Pauwels, S., Paules, S. Pol, Sunte Pawel, *Le Palais*. 27, B 2.
 Pauwels in Leioenen, S., S. Paules —, Sunte Pawels in Lyon, — in Leynen, v. Leione.
 Peangum, *Piaam*. 18, A 5.
 Peculiers, Peckeliers, Pinekers, Picque-lier, *Ile du Pilier*. 27, B 3.
 Pedro, I. de S., I. S. Pietro, *Castillo Santi Petri*. 29, B 4; Bk.
 Peen, De, *Peene*. 13, C 3.
 Peerdemart, *zandbank ten W. van Schiermonnikoog*. (Zie p. 36.) 17, C 5.
 Peerdemart, Peerdemerckt, *Binnen Paar-demart*. (Zie p. 53.) 20, B 4.
 Peereleck, Paternosters, *Pierres de Lecq*. 22, C 5.
 Peert, *Nord Perd*. 13, C 3.
 Peertshoef, *Horseshoe*. 23, B 4.
 Peeters Sande, Drooch Pieters Sandt, *zandbank voor het Vlie*. (Zie p. 37.) 17, C 3.
 Peetsinsha Reeca, v. Pitsingh.
 Pelerin, *Le Pellerin*. 27, B 4.
 Pelgherem Lant, Pilgrom Sant, *Belumer Sand*. 16, C 2.
 Pelitza, *Pyalitza*. 4, C 2.
 Pelsummer Wadt, v. Schuytsand.
 Peltingh, *Pelting*. 11, A 2.
 Peltingscheeren, Pelting Scharen, *sche-ren bij Pelting*. 11, A 2/3.
 Pelting Sont, *invaart ten W. van de Peltingscheeren*. 11, A 2.
 Pemelzee, Pemsay, *Pevensey*. 21, B 3.
 Penbroeck, Penbroc, *Pembroke*. 22, A 3.
 Peniche, *Schiereiland Peniche*. 28, F 1.
 Penningen, Pingum, *Pingjum*. 18, A 5.
 Pensinge, v. Pijsage.
 Penticost, C., *Kaap Intzi*. 4, C 3.
 Penticostbanck, *bank in de Witte Zee*. 4, C 3.
 Pentvan, *Pentewan*. 22, B 3.
 Peryn, *Pentryn*. 22, B 2.
 Permeyne, Permen, v. Pietermeyen.
 Pernisz, v. Parnisz.
 Perno, Pernout, v. Parnout.
 Persch Riff, *rif bij Kaap Cold*. 2, B 2.
 Pesloge, *Pitsligo*. 25, D 4.
 Petchum, *Petkum*. 17, C 7.
 Petermenne, v. Pietermeyen.
 Petsingh, v. Pitsingh.
 Petten, *Petten*. 18, Bk. I.

- Peuszum, *Pewsum*. 17, C 7.
 Pevensey, v. Pemelzee.
 Peverel Point, *St. Albans Head*. 21, B 1.
 Phanu, Phaun, v. Fanou.
 Phaselis, C. de, v. Pasalis.
 Philaij, *Filey Bay*. (Zie ook Vijlo.) 24, B 2.
 Philiplant, *St. Philipsland*. 19, B 3.
 Philly, *Philleigh*. 22, B 3.
 Phylo, v. Vijlo.
 Philo Krack, Pilo Krack, *Filey Point*. 24, B 2.
 Piasentia, v. Placentia.
 Pickberch, De, v. De Piecke.
 Pickels, *rotsen ten W. van Bréhat*. 22, D 4.
 Pickerdije, Pickerdien, *Picardië*. 21, B 4.
 Picklantschare, Picklandt Skare, Pitslandt Skare, *Pentland Skerries*. 25, C 4.
 Picquelier, v. Peculiers.
 Piecke, De, De Pico, De Pickberch, *Pico de Teyde*. 30, C 2.
 Pielworm, v. Pilwieren.
 Pietermey(e)n, Pierremen, Petermenne, Permen, Permeyne, *Pierre-Moine*. 27, B 3.
 Pietershil, *Piershil*. 19, B 3.
 Pietershoeck, *Puttershoek*. 19, B 4.
 Pietershorn, *Petersdorf*. 14, B 3.
 Pieters Sandt, v. Peeters Sande.
 Pietro, I. S., v. I. de S. Pedro.
 Pilgrom Sant, v. Pelgherem Lant.
 Pillo, Pillau. 13, C 6.
 Pilo Krack, v. Philo Krack.
 Pilwieren, Pilwirmi, Pilwirn, Pilworm, Pielworm, *Pellworm*. (Zie p. 35.) 16, B 2.
 Pinas de S. Anna, *Les Briquets, voor Pte. de St. Anne*. 27, F 4.
 Pinas, C. de, v. Gossam.
 Pynbuf, *Banc des Brillantes (?) in de Loire voor Paimboeuf*. 27, B 3.
 Pinekers, v. Peculiers.
 Pinge(s), Pyngys, *I. de Béniguet*. 22, D 3.
 Pingum, v. Penningen.
 Pinies, *Lanildut (?)*. 22, D 3.
 Pijp, v. Zuidt Pijp.
 Pijsage, Passage, Pensinge, Pissago, *Figueira*. 28, D 2.
 Pissiers, v. C. te Pitsiers.
 Pistilsfioerd, v. Sestelfoert.
 Pitance, Bitanze, *Betanzos*. 27, H 2.
 Pitsana, R., Pitzano, Peetsinsha Reeca, *Peschanka Rivier*. 3, C 2.
 Pitsiers, Cape te, Cape te Pissiers, C. de Spich(i)el, S. Uveshoeck, *Cabo Espichel*. 28, G 1.
 Pitsingh, Petsing, *Petschenga Golf*. 4, C 2.
 Pitslandt Skare, v. Picklantschare.
 Pitzano, v. Pitsana.
 Pitzora, R., R. Pitzore, *Pechora Rivier*. 3, C 2.
 Placentia, Piasentia, *Plencia*. 27, F 3.
 Plaene, *Plön*. 14, B 2.
 Plaet, v. Vriesche Plaet.
 Plaet, De, *noordelijk deel van het Lange Zand in het Vlie*. (Zie Langersant.) 17, Bk. II.
 Plainconet, *Plaincoet*. 22, D 5.
 Plainpoul, *Penpoul*. 22, D 4.
 Plancius, Capo de, *Kaap Borisova*. 3, B 2.
 Plata, *Flata I*. 25, C 4.
 Pleymercken, Pley(n)marcken, *Pte. de Penmarch*. 27, B 1.
 Pleymuy(d)en, Ple(i)muden, Pleinmuyden, Pleymode, Pleijmouth, *Plymouth*. 22, B 3.
 Ploech, De, De Pluux, *rofs tussen Old Law en Farne Is*. 24, A 2.
 Ploegh, *blinde klip bij Ardglass*. 23, A 5.
 Plomp, Die, *Pte. du Plomb*. 27, C 4; Bk. I, II.
 Pluux, De, v. De Ploech.
 Podossemske, Eijlanden van, *Pudozhemskoe Eilanden*. 4, D 3.
 Poellandt, *I. Poel*. 14, B/C 3.
 Poelbegh, *Poolbeg, vroeger een baken, thans een licht in de Dublin Bay*. 23, Bk. I.
 Poelegem, v. Polijen.
 Poelvoet, *Roggenplaat*. 19, B 2.
 Poemeren, v. Pomeran.

- Poest, Pautzke, *Putzig*. 13, C 6.
 Poesterwijk, Pautzker Wijk, *Putziger Wiek*. 13, C 6.
 Pogemesoen, v. Passessoen.
 Poyt(o)uwen, v. Putouwen.
 Pol, S., v. S. Pauwels.
 Pol, v. Engelsche Pol.
 Poldavid, v. Boldavid.
 Pol de Lijon, S., v. Leione.
 Polder, Poller, *Vrouwenpolder*. 19, B 2.
 Pole, v. Naelde van Pole.
 Pol ende Peper, De, *Pollard*. 24, C 3.
 Polijen, Puelijen, Poelegem, Poleyen, Pulien, *Le Pouliguen*. 27, B 3.
 Pol In, De, Schager Rack, *Skagerrak*. (Zie p. 34 en Bijlage, 1.) 8, B 2.
 Polle, *droogvallend deel van de Banjaard*. 19, B 2.
 Poller, v. Polder.
 Pol Torn, Pollory, Headon, *vuurtoren aan de Humber bij Hedon*. 24, B 2.
 Pomeran, Poemeran, *Pommeren*. 13, C/D, 4/5.
 Ponoy, R., R. Ponnoy, *Rivier Panoi*. 4, C 3.
 Pont Alгато, Punt Algato, *Ponta Delgada*. 30, Bk.
 Ponte de Mas, Ponta de Mas, *Pontedeume*. 27, H 2.
 Pontevedere, Pontefredre, Puente Vedra, *Pontevedra*. 28, B 2.
 Pont Rien, Pontrien, *plaats op de noordkust van Bretagne*. 22, D 4.
 Pool, v. Ruyting.
 Poolsche Gronden, *Porsgrund*. 9, C 1; Bk. A 2.
 Poorsmuyden, v. Porsmuyden.
 Poortspoort, v. Poortspoort.
 Poortegael, Portingale, Poortugael, *Portugal*. 28.
 Po(o)rthuys, Poorters, Porthu(y)s, *Pertuis d'Antioche*. 27, C 4; Bk. II.
 Poortlan(d)t, Portlandt, *Portland*. 22, B 5.
 Poortlant, Ra(e)s van, *Weymouth Bay*. (Zie p. 108.) 22, B 5.
 Poortmuden, v. Porsmuyden.
 Poort Reael, Port(o) Real, *Puerto Real*. 29, B 4; Bk.
 Poortsmuyden, v. Porsmuyden.
 Poor(t)spoort, Port a Port, Port de Port, *Oporto*. 28, C 2.
 Poortugael, v. Poortegael.
 Poortsfoert, Patsvoort, *Baasfjord*. 4, B 1.
 Porfliet, *Purfleet*. 24, Bk. I.
 Porkus, v. Prokers.
 Poronia, *Pomona*. 25, C 4.
 Porshut Point, v. Paszis.
 Porsmuyden, Po(o)rtsmuy(d)en, Poorsmuyden, Poortmuden, Portzmude, Porshmout, *Portsmouth*. 21, B 1.
 Port, v. Nijpoort.
 Port a Port, Port de Port, v. Poortspoort.
 Port Bunel, Port Binel, *plaats op de noordkust van Bretagne*. 22, D 3.
 Port de S. Mari, v. Marijpoortd.
 Port de Port, v. Poortspoort.
 Porterieux, Porto Rieux, *Pontrieux*. 22, D 4.
 Porthu(y)s, v. Poorthuys.
 Portingale, v. Poortegael.
 Port Maran(e), Port Maran, *Marans*. 27, C 4; Bk. I.
 Porto Maria, v. Christo Maria.
 Porto Reael, v. Poort Reael.
 Port Westergat, Le, v. Westergat.
 Posangerfjoerd, *Porsanger Fjord*. 5, B 4.
 Posangernes, *Ydre en Indre Porsanger Nes*. 5, B 4.
 Possessoen, v. Passessoen.
 Pottgat, Smedergat, *Pottengat*. (Zie p. 42.) 18, B 5.
 Pouillac, v. Povillac.
 Pourceaux, Les, *klippen in de mond van de Loire*. 27, B 3.
 Povillac, Pouillac, *Panillac*. 27, D 5.
 Prachipult Point, C. Barchipult, *Braichy-Pwell*. 23, B 5.
 Predanner Point, Pandany, Pandamy, *Pradanack Point*. (Zie p. 60.) 22, C 2.
 Prendi, Prindi, *Prigny*. 27, B 4.
 Presloo, *Prästö*. 14, A 4.
 Prior, Capo de, v. Langhenes.

Prioor, Cape, C. Prior, Caep te Pryver, *Cabo Prior*. 27, H 2.
 Probail, *Porbail*. 21, C 1.
 Prokers, Porcus, Porken, Puencos, *Puercas en Cochinos*. 29, Bk.
 Prol, *Prawl Head*. 22, B 4.
 Pruyssen, *Pruisen*. 13, C/D 6.
 Puctfoert, *Hrutafjord*. 26, B 2.
 Puencos, v. Prokers.
 Puente Vedra, v. Pontevedere.
 Pulien, v. Polijen.
 Puntal, *Quintael*, *Puntales*. 29, Bk.
 Punt Algatto, v. Pont Algatto.
 Punte de Nago, *Kaap Anaga*. 30, C 2.
 Purmer, De, *Purmer*. 18, C 4/5.
 Put, De, *diepte voor de Scheldemonding*. 20, A 4.
 Putouwen, Poyt(o)uwen, *Poitou*. 27, B/C 4/5.
 Putsfagre, *Pittis Fagerö*. 11, A 3.
 Putt ofte Breesandt, De, *bank in de Washbay*. 24, Bk. II.
 Putten, Landt van, *Putten*. 19, B 3; Bk. I.

Q.

Quaby, *Kvalbo*. 25, Bk.
 Quade Hoek, *Kwade Hoek*. 2, B 2.
 Quadt, v. Quaghe.
 Qua(e)xdiep, *vaargeul voor Voorne*. 19, B 3.
 Quale, *Kaap Kvalen*. 7, C 2.
 Qhaghe, De, De Quadt, *Quage*. 16, B 2.
 Quaelby, Rane, *Kvalbö Fjord*. 25, Bk.
 Quaelnes, *Kvalnes*. 25, Bk.
 Qualwijck, *Kvalvig*. 25, Bk.
 Quanes, *Kvianes*. 25, Bk.
 Quareme, Quarema, *plaats aan de R. Douve*. 21, C 1.
 Quarens, v. Querens.
 Quarentin, *Carentan*. 21, C 1.
 Quasquettes, v. Kiskas.
 Quaxdiep, v. Quaexdiep.
 Quenanger, *Kvaenager Fjord*. 5, B 3; Bk.
 Querens, Querns, Quarens, *bank voor de rede van Duins*. 21, A 4.

Querens, *Kueerens of Domburger Rassen*. 19, B 1.
 Queres, *Corme*. (Zie p. 68.) 27, H 2.
 Quewic, *Kvavig*. 25, Bk.
 Quin, C. de, v. Kara Quin.
 Quineborch, *Queenborough*. 24, Bk. III.
 Quintael, v. Puntal.
 Quoine, I., *Foynes*. 23, B 3.

R.

Rabbenfoerd, *Hrappsford*. 26, A 2.
 Rachleens, v. Rangleens.
 Raen, *Raan*. (Zie ook Drooge Raan.) 19, C 1.
 Raigleneborne, I., *Rathlin O' Birne I*. 23, A 3.
 Rakatoves, v. Roketuwes.
 Ramezijn, v. Romesijn.
 Rammelreede, *rede van Santa Cruz*. (Zie p. 69.) 30, C 2.
 Rammeshoofd, v. Ramshoofd.
 Ramolle, *Rathmullan*. 23, A 4.
 Ramsfioerd, *Ramsöfjord*. 6, D 4/5.
 Ramsgat, *Ramsgate*. 21, A 4.
 Ramshoofd, Rammeshoofd, *Rame Head*. 22, B 3.
 Randerhusen, Randersen, *Randers*. 15, B 5.
 Rane, v. Quaelby.
 Rang(h)leens, Rachleens, *Rathlin I*. 23, A 4.
 Rang Sondt, *Randers Fjord*. 15, B 5.
 Ranserdiep, Ransserdiep, *vaargeul in het Vlie*. (Zie p. 37.) 17, C 3.
 Ransondt, *Randösund*. 8, B 5.
 Ransze(e)l, Ransel, *Randzeel*. 17, B 6; Bk. III.
 Rarop, *Ransdorp*. 18, C 5.
 Rarop, *Raarup*. 15, C 4.
 Rassen, *ondiepten in de Maasmond*. (Zie p. 47.) 19, Bk. I.
 Raszen, v. Noorder en Ooster Raszen.
 Ratel(ing), Retelbanck ofte Dyck Pool, *Binnen Ratel*. 20, B 2.
 Ratterburg, *bank tegenover Rattray Head*. 25, D 5.

- Ravenspurre, Spernens. Spunhead, *Spurn Head*. 24, B 3.
- Ravestie. *Raversij*. (Zie p. 97.) 20, B 3.
- Recange, *Rockanje*. 19, B 3.
- Ree, I. de, v. S. Martens Eylandt, *Ile de Ré*.
- Reefcol, v. Revecol.
- Reefhol, Ree(f)shol, Rifhol, *Revshalen*. 15, C 7; Bk.
- Reefhorn, v. Rifhorn.
- Reefsont, v. Refsondt.
- Reeshol, v. Reefhol.
- Reesteen, v. Resteen.
- Reevelt, Reelandt, v. Rhee Eylandt.
- Refcol, v. Revecolle.
- Refsbotthen, *Refsbotten*. 5, B 3; Bk.
- Refsholm. *Revsholm*. 5, B 3; Bk.
- Refsondt, Reefsont, *Raefсанд*. 13, B 3.
- Rego, M. S., M. Santrego, *berg aan de kust bij de mond van de Rio Miño: Santa Tecla (?)*. 28, C 2.
- Reha, *Reedham*. 24, C 3.
- Reyde, *Reide*. 17, Bk. III.
- Reydersandt, *bank voor Reide*. 17, C 7.
- Reidtfioerd, Rydfioerd, *Reydarfjördr*. 26, B 4.
- Reykenes, v. Rijkenes.
- Reykfioert, *Aksarfjördr (?)*. (Zie ook Erefoerd.) 26, A 3.
- Reinefeldt, *Rensfeldt*. 14, C 2.
- Reyne Knaep, *eiland Grönningen*. 7, B 2.
- Reynesile, v. Aldernay.
- Reyssehoofde, v. Rijshoofd.
- Reke, *Rotziküll (?)*. 10, Bk.
- Releche, *Realejo*. 30, C 2.
- Rem, Rim, *Römö*. 15, C 3.
- Rennieviele, *Håvre de Regnéville*. 21, C 1.
- Rennevire, Rennewar, Reneveer, Renui, v. Aldernay.
- Repel, *bank ten N. van Wieringen*. 18, B 4; Bk. I.
- Reperwijck, *Ribevig en Kvaase Fjord*. (Zie p. 29.) 8, B 5.
- Repsfioerd, *Reppe Fjord*. 5, B 3; Bk.
- Res(s)ehoofde, v. Rijshoofd.
- Re(e)steen, Resten, *Stangen*. 7, Bk.
- Restiers, v. Rostiers.
- Retculver, v. Roode Colvers.
- Retelbay, *Adelvig Ford, beZ. Kaap Ritz*. 26, A 2.
- Retelbanck, v. Rateling.
- Retsebetel, Ritzebittel, *Ritzebüttel*. 16, C 2.
- Retten, *Rittem*. 19, C 2.
- Rettiers, Kittiers, *Banc du Ratier*. 21, C 3.
- Reve, v. Rif.
- Revecolle, Re(e)fcol, Rifcol, *Revekul*. 13, C 5.
- Revel(e), *Reval (Tallin)*. 10, B 3; Bk.
- Revelsant, *deel van het Enkhuizer Zand*. (Zie p. 42.) 18, B 5.
- Reviere van Kool, *Kola Baai*. 4, C 2.
- Rewolde, v. Ruwolde.
- Rhee Eylandt, R(h)eelandt, Reevelt, *Roebuck Land*. (Zie p. 25.) 2, C 2.
- Rheeneveldt, *Schiereiland Rennes*. 2, B 2.
- Rheen ofte Wolven Eyl., Volva Ostrove, *Volosirov*. 4, C 2.
- Rhoterbridg, *Robertsbridge*. 21, B 3.
- Ryaels Kriek, *inham in de Baai van Cadiz, thans verzand*. 29, Bk.
- Ribadeus, Rijbadeus, Riba Deos, Ribadeo, *Rivadeo*. 27, H 3.
- Ribbeny, v. Robbenes.
- Rijck Ysse Eijlanden, Ryck Ises Eylanden, *Ryk Ys Is*. (Zie p. 94.) 2, C 5.
- Rijdfioerd, v. Reidtfioerd.
- Ridhed, v. Roothoofd.
- Rye, Rige, Rijghe, *Rye*. (Zie p. 54.) 21, B 3; Bk. I. II.
- Riems, Rijens, v. Ryns.
- Rif, *Malarif*. 26, B 2.
- Rif, Dat, Rief, Reve, Iutsche Riff, *Jutse Rif*. 15, B 1/2.
- Rif, Dat, Lesoe Reff, Rijf van Lesou, *ondiepte aan de Z. O. punt van Läsö*. 15, A 6.
- Rifcol, v. Revecolle.
- Riff, 't, *ondiepte om Anholt*. 15, B 6.
- Rifhol, v. Reefhol.
- Rifhorn, Reefhorn, Duvelssant, *Horns Riff*. 15, C 2.
- Rige, Rijghe, v. Rye.

- Rijghe, Ryga, Ry, *Riga*. 12, B 4.
 Rijghe, De Strate van, *zeestraat tussen Domesnaes en Oesel*. 10, C 2.
 Rijgsche Bodem, De, *Golf van Riga, en de Oostzee er voor*. 10, B 1.
 Rijgshoofd, v. Rijshoofd.
 Rijkenes, Reykenes, *Kaap Skagi bij Reykjanes*. 26, B 2.
 Rim, Rijm, v. Rem.
 Rimesch, *Riems*. 13, C 3.
 Rijncooperdiep, Rincoperdiep, *Ringkiöbing Fjord*. 15, B/C 3.
 Rijncoopen, Rincoper, *Ringkiöbing*. 15, B 3.
 Rinde, *Ruinda Baai*. 4, C 2.
 Ringston, v. Hul.
 Rijnslooster, *Rissen (?)*. 6, Bk., A 3.
 Ryns, Riems, Rijens, Roems, Rooms, Romp(t)s, *Romsö*. 15, C 5.
 Rio Roxo, *Rio Ulla*. 28, B 2.
 Rippen, *Ribe*. 15, C 3.
 Rijper Diep, *Jwrer Tief*. 15, C 3.
 Ript, *Ribzand*. (Zie p. 53.) 20, B 4.
 Rijshoek, *Rijsöord*. 19, B 4.
 Rijshoofd, Rijssehoofde, Rijgshoofd, Reyssehoofde, Re(s)sehoofde, *Rixhöft*. 13, C 6.
 Rijssonesse, Rijssonisse, Rossenes, Rosznes, Ruffenes, *Refsnaes*. 15, C 5.
 Ritzebittel, Ritzebittel, v. Retsebetel.
 Robbegat, Robbe Baij, *Kobbe Bay*. 2, Bk. I.
 Robbegat, *vaargeul in het Vlie*. (Zie p. 40.) 17, Bk. II.
 Rob(b)eknuyt, Robenknut, Robberkuy(d)t, Robbekuck, *Rubjerg Knude*. 15, A 4.
 Robbelie(d)t, Cobbeliedt, *Leröosen*. 7, Bk.
 Robben Clip, v. Robben Eylandt.
 Robben Eyland, *Angel Is*. 2, B 4.
 Robben Eijlandt, *Glashedy I*. 23, A 4.
 Robben Eylandt, Robben Clip, *klip in de Kola Rivier*. 4, Bk.
 Robbenes, Ribbeny, *Ribnitz*. 14, B 4.
 Robberkuyt, v. Robbeknuyt.
 Robbesant, *Robbezand*. 18, A 4/5; Bk. I.
 Robenes, Rokkenes, *Reykjanaes*. 26, C 2.
 Robenknut, v. Robbeknuyt.
 Robinhodes Baij, v. Roebenhoedsbay.
 Robirg, *Raabjerg*. 15, A 5.
 Robuij, Rodby, *Rödby*. 14, B 3.
 Roche Blanche, *rots ten N. van I. de Bas*. (Zie p. 60.) 22, D 3.
 Rockeluers, v. Roode Colvers.
 Rockenes, Rockenisse, v. Roketuwes.
 Rock Ent, Capo, v. C. Roxent.
 Rock Wilken, *rots bij Carnsore Point*. 23, Bk. II.
 Roculuer, v. Roode Colvers.
 Rocxent, v. C. Roxent.
 Rodby, v. Robuij.
 Rode Klef, Dat, v. 't Clif.
 Rode Ras, Dat, *maalstroom beN. Ouesant*. (Zie p. 60 en 108.) D 2/3.
 Rodhelle, *Rödbjergsodden*. 5, B 2.
 Rodnes, Rodens, *de plaats Refsnes*. 15, C 5.
 Roebenhoedsbay, Robinhodes Baij, Roemenhoofd Baij, Ruebenhoedsbay, *Robin Hood's Bay*. 24, B 2.
 Roech, v. Grote Roge.
 Roeden, De, *Ruden*. 13, C 3.
 Roef-eylant, v. Flemsoe.
 Roekeduve, v. Roketuwes.
 Roemerder Sant, v. Romarder Plaet.
 Roemhoeck, Roohoek, Ruwenhoeck, *Raudagnupr*. 26, A 3.
 Roems, v. Ryns.
 Roemsdaelse Eijlanden, Romsdalsche Scheren, *scheren voor de Romsdals Fjord*. 6, D 4; Bk., B 1/2.
 Roemsdaelshaven, R. van Roemsdael, *Romsdals Fjord*. 6, Bk., B 2.
 Roetclif, v. Rootclif.
 Roet Kliff, *Rote Kliff Land*. 16, B 2.
 Roetse, De Bul, *bank voor de Humber*. 24, B 3.
 Roetsen, v. C. Roxent.
 Roe(t)siele, v. Rotsiel.
 Roghe, *Rauö*. 9, Bk., A 3.
 Rog(h)e, v. Grote Roge.
 Rohel, v. Roode Hel.
 Rohoek, *Kaap Röd*. 9, Bk., A 3.

- Roijan, *Royan*. 27, D 4; Bk. III.
- Roketuwes, Roketuves, Rockenes, Rokenisse, Roekeduve, Rakatoves, Roquet, Koketuwes, *Plateau des Roches Douvres*. 22, C 5.
- Rokkenes, v. Robenes.
- Rokolver, v. Roode Colvers.
- Rollen, *Rolla*. 5, C 2.
- Romarder, v. Romerne.
- Romarder Plaet, Romarder Sant, Romerder Sant, *kustbank bij Marne*. 16, C 2.
- Romasien, v. Romesijen.
- Romeny, Rom(m)menie(n), Romenye, Romaij, *Romny*. 21, B 3; Bk. I, II.
- Romenhoeds Bay, Rummenygebage. *Dungeness East-Road*. 21, A 4.
- Romenhoofbay, v. Roebenhoedsbay.
- Romerne, Romarder, *Marne*. 16, C 3.
- Romerswale, *Reimerswaal*. (Zie p. 48 en 51.) 19, C 3.
- Romesijn, Romasien, Romesey, Romosijn, Rommesey, Ramezijn, Rummesy, *Ramsey I*. 22, A 2.
- Rommenie, v. Romeney.
- Rommesy, Romosijn, v. Romesijn.
- Romp(t)s, v. Ryns.
- Romsdalsche Scheren, v. Roemsdaelse Eylanden.
- Ronde Klip, v. Kijckuijt.
- Rondeloo, Rondela, Rondelle, *Redondella*. 28, B 2.
- Rongsond, *vaarwater tussen Haagen en Sörö*. 5, B 3; Bk.
- Ronnewy, v. Aldernay.
- Rontrummer Oghe, v. Rottum.
- Rooberg, *Rödberg*. 6, D 5/6; Bk., A 3/4.
- Roobergh, *Sterneck Top (?)*. 2, Bk. II.
- Roodbridge, v. Waddenbrugge.
- Roode Bay, *Broad Bay*. 2, B 2.
- Roode Colvers, Rokolver, Rockeluers, Roculuer, Retculver, *Reculvers*. 24, Bk. III.
- Roode Diep, 't. *Rüter Tief*. 16, B 2.
- Roode Hel, Rohel, *Rodhau*. 11, A 4.
- Rooderhaven, *Raufarhavn*. 26, A 4.
- Roode Sandt, *Roter-Sand*. 14, B 3.
- Roode Sandt, *Roter Sand*. 16, C 2.
- Roode Zandt, *noordelijk deel van Cork-Sand*. (Zie Koert.) (Zie p. 63.)
- Roo Duijnen, Rooduyn, *Arenes Gordas*. 29, A 4.
- Roohoek, v. Roemhoeck.
- Rooholm, Rootholm, *Selbsjörnö*. (Zie p. 79.) 7, C 2.
- Rookoe, *Röhö*. 9, C 6.
- Roompot, *Roompot*. (Zie p. 49.) 19, B 2; Bk. III.
- Rooms, v. Ryns.
- Rootclif, Roetclif, *Redcar*. (Zie p. 63.) 24, B 2.
- Rootholm, v. Rooholm.
- Rootholm, Hoeck van, *Oekshammer*. 7, C 2.
- Roothoof, Rihhed, *kaap bij Arbroath*. 25, D 4.
- Rootklijt, *Redcliffe*. 24, Bk. I.
- Root Sant, *Oaze*. 24, Bk. III.
- Roquet, v. Roketuwes.
- Rosbaken, Roszba(c)ken, Roszton, *baken tussen Grode en Ritzbüttel*. 16, C 2.
- Roscou, Roskow, *Roscoff*. 22, D 4.
- Rosenburg, *Rozenburg*. 19; Bk. I.
- Rosetin, *Rossitten*. 12, C 2.
- Rosyneplaet, *zandbank in het Vlie*. (Zie p. 40.) 17, C 3; Bk. II.
- Roskildifiour, *Roskilde Fjord*. 15, C 7.
- Roskilt, Roszchilt, *Roskilde*. 15, C 7.
- Roskow, v. Roscou.
- Ros(se)nes, Rosznes, v. Rijssnesse.
- Rossele, v. Rotsiele.
- Rost, v. Kost.
- Rostier(s), Restier(s), *Torre de Belem*. 28, G 1; Bk.
- Rostwijck, Rostick, *Rostock*. 14, B 4.
- Roszbaken, Roszbacken, Roszton, v. Rosbaken.
- Roszchilt, v. Roskilt.
- Rosze, *Fortrose*. 25, D 3.
- Rosznes, v. Rijssnesse.
- Rota, v. Rottum.
- Rotler fluv., *R. Rother*. 21, B 3; Bk. I.
- Rotmaroghe, v. Rottum.

- Rotsiele, Roe(t)siel, Rossele, Rutziel,
La Rochelle. 27, C 4; Bk. I, II.
- Rotta, v. Rottum.
- Rottenbuij, v. Rottumbaij.
- Rotterdam, *Rotterdam*. 19, B 3; Bk. I.
- Rottum, Rot(t)a, Rottom, *Rota*. 29, B 4;
Bk.
- Rottum, *Rönne*. (Zie p. 31.) 13, C 4.
- Rottum, Rontrummer Oghe, Rotmaroghe, Rottem, Rottom, *Rottum*. 17,
B 6; Bk. III.
- Rottumbaij, Rottenbuij, *Ronneby*. 13,
B 4.
- Roxent, C., Rocxent, Cape van Roetsen,
Capo Rock Ent, *Cabo da Roca*. 28,
G 1; Bk.
- Roxent, M. de, *gebergte bij Cabo da Roca*. 28, Bk.
- Roxo, *Isla de Arosa*. 28, B 2.
- Rudsen, *Kaap Rudson*. 2, Bk. II.
- Rudt, *klip of eilandje ten Z. W. van de Feistenen*. 8, B 2.
- Ruebenhoedsbay, v. Roebenhoedsbay.
- Rueck en Rust, *zandbanken bij Silt*. 16,
A 2.
- Ruffenes, v. Rijssonese.
- Rug(h)en, *Rügen*. 13, C 3.
- Ruydt, De, *Horsbornzand*. 17, C 6;
Bk. III.
- Ruige Eijlant, Ruge Eijlandt, *Greifswalder Oje*. 13, C 3.
- Ruyghe Eyland, v. Groen Eijland.
- Ruygholm, *Ringholm*. 7, C 2.
- Ruyne, Rune(n), *Runö*. 10, C 2; Bk.
- Ruyter, *Ruiterplaat*. 19, B 2.
- Ruijtinge, Rutting ofte Pool, *Buiten Ruytinge*. 20, B 2.
- Rulsoe, *Rolfsöy*. 5, B 3, Bk.
- Rummenygebage, v. Romenhoedsbay.
- Rummesy, v. Romesijn.
- Runen, v. Ruyne.
- Rus en Ram, *Rusk Bank*. 23, B 4.
- Ruslandt, v. Russenlandt.
- Russ, Narva, Lama, *oostelijk deel van Narva*. 11, B 4.
- Russe Haeke, Castram, *Kaap Kurgalo*.
11, B 4.
- Russenlandt, Ruslandt, *Rusland*. 4; 11.
- Rust, *Röst*. 5, C 1.
- Rutting, v. Ru(y)ting.
- Rutziel, v. Rotsiele.
- Ruwenhoeck, v. Roemhoeck.
- Ruwolde, Rewolde, Sijvolde, *Rügenwalde*. 13, C 5.

S.

- Saeftinghe, Saftinge, *Saaftingen*. 19,
C 3.
- Saerdammer Rivier, *Van Keulen Baai*.
2, C 3.
- Safia, *Saffia, Safi*. 30, B 4.
- Salba, *Selven*. 6, Bk., A 3.
- Salcombhave, *R. Salcombe*. 22, B 4.
- Saledoor, v. Seledor.
- Salensi Daelna, *Zelenetskaya Baai*. 4,
C 2.
- Sales, *Salismünde*. 12, B 4.
- Salf Onreyn, v. Salve Onreyn.
- Sal(l)ee, Salle, *Sali*. 30, B 4.
- Salleu, v. Saltesleu.
- Saltaske, *Saltash*. (Zie p. 60.) 22, B 3;
Bk.
- Salte(e)s, *Salteez, Isla Saltes*. 29, A 4.
- Salteys, Salteis, Saltes, *Saltee Is.* 23,
Bk. II.
- Salten, *North Salten*. 6, C 6.
- Salteshorn, v. Halshorn.
- Saltesleu, Salleu, *Tamer R.* (Zie p. 60.)
22, Bk.
- Salthoofd, *Salthoved*. 25, Bk.
- Saltwijck, *Saltvig*. 25, Bk.
- Salvages, *Salvage I.* 30, B 2.
- Salve Onreyn, Salf Onreyn, *Salvoref*.
13, A 6.
- Salvre, I., I. Salure, *eiland Salvora*. 28,
B 1.
- Samala, *Samland*. 12, C 2.
- Samij, *Famien*. 25, Bk.
- Samiuten Landt, Samueten Landt, v.
Nieu-Hollandt.
- Samsoe, Samsu, Semso, *Samsö*. 15, C 5.
- Sandei, *Sanda I.* 23, A 5.
- Sanden, *Sandö*. 5, B 3; Bk.
- Sandhoeck, v. Blauwe (steile) Hoeck.
- Sando, v. Sondo.
- Sandt voor Herwitz, v. De Koert.

- Sandtwijck, Santwijck, *Sandviken*. 13, B 6.
- Sandwich Baij, *Swanage Bay*. 21, B 1.
- Sandwichs, *Swanage*. 21, B 1.
- Sandwyck, v. Santwijck.
- Sandwijck, Santwijck, Sandwits, *Sandwich*. 21, A 4.
- Sane van Bordeeus, *Les Anes*. (Zie Noorder en Zuyder Esels.) 27, D 4.
- Sanien, Sanuen, *Senjenö*. 5, B 2.
- Sannasere, Sannazare, S. Nazere, S. Nahare, S. Nazaret, *S. Nazaire aan de Loire*. 27, B 3.
- Sans, *Trois Grunes*. 21, C 1.
- Sansee, *Chausey Iles*. 21, D 1.
- Sant, Het, v. Banck.
- Sant, 't, v. 't Zandt.
- Sant, *Sand*. 25, Bk.
- Santa Cruz, v. Sante Cruz.
- Santam, *Sandhamm*. 11, A 2.
- Santflessen, *Sandflesan*. 6, C 6.
- Santfoort, 't Gat van, *invaart in de Sandnesfjord*. 9, Bk., B 2.
- Santfuertd, Santuert, *Sandnesfjord*. 9, Bk., A 3.
- Santhamer, *Sandhammer*. 13, C 4.
- Santillano, v. *S. Alana*.
- Santregio, M., v. M. S. Rego.
- Santuert, v. Santfuertd.
- Santvoort, West Santfuert, *Sandnesfjord*. 9, Bk., B 2.
- Santwage, *Sandevaag*. 25, Bk.
- Santwijck, *Sandvig*. 13, C 4.
- Santwijck, Sandwyck, *Sandvik*. 7, Bk.
- Sanuen, v. Sanien.
- Saranten, Riviere van, v. Revier van Seranten.
- Sarck, *Sercq*. 22, C 5.
- Sardam, Scaerdam, *Schardam*. (Zie p. 97.) 18, B 5.
- Sartenes, v. Swartenes.
- Sascopen, v. Stubekuij.
- Saszcoping, *Saksköbing*. 14, B 3.
- Saszen, *Sassenheim*. 18, C 4.
- Saxsen, *Saxen*. 25, Bk.
- Scable Hooff, v. S. Abbenhooff.
- Scaep, v. Schaep.
- Scaepoijen, v. Schap Oeen.
- Scaerdam, v. Sardam.
- Scaerns, v. Scharels.
- Scag(h)en, v. Schaghen.
- Scakerloo, *Schakerloo*. 19, B 3.
- Scaline, *Skomer I*. 22, A 2.
- Schaelwijck, *Skalavik*. 26, A 2.
- Schaelwijcxfoerd, *Skaalvig Fjord*. 6, Bk., A 3.
- Schaep, 't, *Scaep, eiland ten N. van de Firth of Forth*. 25, D 4.
- Schaeps Eijlant, Lams of Schapen Eylant, *Carrick-a-Raide*. 23, A 4.
- Schaepshaven, *Sheephaven*. 23, A 4.
- Schaepshooff, Scheapshid, *Sheep Head*. 23, C 3.
- Schaerdenborch, Schar(d)enburch, Scheerenborg, *Scarborough*. (Zie p. 103.) 24, B 2.
- Schaere Poenen, v. Schap Oeen.
- Schaeropen, *rots in het Dantziger Gat*. 9, C 6.
- Schaersont, v. Scharesont.
- Schaerswyc, *fjord tussen Skarsö en vasteland*. (Zie p. 27.) 6, Bk., A 3.
- Schagefioert, v. Schagenfoert.
- Schagen, *Skage*. 26, A/B 2.
- Schagen, *Schagen*. 18, Bk. I.
- Schagen, Schagenes, *Skaga*. 26, A/B 2.
- Schagenfoert, Schagefioert, *Skagafjord*. 26, B 3.
- Schager Rack, *Kattegat*; zie ook *Kattegadt en De Pol In*. (Zie Bijlage, 1.) 15, A/B 5/6.
- Schaghen, Scag(h)en, *Skagen*. 15, A 5.
- Schaghen Rif, Schage(n)reff, 't Riff, *Rif van Schagen*. 15, A 5.
- Schalhooff, *Skaalhoved*. 25, Bk.
- Schaltum, *Schalsum*. 18, A 6.
- Schalwyc, *Skaalvig*. 25, Bk.
- Schandelborg, *Skanderborg*. 15, B 4.
- Schannes, *invaart in de Gironde*. 27, Bk. III.
- Schanshoeck, *Kaap Cherni*. 3, B 2.
- Schapen Eylant, v. Schaeps Eijlant.
- Schap Oeen, Scaepoijen, Schaere Poenen, Schapeie, *I. of Sheppey*. 24, C 3; Bk. III.
- Schar(d)enborch, v. Schaerdenburg.

- Scharels, Scharle, Scaerns, *Scharl.* 18, B 5.
- Schare(n)sont, Schaersondt, Scheresondt, Westeriesont, *Skjernösund.* 8, C 4.
- Scharmer, v. Schermer.
- Scharminckel M., v. Scheminckelberch.
- Schassen, Schaszen, *Farne Is.* 24, A 2.
- Schauio, Schinio, *Skuö.* 25, B 2; Bk.
- Schawey, *Skalloway.* 25, B 5.
- Scheapshid, v. Schaepshoof.
- Scheer, *bank bij Goeree.* (Zie p. 45.) 19, Bk. III.
- Schelbanck. (Zie p. 49.)
- Schellingeroogh, Schelling Ooch, *Skalling.* 15, C 3.
- Schelling(e), (Der), v. Terschellinck.
- Schelling, *Skaelling Fjeld.* 25, Bk.
- Schellinge, v. Skillings.
- Schelhoer, Schelseur, Schelsuyr, Schousoer, *Skelskör.* 15, C 6.
- Schelt, 't. *Ooster Schelde.* 19, B/C 3.
- Schelvshueck, v. Scholverhoec.
- Scheminckelberch, Scharminckel M., Scherminckelberg, *Apes Hill.* 29, C 5.
- Scheminckelbergen, v. Schimminckelbergh.
- Schenckenes, *Skägganäs.* 13, B 5.
- Schent, I., *Shiant Is.* 25, D 2.
- Schepholm, Stepeholmes, Stopelholm, *Steep Holme.* 22, A 4.
- Scherenborg, v. Schaerdenburg.
- Scheresont, v. Scharensont.
- Schermer, De, De Scharmer, *Schermer.* 18, B 4.
- Scherminckelberg, v. Scheminckelberch.
- Schernig, v. Schiring.
- Scheteldouckshaven, Schyteldoexhaven, *Uitdam;* zie Udarn. (Zie p. 99.) 18, C 5.
- Schetlandt, v. Hitlant.
- Scheur, *vaargeul in de Maas.* 19, Bk. I.
- Scheurgen, 't. 't Scheurgat, *Het Scheurtje.* 20, B 2.
- Scheurlag, *North Channel.* 20, B 3.
- Scheve(r)linghe, Scheveringen, Schevelyng, *Scheveningen.* 19, A 3.
- Schiedam, *Schiedam.* 19, Bk. I.
- Schierijncks Hals, Schir(r)inxhals, Schier(l)ingshals, Steert van Schieringshals, *Staat van Schieringshals.* 18, C 3.
- Schiermonike Oge, Schirmerinck Ooch, Schirmerck(er) Oogh, Schirmonicker Ooghe, Schiermoninc Ooch, *Schiermonnikoog.* (Zie p. 99.) 17, C 5; Bk. III.
- Schil, De, De Schille, *Schild.* 17, B 5; Bk. III.
- Schillinck, Schilling, v. Terschellinck.
- Schilt, 't. *Oude Schild.* 18, A 4.
- Schilt, Die, Schylde, *N.kust van Norfolk bij Cromer.* 24, C 3.
- Schimminckelberch, Scheminckelbergen, *La Chèvre en Le Chevreau.* (Zie p. 61.) 22, D 3.
- Schinio, v. Schauio.
- Schipphil, Schipel, *Skibergskilen (fjord).* 9, Bk., A 4.
- Schipphil, Schiphel, *Skipelle (plaats).* 9, Bk., A 3.
- Schipholm, *Skibsholm.* 5, B 3; Bk.
- Schipper, De, *baai bij de Sem Eilanden.* 4, C 2.
- Schipsnes, *Skarsö.* (Zie p. 27.) 6, Bk., A 3.
- Schiring, Schernig, *Sherringham.* 24, C 3.
- Schir(r)inxhals, v. Schierijncks Hals.
- Schirmerinck Ooch, Schirmercker Oogh, Schirmonicker Ooghe, v. Schiermonike Oge.
- Schyteldoexhaven, v. Scheteldouckshaven.
- Schoexhoof, *Skovshoved.* 15, C 7; Bk.
- Schoerbaken, Schoubaken, Schorbacken, *baken op het Maplin Sand.* 24, Bk. III.
- Schoerhoeck, v. Schoorhoeck.
- Schoer Ton, v. Schoorhoeck.
- Scholbalch, Scholballich, Schotballich, *Noordwest Zeegat.* (Zie p. 36.) 17, C 5.
- Scholhaven, *Skull.* 23, C 3.
- Schollech, Scholichoort, *Schillighorn.* 16, C 2.

- Scholverhoec, Scholnershueck, Schelvershueck, *Z.O.punt van Helgoland*. (Zie p. 35.) 16, Bk.
- Schongen, Shongen, *Skogn*. 6, D 6.
- Schonor, Sconer, Oude Falsterboen, *Skånör*. 15, C 7.
- Schoone Velde, *Schooneveld*. 20, B 4.
- Schoonhaven, *Recherche Bay*. 2, C 2.
- Schoorhoeck, Schoerhoeck, Schoer Ton, Scor Ton, Schorrehorn, *Scharhorn*. 16, C 2.
- Schoorholm, *Skarholm*. 7, Bk.
- Schoorsteen, De, *Les Cheminées*. 21, Bk. III.
- Schorbacken, v. Schoerbaken.
- Schorregronden, *bank beN. Terschelling*. (Zie p. 38.) 17, Bk. II.
- Schorrehoec, *Garron Point*. 23, A 5.
- Schorrehorn, v. Schoorhoeck.
- Schortefoert, *Skötufjord*. 26, B 2.
- Schoszdorp, *Skjödstrup*. 15, B 5.
- Schotballich, v. Scholbalch.
- Schotlandt, *Schotland*. 25.
- Schots(ch)e Haven, v. Hamburger Haven.
- Schotsman, *Schotsman*. 19, B 2.
- Schoubaken, v. Schoerbaken.
- Schoulsoer, v. Schelsoer.
- Schouwen, Scouwen, *Schouwen*. 19, B 2.
- Schreyhouck, *bank in de Zuiderzee*. 18, B 5.
- Schuytenes, v. Schutenes.
- Schuijtesant, v. Schuttessant.
- Schuytsand, *Pelsummer Wadt, Pilsommer Watt (Schuiten Zand)*. 17, C 6/7; Bk. III.
- Schuren, *Skjörn*. 6, Bk., A 3.
- Schutelsfoert, *Skutulsfjord*. 26, A 2.
- Schuto, Ceps de huk, *Seuta, Ceuta*. 29, C 5.
- Schuttenes, Schuytenes, Scuteness, *Skudesnaes (ook eiland Karmö)*. 7, C 2.
- Schuttessant, Schuijtesant, *Schuitenzand*. 18, A 5.
- Schuttingberg, *Skjötningberg*. 5, B 4.
- Sconer, v. Schonor.
- Scorton, v. Schoorhoeck.
- Scouwen, v. Schouwen.
- Scuteness, v. Schuttenes.
- Sebastiaens Hoeck, S. Bastian, *P. de S. Sebastian*. 29, Bk.
- Sebuy, Zeebuij, *Saeby*. 15, A 5.
- Sedero, v. Sijroe.
- Seesker, *Seskar*. 11, A 4.
- Sege, v. Zeche.
- Seghehorn, v. Soghehorn.
- Seyms, Seymys, Seynis, Seems, Selms, *Ciems, Ile de Sein*. 22, D 3.
- Seyne, *Seine*. 21, C 3.
- Seynhooft, Seyn(e)hovede, Sienhoofde, Seinshoofd, *C. de la Hève*. 21, C 3.
- Selant, v. Zeelant.
- Seledor, S., Saledoor, *kasteel Solidor*. 21, D 1; Bk. III.
- Sellay, Selle(y), Sello(e), v. Sorlinge Sellay.
- Selloer, *O. en W. Saelö*. 8, B/C 4.
- Selms, v. Seyms.
- Selsborgh, *Sölvesborg*. 13, B 4.
- Selsey, v. Weenbrug.
- Selwaerd, *Seiwerd*. 17, C 6.
- Sem, C., *Kaap Sim*. 30, B 4.
- Sentiers, v. Venetiers.
- Ceps, v. Schuto.
- Seranten, Säranten, Revier van, *La Charante*. 27, D 4/5.
- Sereno(o)ch, Syruwa, *Sirevaag*. 8, B 2.
- Seres, v. Sieres.
- Serneviss, Sernevisze, Sernesze, *Zarnowitz*. 13, C 6.
- Serters, De, *Chao I., Dezerta Grande en Bugio*. (Zie p. 69.) 30, B 2.
- Sesargien, v. Cызarge.
- Sesstelfoert, *Pistils (fioerd), Thistilfjord*. 26, A 4.
- Set Borien, S. Buriën, *St. Buriën*. 22, B 2.
- Sethon, v. Liet.
- Set Yces, *St. Ives*. 22, B 2.
- Setuvel, v. S. Uves.
- Seughoort, v. Soghehorn.
- Seuta, Ceuta, v. Schuto.
- Seven Bergen, *twee eilandjes bij Libau*. (Zie p. 31.) 12, B 2.
- Sevenberghen, *Zevenbergen*. 19, B 4.
- Seven Cleve, Kliff, *Seven Cliffs*. 21, B 3.

- Seven Clippen, v. Vijf ofte Seven Clippen.
 Seven Eylanden, v. Sintilghes.
 Seven Eylanden, *Sem Eilanden*. 4, C 2.
 Seven Eijlanden, De, *Seven Islands*. 2, A 4.
 Sevensteen, Sevensteyns, *Seven Stones*. 22, B 1.
 Severis, Sivierus, Siberus, Viverus, *Ce-deira*. 27, H 2.
 Severoerde, v. Suyder Noorden.
 Sgraue sande, v. S. Gravesant.
 Shepewas, *Shipwash*. 24, Bk. III.
 Shongen, v. Schongen.
 Shoram, Shorehin, *New Shorcham*. 21, B 2.
 Sibe(r)nesse, Sybernes, Sybrichnes(z),
 Sijburchsnes, *Simpernaes*. 10, B 2.
 Sibiona, v. Sipionen.
 Sijbrechtsteen, Sibrichtsteen, *eiland in de Kvidsöfjord*. 7, C 2.
 Sijburchsnes, Sybrichnes, v. Sibernesse.
 Sycamber, *Cézembre*. 21, D 1; Bk. III.
 Sick, *Siggen*. 7, C 2.
 Sickfioert, v. Sijgelfoerdt.
 Siden, Die, *Skeidarar Sand*. 26, C 3.
 Sydro, Sudro, *Syderö*. 25, B 2; Bk.
 Siebel, C., *Sybil Head*. 23, B 2.
 Sienhoofd, v. Seynhooft.
 Sierenborch, Syerenburch, Chierenburch,
Cherbourg. 21, C 1.
 Sieres, Seres, Xueres, *Jerez de la Frontera*. 29, B 4.
 Siettoe, C., *C. Sietoe*. (Zie p. 95.) 2, B 2.
 Sijgelfoerdt, Sickfioert, *Siglufjord*. 26, A 3.
 Sil, Silt, *Sylt*. 16, B 2.
 Sijlbuy, *Sundby*. (Zie p. 33.) 13, B 5.
 Silbuy, Gat van, *invaart bij Sundby*. 13, B 5.
 Silije, *Sully*. 22, A 4.
 Simonkercke, *Sinoutskerke*. 19, C 2.
 Sijmons Sandt, *Simonszand*. 17, B 5.
 Sinbrandon, Brandonhil, *Brandon Mt.* 23, B 2.
 Singel, Cingule, *zandbank Shingles*. 21, B 1.
 Singels, Cingels, Cingule, *ondiepten in de inham bij Winchelsea*. (Zie p. 54.) 21, Bk. II.
 Sijngrinsfoerdt, *Steingrimsfjord*. 26, B 2.
 Sintilghes, Sittiliges, Sintillis, Sint Illis,
 Sint Ylgis, S. Iliges, S. Yllygis,
 Sint Ylgis, Seven-Eylanden, *Sept Iles*. 22, D 4.
 Sintilgis, S. Michiel, *St. Gilles sur Vie*. 27, C 4.
 Sijntra, *klooster Cintra*. 28, G 1; Bk.
 Siornooes, v. Swartehoeck.
 Sipionen, Chiniona, Sibiona, *Chipiona*. 29, B 4.
 Sipkessant, v. Jeppe Plaet.
 Sypriaen, S., v. Cypriaen.
 Sypriaen, I. S., v. I. Ciprian.
 Sijrck, *Surich*. (Zie p. 97.) 18, A 5.
 Sirdtgum, *Firdgum*. (Zie p. 97.) 17, C 4.
 Sijroe, Sederö, Ziro, *Sejrö*. 15, C 6.
 Sijruwa, v. Serenooch.
 Simer, Cistna, *Cismar*. 14, B 2.
 Sittiliges, v. Sintilghes.
 Sivilgen, Riviere van Sevilien, v. Civijlge.
 Syvolde, v. Ruwolde.
 Syweswick, *Ipswich*. 24, C 3.
 Sesargien, I. Sysarga, v. Cызarge.
 Skare, v. Picklantschare.
 Skelloer, v. Skillings.
 Skeres, I., *S. Patricks I.* 23, B 4.
 Skeresportrusz, *Skerries en Portrush*. 23, A 4.
 Skerfeu, *Skjervö*. 5, B 3.
 Skillings, Schellinge, Skelloer, *Skellig Rocks*. 23, C 2.
 Skilsfiord, *Skjolde Fjord*. 7, C 2.
 Skiollesont, *Soela Sund*. 10, B 2.
 Skrijft, *Scarriff I.* 23, C 2.
 Slads, *Slagelse*. 15, C 6.
 Slaeplakens, Dat Slaeplaken, Slaep-laeckens, *Les Linceuls*. (Zie p. 68.) 27, A 1.
 Slaeplakens, Hoeck van, *Pte. du Raz*. 22, D 3.
 Slech, Flaetholm, *Flat Holme*. 22, A 4.
 Slechte, *Sletten*. 7, C 2.
 Slecto, Slecht Oost, I. de Slecht, *Sletter Öerne*. 9, Bk., A 3.

- Slees fluv., De Sleye, *Schley*. 14, B 1.
 Slegnesze, Langernesz, *Skegness*. 24, B 3; Bk. II.
 Slego, *Sligo*. 23, A 3.
 Slenck, v. Ebbegat.
 Sletten, *Flatö*. 26, B 2.
 Slettenes, *Sletnes*. 5, A 4.
 Sliethaven, *Slite*. 13, B 6.
 Slynehed, Slynehid, Slynehooft, v. Twaelf-Penninck.
 Sloeten, *Sloten*. 18, B 6.
 Slott van Moensond, 't, *kasteel op Moen*. 10, Bk.
 Slou, *Sloe*. 19, C 2.
 Sluijs, v. Maeslandtssluijs.
 Sluys, *Sluis*. 20, B 4.
 Sluys Gat, *vaargeul in de Maas*. 19, Bk. I.
 Sluysen, 5, *sluizen tussen Vlaardingen en Schiedam*. 19, Bk. I.
 Smack, *Dungeness*. (Zie p. 55.) 21, Bk. II.
 Smael Banck, v. Smal Banck.
 Smaels, Hysmael, Oestermael, *Small Islands*. 22, A 2.
 Smal Acht, *bank in de Noordzee*. 18, B/C 3.
 Smal Banchen, *noordelijk deel van de Buiten Ratel*. (Zie p. 53.) 20, B 3.
 Smal Banck, Smael Banck, *Smalbank*. 20, B 2/3.
 Smale Diep, *Schmal-Tief*. 16, B 2.
 Smalle Banck, *uitloper van de Middelerke Bank*. (Zie p. 53.) 20, B 3.
 Smedergat, v. Pottégat.
 Smeerholm, *Strömsholm*. 6, Bk., A 2.
 Smeerholm, C., *kaap bij Strömsholm*. 6, Bk., A 2.
 Smerick, *Smerwick Harbour*. 23, B 2.
 Snaack nex, v. Svanex en Nex. (Zie p. 32.)
 Snenes Jockel, Hokel Snebel, *Snaefells Jöckel*. 26, B 2.
 Snitteshum, Sutson, Suetsam, *Snettingham*. 24, C 3; Bk. II.
 Sochorn, Soec(h)horn, v. Soghehorn.
 Soelhaven, Soethaven, Souwls. Sowowold, *Southwo'ld*. 24, C 3; Bk. III.
 Soenwater, *Oslofjord*. 9, Bk., A 3.
 Soethaven, v. Soelhaven.
 Soghehorn, Seghehorn, Seughoort.
 Soec(h)horn, Sochorn, Suyghorn.
 Suchorn, *Nieuwe Zeug*. 18, B 4/5.
 Sogres, P. de *Sagres*. 29, A 2.
 Solholm, v. Southolm.
 Solmerfoert, v. Soltvoert.
 Soloski, I., *Solovetzki*. 4, D 2.
 Solotitze, *Zolotitza*. 4, D 3.
 Soltvoert, Soltme(e)rfoert, Soltmersont, Solmerfoert, *Selbsjörnstfjord*. 7, C 2.
 Sombiesen, Soubis, *Soubise*. 27, Bk. II.
 Somburgen, v. Soutberghen.
 Somera, *eiland Sommars*. 11, A 3.
 Somer Baij, v. Vogelbay.
 Somerhaven, *Simrishamm*. 13, C 4.
 Somer Zee, *zuidelijk deel van de Golf van Ob*. 3, C 4.
 Somme fluv., *Somme*. (Zie ook Fosse.) 21, B 4.
 Sommerdijck, *Sommelsdijk*. (Zie p. 77.) 19, B 3.
 Somrack, *Glandore Harbour*. 23, C 3.
 Somsont, Sumsunt, *Fugleffjord*. 25, A 2; Bk.
 Somwerden, *Sengwarden*. 16, C 2.
 Sonck, De, *Sunk Sand*. 24, Bk. II.
 Sond, Le, v. Le Sons.
 Sonderburch, Sonderborg, *Sönderby*. (Zie p. 34.) 15, C 4.
 Sonderlandt, *Sunderland*. 24, B 2.
 Sondo, Sando, *Sandö*. 25, B 2; Bk.
 Sondt, Die, Orisont, *Sond*. 15, B 7.
 Sonneborg, *Zonneburg*. 10, B 2; Bk.
 Sonnemare, *Zonnemaire*. 19, B 2.
 Sons, Le, Le Sond, Lesoen, *klippen voor de kust bij Oporto*. 28, C 2.
 Soolsont, *Soleia Sund*. 6, Bk., A 3.
 Sorcholm, Sorchholm, Sorgholm, *Sorkholm*. 10, B 3.
 Sorlinge Sellay, Sorlinge Sello, Sorlinge, Sorlincx, Sorlinges, Sellay, Selle, Selley(e), Sello(e), *Scilly Isles*. 22, C 1.
 Sorshaven, *Thorshöfn*. 26, C 2.
 Soulac, *Sou'ac*. 27, D 4; Bk. III.

- Soulac op Zee, *Soulac les Bains*. 27, D 4; Bk. III.
- Sousnowits, I., Cruijs Eijlandt, *Sosnovetz Eiland*. 4, C 3.
- Southberghen, Somburgen, *O. en W. Souburg op Walcheren*. (Niet op de kaart opgenomen.)
- Soute Eylant, Visschers Eylandt, *één der Pudozhemskoe Eilanden*. (Zie p. 26.)
- Southolm, Solholm, *Saltholm*. 15, C 7; Bk. Souwls, Sowowold, v. Soelhaven.
- Spaengien, Spangen, *Spanje*. 27, 28, 29.
- Spaeniertsdiep, Spaengersgat, v. Spangiaertsgat.
- Spaensche Zee, *Golf van Biscaye*. 27.
- Spange, *Spannum*. (Zie p. 97.) 18, A 6.
- Spange, v. Spaengien.
- Spangiaert, De, *deel van de Kentish Fiats*. 24, Bk. III.
- Spangiaertsgat, Spaengersgat, Spaeniertsdiep, *zeegat bij Texel*. 18, B 4; Bk. I.
- Spang(i)en, v. Spaengien.
- Sparul, Sparm, Sparui, v. Mels.
- Spea fluv., *Spey Bay*. 25, D 4.
- Spernens, v. Ravenspurre.
- Spichel, C., Cap Esparrel.
- Spichel, v. Cape te Pitsiers.
- Spickenisze, *Spijkenisse*. 19, Bk. I.
- Spiets, De, Spits, *Buxey*. 24, Bk. III.
- Spijkeroooghe, Sprijcker Ooge, *Spijker-oog*. 16, C 1.
- Spylaert, Spyloort, Spy, *kleine baai bij Philorth*. 25, D 5.
- Spilleren, *Spildra*. 5, Bk.
- Spits, v. Spiets.
- Spitsbergen, *Spitsbergen*. 2.
- Splaeg, *Splaugh Rocks*. 23, Bk. II.
- Spleet, *vaargeul in de Scheldemonding*. 19, C 1.
- Splinter, *bank voor de Vlaamse kust*. 20, B 2.
- Sportalis, C., v. Cap Esparrel.
- Sprijcker Ooge, v. Spijkeroooghe.
- Springer, De, *droogvallend deel van Den Ooster*. 18, B 2.
- Sproe, Spro(o), *Sprogö*. 15, C 5.
- Spunhead, v. Ravenspurre.
- Stabuy, Stabul, Staburg, *Staberhuk*. 14, B 3.
- Stade, *Stade*. 16, C 3.
- Stadersandt, Staderlandt, *bank bij Stade*. 16, C 3.
- Stadt, 't Landt van Stadt, *Stadtlandet*. 6, Bk., B 1.
- Stadt, De, *Stad aan het Haringvliet*. 19, B 3.
- Sta(d)tbuy, *Stabben*. 6, Bk., A 3.
- Sta(d)thil, *Stathelle*. 9, Bk., A 2.
- Staeck, v. 't Flack, *Vlaak*.
- Stael Duynen, *Staalduinen*. (Zie p. 47.) 19, Bk. I.
- Staepels, v. Stapels.
- Stafanger, *Stavanger*. 7, D 2.
- Stalen, *staken in de Maas*. (Zie p. 47.) 19, Bk. I.
- Stammeshest, Stemmeshest, Stemmesness, *Stemshesten*. 6, Bk., B 2.
- Stangwycxfioerd, *Strangvikfjord*. 6, Bk., A/B, 3.
- Stans Vooreland, *King John's Glacier*. 2, C 4.
- Stans Vooreland, Hoeck van, *Stone Forland*. 2, C 4.
- Stantdaerbuyten, *Standaardbuiten*. (Zie p. 50.) 19, B 4.
- Stapels, *de zuidelijke van de Farne Eilanden*. 24, A 2.
- Stapels, Stepels, *Etaples*. 21, B 4.
- Stappen, v. Stoerestappen.
- Stappen, *Stapi*. 26, B 2.
- Stappen, *Stappegrunde*. 5, A 3; Bk.
- Startpoint, *Straight Point*. 22, B 4.
- Statbuy, v. Stadtbuy.
- Staten Eylandt, *Myasnoi Eiland*. 3, C 3; Bk.
- Statenhoeck, C, *Stepovago*. 3, B 2.
- Stathil, v. Stadthil.
- Statijn, *Stettin*. (Niet op de kaart opgenomen.)
- Stavange, *Stavaernsö*. 9, Bk., B 3.
- Stech, *Stokka*. 6, C 7.
- Stech, *Stege*. 14, A 4.
- Stec(k)holm, v. Stocholme.

- Steckholm, Stickschholm, *Stångöhamn*. (Zie p. 32.) 13, B 5.
- Stedens, Steden, *Stevnshoved*. 15, C 7.
- Stedthof, *Stadthof*. 13, C 6.
- Steen, De, *rots bij Helgoland*. 16, Bk.
- Steenbay, *Stonehaven*. 25, D 4.
- Steenbalch, *Alte Jade*. 16, C 1/2.
- Steenbanck, *Oost Breedbank*. 20, B 3.
- Steenbanck, *Steenbank*. (Zie p. 49.) 19, B 1.
- Steenbanck, *bank voor de Franse kust bij Oléron*. 27, Bk. II.
- Steenbergen, *Steenbergen*. 19, B 3.
- Steenbreck, *zandbank bij de Stelle*. (Zie p. 46.) 19, B 2/3.
- Steendiep, *Steediep*. 19, B 1.
- Steenhoofd, *Kaap Dunnotar en Stonehaven*. 25, D 4.
- Steenoor, v. Stickeroot.
- Steensoe, *Stensöudde*. 13, B 5.
- Steert voor Legersgat, *bank bij Rottum*. 17, B 5.
- Steyle Hoek, *Steile Hoek*. 2, B 3.
- Steynsoort, v. Stickeroot.
- Stelle, De, *eiland waarop Stellendam lag*. (Zie p. 46.) 19, B 3.
- Stellinghout, *Schellinkhout*. (Zie p. 97.) 18, B 5.
- Stemmehes, *Stemmesnes*, v. *Stammeshes*.
- Stepholmes, v. *Schepholm*.
- Stepels, v. *Stapels*.
- Steur, Stoer, Stoor, *Stör*. 16, C 3.
- Stevenshoofd, *Stevenshoeck*, *Stavns-Hoved*. 15, B 5.
- Stick, *Sigtuna*. 9, C 5.
- Stickborch, *Sticxborch*, *Stegeborg*. 9, C 5.
- Stickeroot, Steenoor, Steynsoort, *Stein-Ort*. 12, B 2.
- Stierney, *Stjernöy*. 5, B 3; Bk.
- Stierneroe, *Stjernerö*. 7, C 2.
- Stierner Sond, *Stjernöy Sund*. 5, B 3; Bk.
- Stocholm, 't Gat na, *Stocholmse Liet*, *Dantziger Gat*. 9, C 6.
- Stocholme, I., *Steck(h)olm*, *Skokholm I.* 22, A 2.
- Stockholm, *Stockholm*. 9, C 6.
- Stoer, v. Steur.
- Stoer Dimen, *Stuerdimen*, *Store Dimon*. 25, B 2; Bk.
- Stoere Stappen, *Stappen*, *Store Stappen*. 5, A 4.
- Stole, v. *Frole*.
- Stolp, Ter, *Stolpmünde*. 13, C 5.
- Stoor, v. *Steur*.
- Stopaert, v. *Stoupertpoint*.
- Stopel Holm, v. *Schepholm*.
- Stoppels, *Oddene*. 6, Bk., B 2.
- Stormsont, *Stroomsont*, *Stolmsund*. 7, B 2.
- Stortemelck, *Stortemelk*. (Zie p. 37 en vlg.) 17, C 3; Bk. II.
- Stou, v. *Frole*.
- Stoupertpoint, *De Houck van Stopaert ofte Padstou*, *Trevose Head*. 22, B 3.
- Straaskercke, *Serooskerke*. (Zie p. 99.) 19, B 2.
- Straelsonde, *Straelsund*, v. *Missonde*.
- Stract, De, v. *Wagenpatt*.
- Straet, Die, *De Strate van Gibraltar*, *Straat van Gibraltar*. 29, C 5.
- Strangfoort, *Strangsoort*, *Strangford*. 23, A 5.
- Stranmore Bay, *Tramore Bay*. 23, B 4.
- Strant, *Nordstrand*. (Zie p. 35.) 16, B 2.
- Strate Waygats, v. *Waygats*.
- Strathat, C., *Strathy Point*. 25, C 3/4.
- Strent, *Straumvik*. 26, B 2.
- Strickbollenpunt, *Kaap beZ*, *Storozhevoi Eiland*. (Zie p. 95.) 3, Bk.
- Stromo, *Stromö*. 25, A 2; Bk.
- Stroom, *Stroombank*. 20, B 3.
- Stroombay, *Stroom Bay*, *Techniya Baai*. 3, A 3.
- Stroomsont, *Strömmen*. 5, Bk.
- Stroomsont, v. *Stormsont*.
- Strouven, v. *Can Sanan*. (Zie p. 62.)
- Stru, *Stroe*. 18, Bk. II.
- Struijshaven, *Strudshavn*. 7, Bk.
- Struyszaert, *Strusa(e)ert*, *Struysart*, *Etretat*. (Zie p. 55.) 21, C 3.
- Struven, *Strouven*, v. *Can Sanan* (Zie p. 62.)
- Stubekuij, *Sascopen*, *Stubbeköping*. (Zie p. 33.) 14, B 4.
- Stuerdimen, v. *Stoer Dimen*.

- Stupart, v. Stouperpoint.
 Stuvesandt, *landpunt aan Zuid-Beveland*.
 (Zie p. 50.) 19, C 2.
 Suchorn, v. Suyghorn.
 Sudernodden, Suderoort, v. Suyder
 Noorden.
 Sudlandt, *Zuidland*, 19, B 3.
 Suetsam, v. Snitteshum.
 Sugefoert, *Suonderfjord*, 26, A 2.
 Suyckerbroodt, *Great Sugar Loaf*, 23,
 B 4.
 Suydbay, *baai beZ. Bird Rock*, 2, Bk. II.
 Suijdburch, Swijnborch, *Svendborg*, 14,
 A 2.
 Suyden Las, *Long Sand*, 24, Bk. III
 Suijder Coppen, Suur Coppen, Zuyder-
 coppen, *Söderköping*, 9, C 5.
 Suijdergat, v. Landdiep, *Schulpengat*.
 Suydergat, Oude Gat, *vaargeul in de*
Maasmond. (Zie p. 47.) 19, Bk. I.
 Suydergote, *Gotevig*, 25, Bk.
 Suyder Haken, v. Haecke.
 Suijderhoofd, *Sönderho*, 15, C 3.
 Suijderholm, v. Suyderwicholm.
 Suyder Noorden, Sudernodden, Suyder-
 nodden, Suderoort, Severoerde, Zuy-
 der Oorden, *Oelands Södra Udde*.
 13, B 5.
 Suidersiet, v. Suurzijt.
 Suyderwicholm, Suijderholm, Zuijder-
 wijcxholm, *Soteskär*. (Zie p. 30.)
 9, C 2.
 Suydhoeck, *Furenaes*, 6, D 3; Bk., B 1.
 Suidmerleen, *Sondmor*, 6, D 4.
 Suydnisfoert, *Seydisfjord*, 26, A/B 2.
 Suijdrock, Zuydrock, *rots bij Ardglass*.
 23, A 5.
 Suyd Voorlandt, *South Foreland*, 21,
 A 4.
 Suydt Balch, *Süder Hever*, 16, B 2.
 Suijdtfoort, Suydfoort, *Sognefjord*, 7,
 A 2.
 Suijdt Houck, De, Suydthoeck, *Siggar*
Ness, 25, C 5.
 Suidtgronden, v. Zuytgronden.
 Suijdtmunster, *Southminster*, 24, C 3.
 Suyersund, *Sörö Sund*, 5, B 3; Bk.
 Suyerweer, *Sorvaer*, 5, B 3; Bk.
 Suyghorn, v. Soghehorn.
 Suijt-Bevelandt, Zuyd-Beveland, *Zuid-
 Beveland*. (Zie p. 51.) 19, C 2.
 Sultefioert, *Sylte Fjord*, 4, B 2.
 Sumbly, *Sumbö*, 25, Bk.
 Sumbyras, *vaarwater tussen Syderö en*
de Munken, 25, Bk.
 Sumsunt, v. Somsont.
 Surey, *Jura I*, 25, D/E 3.
 Suriyp, *Storp*, 17, C 3.
 Suroy, Suroey, Surroy, *Sörö*, 5, B 3; Bk.
 Surp(e), *Surop*, 10, B 3; Bk.
 Surwage, *Sörvaag*, 25, Bk.
 Susters, *Söstrene*, 9, Bk., A 3.
 Sutson, v. Soelhaven.
 Suttuen, Suthtuen, Suths, *Suthon*, 24,
 C 3.
 Suur Coppen, v. Suijder Coppen.
 Suurzijt, Suidersiet, *Varde-Aa*, 15, C 3.
 Svanex, Snanck nex, Snanex, *Svaneke*.
 (Zie p. 32.) 13, C 4.
 Svuino, *Svinö*, 25, A 2; Bk.
 Swaenbalch, Swaembalch, v. Swane-
 ballich.
 Swaenholm, I., *Svansholm*, 6, Bk., A 3.
 Swalue, De, *East Swale*, 24, Bk. III.
 Swaluoeroort, Swaeluoeroort, *Swalfen*, 10,
 C 2; Bk.
 Swaneballich, Swanebalgh, Swaembalch,
Zwanebalg, 18, A 5.
 Swaneberg, *zuidelijk deel van Mainland*.
 25, B/C 5.
 Swane Cliff, Swanencleve, *Culver Cliff*.
 21, B 1.
 Swanegront, *Svanegrund*, 15, C 5.
 Swarte Clip, *Pearl Rock*, 29, B 5.
 Swarte Eylandt, *eiland Podryezow*, 3,
 B 2.
 Swarte Hoeck, v. Dorrehoeck.
 Swarte Hoeck, *kaap beN. kaap Cold*.
 (Zie p. 25.) 2, B 2.
 Swartehoeck, Siornenoës, *Kaap Cherni*.
 4, C 2.
 Swartensse, v. Oldernesse.
 Swartenhoeck, *Black Cape*, 3, A 2.
 Swarten Hoeck, De, Bla(c)kpoint, *Negro*
Point, 2, C 4.
 Swarte Os, *Svartoksen*, 6, Bk., A 2.

Swartewael, *Zwartewaal*, 19, Bk. I.
 Swedenrijck, *Zweden*, 9.
 Swederoer, Swedero, *Hallands Väderö*,
 13, B 3.
 Sweeteringhe, Sweterijn, *Svitringe*, 15,
 B 5.
 Sweetsche Jonckrou, Sweetse Iunckfrou.
 Sweetsche Ioffer, *Jungfrau*, 13, B 5.
 Sweetsche Scheren, *scheren voor Stock-*
holm, 9, C 6.
 Sweetsche Zee, *Oostzee tussen Oeland*
en Stockholm, 9, C 6.
 Sweggesond, *baai in Avero, waaraan de*
plaats Sveggen, 6, Bk., A 2.
 Swelgenoes, C., *Svyatoi Nos*, 3, C 1.
 Swene, v. Swijn.
 Swene, Clif, v. Swane Cliff.
 Swetenoës, *Soyatoi Nos*, 4, C 2.
 Swetenoës, d'Eylanden van, *Yukanski*
Eilanden, 4, C 2.
 Sweterijn, v. Sweeteringhe.
 Swijn, Swine, Swene, *Zwin*, 20, B 4.
 Swin, 't, *Swine*, 13, D 4.
 Swin, *Swinemünde*, 13, D 4.
 Swijnborch, v. Suijdburch.
 Swijnborgerhooft, *Sumburgh Head*, 25,
 C 5.
 Swijnebo(e)de, Swijneboedt, *Svinbådar-*
ne, 15, B 7.
 Swijnen, *Svenöerne*, 9, Bk., B 3.
 Swijne Rugge, *Schweins Rücken*, 17, B 7.
 Swijn Oost, Swinost, Swynoe, *Svinö*, 6,
 D 3; Bk., B 1.
 Swoerholt, *Svaerholt Klubben*, 5, B 4.

T.

Taaffelbergh, *Table I*, 2, A 4.
 Tabin, Kaap, *de legendarische noordpunt*
van Azië; zie o.a. C. P. Burger Jr.,
Poolzeereizen. 's-Gravenhage, 1921.
 Taffalana, Caep de, C. de Tafelano,
Kaap Tafelneh, 30, B 4.
 Talemont, *Talmon*, 27, Bk. III.
 Talmemouth, *Yealm Head*, 22, B 3.
 Tane Baij, *Tana Fjord*, 5, B 4.
 Tanger, *Tanger*, 29, C 5.
 Tarbaly, v. Ter Balij.
 Tarbargar, v. Trafalgar.

Tariffa, v. Trifen.
 Taron, *Terron*, 29, A 3.
 Tarop, *Tranderup*, 14, B 2.
 Tartarische Zee, Nieuwe Noortzee, *Kara*
Zee, 3, B 3.
 Tarwe Zant, *bank in de Oude Maas*,
 19, Bk. I.
 Tassa Corda, *Tazacorte*, 30, C 2.
 Tazing, *Taasinge*, 14, A/B 2.
 Taureau, Le, *Le Taureau*, 22, D 4.
 Tavelinck, v. Groen Eylant.
 Tavestock, Tavystock, *Tavistock*, 22,
 B 3.
 Tavilas, Trivila, *Tavira*, 29, A 3.
 Tecksel, v. Tessel.
 Teemse fluv., *Theems*, 24, C 3; Bk. I.
 Teerlingen, *eiland Terningen*, 6, Bk., A 3.
 Tees, Tese, Teest, *Tees Bay*, 24, B 2.
 Teington, *Kingsteington*, 22, B 4.
 Telbury, v. Tilbery.
 Telcfoert, *Talknafjord*, 26, B 2.
 Telghen, *Södertelgen*, 9, C 5.
 Teliac(k), Teliat, Capo de Montego,
Cabo Mondego, 28, D 2.
 Tellinghed, *Teelin Head*, 23, A 3.
 Telsborch, Telsburg, *Tolsburg*, 11, B 3.
 Tenalde, v. Naelden.
 Tenase, v. Nues.
 Tenerif(f)a, Teneriffe, *Tenerife*, 30, C 2.
 Tent, Tende, *Thanet*, (Zie p. 104.) 21,
 A 4.
 Terbate, C., *Tarbetness*, 25, D 4.
 Tercera, *Terceira*, 30, Bk.
 Terdoes, Terdues, Derdoes, Doest, *Ter-*
doest, 20, B 4.
 Teryfen, v. Trifen.
 Terlo, De ton op, *ton in de Elbe bij*
Schulau, 16, C 3.
 Termunde, v. Munde.
 Termunde, Dermuynde, Tramonde, *Tra-*
vemünde, (Zie p. 79, vlg.) 14, C 2.
 Termunde, Warnemünde, (Zie p. 79,
 vlg.) 14, B 4.
 Terney, *Tiree*, 25, D 2.
 Terschellinck, Schelling(e), Der Schel-
 ling, (Der) Schillinck, *Terschelling*,
 17, C 3; Bk. I, II.
 Tertolen, *Tholen*, 19, B 3.

- Terwoert, *Ihlienwörth*. 16, C 2.
 Tese fluv., v. Tees.
 Tessel, Tecksel, *Tessel*. (Zie p. 43.) 18, A 4; Bk. I.
 Tetting, De, v. Getting.
 Teutel, *droogliggend deel van het Newercker Watt*. 16, C 2.
 Thij, Het Ty, *Het IJ*. 18, C 4.
 Thingen, *klooster Thedinga*. 17, C 7.
 Thijnmuyen, v. Tynmuyden.
 Thour of Hekel, v. Houcketour.
 Ty, v. Thij.
 Tichfeldt, *Tichfield*. 21, B 1.
 Tijcoort, v. Tyoort.
 Tiepena, *Tzuip Navalok Baai*. 4, C 2.
 Tieriebieri, *Tiriberij, Kaap Teriberski*. 4, C 2.
 Tygoert, v. Tyoort.
 Tilborch, *Tilberij, Telbury, Tübury*. 24, C 3; Bk. I.
 Tillis, Sint, v. Sintilghes.
 Timarum, *Tjummarum*. 17, C 4.
 Timmerbuy, *Tömmerby*. 15, A 4.
 Tinby, v. Tynmuyen.
 Tin fluv., *Tyne*. 24, A 2.
 Tingmouth, *Teignmouth*. 22, B 4.
 Tynmuyden, *Thijnmuyen, Tijnmouth, Tinby, Tynemouth*. 24, A 2.
 Tyoort, *Tijcoort, Tygoert, IJ-oord*. (Zie p. 41.) 18, C 5.
 Tiriberij, v. Tieriebieri.
 Tirouus, I., *Timonetz Eiland*. 3, C 1.
 Tyte (Vervallen Stadt), *toren en ruïnes van Teft*. 30, B 4.
 Tyvalenes, v. Urck.
 Tochet, *Hoeck van, Toche, Les Touques*. 21, C 3.
 Todenés, *Naes*. 25, Bk.
 Toemansstonen, *Twomansstonen, Toemans Tonen, „tWomansstonen“, twee rotsen tussen Exmouth en Hope's Nose*. 22, B 4.
 Toester, *eiland Tusteren*; zie *Toster Poster*. 6, Bk., A 3.
 Toester Poester, v. Toster Poster.
 Tomans Tonen, v. Toemansstonen.
 Tones, v. Tons.
 Tongenez, v. Tungenes.
 Tonhoeck, *Kaap Yarossel*. 3, Bk.
 Tonnesz, *Tunaes*. 5, A 4.
 Tons, Tones, *Tunö*. (Zie p. 34.) 15, C 5.
 Tonsbargen, *Tonsbergen, Tönsberg*. 9, C 2; Bk., A 3.
 Toorn de Carol, v. Hertoch Carels Toren.
 Tore dordre, *Tore dodder*, v. Oude Man.
 Tores, *Kaap Torres*. 27, H 5.
 Tornewale, v. Cornewale.
 Torrebay, *Tor(res)bay, Tursbage, Torbay*. 22, B 4.
 Torrebay, *Westhoeck van*, v. Brye.
 Torrey, *De, De Tore, vuurtoren bij Stonehaven*. 25, D 4.
 Torres, *Cape, Cape Torsbay, Hope's Nose*. 22, B 4.
 Torshaven, *Thorshavn*. 25, Bk.
 Toster Poster, *Toester Poester, O. en W. Tusteren en O. en W. Stabben*. (Zie p. 27.) 6, Bk., A 3.
 Touns, *bank bij Magiligan Point*. 23, A 4.
 Tour de Carol, v. Hertoch Carels Toren.
 Tour de Four, v. Toren van Voren.
 Tour dordre, v. Oude Man.
 Tourean, *Torrin*. 25, D 3.
 Touria, *Hoeck, Kaap Turiya*. 4, C 2.
 Tourie Babbe, *klip bij Kaap Turiya*. 4, C 2.
 Tourivian, C. de, v. Cape te Coriane.
 Toxara, I., v. Tussara.
 Trade, *Trae, Goulet de Brest*. 22, D 3.
 Traef, *De*, v. Die Traven.
 Traenbaj, *Varnekabaai*. (Zie p. 95.) 3, Bk.
 Traen Eylandt, *eiland in de Kola Rivier*. 4, Bk.
 Traenooch, *Traenen*. 6, B 6/7.
 Trafalgar, *Hoeck van, Capo Trafigar, Tarbargar, Cabo Trafalgar*. 29, B 4.
 Trafaria, *Trafaria*. 28, G 1; Bk.
 Trale Sondt, *Golf van Wiborg*. 11, A 4.
 Transe Poll, v. Fransche Pol.
 Travemunde, *Tramonde*, v. Termunde.
 Traven, *Die, Die Traef van Lübeck, Trave*. 14, C 2.
 Tregny, v. Tringy.
 Treguer, *Tréquier*. 22, D 4.

- Trentel, Trendel, Trindel, Tryntel, *Trindelen*. 15, A 6.
 Treuring, v. Trueren.
 Trewerdrecht, Trewardreth, *Tywardreath*. 22, B 3.
 Trifen, Teryfen, Tariffa, *Tarifa*. 29, B 5.
 Trindel, v. Trentel.
 Trindel, *Trintel*. (Zie p. 43.) 18, B 5.
 Tringy, Tregny, *Tregony*. 22, B 3.
 Tryntel, v. Trentel.
 Trissel, v. Vreessels.
 Tristam, v. Cristam.
 Trivila, v. Tavilas.
 Troia, *plaats bez. Setubal*. 28, G 2.
 Troianen, 't Landt van, *landstreek om Troia*. 28, G 2.
 Troismund, *Thorsminde*. 15, B 3.
 Trollo, *Troldhoved*. 25, Bk.
 Trom, 't Eijlandt van, Eylandt van Trompsont, *Tromö*. 8, B 5.
 Tromsoort, De Voort van Trom, Furd. *Tromösund*. 8, B 5.
 Tromsont, *Tromsöy*. 5, B 2.
 Troost, Hoeck van, Cape des Troosts, *Cape Comfort*. 3, A 3.
 Tropzeel, *vaargeul tussen de Vlaamse banken*. 20, B 3.
 Trueren, Treuring, *Truro*. 22, B 2.
 Tsuidmerleen, v. Suidmerleen.
 Tucken, *Tukkum*. 12, B 3.
 Tuicx, v. Tuysck.
 Tuyffelaer, Tuffelaer, *bank in de Zuyderzee*. 18, B 5.
 Tuyle, Tuylo, *Tylö*. 13, B 3.
 Tuysck, Tuicx, Twisck, *Twisk*. 18, B 5.
 Tungenes, Tongenez, *Tungenaes*. 8, C 2.
 Tuns, *Short Bohar*. 23, Bk. II.
 Turchin, *Tercheen*. 23, Bk. II.
 Tureko, Turko, *Torekov*. 13, B 3.
 Tursbage, v. Torbay.
 Tuskar, v. Koskare.
 Tussara, Toxara, I., *Sengeïski*. 3, C 2.
 Tutters, C. Tutjers, *Grote en Kleine Tytters*. 11, B 3.
 Twaelf-Penninck, Slyned, Slynehoof, *Slyne Head*. (Zie p. 63.) 23, B 2.
 Twee Eylanden, De, v. S. Clara.
 Twesturp, *Tjilstrup*. 15, C 4.
 Twisc(k), v. Tuysck.
 Twisthoeck, *Kaninoi Nos*. 3, Bk.
 Twolfgat, v. Wolvegat.
 Twomansstonen, v. Toemansstonen.

U.

- Uco, v. Veyo.
 Udam, Uydam, *Uitdam*; zie ook Scheteldouckshaven. 18, C 5.
 Ufes, S., v. S. Ulves.
 Uytclippen, v. Clippen.
 Uiter Rib, *bank in de Noordzee*. 18, C 3.
 Uythuijsen, *Uithuizen*. 17, Bk. III.
 Uitkerck, *Uitkerke*. 20, B 4.
 Uyt-Scheeren, *Out-Skerries*. 25, B 5.
 Uitter Banck, *Wenduine Bank*. (Zie p. 52.) 20, B 3.
 Ulbert Sondt, v. Wilbert Sandt.
 Ulby, *Koldby*. 15, C 5.
 Ulckehorn, Ulkehurn, *landtong in Eiderstedt*. 16, B 2.
 Ulcke Sant, v. Breerug.
 Uldrich, Uldrick, *Ulrikken*. 7, Bk.
 Ulkehurn, v. Ulckehorn.
 Ullewach, *Rognaldsvaagen*. 6, E 3.
 Ulloe, *Ullöy*. 5, B 3.
 Ulpendam, *Ilpendam*. 18, C 4.
 Ulrum, *Ulrum*. 17, Bk. III.
 Ulway, *Ulva*. 25, D 2.
 Upham, v. Hamel.
 Upsael, *Upsala*. 9, C 5.
 Urbenay, Orcades Is., *Orcanesze, Orkney Eilanden*. 25, C 4.
 Urck, *Urk*. 18, B 6.
 Urck, Val van, v. Val.
 Urck, I. Tyvalenes, *vroeger een eiland in de Anse de l'Aiguillon*. (Zie p. 68.) 27, Bk. I.
 Urckwaert, *Oederquart*. 16, C 3.
 Urkamia, Urkania, v. Orkanien.
 Urkedael, *Orkedalsören*. 6, Bk., A 3.
 Usedum, *Usedom*. 13, C 3/4.
 Uuijste, Uutste(e), Uuijstat, *Ystad*. 13, C 3.
 Uutclippen, *Straahom*. 9, Bk., B 2.
 Uutholm, v. Eiderste.
 Uutleggers, *Utlangan*. 13, B 4.
 Uutscirsen, Uutsieers, *Utsire*. 7, C 1.

Uuttoij, *Utö*. 10, B 1.
 Uutweer Clippen, *Uitvaer Klippen*. 7.
 A 1.
 Uves, S., S. Ufes, Setuvel, *Setubal*. 28.
 G 2.
 Uvshoeck, S., v. Cape te Pitsiers.

V.

Vaelmuyden, Vaelmuyen, Valemude,
 Valemode, Falemouth, *Falmouth*. 22.
 B 2.
 Vaerlerkerck, Vaisel, *Varsiel*. 16, C 2.
 Vaygats, Enckhuyser Eylandt., *eiland*
Waigatsch. 3, B/C 2.
 Valckenburch, Valckenborgh, *Falken-*
berg. 13, B 3.
 Valckenhoeck, v. Jan Huygenshoeck.
 Valder in Can, C., S. Valeri, S. Falery
 en Caux, S. *Valéry en Caux*. 21.
 C 3.
 Valemode, Valemude, v. Vaelmuyden.
 Valert, v. Vawijck.
 Valternes, *Vaternich*. 25, D 2.
 Valsterboden, Valsterboen, Falster-
 bo(e)n, *Falsterbo*. 15, C 7.
 Valsterbode Rif. — Reff, Rif van Fal-
 sterboen, *Falsterbo Riff*. 15, C 7.
 Val van Urck, *Val van Urk*. 18, B 6.
 Vanenen, v. Fuinen.
 Varandy, Eylandt van, Olgym, *Varan-*
dei. 3, C 2.
 Varengen, v. Warengen.
 Vawijck, Vawic(k), Wawic, Valert,
 Fawijck, Fowick, Foye, Fouu, *Fo-*
wey. (Zie p. 57.) 22, B 3.
 Veckelax, v. Vekelax.
 Veel, C. de, v. Veyo.
 Veenhuijsen, *dorp ten N. van Kuinre*.
 18, B 6.
 Veer, 't, *landpunt in de Jøde*. 16, C 2.
 Veer, 't, *Kralingsche Veer*. 19, B 4.
 Veer, 't, *Danholm*. 13, C 3.
 Veer, Ter, *Veere*. 19, B 2.
 Veerg(h)at, Veerga(d)t, *Veeregat*. 19,
 B 2.
 Veesteen, v. Veststeen.

Veyo, Veys, C. de Veel, C. de Velho,
 Oldhooft, Old(e)hed, Uco, *Old*
Head of Kinsale. (Zie p. 104.) 23,
 C 3.
 Vekelax, Veckelax, *Verderlaks*. 11, A 3.
 Vekemers, v. Fockeniers.
 Velho, C. de, v. Veyo.
 Velt, 't, *zeegat beN. de Banjaard*. 19,
 B 2.
 Vendire, Fendrye, *La Lavandière*. 22,
 D 3.
 Venetiers, Ven(i)tiers, Venetris, Fene-
 stiers, Sentiers, *Les Vinotières*, 22,
 D 3.
 Venster, C. de, Vinstersterre, *Kaap Fi-*
nisterre. 28, B 1.
 Verdero(e), Wederoe, Farder, *Faerder*.
 9, Bk., A 3.
 Verleegen Hoek, v. S. Ians Hoeck.
 Verley, v. Virlay.
 Vermson, Fermsum, *Farmsum*. (Zie p.
 97.) 17, C 6; Bk. III.
 Vernoorde, Vuernoorde, Overnoorde,
Ferderorf. 13, C 6.
 Verwinterhoeck, Den, v. IJshavenshoeck.
 Verwol, v. Voerwolt.
 Veststeen, Veesteen, Festeen, *Feistenen*.
 8, B 2.
 Vianen, *Viana*. 28, C 2.
 Vydam, d. i. *Uydam*; v. Udam.
 Vierboet, *kustlicht op Vlieland*. 17,
 Bk. II.
 Vierley(e), Vierleidt, v. Virlay.
 Vifnes, Finesnesze, *Fife Ness*. 25, D 4.
 Vijf ofte Seven Clippen, *Seven Rocks*.
 2, Bk. II.
 Vijf Sluysen, v. Sluysen.
 Vijgheberch, *Sierra de Moniche*. 28, H 2.
 Vigo, v. Fijges.
 Vileluil, *Vilervile*. 21, C 3.
 Vilen, Vilein, C. de Belem, C. de Bellem,
 C. de Bijlem, *Kaap Villano*. (Zie p.
 67.) 27, H 1.
 Ville del Conde, Villa de(l) Conde,
Villa do Conde. 28, C 2.
 Villem, Der, *Vilm*. 13, C 3.
 Vijlo, Phijlo, Philaij, *Filey*. 24, B 2.

- Vincent, C. de S., *Kaap St. Vincent*. 29, A 2.
- Vincente, S., *St. Vincente de la Barquera*. 27, F 1.
- Vinesont, *Finnösund*. 8, B 4.
- Vinstersterre, v. C. de Venster.
- Virlay, Vierley(e), Vierleidt, Verley, Virley, Fierleij, *Fairlight*. 21, B 3; Bk. I, II.
- Vischuesen, Fischuysen, Visshuesen, *Fischhausen*. 12, C 2.
- Visker, v. Cleyne Visscher.
- Visnamenge Duijn, *duin op Schouwen*. 19, B 2.
- Visschersdiep, *Princess Channel*. 24, Bk. III.
- Visschers Eylandt, v. Soute Eylant.
- Visschers Eylandt, Kegor, *Schiereiland Ribachi*. 4, C 2.
- Visshuesen, v. Vischuesen.
- Viszchersgatt, *Vortrapp Tief*. 16, B 2.
- Viszer, *Knollen*. 15, Bk.
- Vitmont, v. Witmont.
- Viverus, v. Severis.
- Vivieris, Viviers, Viverus, Vivires, *Vivero*. 27, H 3.
- Vlaak, Dat, v. 't Flack.
- Vlack, 't, *bank voor de kust bij Lyserort*. 12, B 2.
- Vlack, 't, *ondiepte om Läsö*. 15, A 5/6.
- Vlack, 't, *deel van het Enkhuizer Zand*. 18, B 5/6.
- Vlacke Hoeck, *Wicklow Head*. 23, B 4.
- Vlackepunt, Vlackepoint, v. Lagehoeck.
- Vlaemsche Eylanden, *Azoren*. 30, Bk.
- Vlaenderen, Vlanderen, *Vlaanderen*. 20.
- Vlaenders Zijde, Vlaenders Side, Vlaenderen Side, Vland(er)en)ssyde, *de Vlaamse kust*. 20.
- Vlaerdinghen, *Vlaardingen*. 19, Bk. I.
- Vlamburgerhooft, Vlambergerhovet, Flamburger Hooft, Flamborger Hooft, 't Hooft, *Flamborough Head*. 24, B 2.
- Vlecker(o), Vleckerouer, Eylandt van Vlecker, *Flekkerö*. 8, B 4/5.
- Vlie, Vliebalch, *Het Vlie*. (Zie p. 36.) 17, C 3; Bk. II.
- Vlielandt, *Vlieland*. 17, C 2/3; Bk. II.
- Vliet, *Saltfleet*. 24, B 3.
- Vlieter, Flieter, *Vlieter*. 18, B 5.
- Vlishaven, *vaarwater tussen I. Thomée en het vasteland*. (Zie p. 58.) 22, D 4.
- Vlissingen, Vliszing, *Vlissingen*. 19, C 2.
- Vlissingherhooft, *Vlissinger Hoft*. 3, A 3.
- Vloowagh, v. Flowach.
- Vocxsteenen, De, Focksteenen, *Fogsteinene*. 8, B 3.
- Voegelsant, v. Voghelsant.
- Voerlant, v. Noord en Suyd Voorland(t).
- Voerwolt, Voorwold(e), Verwol, Wold, Worwolt, *Ferwoude*. (Zie p. 100.) 18, B 5.
- Vogel, *Fuglen*. 6, Bk., A 2.
- Vogelbay, Baij met de Eylanden, Somer Baij, Zeeusche Bahy, *Foul Bay*. 2, Bk. I.
- Vogelhoeck, Noordhoeck, *Vogel Hoek*. 2, B 2.
- Vogelklip, *Bird Rock*. 2, Bk. II.
- Vogelklippen, v. Eyer Eylandt of —.
- Vogelsanck, Vogelsang, Vogelsanck, *Vogelsang*. 2, Bk. I.
- Vogelsandt, Fogelsandt, *Groszer Vogel-Sand*. 16, B 2.
- Vogelschaeren, *Fuglasker*. 26, C 2.
- Voghelsant, Voegelsant, *Vogelzand*. 18, A 4; Bk. I.
- Volkere, 't Landt van, Volgerree, *Folgeröholmen*. 7, C 2.
- Volleston, Folleston, *Folkeston*. 21, A 4.
- Volva Ostrove, v. Rheen ofte Wolven Eyl.
- Voor de Sloot, *invaart in Monnicke-sloot*. 17, Bk. II.
- Vooren, v. Voorn.
- Vooren, Vorn, *Föhr*. 16, B 2.
- Voorendiep, *Vooren Tief*. 17, B 6.
- Voorland, Lang Eylandt, *Prince Charles Forland*. 2, B 2.
- Voorlandsfioerd, *Foul Sound (Foreland Sound)*. 2, B 2.
- Voorlant, Voerlant, v. Noord en Suyd Voorland(t).

- Voorn, Vorne, Vooren, Voorne. 19, B 3;
 Bk. I, II.
 Voort van Trom, De, v. Tromsfoort.
 Voorwolde, v. Voerwolt.
 Voren, Toren van, Tour de Four, toren
 op het schiereiland Fouras. 27,
 Bk. II.
 Vorha, C. de, C. de Carteret. (Zie p.
 56.) 21, C 1.
 Vorn, v. Vooren, Föhr.
 Vorne, v. Voorn.
 Vos van Ma(e)rdou, De, Galte Sund.
 8, B 5.
 Voszebay, Vossen Bay. 2, B 4.
 Vrancrijk, Vrancryk(en), Frankrijk.
 21, 22, 27.
 Vreessels, Vreestel, Frisle, Friszel, Vre-
 sen. 15, C 5.
 Vrelands Eylanden, eilanden voor de
 Hornafjördr. 26, B 4.
 Vrijburgher Sant, v. Halshorn.
 Vriesche Bay, v. Friese Baey.
 Vriese Ree, rede ten Z. van Vlieland.
 17, C 3.
 Vrieske Plaet, Vriessche Plaet, Vriesze
 Plaet, bank in de Zuiderzee. 18, B 5.
 Vrieslant, Fries(s)lant, West-Vrieslandt.
 17, C 4/5.
 Vrooby, Frodebovik. 25, Bk.
 Vroukenslant, Jeverland. 16, C 1.
 Vrouwenbanck, Onse Lieve Vrouwen
 Banck, Vrouwe-Sandt, Frouwesant,
 Colbart. 21, B 4.
 Vrouwenburgh, v. Frouwenburch.
 Vuerne, Veurne. 20, B 3.
 Vuernoorde, v. Vernoorde.
 Vues, S., d.i. S.Uves; zie aldaar.
 Vuylbaert, bank voor de Vlaamse kust.
 20, B 2.
 Vuijlehoeck, Fulehuk. 9, Bk., A 3.
 Vuijstat, Vuijste, d.i. Uuijstat, Uuijste;
 zie aldaar.
- W.**
- Wackerbout, plaats aan de Vlaamse
 kust. 20, B 3.
 Waddenbrugge, Roodbridge, Wood-
 bridge. 24, C 3; Bk. III.
 Waeyts, v. Elhoy.
 Wael, De Waal. 18, Bk. I.
 Waelpael, v. Walpoel.
 Waerhuysen, v. Wardhuijs.
 Waersbergen, 't Gat van, vaarwater tus-
 sen Varberg en Getterö. 13, B 3.
 Waert, De, bank ten O. van Den Hel-
 der. 18, Bk. I.
 Waert, De, Heer Hugowaard. 18, B 4.
 Waer(t)sberghen, Waesberghe, Weerts-
 berghen, Wreetbergen, Varberg. 13,
 B 3.
 Wage, Byfjord. 7, Bk.
 Wage, Vaagö. 25, A 2; Bk.
 Wage, Vaag op Bordö. 25, Bk.
 Wagefoort, Vaagö Fjord. 25, A/B 2; Bk.
 Wagenbaen, duin op Schouwen. 19, B 2.
 Wagendorn, Wagenborgen. 17, C 6.
 Wagenpatt, De Straet, Wagenpad. 18,
 B 5.
 Wagestroom, Watingstroom, Vatte-
 ström. 7, Bk.
 Waygat, v. Wyde Bay.
 Waygats, Strate, Straet van Nassouwen,
 Weygats, Straat Kara. 3, C 3; Bk.
 Waymouth, Wetijmouth, Weymouth.
 22, B 5.
 Walbert, Kaap Jaedrens, of een hoge
 klip daarvoor. 8, B 2.
 Walbij, Vejby. 15, B 5.
 Waldamme, plaats in Frans-Vlaande-
 ren. 20, C 1.
 Walderoe, Valderö. 6, Bk., B 2.
 Walderswijck, Walberswick. 24, Bk. III.
 Walfioert, Valsö Fjord. 6, Bk., A 3.
 Walfoert, Hvalfjord. 26, B 2.
 Walgheren, Walcheren. 19, B/C 2.
 Walles, Wales. 23, B 6.
 Walleshedd, Whales Head, Whales
 Point. 2, C 4.
 Walmerwijck, Valdermarsvik. 13, A 5.
 Walpoel, Waelpael, Whaplode. 24, C 2;
 Bk. II.
 Walrusch Gat, Wallross Gap. 2, Bk. II.
 Walrussen Eyland, Lamont I. 2, B 4.
 Walsluse, Vatnsleyse. 26, B 2.
 Walsoeu, Whalsay. 25, B 5.

- Wammes, Wambas, *Westeind.* (Zie p. 43.) 18, A 4.
- Wangherooghe, Wrangeroog, Werneroghe, *Wangeroog.* (Zie p. 99.) 16, C 1.
- Warange, v. Warengen.
- Waranger, v. Wrangen.
- Waranger, *Varanger Fjord.* 4, B 1.
- Wardal, *Vårdalen.* 6, D 6.
- Wardenburg, v. Wordenborg.
- Wardhuijs, Waerhuysen, *Vardö.* 4, B 2.
- Warengen, Warange, Varengen, *Varengeville sur Mer.* 21, C 3.
- Warns, *Warns.* 18, B 5.
- Warongia, Waronia, *Voroni Baai.* 4, C 2.
- Warsiga, *Varzukha.* 4, C 2.
- Warsina, *Varsina Baai.* 4, C 2.
- Wasdael, *Vatnsdal.* 26, B 2.
- Washde, *Vadsö.* 4, B 1.
- Wateringe, *Oude Wetering.* 18, C 4.
- Watervoerde, Watervoort, Waterfoor(d)t, *Waterford.* 23, B 4.
- Wattinstroom, v. Wagestroom.
- Watum, *plaats in Groningen.* 17, C 6.
- Wawic, v. Wawijck.
- Waxholm, *Vaxholm.* 9, C 6.
- Webeny, Westmans Eylanden, *Vestmanna Oerne.* 26, C 2.
- Wed(d)eroe, Wero, *Vejrö.* 15, C 5.
- Wedenbruge, v. Weembrugh.
- Wedero, *Vejrö.* 14, A 3.
- Wederoe, v. Verderoe.
- Wederoe, v. Wedderoe.
- Weder Sondt, *vaarwater tussen Samsö en Jutland.* 15, C 5.
- Weel(e), *plaats op het verdronken land van Saaftinge.* 18, C 3.
- Weel, Weelf, v. Wiel.
- Weel fluv., *Vejl Fjord.* 15, C 4.
- Weembrugh, Wedenbruge, Wege(n)-brugge, Weenbrug, Wenbruck, *The Owers.* 21, B 2.
- Ween, *Hven.* 15, C 7.
- Weenbrug, v. Weembrugh.
- Weenbrug, Chelsey, *Selsey Bill.* 21, B 2.
- Weertsberghen, v. Waertsberghen.
- Wege(n)brugge, v. Weembrugh.
- Weynduynen, Weindunen, Wenduyn, Wendune, Winduijn, *Wenduine.* 20, B 4.
- Welle, De, zie Burnam Sant. (Zie p. 64.) 24, Bk. II.
- Welle, De, *Well Bank.* 24, B 3/4.
- Welles, *Wels.* 24 C 3.
- Wellinge, v. Wielinghe.
- Wenbruck, v. Weembrugh.
- Wenduyne, Wendune, v. Weynduynen.
- Wenis, *Deenish I.* 23, C 2.
- Wenningfioert, *Vinje Fjord.* 6, Bk., A 3.
- Werck, Dat, Nieuwerck, Nieuwe Warck, Nieuwe Warck, *Neuwerck.* 16, C 2.
- Wercknes, *Gjerringsnaes.* 7, Bk.
- Werneroge, v. Wangherooghe.
- Wernershoef, Wervertshoof, *Wervershoof.* 18, B 5.
- Wero, v. Wedderoe.
- Weroy, *Vaeröy.* 5, C 1.
- Weroy, *Vaerö.* 6, Bk., A 3.
- Werum, *Wierummerschouw.* 17, C 5.
- Wervertshoof, v. Wernershoef.
- Weser, Weeser, *Weser.* 16, C 1/2.
- Wespa(e)l, v. Lilebaes.
- Wespenhaven, *Westmanshavn.* 25, Bk.
- Westbanck, v. Westplaat.
- Westcappelle, Westcappelen, *Westkappelle.* 18, B 1.
- Westcap(p)el(l)e, West Capel, *Westkappelle.* 20, B 4.
- Westconfer, West Convers, West Colijford, *baai in Plymouth Sound.* (Zie p. 60 en 103.) 22, Bk.
- Westdrooghsant, Boomkensgronden, *bank beN. Terschelling.* (Zie p. 38.) 17, Bk. II.
- Westen, De, *Westeind.* (Zie p. 43.) 18, A 4.
- West Endt, *Kaap Pargo.* 30, B 2.
- Westerbever, v. Heveringer Kercke.
- Westerboomsgat, v. Westergat.
- Wester Eems, Wester Emese, *Wester Eems.* 17, B 6; Bk. III.
- Westergaerde, *Vestergarn.* 13, B 6.
- Westergat, Westerboomsgat, *vaargeul in het Vlie.* (Zie p. 37.) 17, C 3; Bk. II.

- Westergat, Le Port Westergat, *Grande Porte*. 21, Bk. III.
- Westergat van Maerdou, *westelijke invaart bij Maerdö*. 8, B 5.
- Westergat van Maestrant, Noordergat van Maesterlant, *noordelijke invaart bij Marstrant*. 13, B 2.
- Westergat bi der Nose, *Raevösund*. 8, B 3.
- Westergat van Vlecker(o), *Flekkerö Vestregab*. 8, B 4.
- Wester Hever, *Alte Hever*. 16, B 2.
- Westeriesont, v. Scharesont.
- Westerijsen, *Risör Sund*. 8, B 4.
- Westerlander Kerck, *Westerland*. 18, Bk. II.
- Wester Pleymercken, Wester Pleymercken, Wester Penmarkes, Wester Penmarques, Bleymerckens, *Roches de Penmarch*. 27, B 1.
- Westersche Zee, v. Wester Zee.
- Westersiedt, *dorp bij Blaavands Huk*. 15, C 3.
- Wester Tyl, v. Zuyder Breebalgh.
- Wester Visscher, v. Groote Visscher.
- Wester Weser, Ia, *Jade*. 16, C 1/2.
- Westerwijck, *Vestervik*. 13, B 5.
- Wester Zee, Westersche Zee, *Atlantische Oceaan voor de Portugese kust*. 28.
- Westfoort, Woxfoordt, *Wexfoord*. 23, B 4.
- West-Frieslant, v. Vrieslant.
- Westhooft, Droegerijck, *deel van Den Ooster*. (Zie p. 45.) 19, B 2.
- Westkappelen, v. Westcappel.
- Westkerck, *Wissekerke*. 19, B 2.
- Westkiel, v. Kyl.
- Westkiel, 't Gat van, *inham bij de Kyfjord*. 9, Bk., B 2.
- Westlanderkerck, v. Westerlander Kerck.
- Westlouwe, Louwe, Lynwyn, Hynwyn, *Looe Harbour*. 22, B 3.
- Westmans Eylanden, v. Webeny.
- Westpal, Westpaelen, Westphalen, v. Lilebaes.
- Westplaet, Westbanck, *bank aan de kust van Voorne*. 19, B 3.
- Westput, Westpit, *Westput*. 20, A 4.
- West Rocx, *ondiepte tussen Galloper en Gunfleet*. 24, Bk. III.
- Westrol, I, *Vester Aalen*. 5, C 1.
- West Santfuert, v. Santvoort.
- West Schouwen, *Westenschouwen*. 19, B 2.
- West Til, v. Zuyder Breebalgh.
- West Vooren, v. Goeree.
- West (van) Worckum, West van Worckom, *bank voor Workum*. 18, B 5.
- Weszelenboeren, *Wesselburen*. 16, B 2.
- Wetijmouth, v. Waymouth.
- Wevelliet, v. Willemsvliet.
- Whale Becks, Whales Baks, v. Kijkkuijt.
- Whales Head, v. Walleshedd.
- Whales Wiches Bay, *Wiches Bay*. (Zie p. 95.) 2, B 3.
- Wijbe Jansz Water, *Wybe Jansz Water (Stor Fiord)*. (Zie p. 95.) 2, B/C 3/4.
- Wybrantsooch, *Vipransö*. 7, C 2.
- Wijburch, Wyburgh, *Viborg*. 11, A 4.
- Wicht, *Wight*. (Zie p. 57.) 21, B 1.
- Wichtery, *Wichter Ehe*. (Zie p. 40.) 17, B 7; Bk. III.
- Wijck, *Aristeni Baai*. 10, Bk.
- Wyck, C. de, C. *Levi*. 21, C 1.
- Wijck op Zee, *Wijk aan Zee*. 18, C 4.
- Wickstap, *Viken*. 15, B 7.
- Wijcstee, v. Wijgste.
- Wyde Bay, Waygat, *Wide Bay*. 2, B 3.
- Wijdedael, Wijddalen, *Vididal (?)*. 26, B 2.
- Wijdoe, *Videy*. 26, B 2.
- Widro, *Viderö*. 25, A 2; Bk.
- Wiel, Weel, Weelf, *Veje*. 15, C 4.
- Wielinghe, Wielinck, Wellinge, *Wielingen*. 19, C 1.
- Wieringen, *Wieringen*. 18, B 4/5; Bk. I, II.
- Wieringer Vlack, Wirger Balge, Wyer Ballighe, *vaargeul tussen het Breezand en de Oude Zeug*. 18, B 5.
- Wig(h)steen, *Viksten*. 9, C 5.
- Wijgstee, Wijcstee, *Hvitsten*. 9, C 2; Bk., A 3.

- Wilbert Sandt, Ullbert Sondt, *bank voor Grevelingen*. 20, B 2.
 Wilernes, *noordpunt van Syderö*. 25, Bk.
 Wilford, Wilfoethaven, v. Milvoorden.
 Willem Muijen Haven, Willem van Muyenshaven, *Lowe Sound*. (Zie p. 95.) 2, C 2.
 Willem(s) Eylandt, *Berg Eiland*. 3, A 2.
 Willemsvliet, Wevelfliet, *Twielenfleth*. 16, C 3.
 Willes. (Zie p. 31.) 10, Bk.
 Wys, De, v. Lyntsdiep.
 Wymborch, *Weybourn*. 24, C 3.
 Wijnaldum, Wijnaldum, Wynaem, *Wijnaldum*. 18, A 5.
 Winckelberch, (Zie p. 61.)
 Winkelzee, Winkelzeeij, Winkelse(e), *Winchelsea*. (Zie p. 54.) 21, B 3; Bk. I, II.
 Winda, Der, Derwijnda, *Windau*. 12, B 2.
 Windenis, v. Wijnes.
 Winduin, v. Weynduynen.
 Wijnes, Windenis, *Wijdenes*. 18, B 5.
 Wijnfliet, *Wainfleet*. 24, B II.
 Winfoert, Winfoort, Hitteren, *Hitterö*. (Zie p. 29.) 8, B 3.
 Wingaerts, Wijngaets, *gebergte op de Okust van Ierland*. 23, B 4.
 Winkelzeeij, Winkelsee, Wynkelse, v. Winckelzee.
 Winne, Wijnge, Winno, *Vinga*. 13, B 2.
 Wynnaldum, v. Wijnaldum.
 Wynoxberge, *Bergen-Sint-Winoks*. 20, C 2.
 Winterduyn, Winterthon, Wintertum, Wintertun, *Winterton*. 24, C 3.
 Winterduyner Sandt, Wintertonner Bancken, Winterthoos Bancken, *bank bij Winterton*. 24, C 3.
 Wintersondt, Winterfoert, Winterfoort, *Lister Fjord en Strands Fjord*. (Zie p. 29.) 8, B 3.
 Wintert(h)on, Wintertum, v. Winterduyn.
 Wintborg, *Windenburg*. 12, C 2.
 Wirger Balge, v. Wieringher Vlack.
 Wisbuy, Wisby, Wysbu, *Visby*. 13, B 6.
 Wijsmer, Der, Wiszmer, Wissemer, *Wismar*. 14, C 3.
 Wissel(t), Wijsel, *Weichsel*. 13, C 6.
 Wijtbij, Wytbi, Withb(u)ij, *Whitby*. (Zie p. 57.) 24, B 2.
 Withoeck, S. Govenshead, S. Gowenspoint, *St. Gowanshead*. 22, A 3.
 Witholm, *Kvitholm*. 6, Bk., A 2.
 Wijtinghes Ooghe, Wijttinsch Ooch, *Hvidingsö*. 8, C 2.
 Wyting Sant, v. Witting Sant.
 Witmond, *Wittow*. 13, C 3.
 Wittakers Baken, *baken op het Maplin Sand*. 24, Bk. III.
 Witte Banck, *bank voor de Vlaamse kust*. (Zie p. 53.) 20, B 3.
 Witte Blenck, *duin op Schouwen*. (Zie p. 45, 46.)
 Witte Duijnen, *punt van de Kurische Nehrung*. 12, C 2.
 Witte Gronden, *deel van het Neuwerker Watt*. 16, C 2.
 Wittenstede, *Weddingstedt*. 16, B 3.
 Witte Steen, *rots aan de Kola Rivier*. 4, Bk.
 Witte Ton, *ton voor het Vlie*. 17, Bk. II.
 Witte Zee, *Witte Zee*. 4, D 2.
 Witting Sant, Witte Zandt, Wyting Sant, *Hollesley Bank*. 24, Bk. III.
 Wijttinsch Ooch, v. Wijtinghes Ooghe.
 Woborg, v. Foburch.
 Woens, *Wons*. 18, A 5.
 Woesterbanck, v. Oesterbanck.
 Woggelum, Wogenen, *Wognum*. (Zie p. 97.) 18, B 5.
 Wolbartshorn, v. Wolfershorn.
 Wold, v. Voorwolt.
 Wolf, v. Louwe.
 Wolf, C. de, v. Wolfsoort.
 Wolf, *Wolf Rock*. 23, B 4.
 Wolf, Lucie, *The Golf, Wolf Rock*. (Zie ook Lucie.) 22, C 2.
 Wolfa(e)rtsdyck, *Wolfaartsdijk*. 19, B 2.

- Wolfershorn, Wolfshore, Wolfo(e)rde,
 Wolfsoore, Woltershorn, Wolbarts-
 horn, Wulvesoerde, *St. Catherine*
Point. 21, B 1.
 Wolff, *Wulf.* 11, B 2.
 Wolfgat, v. Wolvegat.
 Wolfo(e)rde, v. Wolfershorn.
 Wolfshoek, Wolfhueck, *Wolfshoek.* 17,
 C 3.
 Wolfshore, v. Wolfershorn.
 Wolfsondt, *vaarwater tussen eiland*
Wulf en vasteland. 11, B 2.
 Wolfsondt, 't Eijlandt van, *Indre en Ytre*
Ulvö. 8, B 5.
 Wolfsondt, *Ulvösund.* 8, B 5.
 Wolfsont, C. de, v. Wolfsoort.
 Wolfsoore, v. Wolfershorn.
 Wolfsoort, C. de Wolf, C. de Wolfsont,
kaap beZ. *Wulf.* 11, B 2.
 Wolleplaet, *plaat in de Roompot.* 19,
 B 2.
 Wolnesack, Wolsacken, *Wollsäcke.* 13,
 C 5.
 Wolsack, Boltsack, *Bolsak.* 15, C 5.
 Wolsacken, v. Blenck.
 Wolsacken, v. Wolnesack.
 Wolterslandt, Wouterslande, *kust tussen*
Calais en Grevelingen. 20, C 1/2.
 Wolter Thymens Fioerd, *Freeman Strait.*
 2, B 4.
 Wolvegat, Wolfgat, *Ulv Sond.* 14, B 4.
 Wolven Eyl, v. Rheen ofte Wolven Eyl.
 Wolves, Guelva, *Huelva.* 29, A 4.
 Wolvits, *Woolwich.* 24, Bk. I.
 Wolvitsdogh, *Woolwich Docks.* 24,
 Bk. I.
 Womansstonen, „tWomansstonen”, v.
 Toemansstonen.
 Wons, v. Woens.
 Woorde, *Varde.* 15, C 3.
 Worckum, Worcom, *Workum.* 18, B 5.
 Worckum, West van, v. West Worckum.
 Wordenborg, Wardenburg, *Vording-*
borg. 14, A 3.
 Wormeshead Sant, v. Helivix.
 Wormshoofd, *Wormshead.* 22, A 3.
 Wornefoert, Hopnafioerd, *Vopnafjord.*
 26, B 4.
 Worwolt, v. Voerwolt.
 Wouterslande, v. Wolterslant.
 Woxfoordt, v. Westfoort.
 Wrangen, Waranger, Wranger, *Wran-*
gel. 11, B 2.
 Wrangeroog, v. Wangherooghe.
 Wreetberghen, v. Waersberghen.
 Wullocx, *Woolhouse.* 22, A 3.
 Wulpen, *voormalig eiland Wulpen.* (Zie
 p. 50.) 19, C 1/2.
 Wulvesoerde, v. Wolfershorn.
- X.
- Xueres, v. Sieres.
- IJ en Y (zie I).
- Z.
- Zaerdam, *Zaandam.* 18, C 4.
 Zalotitzza, *Solotizkoje.* 4, D 2.
 't Sant, 't Zandt, *Pte. de l'Aiguillon.* (Zie
 p. 68.) 27, Bk. II.
 Zeche, Sege, Seche, *Cecee.* 28, B 1.
 Zeebuij, v. Sebuy.
 Zeelan(d)t, *Seeland (Sjaellandt).* 15,
 C 6.
 Zeelant, Selant, *Zeeland.* (Zie p. 51.)
 19.
 Zeerack, *Theems (Seareach).* 24, Bk. III.
 Zeeton, v. Liet.
 Zeeusche Bahy, v. Vogelbay.
 Zeeusche Uytkyck, *Lookout Point.* 2,
 Bk. I.
 Zeymys, v. Seyms.
 Zer Aertskerck, 's Heer *Arentskerke.* 19,
 C 2.
 Ziericxzee, *Zierikzee.* 19, Bk. III.
 Zijp, De, *polder in Noord Holland.* (Zie
 p. 42.) 18, Bk. I.
 Zijpe Ruymoor, *Zijpe.* (Zie p. 51.) 19,
 B 3.
 Ziro, Zyro, v. Sijroe.
 Zizembre, Zisembre, *Cezimbra.* 28, G 1.
 Zuyd Beveland, v. Suijt-Bevelandt.
 Zuyder Bay, v. Middelgat.
 Zuyder Breebalgh, Suijdt Balch, Wester
 Tyl, *Wester Till.* 16, C 2.

- Zuyder Cachops, Malechops, *Zuider Catchopo*. (Zie p. 68.) 28, G 1; Bk.
- Zuyder Esels, Suyder Eesel, *Les Anes*; zie ook Sane van Bordeeus. 27, Bk. III.
- Zuydergat, *invaart in de Gironde*. 27, Bk. III.
- Zuydergat, Suydergat, Engelse Bay, *South Gat*. 2, Bk. I.
- Zuydergat van Maesterlant, v. Oostergat van Maestrant.
- Zuiderghat, *Oude Hoornse Gat*. 18, B 5.
- Zuidergronden, v. Zuytgronden.
- Zuyder Lexen, *Z. Leksen*. (Zie p. 27.) 6, Bk., A 3.
- Zuyder Pyp, v. Zuydt Pijp.
- Zuyder Ooch, *Süderooch*. 16, B 2.
- Zuyderwijcxholm, v. Suyderwicholm.
- Zuyderzee, Die, *Zuiderzee*. 18.
- Zuydgronden, *Blackwater Bank*. 23, B 4.
- Zuydhoeck, v. C. Kynnae.
- Zuydhoeck, *Kaap Zuid West (C. South West)*. 2, Bk. II.
- Zuydhoeck van Safya, *kaap ten Z. van Safi*. 30, B 4.
- Zuydoosten, 't Landt van, *New-Friesland*. 2, B 3.
- Zuydoost Hoeck, *Kaap Zuid Oost (C. South East)*. 2, Bk. II.
- Zuydt Pijp, Zuyderpijp, Pijp, *Süder Piep*. 16, B 2.
- Zuydvliet, *Bredgrund*. 15, C 7.
- Zuytgronden, Suidtgronden, *Zuidergronden, deel van het Neuwercker Watt*. 16, C 2.

LITERATUURLIJST.

Bronnen.

15e eeuw.

Das Seebuch. Uitgegeven door K. Koppmann. Serie: Niederdeutsche Denkmäler I. Bremen 1876.

1532.

De Kaert vander Zee van Jan Seuerszoon, Uitgegeven door J. Knudsen, 's-Gravenhage 1941. — Geciteerd als „1532”.

1540.

Die Kaerte van dye Suyderzee tot dat Ranserdyep toe. Facsimile-editie van H. C. Rogge, Leiden 1885. — Geciteerd als „1540”.

1541.

Die Caerte vander Zee: om Oost ende West te zeylen. Facsimile-editie van H. C. Rogge, Leiden 1885. — Geciteerd als „1541”.

1566.

Het Leeskaartboek van Wisbuy. Uitgegeven door J. Knudsen, 's-Gravenhage, 1920. — Geciteerd als „1566”.

16e eeuw (tweede helft).

Het Zeeboek. Uitgegeven door J. Denucé en D. Gernez, Antwerpen en 's-Gravenhage 1936.

1584 en 1585.

LUCAS IANZ. WAGHENAER, Spieghel der Zee-vaert I en II. Leiden, bij Plantijn.

1591.

———, Speculum Nauticum, Antwerpen.

1592.

———, Thresoor der Zee-vaert, geraadpleegd in de 2e druk, Amsterdam, 1596.

1608.

WILLEM IANZ. BLAEU, Het Licht der Zeevaart, Geraadpleegd in een druk van 1627 bij Ian Ianz., te Amsterdam.

1624.

———, De Zeespiegel. Geraadpleegd in een editie van 1643, bij Iohannes Blaeu, te Amsterdam.

1668.

PIETER GOOS, De Zee-Atlas ofte Water-Wereld, 2e druk, Amsterdam.

Aangehaalde werken.

- R. D. BAART DE LA FAILLE, Nieuwe gegevens over Lucas Jansz. Wagenaer. Het Boek, 1931.
- P. J. H. BAUDET, Leven en werken van Willem Jansz. Blaeu, Utrecht 1871.
- A. A. BEEKMAN, Holland, Zeeland en West-Friesland in 1300, 's-Gravenhage 1921.
- , Hollandsch Noorderkwartier, 's-Gravenhage 1916.
- , De Masemude. Tijds. Nederl. Aardrijkskundig Genootschap, 1919.
- A. BOUGARD, Le Petit Flambeau de la Mer ou le véritable guide des Pilotes Cotiers, Havre de Grace 1684.
- Bronnen tot de geschiedenis van den handel met Engeland, Schotland en Ierland. Uitgegeven door H. J. Smit. Serie: Rijks Geschiedkundige Publicatiën, No. 65 en 66, 's-Gravenhage 1928.
- C. P. BURGER JR., De Poolzeereizen van 1595—1596, 's-Gravenhage 1921.
- , Oud-Hollandsche Zeevaartuitgaven. Een serie artikelen in het Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen, 1909, 1910, 1911, Voorts in Het Boek, 1913, 1919.
- Ir. J. H. VAN DER BURGT, Veranderingen in de zeebodem van het Vlie en in de kustlijn der Waddeneilanden Vlieland en Terschelling. Tijdschrift Nederl. Aardrijkskundig Genootschap, 1936.
- Cartes Marines, zie: Le Neptune François.
- THE CHANNEL PILOT, Sailing directions for navigating the British Channel, Londen 1792.
- Sir MARTIN CONWAY, No Man's Land, Cambridge 1906.
- E. EKWALL, The Concise Oxford Dictionary of English Place-Names, Oxford 1936.
- M. VAN EMPER en H. PIETERS, Zeeland door de eeuwen heen, Middelburg, z. j. (Van dit werk zijn 18 afleveringen verschenen.)
- W. A. ENGELBRECHT, Het ontstaan van Hoek van Holland, Rotterdamsch Jaarboekje 1934.

Works of the English Place-Name Society (geciteerd als „EPNS“).

- V. The Place-Names of the North Riding of Yorkshire door A. H. Smith, Cambridge 1928.
- VI en VII. The Place-Names of Sussex, door A. Mawer en F. M. Stenton, Cambridge 1929—'30.
- VIII en IX. The Place-Names of Devon, door J. E. B. Gover, A. Mawer en F. M. Stenton, Cambridge, 1931—'32.
- XII. The Place-Names of Essex, door P. H. Reany, Cambridge 1935.
- XIV. The Place-Names of the East-Riding of Yorkshire, door A. H. Smith, Cambridge 1937.
- K. DE FLOU, Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen.
- ADRIAEN GERRITZ, De Zeevaart, Amsterdam, bij Cornelis Claesz 1588.
- GOEYVAERT WILLEMSSEN VAN HOLLESLOOT, Die Caerte van de Oost en de Westzee, 2e (?) druk, Harlingen 1594.

De Groote Nieuwe Vermeerderde Zee-Atlas, bij Johannes van Keulen, Amsterdam 1694.

AELBERT HAEYEN, *Amsterdamsche Zee-Caerten*, 2e druk, Amsterdam 1605.

HATTINGA, *Atlas van Zeeland*, ontworpen 1744—'52, Amsterdam 1760.

Mr. H. C. HAZEWINKEL, *Feyenoord*, *Rotterdamsch Jaarboekje*, 1937, 1938, 1939.

S. P. L'HONORÉ NABER, *Walvischvaarten, overwinteringen en jachtbedrijven in het hooge Noorden*. Herdrukken Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, No. 4, Utrecht 1930.

ROMEIN DE HOOGE, *Cartes Marines*. Zie: *Le Neptune François*.

ANTONIJ JACOBSZ, *Nieuwe Lees-Caert ofte Lootsmans Wegh-wijser*, Amsterdam 1653.

Het journaal van den Luitenant-admiraal Maarten Harpertszoon Tromp. Uitg. S. P. l'Honoré Naber. *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*, dl. 52, Utrecht 1931.

Journals van de Admiralen Van Wassenaer-Obdam en De Ruyter. Uitg. G. L. Grove. *Werken Historisch Genootschap*, 3e Serie, dl. 23, Amsterdam 1907.

JOHANNES VAN KEULEN, zie: *De Groote Nieuwe Vermeerderde Zee-Atlas*.

M. M. KLEERKOOPER en W. P. VAN STOCKUM JR., *De Boekhandel te Amsterdam*, voornamelijk in de 17e eeuw, 's-Gravenhage 1915.

A. KLUYVER, *Verspreide Opstellen*, Groningen 1929.

Werken, uitgegeven door de Linschoten Vereeniging.

VIII. Reizen van Jan Huyghen van Linschoten naar het Noorden. Uitgegeven door S. P. l'Honoré Naber, 's-Gravenhage 1914.

XIV en XV. Reizen van Willem Barents, Jacob van Heemskerck, Jan Cornelisz. Rijp en anderen naar het Noorden (1594—1596). Uitgegeven door S. P. l'Honoré Naber, 's-Gravenhage 1917.

A. LONGNON, *Les noms de lieu de la France*, Parijs 1920—'29.

CASPAR LOOTSMAN, *Nieuwe Verbeeterde Groote Lootsmans Zee-spieghel*, Amsterdam 1696.

P. A. MEILINK, *De Nederlandsche Hanzesteden tot het laatste kwartaal der XIVe eeuw*, 's-Gravenhage 1912.

E. W. MOES en C. P. BURGER JR., *Amsterdamsche Boekdrukkers in de zestiende eeuw*, Amsterdam 1896—1915.

S. MULLER FZN., *Geschiedenis der Noordsche Compagnie*. Uitgegeven door het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, Utrecht 1874.

Le Neptune François ou Atlas Nouveau des Cartes Marines. Parijs 1693. Met: *Cartes Marines à l'usage des armées du Roy de la grande Bretagne*, door Romain de Hooge, Amsterdam 1693.

Nomina Geographica Neerlandica, *Tijdschrift voor toponymie en taalgeografie*. 1885—1938. — Geciteerd als „NGN”.

Le Petit Neptune Français, or French Coasting Pilot, Londen 1793.

- A. J. SCHREUDER, Lijst van Nederlandsche plaatsnamen buiten de landsgrenzen, Middelburg 1939.
- NICOLAS TASSIN, Les plans et profilz de toutes les principales Villes et lieux considérables de France, Parijs 1644.
- P. A. TIELE, Nederlandsche Bibliografie van Land- en Volkenkunde, Amsterdam 1884.
- LOUIS VLASBLOEM, Nieuwe Lees-Caert, Amsterdam 1650—'55.
- F. C. WIEDER, The Dutch Discovery and Mapping of Spitsbergen, Amsterdam 1919.
- C. G. ZORGDRAGER, Bloeyende Opkomst der Aloude en Hedendaagsche Groenlandsche Visscherij, Amsterdam 1720.

STELLINGEN.

I.

Het critisch vergelijken van cartografisch materiaal uit verschillende perioden is noodzakelijk, indien men inzicht wil verkrijgen in de ligging van banken en gronden in de 16e en 17e eeuw.

II.

De naamgeving in de Spieghele der Zeevaerdt en in het Thresoor der Zeevaert wijst er op, dat Waghenaer bij het bewerken van deze kaartboeken van vreemde bronnen gebruik gemaakt heeft.

III.

In Het Leeskaartboek van Wisbuy, 51,8, is in plaats van „Item den Nerinck van Dansick nae der Memel strecket dat lant Noordt noortoost ende Suydt suydtwest”, te lezen: „Item van den Nerinck van Dansick nae der Memel. . . .”

Proefschrift, p. 33.

IV.

In de Caerte van der zee: om Oost ende West te zeylen: 29,1 (parallelplaatsen: Das Seebuch: 4,5 en Het Leeskaartboek van Wisbuy: 35,1) is de naam *Dardom, van dar dan*, te lezen als „*dar an*”, d.i. 'daarbij'.

Proefschrift, p. 61.

V.

De verklaring van de namen *Kattegat* en *De Pol In*, die R. van der Meulen in het Tijdschrift voor Nederlandsche Taal en Letterkunde 1919 heeft gegeven, is te verwerpen.

Proefschrift, Bijlage 1.

VI.

In het algemeen heeft men in Noord-Nederland te weinig begrip van de moeilijkheden, die de Vlamingen tot op de huidige dag ondervinden bij het vaststellen van een norm, waarnaar zij zich in hun taalgebruik kunnen richten.

VII.

Kloos stelt zich in zijn beschouwingen over den dichter Lucas Rotgans (1654—1710) te zeer op het standpunt van de kritiek der Tachtigers; daardoor is zijn oordeel onrechtvaardig en literair-historisch niet aanvaardbaar.

W. KLOOS, Een daad van eenvoudige rechtvaardigheid, p. 15—49. Amsterdam, 1909.

VIII.

De figuur van Bestenvelde in de roman Elisabeth Basmooth van Mej. M. J. de Neufville (1775—1856) is een der weinige in de literatuur voorkomende vertegenwoordigers van Heymans' apathische type.

IX.

Dat Cromwell faalde het Engelse volk tot een eenheid samen te binden, komt voort uit de omstandigheid, dat hij zijn idealen van „mercy, truth, righteousness and peace” niet in een onmiddellijk sprekende politieke of sociale doelstelling wist te kristalliseren.

X.

Colleges in de didactiek van het onderwijs in de Nederlandse taal kunnen alleen dan vruchtdragend zijn, indien de studenten grondig bekend gemaakt worden met de op de school te behandelen stof.

XI.

Ten einde de toenemende afstomping van het muzikaal gevoel door de jazz-muziek bij de rijpere jeugd enigermate tegen te gaan, is algemeen vormend muziekonderwijs op de Middelbare School dringend noodzakelijk.

